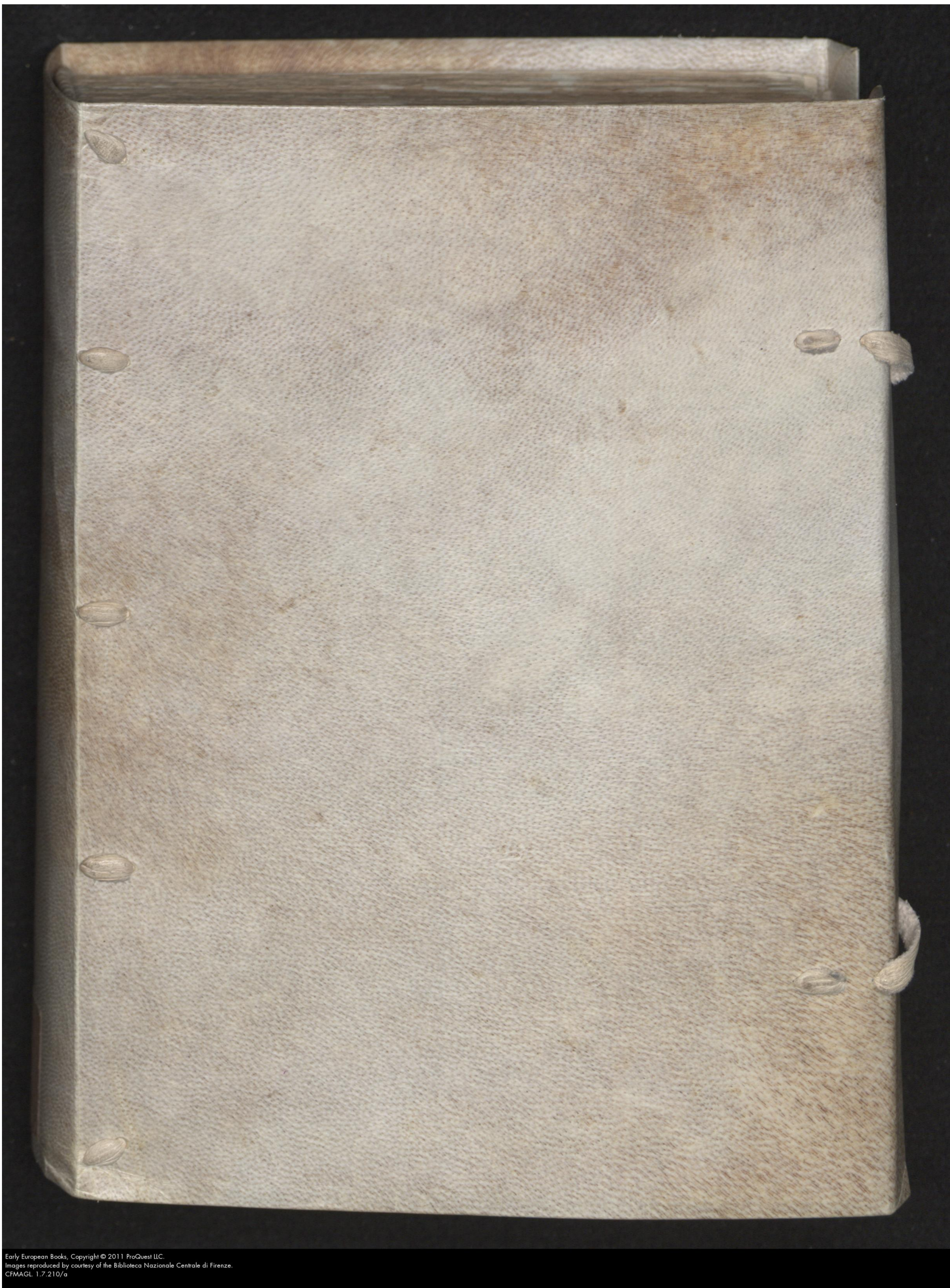

1
7
210

LXXI

RENATI DES CARTES

MEDITATIONES

De Prima

PHILOSOPHIA,

In quibus Dei existentia, & animæ humanæ à corpore distinctio, demonstrantur.

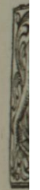
His adjunctæ sunt variæ objectiones doctorum virorum in istas de Deo & anima demonstrationes;

CUM RESPONSIONIBUS AUTHORIS.

Edito ultima prioribus auctior & emendatior.

AMSTELODAMI,
Apud JOHANNEM JANSSONIUM JUNIOREM
ANNO M. DC. LVIII.

LXXII

SAPIENTISSIMIS

Clarissimisque viris

SACRÆ FACULTATIS

Theologiæ Parisiensis Decano & Doctoribus.

RENATUS DES CARTES,

S. D.

IAm justa causa me impellit ad hoc scriptum vobis offerendum, & tam justam etiam vos habituros esse confido ad ejus defensionem suscipiendam, postquam instituti mei rationem intelligetis, ut nulla re melius illud hic possim commendare, quam si quid in eo sequutus sim paucis dicam. Semper existimavi duas quæstiones, de Deo & Anima, præcipuas esse ex iis quæ Philosophiæ potius quam Theologiæ ope sunt demonstrandæ: Nam quamvis nobis fidelibus animam humanam cum corpore non interire, Deumque existere, fide credere sufficiat; certe infidelibus nulla religio, nec fere etiam ulla moralis virtus, videtur posse persuaderi, nisi prius illis ista duo ratione naturali probentur: Cumque sæpe in hac vita majora vitiis, quam virtutibus præmia proponantur, pauci rectum utili præferrent, si nec Deum timerent, nec aliam vitam expectarent: Et quamvis omnino verum sit, Dei existentiam credendam esse, quoniam in sacris scripturis docetur, & vice versa credendas sacras scripturas, quoniam habentur à Deo: quia nempe cum fides sit donum Dei, ille idem qui dat gratiam ad reliqua credenda, potest etiam dare, ut ipsum existere credamus: Non tamen hoc infidelibus proponi potest, quia circulum esse judicarent. Et quidem animadverti; non modo vos omnes, aliosque Theologos affirmare Dei existentiam naturali ratione posse probari; sed & ex

ſacra Scriptura inferri, ejus cognitionem multis, quæ de rebus creatis habentur, eſſe faciliorem, atque omnino eſſe tam facilem, ut qui illam non habent, ſint culpandi: Patet enim Sap. 13. ex his verbis, *Nec his debet ignoſci, ſi enim tantum potuerunt ſcire, ut poſſent æſtimare ſeculum, quomodo hujus dominum non facilius invenerunt.* Et ad Rom. cap. 1. dicitur illos eſſe *inexcuſabiles.* Atque ibidem etiam per hæc verba, *Quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt in illis,* videmur admoneri ea omnia quæ de Deo ſciri poſſunt, rationibus non aliunde petitis quam ab ipſamet noſtra mente poſſe oſtendi. Quod idcirco quomodo fiat, & qua via Deus facilius & certius, quam res ſeculi cognoſcatur, non putavi à me eſſe alienum inquirere. Atque quantum ad animam, etſi multi ejus naturam non facile inveſtigari poſſe judicarint, & nonnulli etiam dicere auſi ſint rationes humanas perſuadere illam ſimul cum corpore interire, ſolaque fide contrarium teneri: Quia tamen hos condemnat Concilium Lateranenſe ſub Leone 10. habitum ſeſſione 8. & expreſſe mandat Chriſtianis Philoſophis ut eorum argumenta diſſolvant, & veritatem pro viribus probent, hoc etiam aggredi non dubitavi. Præterea quoniam ſcio plæroſque impios non aliam ob cauſam nolle credere Deum eſſe, mentemque humanam à corpore diſtingui, quam quia dicunt hæc quoque à nemine hactenus potuiſſe demonſtrari: Etſi nullo modo iis aſſentior, ſed contra rationes fere omnes, quæ pro his quæſtionibus à magnis viris allatæ ſunt, cum ſatis intelliguntur, vim demonſtrationis habere putem, vixque ullas dari poſſe mihi perſuadeam, quæ non prius ab aliquibus aliis fuerint inventæ: Nihil tamen utilius in Philoſophia præſtari poſſe exiſtimo, quam ſi ſemel omnium optimæ ſtudioſe quærantur, tamque accurate & perſpicue exponantur, ut apud omnes conſtet in poſterum eas eſſe demonſtrationes. Ac denique quoniam nonnulli, quibus notum eſt me quandam excoluiſſe Methodum ad quaſlibet difficultates in ſcientiis reſolvendas, non quidem novam, quia nihil eſt veritate antiquius, ſed qua me ſæpe in aliis non infeliciter uti viderunt, hoc à me ſummopere flagitarunt: Ideoque officii mei eſſe putavi nonnihil hac in re conari. Quicquid autem præſtare potui, totum in hoc Tractatu continetur.

Non

Non quod in eo diversas omnes rationes, quæ ad eadem probanda afferri possent, colligere conatus sim: Neque enim hoc videtur operæpretium esse, nisi ubi nulla habetur satis certa; sed primas tantum, & præcipuas ita prosecutus sum, ut jam pro certissimis, & evidentissimis demonstrationibus illas ausim proponere: Addamque etiam tales esse, ut non putem ullam viam humano ingenio patere, per quam meliores inveniri unquam possint. (cogit enim me causæ necessitas, & gloria Dei, ad quam totum hoc refertur, ut hic aliquanto liberius de meis loquar quàm mea fert consuetudo.) Atqui quantumvis certas, & evidentes illas putem, non tamen ideo mihi persuadeo ad omnium captum esse accommodatas: Sed quemadmodum in Geometria multæ sunt ab Archimede, Apollonio, Pappo, aliisve scriptæ, quæ etsi pro evidentibus etiam, ac certis ab omnibus habeantur, quia nempe nihil plane continent quod seorsim spectatum non sit cognitu facillimum, nihilque in uno sequentia cum antecedentibus non accurate cohæreant, quia tamen longiusculæ sunt, & valde attentum lectorem desiderant, non nisi ab admodum paucis intelliguntur: Ita quamvis eas quibus hic utor certitudine, & evidentia Geometricas æquare, vel etiam superare existimem, vereor tamen ne à multis satis percipi non possint, tum quia etiam longiusculæ sunt, & aliæ ab aliis pendent: tum præcipue quia requirunt mentem à præjudiciis plane liberam: & quæ se ipsam à sensuum consortio facile subducat. Nec certe plures in mundo Metaphysicis studiis, quam Geometricis apti reperiuntur. Ac præterea in eo differentia est, quod in Geometria cum omnibus sit persuasum nihil scribi solere, de quo certa demonstratio non habeatur, sæpius in eo peccant imperiti, quod falsa approbent, dum ea videri volunt intelligere, quàm quod vera refutent: Contra verò in Philosophia cum credatur nihil esse de quo non possit in utramque partem disputari, pauci veritatem investigant, & multo plures ex eo quod ausint optima quæque impugnare, famam ingenii aucupantur. Atque ideo qualescunque meæ rationes esse possint, quia tamen ad Philosophiam spectant, non spero me illarum ope magnum operæ pretium esse facturum, nisi me patrocinio vestro adjuvetis. Sed cum tanta

inhæreat omnium mentibus de vestra Facultate opinio, tantæque sit authoritatis SORBONÆ nomen, ut non modo in rebus fidei nulli unquam Societati post sacra Concilia tantum creditum sit, quàm vestræ, sed etiam in humana Philosophia nullibi major perspicacia & soliditas, nec ad ferenda judicia major integritas & sapientia esse existimetur: Non dubito quin si tantùm hujus scripti curam suscipere dignemini, Primo quidem ut à vobis corrigatur, memor enim, non modo humanitatis, sed maxime etiam inscitiæ meæ, non affirmo nullos in eo esse errores: Deinde ut quæ vel desunt, vel non satis absoluta sunt, vel majorem explicationem desiderant, addantur, perficiantur, illustrentur, aut à vobis ipsis, aut saltem à me, postquam à vobis ero admonitus: Ac denique ut, postquam rationes in eo contentæ, quibus Deum esse, mentemque à corpore aliam esse probatur, ad eam perspicuitatem erunt perductæ, ad quam ipsas perduci posse confido, ita nempe ut pro accuratissimis Demonstrationibus habendæ sint, hoc ipsum declarare & publice testari velitis: Non dubito, inquam, quin, si hoc fiat, omnes errores, qui de his quæstionibus unquam fuerunt, brevi ex hominum mentibus deleantur: Veritas enim ipsa facile efficiet ut reliqui ingeniosi, & docti vestro judicio subscribant: Et authoritas, ut Athei, qui scioli magis quàm ingeniosi, aut docti esse solent, contradicendi animum deponant; atque etiam ut forte rationes, quas ab omnibus ingenio præditis pro demonstrationibus haberi scient, ipsi propugnent, ne non intelligere videantur: Ac deniq; cæteri omnes tot testimoniis facile credent, nemoque amplius erit in mundo, qui vel Dei existentiam, vel realem humanæ animæ à corpore distinctionem ausit in dubium revocare. Cujus rei quanta esset utilitas, vos ipsi pro vestra singulari sapientia omnium optime æstimare potestis: Nec deceret me vobis, qui maximum Ecclesiæ Catholicæ columen semper fuistis, Dei & Religionis causam pluribus hîc commendare.

PRÆ-

LXXIV

PRÆFATIO
Ad
LECTOREM.

Væstiones de Deo & mente humana jam ante paucis attigi in Dissertatione de Methodo recte regendæ rationis & veritatis in scientiis investigandæ gallice edita anno 1637. Non quidem ut ipsas ibi accurate tractarem, sed tantùm ut delibarem, & ex lectorum judiciis addiscerem qua ratione postea essent tractandæ. Tanti enim momenti mihi visæ sunt, ut plus una vice de ipsis agendum esse judicarem; viamque sequor ad eas explicandas tam parum tritam, atque ab usu communi tam remotam, ut non utile putarim ipsam in gallico, & passim ab omnibus legendo scripto fusius docere, ne debiliora etiam ingenia credere possent eam sibi esse ingrediendam. Cum autem ibi rogassem omnes quibus aliquid in meis scriptis reprehensione dignum occurreret, ut ejus me monere dignarentur, nulla in ea quæ de his quæstionibus attigeram notatu digna objecta sunt, præter duo, ad quæ hic paucis, priusquam earundem accuratiorem explicationem aggrediar, respondebo. Primum est, ex eo quod mens humana in se conversa non percipiat aliud se esse quàm rem cogitantem, non sequi, ejus naturam sive essentiam *in eo tantùm consistere, quod sit res cogitans, ita ut vox* tantùm *cætera omnia excludat, quæ forte etiam dici possent, ad animæ naturam pertinere. Cui objectioni respondeo me etiam ibi noluisse illa excludere in ordine ad ipsam rei veritatem (de qua scilicet tunc non agebam) sed duntaxat in ordine ad meam perceptionem, adeo ut sensus esset, me nihil plane cognoscere quod ad essentiam meam scirem pertinere, præterquam quod essem res cogitans, cogitandi: In sequentibus autem ostendam quo pacto ex eo, quod nihil aliud ad essentiam meam pertinere cognoscam, sequatur, nihil etiam aliud revera ad illam pertinere. Alterum est, ex eo, quod ideam rei me perfectioris in me habeam non sequi ipsam ideam esse me perfectiorem, & multo minus illud quod per istam ideam repræsentatur existere. Sed respondeo hic subesse æquivocationem in voce ideæ; sumi enim potest vel materialiter pro operatione intellectus, quo sensu me perfectior dici nequit, vel*

objective

objective pro re per istam operationem repræsentata, quæ res etsi non supponatur extra intellectum existere, potest tamen me esse perfectior ratione suæ essentiæ. Quomodo vero ex hoc solo quod rei me perfectioris idea in me sit sequatur illam rem revera existere, fuse in sequentibus exponetur. Vidi quidem præterea duo quædam scripta satis longa, sed quibus non tam meæ his de rebus rationes quam conclusiones argumentis ex Atheorum locis communibus mutuatis impugnabantur: Et quoniam istiusmodi argumenta nullam vim habere possunt apud eos, qui rationes meas intelligent, adeoque præpostera, & imbecillia sunt multorum judicia, ut magis à primum acceptis opinionibus quamtumvis falsis, & à ratione alienis, persuadeantur, quàm à vera & firma, sed posterius audita ipsarum refutatione, nolo hic ad illa respondere, ne mihi sint prius referenda. Tantumque generaliter dicam ea omnia quæ vulgo jactantur ab Atheis ad existentiam Dei impugnandam, semper ex eo pendere quod vel humani affectus Deo affingantur, vel mentibus nostris tanta vis & sapientia arrogetur, ut quidnam Deus facere possit, ac debeat, determinare & comprehendere conemur, adeo ut modo tantum memores simus, mentes nostras considerandas esse ut finitas, Deum autem ut incomprehensibilem & infinitum, nullam ista difficultatem sint nobis paritura. Iam vero postquam hominum judicia semel utcunque sum expertus, iterum hic aggredior easdem de Deo, & mente humana quæstiones, simulque totius primæ Philosophiæ initia tractare; sed ita ut nullum vulgi plausum, nullamque Lectorum frequentiam expectem: quin etiam nullis author sum ut hæc legant, nisi tantùm iis qui seriò mecum meditari, mentemque à sensibus, simulq; ab omnibus præjudiciis abducere poterunt, ac volent, quales non nisi admodum paucos reperiri satis scio. Quantum autem ad illos, qui rationum mearum seriem, & nexum comprehendere non curantes, in singulas tantum clausulas, ut multis in more est, argutari studebunt, non magnum ex hujus scripti lectione fructum sunt percepturi: & quamvis forte in multis cavillandi occasionem inveniant, non facile tamen aliquid quod urgeat aut responsione dignum sit objicient. Quia vero nequidem etiam aliis spondeo me in omnibus prima fronte satisfacturum, nec tantum mihi arrogo ut confidam me omnia posse prævidere quæ alicui difficilia videbūtur, primo quidem in Meditationibus illas ipsas cogitationes exponam, quarum ope ad certam, & evidentem

dentem cognitionem veritatis mihi videor pervenisse, ut experiar an fortè iisdem rationibus, quibus ego persuasus sum, alios etiam possim persuadere. Postea vero respondebo ad objectiones virorum aliquot ingenio, & doctrina excellentium, ad quos hæ Meditationes, antequam typis mandarentur examinandæ missæ sunt. Satis enim multa & varia ab illis fuerunt objecta, ut ausim sperare non facile quicquam aliis, saltem alicujus momenti, venturum in mentem, quod ii nondum attigerint; Ideoque rogo etiam, atque etiam lectores, ut non prius de Meditationibus judicium ferant, quàm objectiones istas, earumque solutiones omnes perlegere dignati sint.

CONTENTA

In hoc libro

In Appendice.

SYNOPSIS

SEX SEQVENTIVM MEDITATIONUM.

IN primâ causæ exponuntur propter quas de rebus omnibus, præsertim materialibus, possumus dubitare; quandiu scilicet non habemus alia scientiarum fundamenta, quàm ea quæ antehac habuimus. Etsi autem istius tantæ dubitationis utilitas primâ fronte non appareat, est tamen in eo maxima quòd ab omnibus præjudiciis nos liberet, viamque facillimam sternat ad mentem à sensibus abducendam: ac denique efficiat, ut de iis, quæ posteà vera esse comperiemus, non amplius dubitare possimus.

In secundâ, mens quæ propriâ libertate utens supponit ea omnia non existere, de quorum existentiâ vel minimum potest dubitare, animadvertit fieri non posse quin ipsa interim existat. Quod etiam summæ est utilitatis, quoniam hoc pacto distinguit quænam ad se, hoc est, ad naturam intellectualem, & quænam ad corpus perti-

neant. Sed quia fortè nonnulli rationes de animæ immortalitate illo in loco expectabunt, eos hic monendos puto me conatum esse nihil scribere quod non accuratè demonstrarem; ideoque non alium ordinem sequi potuisse, quàm illum qui est apud Geometras usitatus, ut nempe omnia præmitterem ex quibus quæsita propositio dependet, antequam de ipsa quidquam concluderem. Primum autem & præcipuum, quod prærequiritur ad cognoscendam animæ immortalitatem; esse ut quam maximè perspicuum de eâ conceptum, & ab omni conceptu corporis planè distinctum formemus; quod ibi factum est: Præterea verò requiri etiam ut sciamus ea omnia, quæ clarè & distinctè intelligimus, eo ipso modo, quo illa intelligimus, esse vera: quod ante quartam meditationem probari non potuit; & habendum esse distinctum naturæ corporeæ conceptum, qui partim in ipsa secunda, partim etiam in quintâ & sextâ formatur; atque ex his debere concludi ea omnia, quæ clarè & distinctè concipiuntur, ut substantiæ diversæ, sicuti concipiuntur mens & corpus, esse revera substantias realiter à se mutuò distinctas; hocque in sextâ concludi: idemque etiam in ipsâ confirmari, ex eo quod nullum corpus nisi divisibile intelligamus, contrà autem nullam mentem nisi indivisibilem: neque enim possumus ullius mentis mediam partem concipere, ut possumus cujuslibet quantumvis exigui corporis; adeò ut eorum naturæ non modò diversæ, sed etiam quodammodo contrariæ agnoscantur; Non autem ulteriùs eâ de re in hoc scripto me egisse; tum quia hæc sufficiunt ad ostendendum ex corporis corruptione mentis interitum non sequi, atque sic ad alterius vitæ spem mortalibus faciendam; tum etiam quia præmissæ, ex quibus ipsa mentis immortalitas concludi potest, ex totius Physicæ explicatione dependent: primò ut sciatur omnes omninò substantias, sive res, quæ à Deo creari debent ut existant, ex naturâ suâ esse incorruptibiles, nec posse unquam desinere esse, nisi ab eodem Deo concursum suum iis denegante ad nihilum reducantur, ac deinde ut advertatur corpus quidem, in genere sumptum, esse substantiam, ideoq; nunquam etiam perire; sed corpus humanum, quatenus à reliquis differt corporibus, non nisi ex certâ membrorum configuratione, aliisque ejusmodi accidentibus esse conflatum; mentem verò humanam non ita ex ullis accidentibus constare, sed puram esse substantiam: etsi enim omnia ejus accidentia mutentur, ut quòd

alias

alias res intelligat, alias velit, alias sentiat, &c. non idcircò ipsa mens alia evadit: humanum autem corpus aliud fit ex hoc solo quod figura quarundam ejus partium mutetur: ex quibus sequitur corpus quidem perfacilè interire, mentem autem ex naturâ suâ esse immortalem.

In tertiâ Meditatione meum præcipuum argumentum ad probandam Dei existentiam satis fusè, ut mihi videtur, explicui. Verumtamen, quia, ut Lectorum animos quàm maximè à sensibus abducerem, nullis ibi comparationibus à rebus corporeis petitis volui uti, multæ fortasse obscuritates remanserunt, sed quæ, ut spero, postea in responsionibus ad objectiones planè tollentur; ut inter cæteras quomodo idea entis summè perfecti, quæ in nobis est, tantum habeat realitatis objectivæ, ut non possit non esse à causâ summè perfecta, quod ibi illustratur comparatione machinæ valdè perfectæ, cujus idea est in mente alicujus artificis; ut enim artificium objectivum hujus ideæ debet habere aliquam causam, nempe scientiam hujus artificis, vel alicujus alterius à quo illam accepit, ita idea Dei, quæ in nobis est, non potest non habere Deum ipsum pro causa.

In quartâ probatur ea omnia, quæ clarè & distinctè percipimus, esse vera: simulque in quo ratio falsitatis consistat explicatur: quæ necessariò sciri debent tam ad præcedentia firmanda, quàm ad reliqua intelligenda. Sed ibi interim est advertendum nullo modo agi de peccato, vel errore qui committitur in persecutione boni & mali, sed de eo tantùm qui contingit in dijudicatione veri & falsi. Nec ea spectari, quæ ad fidem pertinent, vel ad vitam agendam, sed tantum speculativas; & solius luminis naturalis ope cognitas veritates.

In quinta præterquàm quod natura corporea in genere sumpta explicatur, nova etiam ratione Dei existentia demonstratur: sed in qua rursus nonnullæ fortè occurrent difficultates, quæ posteà in responsione ad objectiones resolventur: ac denique ostenditur quo pacto verum sit ipsarum Geometricarum demonstrationum certitudinem à cognitione Dei pendere,

In sexta denique intellectio ab imaginatione secernitur; distinctionum signa describuntur: mentem realiter à corpore distingui, probatur: eandem nihilominus tam arctè illi esse conjunctam, ut unum quid

cum ipso componat, ostenditur; omnes errores qui à sensibus oriri solent, recensentur, modi quibus vitari possint exponuntur; & denique rationes omnes ex quibus rerum materialium existentia possit concludi, afferuntur: non quòd eas valdè utiles esse putârim ad probandum id ipsum quod probant, nempe reverâ esse aliquem mundum, & homines habere corpora, & similia, de quibus nemo unquam sanæ mentis seriò dubitavit; sed quia illas considerando agnoscitur non esse tam firmas, nec tam perspicuas, quàm sunt eæ, per quas in mentis nostræ & Dei cognitionem devenimus; adeò ut hæ sint omnium certissimæ, & evidentissimæ, quæ ab humano ingenio sciri possint. Cujus unius rei probationem in his meditationibus mihi pro scopo proposui. Nec idcircò hîc recenseo varias alias quæstiones de quibus etiam in ipsis ex occasione tractatur.

MEDI-

MEDITATIONUM

De Primâ

PHILOSOPHIA,

In quibus

De existentia & animæ à corpore distinctio demonstrantur,

PRIMA.

De iis quæ in dubium revocari possunt.

Nimadverti jam ante aliquot annos quàm multa ineunte ætate falsa pro veris admiserim, & quàm dubia sint quæcunque istis postea superextruxi, ac proinde funditùs omnia semel in vita esse evertenda, si quid aliquando firmum, & mansurum cupiam in scientiis stabilire; sed ingens opus esse videbatur, eamque ætatem expectabam, quæ foret tam matura, ut capescendis disciplinis aptior nulla sequeretur. Quare tamdiu cunctatus sum ut deinceps essem in culpâ, si quod temporis superest ad agendum, deliberando consumerem. Opportunè igitur hodie mentem curis omnibus exsolvi, securum mihi otium procuravi, solus secedo, seriò tandem & liberè generali huic mearum opinionum eversioni vacabo. Ad hoc autem non erit necesse, ut omnes esse falsas ostendam, quod nunquam fortassis assequi possem; sed quia jam ratio persuadet, non minùs accuratè iis quæ non planè certa sunt, atque indubitata, quàm ab apertè falsis assen-

sionem esse cohibendam, satis erit ad omnes rejiciendas, si aliquam rationem dubitandi in unaquâ que reperero. Nec ideo etiam singulæ erunt percurrendæ, quod operis esset infiniti: sed quia suffossis fundamentis quidquid iis superædificatum est sponte collabitur, aggrediar statim ipsa principia quibus illud omne quod olim credidi nitebatur. Nempe quidquid hactenus ut maximè verum admisi, vel à sensibus, vel per sensus accepi, hos autem inrerdum fallere deprehendi; ac prudentiæ est nunquam illis planè confidere; qui nos vel semel decepêrunt. Sed fortè quamvis interdum sensus circa minuta quædam & remotiora nos fallant, pleraque tamen alia sunt de quibus dubitari planè non potest, quamvis ab iisdem hauriantur; ut jam me hîc esse, foco assidere, hyemali togâ esse indutum, chartam istam manibus contrectare, & similia: manus verò has ipsas, totumque hoc corpus meum esse, quâ ratione posset negari? nisi me fortè comparem nescio quibus insanis quorum cerebella tam contumax vapor ex atra bile labefactat, ut constanter asseverent vel se esse reges, cùm sunt pauperrimi, vel caput habere fictile, vel se totos esse cucurbitas, vel ex vitro conflatos; sed amentes sunt isti, nec minùs ipse demens viderer, si quod ab iis exemplum ad me transferrem. Præclarè, sanè tanquam non sim homo qui soleam noctu dormire, & eadem omnia in somnis pati, vel etiam interdum minùs verisimilia, quàm quæ isti vigilantes: quàm frequenter verò usitata ista, me hîc esse, togâ vestiri, foco assidere, quies nocturna persuadet? cum tamen positis vestibus jaceo inter strata; atqui nunc certè vigilantibus oculis intueor hanc chartam, non sopitum est hoc caput quod commoveo, manum istam prudens & sciens extendo, sentio, non tam distincta contingerent dormienti: quæ si scilicet non recorder à similibus etiam cogitationibus me aliàs in somnis fuisse delusum: quæ dum cogito attentius, tam planè video numquam certis indiciis vigiliam à somno posse distingui, ut obstupescam, & ferè hic ipse stupor mihi opinionem somni confirmet. Age ergò somniemus, nec particularia vera sint, nos oculos aperire, caput movere, manus extendere, nec fortè etiam nos habere tales manus, nec tale totum corpus tamen profectò faten-

fatendum eſt viſa per quietem eſſe veluti quaſdam pictas imagines, quæ non niſi ad ſimilitudinem rerum verarum fingi potuerunt; ideoq; ſaltem generalia hęc, oculos, caput, manus, totumque corpus res quaſdam non imaginarias, ſed veras exiſtere: nam ſanè pictores ipſi, ne tum quidem, cùm Sirenas & Satyriſcos maximè inuſitatis formis fingere ſtudent, naturas omni ex parte novas iis poſſunt aſſignare, ſed tantummodo diverſorum animalium membra permiſcent; vel ſi fortè aliquid excogitent adeò novum, ut nihil omninò ei ſimile fuerit viſum, atque ita planè fictitium ſit & falſum; certe tamen ad minimum veri colores eſſe debent ex quibus illud componant: nec diſpari ratione, quamvis etiam generalia hæc, oculi, caput, manus, & ſimilia imaginaria eſſe poſſent, neceſſariò tamen ſaltem alia quædam adhuc magis ſimplicia, & univerſalia vera eſse fatendum eſt, ex quibus tanquam coloribus veris omnes iſtæ ſeu falſæ, quæ in cogitatione noſtra ſunt, rerum imagines effinguntur. Cujus generis eſſe videntur natura corporea in communi, ejuſque extenſio; item figura rerum extenſarum, item quantitas, ſive earumdem magnitudo; & numerus: item locus in quo exiſtant, tempuſque per quod durent, & ſimilia. Quapropter ex his forſan non malè concludemus Phyſicam, Aſtronomiam, Medicinam, diſciplinaſque alias omnes, quæ à rerum compoſitarum conſideratione dependent, dubia quidem eſſe, atqui Arithmeticam, Geometriam, aliaſque ejuſmodi, quæ non niſi de ſimpliciſſimis & maximè generalibus tractant, atque utrum eæ ſint in rerum naturâ nec ne, parum curant, aliquid certi atque indubitati continere: nam ſive vigilem, ſive dormiam, duo & tria ſimul juncta ſunt quinque, quadratumque non plura habet latera quam quatuor; nec fieri poſſe videtur ut tam perſpicuæ veritates in ſuſpicionem falſitatis incurrant. Verumtamen infixa quædam eſt meæ menti vetus opinio Deum eſſe qui poteſt omnia, & à quo talis, qualis exiſto, ſum creatus: undè autem ſcio illum non feciſſe ut nulla plane ſit terra, nullum cælum, nulla res extenſa, nulla figura, nulla magnitudo, nullus locus, & tamen hæc omnia non aliter quam nunc mihi videantur exiſtere? imò etiam quemadmodum judico interdum alios errare

rare circa ea, quæ se perfectissimè scire arbitrantur, ita ego ut fallar quoties duo & tria simul addo, vel numero quadrati latera, vel si quid aliud facilius fingi potest. At fortè noluit Deus ita me decipi, dicitur enim summè bonus; sed si hoc ejus bonitati repugnaret talem me creâsse, ut semper fallar, ab eâdem etiam videretur esse alienum permittere ut interdum fallar; quod ultimum tamen non potest dici. Essent verò fortasse nonnulli qui tam potentem aliquem Deum mallent negare, quam res alias omnes crederent esse incertas, sed iis non repugnemus, totumque hoc de Deo demus esse fictitium, at seu fato, seu continuata rerum serie, seu quovis alio modo me ad id, quod sum, pervenisse supponant; quoniam falli & errare imperfectio quædam esse videtur, quo minus potentem originis meæ authorem assignabunt, eò probabilius erit me tam imperfectum esse ut semper fallar: quibus sanè argumentis non habeo quod respondeam, sed tandem cogor fateri nihil esse ex iis quæ olim vera putabam, de quo non liceat dubitare, idque non per inconsiderantiam, vel levitatem, sed propter validas & meditatas rationes, ideoque etiam ab iisden, non minus quàm ab apertè falsis accuratè deinceps assensionem esse cohibendam, si quid certi velim invenire. Sed nondum sufficit hæc advertisse, curandum est ut recorder, assiduè enim recurrunt consuetæ opiniones, occupantque credulitatem meam tanquam longo usu & familiaritatis jure sibi devinctam, ferè etiam me invito, nec unquam iis assentiri, & confidere desuescam, quamdiu tales esse supponam, quales sunt reverà, nempe aliquo quidem modo dubias, ut jam jam ostènsum est, sed nihilominus valdè probabiles, & quas multò magis rationi consentaneum sit credere quàm negare. Quapropter, ut opinor, non malè agam, si voluntate planè in contrarium versa me ipsum fallam, illasque aliquamdiu omninò falsas, imaginariasque esse fingam, donec tandem velut æquatis utrimque præjudiciorum ponderibus nulla amplius prava consuetudo judicium meum à rectâ rerum perceptione detorqueat. Etenim scio nihil inde periculi, vel erroris interim sequuturum, & me plus æquo diffidentiæ indulgere non posse, quandoquidem nunc non rebus agendis, sed cognoscen-

ſcendis tantùm incumbo. Supponam igitur non optimum Deum fontem veritatis, ſed genium aliquem malignum eundemque ſummè potentem, & callidum omnem ſuam induſtriam in eo poſuiſſe, ut me falleret: putabo cœlum, aërem, terram, colores, figuras, ſonos, cunctaque externa nihil aliud eſſe quàm ludificationes ſomniorum, quibus inſidias credulitati meæ tetendit: conſiderabo me ipſum tanquam manus non habentem, non oculos, non carnem, non ſanguinem, non aliquem ſenſum, ſed hæc omnia me habere falsò opinantem: manebo obſtinatè in hac meditatione defixus, atque ita ſiquidem non in poteſtate meâ ſit aliquid veri cognoſcere, at certè hoc quod in me eſt ne falſis aſſentiar, nec mihi quidquam iſte deceptor, quantumvis potens, quantumvis callidus poſſit imponere, obfirmatâ mente cavebo. Sed laborioſum eſt hoc inſtitutum, & deſidia quædam ad conſuetudinem vitæ me reducit, nec aliter quàm captivus, qui forte imaginaria libertate fruebatur in ſomnis, quum poſtea ſuſpicari incipit ſe dormire, timet excitari, blandiſque illuſionibus lentè connivet: ſic ſponte relabor in veteres opiniones, vereorque expergiſci, ne placidæ quieti laborioſa vigilia ſuccedens non in aliqua luce, ſed inter inextricabiles jam motarum difficultatum tenebras in poſterum ſit degenda.

MEDITATIO II.

De natura mentis humanæ: Quod ipſa ſit notior quam corpus.

IN tantas dubitationes heſternâ meditatione conjectus ſum, ut nequeam ampliùs earum oblivisci, nec videam tamen qua ratione ſolvendæ ſint, ſed tanquam in profundum gurgitem ex improviſo delapſus ita turbatus ſum, ut nec poſſim in imo pedem figere, nec enatare ad ſummum. Enitar tamen & tentabo rurſus eandem viam quam heri fueram ingreſſus, removendo ſcilicet illud omne quod vel minimum dubitationis admittit, nihilo ſecius quàm ſi omninò falſum eſſe comperiſſem, pergamque porrò donec aliquid certi vel ſi nihil aliud, ſaltem hoc ipſum, pro certo nihil eſſe certi cognoſcam. Nihil niſi punctum petebat Archimedes, quod eſſet firmum & immobile, ut integram terram loco

dimoveret; magna quoque ſperanda ſunt, ſi vel minimum quid invenero quod certum ſit & inconcuſſum. Suppono igitur omnia quæ video falſa eſſe, credo nihil unquam extitiſſe eorum quæ mendax memoria repræſentat, nullos plane habeo ſenſus; corpus, figura, extenſio, motus, locuſque ſunt Chimeræ; quid igitur erit verum? fortaſſis hoc unum nihil eſſe certi. Sed unde ſcio nihil eſſe diverſum ab iis omnibus quæ jam jam recenſui, de quo ne minima quidem occaſio ſit dubitandi? Nunquid eſt aliquis Deus, vel quocunque nomine illum vocem, qui mihi has ipſas cogitationes immittit? quare verò hoc putem, cum forſan ipſemet illarum author eſſe poſſim? Nunquid ergo ſaltem ego aliquid ſum? ſed jam negavi me habere ullos ſenſus, & ullum corpus; hæreo tamen, nam quid inde? ſumne ita corpori, ſenſibuſque alligatus, ut ſine illis eſſe non poſſim? ſed mihi perſuaſi, nihil plane eſſe in mundo, nullum cœlum, nullam terram, nullas mentes, nulla corpora, nonne igitur etiam me non eſſe? imò certè ego eram ſi quid mihi perſuaſi: ſed eſt deceptor neſcio quis, ſummè potens, ſummè callidus qui de induſtria me ſemper fallit; haud dubiè igitur ego etiam ſum, ſi me fallit, & fallat quantum poteſt, nunquam tamen efficiet, ut nihil ſim quamdiu me aliquid eſſe cogitabo, adeo ut omnibus ſatis ſuperq; penſitatis deniq; ſtatuendum ſit hoc pronuntiatum, ego ſum, ego exiſto, quoties à me profertur, vel mente concipitur, neceſſario eſſe verum. Nondum verò ſatis intelligo, quiſnam ſim ego ille, qui jam neceſſariò ſum, deincepſq; cavendum eſt, ne forte quid aliud imprudenter aſſumam in locum mei, ſicque aberrem etiam in ea cognitione, quàm omnium certiſſimam, evidentiſſimamque eſſe contendo. Quare jam denuo meditabor quidnam me olim eſſe crediderim, priuſquam in has cogitationes incidiſſem; ex quo deinde ſubducam quidquid allatis rationibus vel minimùm potuit infirmari; ut ita tandem præcisè remaneat illud tantùm quod certum eſt & inconcuſſum. Quidnam igitur antehac me eſſe putavi? hominem ſcilicet; ſed quid eſt homo? dicamne animal rationale? non quia poſtea quærendum foret quidnam animal ſit, & quid rationale, atque ita ex unâ quæſtione in plures difficilioreſque

que delaberer, nec jam mihi tantum otii est, ut ipso velim inter istiusmodi subtilitates abuti. Sed hic potius attendam quid sponte, & natura duce cogitationi meæ antehac occurrebat quoties quid essem considerabam: nempe occurrebat primò me habere vultum, manus brachia, totamq; hanc membrorum machinam, qualis etiam in cadavere cernitur, & quam corporis nomine designabam; occurrebat præterea me nutriri, incedere, & cogitare; quas quidem actiones ad animam referebam; sed quid esset hæc anima vel non advertebam, vel exiguum nescio quid imaginabar instar venti, vel ignis, vel ætheris, quod crassioribus mei partibus esset infusum: de corpore verò ne dubitabam quidem, sed distinctè me nôsse arbitrabar ejus naturam, quam si fortè, qualem mente concipiebam, describere tentâssem, sic explicuissem: per corpus intelligo illud omne, quod aptum est figura aliqua terminari, loco circumscribi, spatium sic replere, ut ex eo aliud omne corpus excludat; tactu, visu, auditu, gustu, vel odoratu percipi, nec non moveri pluribus modis, non quidem à seipso, sed ab alio quopiam à quo, tangatur; namq; habere vim seipsum movendi, item sentiendi, vel cogitandi nullo pacto ad naturam corporis pertinere judicabam; quinimò mirabar potius tales facultates in quibusdam corporibus reperiri. Quid autem nunc ubi suppono deceptorem aliquem potentissimum, &, si fas est dicere, malignum, datâ operâ in omnibus quantum potuit, me delusisse, possumne affirmare me habere vel minimum quid ex iis omnibus, quæ jam dixi ad natûram corporis pertinere? attendo, cogito, revolvo, nihil occurrit, fatigor eadem frustrà repetere. Quid verò ex iis quæ animæ tribuebam, nutriri, vel incedere? quandoquidem jam corpus non habeo, hæc quoque nihil sunt nisi figmenta: sentire? nempe etiam hoc non fit sine corpore, & permulta sentire visus sum in somnis, quæ deinde animadverti me non sensisse: cogitare? hîc invenio, cogitatio est, hæc sola à me divelli nequit, ego sum, ego existo, certum est. Quandiu autem? nempe quandiu cogito, nam fortè etiam fieri posset si cessarem ab omni cogitatione, ut illicò totus esse desinerem: nihil nunc admitto nisi quod necessariò sit verum: sum igitur præcisè tantùm res cogitans, id est, mens, sive animus, sive intellectus, sive ratio, voces mihi priùs significationis ignotæ: sum autem res vera,

 & verè

& verè existens, sed qualis res? dixi, cogitans. Quid præterea? imaginabor: non sum compages illa membrorum, quæ corpus humanum appellatur: non sum etiam tenuis aliquis aër istis membris infusus, non ventus, non ignis, non vapor, non halitus, non quidquid mihi fingo; supposui enim ista nihil esse, manet positio, nihilominus tamen ego aliquid sum. Fortassis verò contingit, ut hæc ipsa, quæ suppono nihil esse, quia mihi sunt ignota, tamen in rei veritate non differant ab eo me quem novi? nescio, de hac re jam non disputo; de iis tantùm, quæ mihi nota sunt, judicium ferre possum: novi me existre, quæro quis sim ego ille quem novi: certissimum est hujus sic præcisè sumpti notitiam non pendere ab iis quæ existere nondum novi: non igitur ab iis ullis, quæ imaginatione effingo. Atque hoc verbum, *effingo*, admonet me erroris mei: nam fingerem reverâ si quid me esse imaginarer, quia nihil aliud est imaginari quàm rei corporeæ figuram, seu imaginem contemplari; jam autem certò scio me esse simulque fieri posse ut omnes istæ imagines, & generaliter quæcunque ad corporis naturam referuntur, nihil sint præter insomnia; quibus animadversis, non minus ineptire videor dicendo, imaginabor, ut distinctius agnoscam quisnam sim, qnam si dicerem, jam qnidem sum experrectus, video nonnihil veri, sed quia nondum video satis evidenter, data opera obdormiam ut hoc ipsum mihi somnia verius, evidentiusque repræsentent. Itaque cognosco nihil eorum quæ possum imaginationis ope comprehendere ad hanc quam de me habeo notitiam pertinere, mentemque ab illis diligentissimè esse avocandam, ut suam ipsa naturam quàm distinctissimè percipiat. Sed quid igitur sum? res cogitans; quid est hoc? nempe dubitans, intelligens, affirmans, negans, volens, nolens, imaginans quoque, & sentiens. Non pauca sanè hæc sunt, si cuncta ad me pertineant, sed quidni pertinerent? nonne ego ipse sum qui jam dubito ferè de omnibus, qui nonnihil tamen intelligo, qui hoc unum verum esse affirmo, nego cetera, cupio plura nôsse, nolo decipi, multa vel invitus imaginor, multa etiam tanquam à sensibus venientia animadverto. Quid est horum, quamvis semper dormiam, quamvis etiam is, qui me creavit, quantum in se est, me deludat, quod non æquè verum sit ac me esse? quid est quod à mea cogitatione distin-

distinguatur? quid est quod à me ipso separatum dici possit? Nam quod ego sim qui dubitem, qui intelligam, qui velim, tam manifestum est, ut nihil occurrat per quod evidentius explicetur: sed verò etiam ego idem sum, qui imaginor, nam quamvis fortè, ut supposui, nulla prorsus res imaginata vera sit, vis tamen ipsa imaginandi reverâ existit, & cogitationis meæ partem facit; idem denique ego sum qui sentio, sive qui res corporeas tanquam per sensus animadverto. Videlicet jam lucem video, strepitum audio, calorem sentio; falsa hæc sunt, dormio enim. At certè videre videor, audire, calescere, hoc falsum esse non potest, hoc est propriè quod in me sentire appellatur; atque hoc præcisè sic sumptum nihil aliud est quàm cogitare. Ex quibus equidem aliquantò melius incipio nôsse quisnam sim: sed adhuc tamen videtur, nec possum abstinere qnin putem, res corporeas, quarum imagines cogitatione formantur, & quas ipsi sensus explorant, multò distinctius agnosci quàm istud nescio quid mei, quod sub imaginationem non venit: quanquam profectò sit mirum res quas animadverto esse dubias, ignotas, à me alienas, distinctius quàm quod verum est, quod cognitum, quàm denique me ipsum à me comprehendi: sed video quid sit, gaudet aberrare mens mea, nec dum se patitur intra veritatis limites cohiberi. Esto igitur, & adhuc semel laxissimas habenas ei permittamus, ut illis paulò post opportunè reductis facilius se regi patiatur. Consideremus res illas quæ vulgò putantur omnium distinctissimè comprehendi; corpora scilicet, quæ tangimus, quæ videmus, non quidem corpora in communi, generales enim istæ perceptiones aliquantò magis confusæ esse solent, sed unum in particulari; sumamus exempli causâ hanc ceram; nuperrimè ex favis fuit educta, nondum amisit omnem saporem sui mellis, nonnihil retinet odoris florum ex quibus collecta est; ejus color, figura, magnitudo, manifesta sunt: dura est, frigida est, facilè tangitur, ac si articulo ferias emittit sonum; omnia denique illi adsunt, quæ requiri videntur ut corpus aliquod possit quàm distinctissimè cognosci. Sed ecce, dum loquor, igni admovetur, saporis reliquiæ purgantur, odor exspirat, color mutatur, figura tollitur, crescit magnitudo, fit liquida, fit calida, vix tangi potest nec jam si pulses emittet sonum: rema-

netne adhuc eadem cera? remanere fatendum est, nemo negat; nemo aliter putat. Quid erat igitur in eâ quod tam distinctè comprehendebatur? certè nihil eorum quæ sensibus attingebam, nam quæcunque sub gustum, vel odaratum, vel visum, vel auditum veniebant, mutata jam sunt, remanet cera. Fortassis illud erat quod nunc cogito, nempe ceram ipsam non quidem fuisse istam dulcedinem mellis, nec florum fragrantiam, nec istam albedinem, nec figuram, nec sonum, sed corpus quod mihi apparebat paulò antè modis istis conspicuum, nunc diversis: quid est autem hoc præcisè puod sic imaginor? attendamus, & remotis iis, quæ ad ceram non pertinent, videamus qnid supersit, nempe nihil aliud quàm extensum quid, flexibile: Quid verò est hoc flexibile, mutabile? an quod imaginor hanc ceram ex figurâ rotundâ in quadratam, vel ex hac in triangularem verti posse? nullo modo, nam innumerabilium ejusmodi mutationum capacem eam esse comprehendo, nec possum tamen innumerabiles imaginando percurrere, nec igitur comprehensio hæc ab imaginandi facultate perficitur. Quid extensum? nunqnid etiam ipsa ejus extensio est ignota? nam in cera liquescente fit major, major in ferventi, majorque rursus si calor augeatur; nec rectè judicarem quid sit cera, nisi putarem hanc etiam plures secundùm extensionem varietates admittere, quàm fuerim unquam imaginando complexus: superest igitur ut concedam, me ne quidem imaginari quid sir hæc cera, sed sola mente percipere: dico hanc in particulari, de cera enim in communi clarius est. Quænam verò est hæc cera quæ non nisi mente percipitur; nempe eadem quam video, quam imaginor, eadem denique quam ab initio esse arbitrabar: atqui, quod notandum est, ejus perceptio, non visio, non tactio, non imaginatio est, nec unquam fuit, quamvis priùs ita videretur, sed solius mentis inspectio quæ vel imperfecta esse potest & confusa, ut prius erat, vel clara & distincta, ut nunc est, prout minus vel magis ad illa ex quibus constat, attendo. Miror verò interim quàm prona sit mea mens in errores, nam quamvis hæc apud me tacitus, & sine voce considerem, hæreo tamen in verbis ipsis, & ferè decipior ab ipso usu loquendi: dicimus enim nos videre ceram ipsammet si adsit, non ex colore, vel figura eam adesse judirare, unde concluderem

derem statim, ceram ergo visione oculi, non solius mentis inspectione cognosci, nisi jam fortè respexissem ex fenestra homines in platea transeuntes, quos etiam ipsos non minus usitatè quàm ceram dico me videre: quid autem video præter pileos & vestes, sub quibus latere possent automata, sed judico homines esse: atque ita id quod putabam me videre oculis, sola judicandi facultate, quæ in mente meâ est, comprehendo. Sed pudeat suprà vulgus sapere cupientem ex formis loquendi quas vulgus invenit dubitationem quæsivisse, pergamusque deinceps, attendendo utrum ergo perfectius, evidentiusque percipiebam quid esset cera, cùm primum aspexi, credidique me illam ipso sensu externo, vel saltem sensu communi, ut vocant, id est potentiâ imaginatrice cognoscere; an verò potius nunc, postquam diligentius investigavi, tum quid ea sit, tum quomodò cognoscatur; certè hac de re dubitare esset ineptum, nam quid fuit in prima perceptione distinctum? quid quod non à quovis animali haberi posse videretur? at verò cum ceram ab externis formis distinguo, & tanquam vestibus detractis nudam considero, sic illam revera, quamvis adhuc error in judicio meo esse possit, non possum tamen sine humana mente percipere. Quid autem dicam de hac ipsa mente, sive de me ipso, nihildum enim aliud admitto in me esse præter mentem, quid, inquam, ego qui hanc ceram videor tam distinctè percipere, nunquid me ipsum non tantum multo certius, sed etiam multo distinctius, evidentiusque cognosco? nam si judico ceram existere ex eo quod hanc videam, certè multò evidentius efficitur me ipsum etiam existere ex eo ipso quod hanc videam: fieri enim potest ut hoc quod video non verè sit cera, fieri potest ut ne quidem oculos habeam, quibus quidquam videatur; sed fieri planè non potest cum videam, sive (quod jam non distinguo) cum cogitem me videre, ut ego ipse cogitans non aliquid sim: simili ratione si judico ceram esse ex eo quod hanc tangam, idem rursus efficietur videlicet me esse: si ex eo quod imaginer, vel quavis alia ex causa, idem planè. Sed & hoc ipsum quod de cera animadverto, ad reliqua omnia, quę sunt extra me posita licet applicare. Porrò autem si magis distincta visa sit ceræ perceptio, postquam mihi non ex solo visu, vel tactu, sed pluribus ex causis innotuit, quantò distinctius me ipsum à

me nunc

nunc cognosci fatendum est, quandoquidem nullæ rationes vel ad ceræ, vel ad cujuspiam alterius corporis perceptionem possunt juvare, quin eædem omnes mentis meæ naturam melius probent. Sed & alia insuper tam multa sunt in ipsa mente, ex quibus ejus notitia distinctior reddi potest, ut ea quę ex corpore ad illam emanant, vix numeranda videantur, Atque ecce tandem sponte sum reversus eò quo volebam, nam cum mihi nunc notum sit ipsamet corpora non propriè à sensibus, vel ab imaginandi facultate, sed à solo intellectu percipi, nec ex eo quòd intelligantur, apertè cognosco nihil facilius, aut evidentius mea mente posse à me percipi. Sed quia tam citò deponi veteris opinionis consuetudo non potest, placet hîc consistere, ut altius hæc nova cognitio memoriæ meæ diuturnitate meditationis infigatur.

MEDITATIO III.

De Deo, quod existat.

CLaudam nunc oculos, aures obturabo, avocabo omnes sensus, imagines etiam rerum corporalium omnes vel ex cogitatione mea delebo, vel certè, quia hoc fieri vix potest, illas ut inanes & falsas nihili pendam, meque solum alloquendo, & penitius inspiciendo, meipsum paulatim mihi magis notun & familiarem reddere conabor. Ego sum res cogitans, id est dubitans, affirmans, negans, pauca intelligens, multa ignorans, volens, nolens, imaginans etiam & sentiens; ut enim antè animadverti, quamvis illa quæ sentio vel imaginor extra me fortasse nihil sint, illos tamen cogitandi modos, quos sensus & imaginationes appello, quatenus cogitandi quidam modi tantùm sunt, in me esse sum certus. Atque his paucis omnia recensui quæ verè scio, vel saltem quæ me scire hactenus animadverti. Nunc circumspiciam diligentius an fortè adhuc apud me alia sint ad quæ nondum respexi: sum certus me esse rem cogitantem, nunquid ergo etiam scio quid requiratur ut de aliquâ re sim certus? nempe in hac primâ cogni-
tione

tione nihil aliud est, quam clara quædam & distincta perceptio ejus quod affirmo; quæ sanè non sufficeret ad me certum de rei veritate reddendum, si posset unquam contingere ut aliquid quod ita clarè & distinctè perciperem falsum esset: ac proinde jam videor pro regulâ generali posse statuere, illud omne esse verum quod valdè clarè & distinctè percipio. Verumtamen multa prius ut omninò certa & manifesta admisi, quæ tamen postea dubia esse deprehendi: qualia ergo ista fuêre? nempe terra, cœlum, sydera & cętera omnia quę sensibus usurpabam; quid autem de illis clarè percipiebam? nempe talium rerum ideas, sive cogitationes menti meæ obversari; sed ne nunc quidem illas ideas in me esse inficior. Aliud autem quiddam erat quod affirmabam, quodque etiam ob consuetudinem credendi clarè me percipere arbitrabar, quod tamen revera non percipiebam, nempe res quasdam extra me esse à quibus ideæ istæ procedebant, & quibus omninò similes erant; atque hoc erat, in quo vel fallebar, vel certè si verum judicabam, id non ex vi meæ perceptionis contingebat. Quid verò cum circa res Arithmeticas, vel Geometricas aliquid valde simplex & facile considerabam, ut quod duo & tria simul juncta sint quinque, vel similia, nunquid saltem illa satis perspicuè intuebar ut vera esse affirmarem? Equidem non aliam ob causam de iis dubitandum esse postea judicavi, quàm quia venibat in mentem fortè aliquem Deum talem mihi naturam indere potuisse, ut etiam circa illa deciperer, quæ manifestissima viderentur, sed quoties hæc præconcepta de summâ Dei potentia opinio mihi occurrit, non possum non fateri, siquidem velit, facile illi esse efficere ut errem, etiam in iis quæ me puto mentis oculis quàm evidentissimè intueri; quoties verò ad ipsas res quas valdè clare percipere arbitror me converto, tam planè ab illis persuadeor ut sponte erumpam in has voces, fallat me quisquis potest, nunquam tamen efficiet ut nihil sim, quandiu me aliquid esse cogitabo, vel ut aliquando verum sit me nunquam fuisse, cum jam verum sit me esse; vel forte etiam ut duo & tria simul juncta plura vel pauciora sint quàm quinque, vel similia, in quibus scilicet repugnantiam agnosco manifestam. Et certè cum nullam occasionem habeam

existimandi aliquem Deum esse deceptorem, nec quidem adhuc satis sciam utrum sit aliquis Deus, valde tenuis, &, ut ita loquar, Metaphysica dubitandi ratio est, quæ tantùm ex ea opinione dependet. Vt autem etiam illa tollatur, quamprimum occurret occasio examinare debeo an sit Deus, & si sit, an possit esse deceptor; hac enim re ignoratâ, non videor de ulla aliâ planè certus esse unquam posse. Nunc autem ordo videtur exigere, ut priùs omnes meas cogitationes in certa genera distribuam, & in quibusnam ex illis veritas aut falsitas propriè consistat, inquiram. Quædam ex his tanquam rerum imagines sunt, quibus solis propriè convenit ideæ nomen, ut cum hominem, vel Chimæram, vel Cœlum, vel Angelum, vel Deum cogito; aliæ verò alias quasdam præterea formas habent, ut cum volo, cum timeo, cum affirmo, cum nego, semper quidem aliquam rem ut subjectum meæ cogitationis apprehendo, sed aliquid etiam amplius quàm istius rei similitudinem cogitatione complector; & ex his aliæ voluntates, sive affectus, aliæ autem judicia appellantur. Iam quod ad ideas attinet, si solæ in se spectentur, nec ad aliud quid illas referam, falsæ propriè esse non possunt, nam sive capram, sive chimæram imaginer, non minus verum est me unam imaginari quàm alteram. Nulla etiam in ipsa voluntate, vel affectibus falsitas est timenda, nam quamvis prava, quamvis etiam ea quæ nusquam sunt possim optare, non tamen ideò non verum est illa me optare, ac proinde sola supersunt judicia in quibus mihi cavendum est ne fallar; præcipuus autem error & frequentissimus, qui possit in illis reperiri, consistit in eo quod ideas, quæ in me sunt, judicem rebus quibusdam extra me positis similes esse, sive conformes: nam profectò si tantum ideas ipsas ut cogitationis meæ quosdam modos considerarem, nec ad quidquam aliud referrem, vix mihi ullam errandi materiam dare possent. Ex his autem ideis aliæ innatæ, aliæ adventitiæ, aliæ à me ipso factæ mihi videntur: nam quod intelligam quid sit res, quid sit veritas, quid sit cogitatio, hæc non aliunde habere videor quam ab ipsamet meâ naturâ: quod autem nunc strepitum audiam, solem videam, ignem sentiam, à rebus quibusdam extra me positis procedere hactenus judica-

judicavi;ac denique Sirenes, Hyppogryphes, & similia à me ipso finguntur: vel fortè etiam omnes esse adventitias possum putare, vel omnes innatas, vel omnes factas, nondum enim veram illarum originem clarè perspexi. Sed hic præcipuè de iis est quærendum quas tanquam à rebus extra me existentibus desumtas considero, quænam me moveat ratio ut illas istis rebus similes esse existimem; nempe ita videor doctus à naturâ, & præterea experior illas non à meâ voluntate nec proinde à me ipso pendere, sæpe enim vel invito obversantur, ut jam sive velim, sive nolim, sentio calorem, & ideo puto sensum illum, sive ideam caloris à re à me diversa, nempe ab ignis, cui assideo, calore mihi advenire, nihilque magis obvium est, quàm ut judicem istam rem suam similitudinem potius, quàm aliud quid in me immittere; quæ rationes an satis firmæ sint, jam videbo. Cum hîc dico me ita doctum esse à naturâ, intelligo tantum spontaneo quodam impetu me ferri ad hoc credendum, non lumine aliquo naturali mihi ostendi esse verum, quæ duo multum discrepant nam quæcumque lumine naturali mihi ostenduntur, (ut quod ex eo quod dubitem sequatur me esse, & similia) nullo modo dubia esse possunt, quia nulla alia facultas esse potest, cui æquè fidam ac lumini isti, quæque illa non vera esse possit docere; sed quantum ad impetus naturales, jam sepe olim judicavi me ab illis in deteriorem partem fuisse impulsum cum de bono eligendo ageretur, nec video cur iisdem in ulla aliâ re magis fidam. Deinde quamvis ideæ illæ à voluntate meâ non pendent, ideo constat ipsas à rebus extra me positis necessariò procedere, ut enim impetus illi, de quibus mox loquebar, quamvis in me sint. à voluntate tamen meâ diversi esse videntur, ita fortè etiam aliqua alia est in me facultas nondum mihi satis cognita istarum idearum effectrix, ut hactenus semper visum est illas, dum somnio, absque ulla rerum externarum ope in me formari; Ac denique qamvis à rebus à me diversis procederent, non inde sequitur illas rebus istis similes esse debere; quinimo in multis sæpe magnum discrimen videor deprehendisse; Sic, exempli causâ, duas diversas solis ideas apud me invenio, unam tanquam à sensibus haustam, & quę maximè inter illas quas

ventitias existimo est recensenda, per quam mihi valde parvus apparet; aliam verò ex rationibus Astronomiæ desumptam, hoc est ex notionibus quibusdam mihi innatis elicitam vel quocunque alio modo à me factam, per quam aliquoties major quam terra exhibetur; utraq; profectò similis eidem soli extra me existenti esse non potest, & ratio persuadet illam ei maximè esse dissimilem, quæ quàm proximè ab ipso videtur emanâsse. Quæ omnia satis demonstrant me non hactenus ex certo judicio, sed tantum ex cœco aliquo impulsu credidisse res quasdam à me diversas existere, quæ ideas sive imagines suas per organa sensuum, vel quolibet alio pacto mihi immittant. Sed alia quædam adhuc via mihi occurrit ad inquirendum, an res aliquæ ex iis quarum ideæ in me sunt, extra me existant. Nempe quatenus ideæ istæ cogitandi quidam modi tantùm sunt, non agnosco ullam inter ipsas inęqualitatem, & omnes à me eodem modo procedere videntur, sed quatenus una unam rem, alia aliam repræsentat, patet easdem esse ab invicem valde diversas, nam proculdubio illæ quę substantias mihi exhibent, majus aliquid sunt, atque, ut ita loquar, plus realitatis objectivæ in se continent, quàm illæ quæ tantùm modos, sive accidentia repræsentant; & rursus illa per quam summum aliquem Deum æternum, infinitum, omniscium, omnipotentem, rerumque omnium, quæ præter ipsum sunt creatorem intelligo, plus profectò realitatis objectivę in se habet, quàm illæ per quas finitę substantiæ exhibentur. Iam verò lumine naturali manifestum est tantumdem ad minimum esse debere in causa efficiente & totali, quantum in ejusdem causæ effectu, nam quæso undenam posset assumere realitatem suam effectus nisi à causâ? & quomodo illam ei causa dare posset, nisi etiam haberet? Hinc autem sequitur nec posse aliquid à nihilo fieri, nec etiam id quod magis perfectum est, hoc est, quod plus realitatis in se continet, ab eo quod minus: atque hoc non modò perspicuè verum est de iis effectibus quorum realitas est actualis sive formalis; sed etiam de ideis in quibus consideratur tantùm realitas objectiva; hoc est non modò non potest, exempli causa, aliquis lapis qui priùs non fuit, nunc incipere esse, nisi producatur ab aliquâ re in quâ totum illud sit vel formaliter,

liter, vel eminenter quod ponitur in lapide; nec potest calor in subjectum quod prius non calebat induci, nisi à re quæ sit ordinis saltem æquè perfecti atque est caloris; sed prætereà etiam non potest in me esse idea calor, & sic de cæteris; vel lapidis, nisi in me posita sit ab aliquâ causâ in quâ tantundem ad minimum sit realitatis quantum esse in calore, vel lapide concipio: nam quamvis ista causa nihil de sua realitate actuali, sive formali in meam ideam transfundat, non ideo putandum est illam minùs realem esse debere, sed talem esse naturam ipsius ideæ, ut nullam aliam ex se realitatem formalem exigat, præter illam quam mutuatur à cogitatione mea cujus est modus; quòd autem hæc idea realitatem objectivam hanc vel illam contineat potius quàm aliam, hoc profectò habere debet ab aliquâ causâ in quâ tantumdem sit ad minimum realitatis formalis, quantum ipsa continet objectivæ; si enim ponamus aliquid in idea reperiri quod non fuerit in ejus causa; hoc igitur habet à nihilo; atqui quantumvis imperfectus sit iste essendi modus quo res est objectivè in intellectu per ideam, non tamen profectò planè nihil est, nec proinde à nihilo esse potest. Nec etiam debeo suspicari cum realitas, quam considero in meis ideis, sit tantùm objectiva, non opus esse ut eadem realitas sit formaliter in causis istarum idearum, sed sufficere si sit in iis etiam objectivè; nam quemadmodum iste modus essendi objectivus competit ideis ex ipsarum naturâ, ita modus essendi formalis competit idearum causis, saltem primis & præcipuis, ex earum naturâ: & quamvis fortè una idea ex aliâ nasci possit, non tamen hîc datur progressus in infinitum, sed tandem ad aliquam primam debet deveniri, cujus causa sit instar archetypi, in quo omnis realitas formaliter contineatur quæ est in idea tantum objectivè; adeò ut lumine naturali mihi sit perspicuum ideas in me esse veluti quasdam imagines, quę possunt quidem facilè deficere à perfectione rerum à quibus sunt desumptę, non autem quicquam majus aut perfectius continere. Atque hæc omnia quò diutius & curiosius examino, tantò clarius & distinctius vera esse cognosco; sed quid tandem ex his concludam? nempe si realitas objectiva

alicujus ex meis ideis sit tanta ut certus sim eandem nec formaliter, nec eminenter in me esse, nec proinde me ipsum ejus ideę causam esse posse, hinc necessariò sequi non me solum esse in mundo, sed aliquam aliam rem quæ istius ideæ est causa, etiam existere; si verò nulla talis in me idea reperiatur, nullum planè habebo argumentum quod me de alicujus rei à me diversæ existentia certum reddat, omnia enim diligentissimè circumspexi, & nullum aliud potui hactenus reperire. Ex his autem meis ideis præter illam quæ me ipsum mihi exhibet, de qua hîc nulla difficultas esse potest, alia est quæ Deum, aliæ quæ res corporeas, & inanimes, aliæ quæ Angelos, aliæ quæ animalia, ac denique aliæ quæ alios homines mei similes repræsentant. Et quantum ad ideas quæ alios homines, vel animalia, vel Angelos exhibent, facile intelligo illas ex iis quas habeo mei ipsius, & rerum corporalium, & Dei posse componi, quamvis nulli præter me homines, nec animalia, nec Angeli in mundo essent. Quantum autem ad ideas rerum corporalium, nihil in illis occurrit quod sit tantum ut non videatur à me ipso potuisse proficisci; nam si penitius inspiciam, & singulas examinem eo modo quo herì examinavi ideam cerę: animadverto perpauca tantùm esse, quæ in illis clarè & distinctè percipio, nempe magnitudinem sive extensionem in longum, latum, & profundum; figuram quæ ex terminatione istius extensionis exsurgit; situm quem diversa figurata inter se obtinent; & motum, sive mutationem istius situs; quibus addi possunt substantia, duratio, & numerus: cætera autem ut lumen, & colores, soni, odores, sapores, calor, & frigus aliæq; tactiles qualitates, nonnisi valde confusè & obscurè à me cogitantur, adeò ut etiam ignorem an sint veræ, vel falsæ, hoc est an ideæ quas de illis habeo sint rerum quarundam ideæ, an non rerum; quamvis enim falsitatem propriè dictam sive formalem non nisi in judiciis posse reperriri paulò antè notaverim, est tamen profectò quædam alia falsitas materialis in ideis, cùm non rem tamquam rem repræsentant: ita, exempli causa, ideæ quas habeo caloris & frigoris tam parum claræ & distinctæ sunt, ut ab iis discere non possim an frigus sit tantùm privatio caloris, vel calor privatio frigoris, vel utrumque sit realis qualitas, vel neutrum; & quia nullæ ideę nisi tanquam rerum esse possunt, siquidem verum sit frigus

nihil

nihil aliud esse quàm privationem caloris, idea quæ mihi illud tanquam reale quid & positivum repræsentat non immeritò falsa dicetur, & sic de cæteris. Quibus profectò non est necesse ut aliquem authorem à me diversum assignem, nam si quidem sint falsæ, hoc est nullas res repræsentent, lumnine naturali notum mihi est illas à nihilo procedere, hoc est, non aliam ob causam in me esse, quam quia deest aliquid naturæ meæ, nec est planè perfecta; si autem sint veræ, quia tamen tam parum realitatis mihi exhibent, ut ne quidem illud à non re possim distinguere, non video cur à me ipso esse non possint. Ex iis verò quæ in ideis rerum corpotalium clara & distincta sunt, quædam ab idea mei ipsius videor mutuari potuisse, nempe substantiam, durationum, numerum, & si quæ alia sint ejusmodi; nam cum cogito lapidem esse substantiam, sive esse rem quæ per se apta est existere, itemque me esse substantiam, quamvis concipiam me esse rem cogitantem, & non extensam; lapidem verò esse rem extensam, & non cogitantem, ac proinde maxima inter utrum que conceptum sit diversitas, in ratione tamen substantiæ videntur convenire; itemque cum percipio me nunc esse, & priùs etiam aliquamdiu fuisse recordor, cumque varias habeo cogitationes quarum numerum intelligo, acquiro ideas durationis & numeri, quas deinde ad quascunque alias res possum transferre. Cætera autem omnia ex quibus rerum corporearum ideæ conflantur, nempe extensio, figura, situs, & motus, in me quidem, cùm nihil allud sim quàm res cogitans, formaliter non continentur; sed quia sunt tantum modi quidam substantiæ, ego autem substantia, videntur in me contineri posse eminenter. Itaque sola restat idea Dei, in qua considerandum est an aliquid sit quod à me ipso non potuerit proficisci. Dei nomine intelligo substantiam quandam infinitam, independentem, summè intelligentem, summè potentem, & à qua tum ego ipse, tum aliud omne, si quid aliud extat, quodcumque extat est creatum. Quæ sanè omnia talia sunt ut quò diligentius attendo, tantò minus à me solo profecta esse posse videantur. Ideoque ex antedictis Deum necessariò existere est concludendum: nam quamvis sabstantiæ quidem idea in me

sit

ſit ex hoc ipſo quod ſim ſubſtantia, non tamen idcirco eſſet idea ſubſtantiæ infinitę, cum ſim finitus, niſi ab aliquâ ſubſtantiâ quæ revera eſſet infinita procederet. Nec putare debeo me non percipere infinitum per veram ideam, ſed tantum per negationem finiti, ut percipio quietem, & tenebras per negationem motus, & lucis; nam contra manifeſtè intelligo plus realitatis eſſe in ſubſtantia infinitâ, quàm in finitâ, ac proinde priorem quodammodo in me eſſe perceptionem infiniti quàm finiti, hoc eſt Dei, quàm mei ipſius: qua enim ratione intelligerem me dubitare, me cupere, hoc eſt aliquid mihi deeſſe, & me non eſſe omnino perfectum, ſi nulla idea entis perfectioris in me eſſet, ex cujus comparatione defectus meos agnoſcerem? Nec dici poteſt hanc fortè ideam Dei materialiter falſam eſſe, ideoque à nihilo eſſe poſſe, ut paulo ante de ideis caloris, & frigoris, & ſimilium animadverti; nam contra, cum maximè clara & diſtincta ſit, & plus realitatis objectivę quàm ulla alia contineat, nulla eſt per ſe magis vera, nec in qua minor falſitatis ſuſpicio reperiatur. Eſt inquam hæc idea entis ſummè perfecti, & infiniti maximè vera; nam quamvis fortè fingi poſſit tale ens non exiſtere, non tamen fingi poteſt ejus ideam nihil reale mihi exhibere, ut de idea frigoris antè dixi. Eſt etiam maximè clara & diſtincta, nam quidquid clarè & diſtinctè percipio, quod eſt reale & verum, & quod perfectionem aliquam importat totum in ea continetur: nec obſtat quod non comprehendam infinitum, vel quod alia innumera in Deo ſint, quæ nec comprehendere, nec forte etiam attingere cogitatione ullo modo poſſum, eſt enim de ratione infiniti, ut à me qui ſum finitus non comprehendatur, & ſufficit me hoc ipſum intelligere, ac judicare illa omnia quæ clarè percipio & perfectionem aliquam importare ſcio, atque etiam fortè alia innumera quæ ignoro, vel formaliter vel eminenter in Deo eſſe, ut idea quam de illo habeo, ſit omnium quæ in me ſunt maximè vera, & maximè clara & diſtincta. Sed fortè majus aliquid ſum quàm ipſe intelligam, omneſque illæ perfectiones quas Deo tribuo potentiâ quodammodo in me ſunt, etiamſi nondum ſeſe exerant, neque ad actum reducantur; experior enim jam cognitionem meam paulatim augeri; nec video quid obſtet quo minus ita magis & magis augeatur in infinitum, nec etiam cur cognitione ſic au-

cta non possim ejus ope reliquas omnes Dei perfectiones adipisci: nec denique cur potentia ad istas perfectiones, si jam in me est, non sufficiat ad illorum ideam producendam. Imo nihil horum esse potest, nam primò ut verum sit cognitionem meam gradatim augeri, & multa in me esse potentia quæ actu nondum sunt, nihil tamen horum ad ideam Dei pertinet, in qua nempe nihil omnino est potentiale, namque hoc ipsum gradatim augeri certissimum est inperfectionis argumentum. Præterea etiamsi cognitio mea semper magis & magis augeatur, nihilominus intelligo nunquam illam idcirco fore actu infinitam, quia nunquam eo devenietur, ut majoris adhuc incrementi non sit capax. Deum autem ita judico esse actu infinitum ut nihil ejus perfectione addi possit. Ac denique percipio esse objectivum ideæ non à solo esse potentiali, quod propriè loquendo nihil est, sed tantummodo ab actuali, sive formali posse produci. Neque profectò quicquam est in his omnibus quod diligenter attendenti non sit lumine naturali manifestum: sed quia cum minus attendo, & rerum sensibilium imagines mentis aciem excæcant, non ita facile recordor cur idea entis me perfectioris necessario ab ente aliquo procedat quod sit revera perfectius: ulterius quærere libet, an ego ipse habens illam ideam esse possem si tale ens nullum existeret. Nempe à quo essem? à me scilicet, vel à parentibus, vel ab aliis quibuslibet Deo minus perfectis, nihil enim ipso perfectius, nec etiam æquè perfectum cogitari, aut fingi potest. Atqui si à me essem, nec dubitarem, nec optarem, nec omnino quicquam mihi deesset, omnes enim perfectiones quarum idea aliqua in me est, mihi dedissem, atque ita ipsemet Deus essem: nec putare debeo illa forsan quæ mihi desunt difficilius acquiri posse, quàm illa quæ jam in me sunt, nam contra, manifestum est longè difficilius fuisse me, hoc est rem, sive substantiam cogitantem, ex nihilo emergere, quàm multarum rerum quas ignoro cognitiones, quæ tantùm istius substantiæ accidentia sunt, acquirere. Ac certè si majus illud à me haberem, non mihi illa saltem quæ facilius haberi possunt denegâssem: sed neque etiam ulla alia ex iis, quæ in idea Dei contineri percipio; quia nempe nulla difficiliora factu mihi videntur: si quæ autem difficiliora factu essent, certè etiam mihi difficiliora viderentur,

rentur, ſiquidem reliqua quæ habeo, à me haberem, quoniam in illis potentiam meam terminari experirer: Neque vim harum rationum effugio, ſi ſupponam me forte ſemper fuiſſe ut nunc ſum, tanquam ſi inde ſequeretur nullum exiſtentiæ meæ authorem eſſe quærendum: quoniam enim omne tempus vitæ in partes innumeras dividi poteſt quarum ſingulæ à reliquis nullo modo dependent, ex eo quòd paulò ante fuerim non ſequitur me nunc debere eſſe, niſi aliqua cauſa me quaſi rurſus creet ad hoc momentum, hoc eſt me conſervet. Perſpicuum enim eſt attendenti ad durationes naturam eadem planè vi, & actione opus eſſe ad rem quamlibet ſingulis momentis quibus durat conſervandam, quâ opus eſſet ad eandem de novo creandam ſi nondum exiſteret, adeo ut conſervationem ſola ratione à creatione differre ſit etiam unum ex iis quæ lumine naturali manifeſta ſunt. Itaque debeo nunc interrogare me ipſum, an habeam aliquam vim per quam poſſim efficere ut ego ille qui jam ſum, paulò poſt etiam ſim futurus: nam cum nihil aliud ſim quàm res cogitans, vel ſaltem cùm de ea tantum mei parte præcisè nunc agam quæ eſt res cogitans, ſi quæ talis vis in me eſſet, ejus procul dubio conſcius eſſem; ſed & nullam eſſe experior, & ex hoc ipſo evidentiſſimè cognoſco me ab aliquo ente à me diverſo pendere: forte verò illud ens non eſt Deus, ſumque vel à parentibus productus, vel à quibuſlibet alliis cauſis Deo minus perfectis. Imò, ut jam ante dixi, perſpicuum eſt tantumdem ad minimum eſſe debere in cauſa quantum eſt in effectu; & idcirco cum ſim res cogitans, ideamque quandam Dei in me habens, qualiſcunque tandem mei cauſa aſſignetur, illam etiam eſſe rem cogitantem, & omnium perfectionum quas Deo tribuo, ideam habere fatendum eſt; poteſtque de illa rurſus quæri an ſit à ſe vel ab alia; nam ſi à ſe, patet ex dictis illam ipſam Deum eſſe, quia nempe cum vim habeat per ſe exiſtendi, habet proculdubio etiam vim poſſidendi actu omnes perfectiones quarum ideam in ſe habet, hoc eſt omnes quas in Deo eſſe concipio. Si autem ſit ab alia, rurſus eodem modo de hac altera quæretur an ſit à ſe, vel ab alia, donec tandem ad cauſam ultimam deveniatur quę erit Deus. Satis enim apertum eſt, nullum hic dari poſſe progreſſum in infinitum, præſertim cum non tantùm de cauſa, quæ me olim produxit, hîc agam, ſed maximè

imè

imè etiam de illa quæ me tempore præsenti conservat. Nec fingi potest plures forte causas partiales ad me efficiendum concurrisse, & ab una ideam unius ex perfectionibus quas Deo tribuo, ab alia ideam alterius me accepisse, adeo ut omnes quidem illæ perfectiones alicubi in universo reperiantur, sed non omnes simul junctæ in uno aliquo qui sit Deus; nam contrà unitas, simplicitas, sive inseparabilitas eorum omnium quæ in Deo sunt, una est ex præcipius perfectionibus quas in eo esse intelligo; nec certè istius omnium ejus perfectionum unitatis idea in me potuit poni ab ulla causa à qua etiam aliarem perfectionem ideas non habuerim; neque enim efficere potuit ut illas simul junctas, & inseparabiles intelligerem, nisi simul effecerit, ut quænam illæ essent agnoscerem. Quantum denique ad parentes attinet, ut omnia vera sint quæ de illis unquam potavi, non tamen profecto illi me conservant, nec etiam ullo modo me, quatenus sum res cogitans, effecerunt; sed tantum dispositiones quasdam in ea materia posuerunt, cui me, hoc est mentem (quam solam nunc pro me accipio) inesse judicavi: ac proinde hic nulla de iis difficultas esse potest, sed omnino est concludendum ex hoc solo quod existam, quædamque idea entis perfectissimi, hoc est Dei, in me sit, evidentissimè demonstrari Deum etiam existere. Superest tantum ut examinem qua ratione ideam istam à Deo accepi, neque enim illam sensibus hausi, nec unquam non expectanti mihi advenit, ut solent rerum sensibilium ideæ, cum istæ res externis sensuum organis occurrunt, vel occurrere videntur; nec etiam à me efficta est, nam nihil ab illa detrahere, nihil illi superaddere planè possum, ac proinde superest ut mihi sit innata, quemadmodum etiam mihi est innata idea mei ipsius. Et sane non mirum, est Deum me creando ideam illam mihi indidisse, ut esset tanquam nota artificis operi suo impressa; nec etiam opus est ut nota illa sit aliqua res ab opere ipso diversa, sed ex hoc uno quod Deus me creavit, valde credibile est me quodammodo ad imaginem & similitudinem ejus factum esse, illamque similitudinem, in qua Dei idea continetur, à me percipi per eandum facultatem, per quam ego ipse à me percipior, hoc est, dum in meipsum mentis

tis aciem converto non modò intelligo me esse rem incompletam, & ab alio dependentem, remque ad majora, & majora sive meliora indefinite aspirantem, sed simul etiam intelligo illum, à quo pendeo, majora ista omnia non inde finitiè & potentia tantum, sed reipsa infinite in se habere, atque ita Deum esse; totaque vis argumenti in eo est, quod agnoscam fieri non posse ut existam talis naturæ qualis sum, nempe ideam Dei in me habens, nisi revera Deus etiam existeret, Deus inquam ille idem cujus idea in me est, hoc est habens omnes illas perfectiones quas ego non comprehendere sed quocunque modo attingere cogitatione possum, & nullis planè defectibus obnoxius. Ex quibus satis patet illum fallacem esse non posse: omnem enim fraudem, & deceptionem à defectu aliquo pendere lumine naturali manifestum est. Sed priusquam hoc diligentius examinem, simulque in alias veritates quæ inde colligi possunt inquiram; placet hîc aliquandiu in ipsius Dei contemplatione immorari ejus attributa apud me expendere, & immensi hujus luminis pulchritudinem, quantum caligantis ingenii mei acies ferre poterit, intueri, admirari, adorare. Vt enim in hac sola divinæ majestatis contemplatione summam alterius vitæ fœlicitatem consistere fide credimus, ita etiam jam ex eadem licet multò minus perfecta maximam, cujus in hac vita capaces simus, voluptatem percipi posse experimur.

MEDITATIO IV.

De vero & falso.

ITa me his diebus assuefeci in mente à sensibus abducenda, tamque accuratè animadverti perpauca esse quæ de rebus corporeis verè percipiantur, multoque plura de mente humana, multò adhuc plura de Deo cognosci, ut jam absque ulla difficultate cogitationem à rebus imagnabilibus ad intelligibiles tantum, atque ab omni materia secretas convertam: & sanè multo magis distinctam habeo ideam mentis humanæ, quatenus est res cogitans, non extensa in longum, latum, & profundum, nes aliud quid à corpore habens, quàm ideam

ullius

ullius rei corporeæ: cumque attendo me dubitare, sive esse rem incompletam, & dependentem, adeò clara & distincta idea entis independentis, & completi, hoc est Dei, mihi occurrit; & ex hoc uno, quòd talis idea in me sit, sive quod ego ideam illam habens existam, adeo manifestè concludo Deum etiam existere, atque ab illo singulis momentis totam existentiam meam dependere, ut nihil evidentius, nihil certius ab humano ingenio cognosci posse confidam. Iamque videre videor aliquam viam per quam ab ista contemplatione veri Dei, in quo nempe sunt omnes thesauri scientiarum & sapientiæ absconditie, ad cæterarum rerum cognitionem deveniatur.

In primis enim agnosco fieri non posse ut ille me unquam fallat; in omni enim fallacia vel deceptione aliquid imperfectionis reperitur; & quamvis posse fallere nonnullum esse videatur acuminis, aut potentiæ argumentum, proculdubio velle fallere vel malitiam vel imbecillitatem testatur, nec proinde in Deum cadit. Deinde experior quandam in me esse judicandi facultatem, quam certè, ut & reliqua omnia quæ in me sunt, à Deo accepi, cumque ille nolit me fallere, talem profectò non dedit, ut dum eâ rectè utor, possim unquam errare. Nec ullum de hac re dubium superesset, nisi inde sequi videretur, me igitur errare nunquam posse, nam si quodcunque in me est, à Deo habeo, nec ullam ille mihi dederit errandi facultatem, non videor posse unquam errare. Atque ita prorsus quamdiu de Deo tantùm cogito, totusque in eum me converto, nullam erroris, aut falsitatis causam deprehendo; sed postmodum ad me reversus experior me tamen innumeris erroribus esse obnoxium, quorum causam inquirens animadverto non tantùm Dei, sive entis summè perfecti realem, & positivam, sed etiam, ut ita loquar, nihili, sive ejus quod ab omni perfectione summè abest, negativam quandam ideam mihi obversari, & me tanquam medium quid inter Deum & nihil, sive inter summum ens & non ens ita esse constitutum, ut, quantenus à summo ente sum creatus, nihil quidem in me sit, per quod fallar, aut in errorem inducar, sed quantenus etiam quodammodo de nihilo sive de non ente participo, hoc est quatenus non sum ipse summum

mum ens, desuntque mihi quam plurima, non adeo mirum esse quod fallar: atque ita certè intellgo errorem, quantenus error est, non esse quid reale quod à Deo dependeat, sed tantummodò esse defectum, nec proindè ad errandum mihi opus esse aliquâ facultate in hunc finem à Deo tributâ, sed contingere ut errem ex eo quod facultas verum judicandi quàm ab illò habeo, non sit in me infinita. Verumtamen hoc nondum omnino satisfacit, non enim error est pura negatio, sed privatio, sive carentia cujusdam cognitionis, quæ in me quodammodo esse deberet; atque attendenti ad Dei naturam non videtur fieri posse, ut ille aliquam in me posuerit facultatem quæ non sit in suo genere perfecta, sive quæ alique sibi debita perfectione sit privata; nam si quò peritior est artifex, eò perfectiora opera ab illo proficiscantur, quid potest à summo illo rerum omnium conditore factum esse quod non sit omnibus numeris absolutem? nec dubium est quin potuerit Deus me talem creare ut nunquam fallerer; nec etiam dubium est quin velit semper id quod est ortimum; anne ergo melius est me falli quàm non falli? Dum hæc perpendo attentius, occurrit primò non mihi esse mirandum si quædam à Deo fiant quorum rationes non intelligam; nec de ejus existentia ideo esse dubitandum, quod forte quædam alia esse experiar quę quare, vel quomodo ab illo facta sint non comprehendo; cum enim jam sciam naturam meam esse valdè infirmam, & limitatem, Dei autem naturam esse immensam, incomprehensibilem, infinitam, ex hoc satis etiam scio innumerabilia illum posse quorem causas ignorem; atque ob hanc unicam rationem totum illud causarum genus quod à fine peti solet in rebus Physicis nullum usum habere existimo; non enim absque temeritate me puto posse investigare fines Dei. Occurrit etiam non unam aliquam creaturam separatim, sed omnem rerum universitatem esse spectandam, quoties an opera Dei perfecta sint inquirimus: quod enim fortè non immeritò, si solum esset, valde imperfectum videretur, ut habens inmundo rationem partis est perfectissimum & quamvis ex quo de omnibus volui dubitare nihil adhuc præter me, & Deum existere certò cognovi, non possum tamen, ex quo immensam Dei po-
tentiam

tentiam animadverti, negare quin multa alia ab illo facta sint, vel saltem fieri possint, adeo ut ego rationem partis in rerum universitate obtineam. Deinde ad me propius accedens, & qualesnam sint errores mei (qui soli imperfectionem aliquam in me arguunt) investigans, adverto illos à duabus causis simul concurrentibus dependere, nempe à facultate cognoscendi quæ in me est, & â facultate eligendi, sive ab arbitrii libertate, hoc est ab intellectu, & simul à voluntate; nam per solum intellectum percipio tantum ideas de quibus judicium ferre possum, nec ullus error propriè dictus in eo præcise sic spectato reperitur; quamvis enim innumeræ fortasse res existant quarum ideæ nullæ in me sunt, non tamen propriè illis privatus, sed negative tantùm destitutus sum dicendus, quia nempe rationem nullam possum afferre, quâ probem Deum mihi majorem quàm dederit cognoscendi facultatem dare debuisse; atque quantumvis peritum artificem esse intelligam, non tamen ideo puto illum in singulis ex suis operibus omnes perfectiones ponere debuisse quas in aliquibus ponere potest: Nec verò etiam queri possum quod non satis amplam & perfectam voluntatem, sive arbitrii libertatem à Deo acceperim nam sane nullis illam limitibus circumscribi experior. Et quod valdè notandum mihi videtur, nulla alia in me sunt tam perfecta, aut tanta, quin intelligam perfectiora, sive majora adhuc esse posse, nam si, exempli causa, facultatem intelligendi considero, statim agnosco perexiguam illam, & valde finitam in me esse, simulque alterius cujusdam multo majoris, imò maximæ, atque infinitæ ideam formo, illamque ex hoc ipso quod ejus ideam formare possim, ad Dei naturam pertinere percipio. Eadem ratione si facultatem recordandi, vel imaginandi, vel quaslibet alias examinem, nullam planè invenio quam non in me tenuem, & circumscriptam, in Deo immensam esse intelligam, sola est voluntas, sive arbitrii libertas, quam tantam in me experior ut nullius majoris ideam apprehendam; adeo ut illa præcipuè sit, ratione cujus imaginem quandam, & similitudinem Dei me referre intelligo: nam quamvis major absque comparatione in Deo quàm in me sit, tum ratione cognitionis & potentiæ

quæ illi adjunctæ sunt, redduntque ipsam magis firmam & efficacem; tum ratione objecti, quoniam ad plura se extendit; non tamen in se formaliter & præcisè spectata major videtur, quia tantùm in eo consistit quod idem vel facere, vel non facere (hoc est affirmare vel negare, prosequi vel figure) possimus, vel potius in eo tantùm quod ad id quod nobis ab intellectu proponitur affirmandum vel negandum, sive prosequendum vel fugiendum ita feramur, ut à nulla vi externa nos ad id, determinari sentiamus. Neque enim opus est me in utramque partem ferri posse ut sim liber, sed contra quò magis in unam propendeo, sive quia rationem veri, & boni in eâ evidenter intelligo, sive quia Deus intima cogitationis meæ ita disponit, tantò liberius illam eligo; nec sanè divina gratia, nec naturalis cognitio unquam imminuunt libertatem, sed potius augent, & corroborant. Indifferentia autem illa quam experior, cum nulla me ratio in unam partem magis quàm in alteram impellit, est infimus gradus libertatis, & nullam in ea perfectionem, sed tantummodò in cognitione defectum, sive negationem quandam testatur; nam si semper quid verum & bonum sit clarè viderem, nunquam de eo quod esset judicandum vel eligendum deliberarum; atque ita quamvis planè liber, nunquam tamen indifferens esse possem. Ex his autem percipio nec vim volendi, quam à Deo habeo, per se spectatam causam esse errorum meorum; est enim amplissima, atque in suo genere perfecta; neque etiam vim intelligendi, nam quidquid intelgo, cum à Deo habeam ut intelligam, procul dubio recte intelligo, nec in eo fieri potest ut fallar: unde ergo nascuntur mei errores? nempe ex hoc uno quod cum latius pateat voluntas quàm intellectus, illam non intra eosdem limites contineo, sed etiam ad illa quæ non intelligo extendo; ad quæ cum sit indifferens, facile à vero & bono deflectit, atque ita & fallor & pecco. Exempli causâ, cum examinarem hisce diebus an aliquid in mundo existeret, atque adverterem ex hoc ipso quod illud examinarem, evidenter sequi me existere, non potui quidem non judicare illud quod tam clare intelligebam verum esse, non quod ab aliqua vi externa fuerim ad id coactus, sed quia ex magna luce intelctu magna consequuta est propensio in voluntate, atque ita tanto magis sponte &

libere

libere illud credidi, quanto minus fui ad istud ipsum indifferens. Nunc autem non tantùm scio me, quatenus sum res quædam cogitans, existere, sed prœterea etiam idea quædam naturæ corporeæ mihi obversatur, contingitque ut dubitem an natura cogitans quæ in me est, vel potius quæ ego ipse sum, alia sit ab ista natura corporea, vel an ambæ idem sint; & suppono nullam adhuc intellectui meo rationem occurrere, quæ mihi unum magis quàm aliud persuadeat, certe ex hoc ipso sum indifferens ad utrumlibet affirmandum vel negandum, vel etiam ad nihil de eâ re judicandum. Quin imo etiam hæc indifferentia non ad ea tantùm se extendit, de quibus intellectus nihil planè cognoscit, sed generaliter ad omnia quæ ab illo non satis perspicuè cognoscuntur eo ipso tempore, quo de iis à voluntate deliberatur; quantumvis enim probabiles conjecturæ me trahant in unam partem, sola cognitio quod sint tantùm conjecturæ, non autem certæ atque indubitabiles rationes, sufficit ad assensionem meam in contrarium impellendam: quod satis his diebus sum expertus, cum illa omnia quæ priùs ut vera quam maximè credideram, propter hoc unum quod de iis aliquo modo posse dubitari deprehendissem, planè falsa esse supposui Cum autem quid verum sit, non satis clare & distinctè percipio, siquidem à judicio ferendo abstineam, clarum est me rectè agere, & non falli, sed si vel affirmem, vel negem, tunc libertatè arbitrii non rectè utor; atque si in eam partem quæ falsa est me convertam, plane fallar; si verò alteram amplectar, casu quidem incidam in veritatem, sed non ideo culpa carebo, quia lumine naturali manifestum est perceptionem intellectus præcedere semper debere voluntatis determinationem; atque in hoc liberi arbitrii non recto usu privatio illa inest quæ formam erroris constituit, privatio, inquam, inest in ipsâ operatione quatenus à me procedit, sed non in facultate quam à Deo accepi, nec etiam in operatione quatenus ab illo dependet: neque enim habeo causam ullam conquerendi quòd Deus mihi non majorem vim intelligendi, sive non majus lumen naturale dederit quàm dedit, quia est de ratione intellectus finiti ut multa non intelligat, & de ratione intellectus creati ut sit finitus, estque quod agam gratias illi qui mihi nunquam quicquam debuit pro eo

quod largitus est, non autem quòd putem me ab illo iis esse privatum, sive illum mihi ea abstulisse quæ non didit. Non habeo etiam causam conquerendi quod voluntatem dederit latius patentem quàm intellectum, cum enim voluntas in una tantum re, & tanquam in indivisibili consistat, non videtur ferre ejus natura ut quicquam ab illa demi possit; & sanè quo amplior est, tantò majores debeo gratias ejus datori. Nec denique etiam queri debeo, quòd Deus mecum concurrat ad eliciendos illos actus voluntatis, sive illa judicia in quibus fallor: illi enim actus sunt omnino veri, & boni, quatenus à Deo dependent, & major in me quodammodo perfectio est quod illos possim elicere quàm si non possem; privatio autem, in qua sola ratio formalis falsitatis & culpæ consistit, nullo Dei concursu indiget, quia non est res, neque ad illum relata ut causam privatio, sed tantummodò negatio dici debet, nam sanè nulla imperfectio in Deo est, quod mihi libertatem dederit assentiendi vel non assentiendi quibusdam, quorum claram & distinctam perceptionem in intellectu meo non posuit, sed proculdubio in me imperfectio est, quod ista libertate non bene utar, & de iis quæ non rectè intelligo judicium feram. Video tamen fieri à Deo facile potuisse ut etiamsi manerem liber, & cognitionis finitæ, nunquam tamen errarem, nempe si vel intellectui meo claram & distinctam perceptionem omnium de quibus unquam essem deliberaturus indidisset; vel tantùm si adeo firmiter memoriæ impressisset de nulla unquam re esse judicandum quàm clarè & distinctè non intelligerem, ut nunquam ejus possem oblivisci; & facile intelligo me, quatenus rationem habeo totius cujusdam, perfectiorem futurum fuisse, quàm nunc sum, si talis à Deo factus essem. Sed non ideo possum negare quin major quodammodo perfectio sit in tota rerum universitate, quod quædam ejus partes ab erroribus immunes non sint, aliæ verò sint, quàm si omnes plane similes essent, & nullum habeo jus conquerendi quod eam me Deus in mundo personam sustinere voluerit quæ non est omnium præcipua, & maxime perfecta, ac præterea etiam ut non possim ab erroribus abstinere, priori illo modo qui pendet ab evidenti eorum omnium per-

perceptione, de quibus est deliberandum, possum tamen illo altero qui pendet ab eo tantùm quod recorder quoties de rei veritate non liquet, à judicio ferendo esse abstinendum; nam quamvis eam in me infirmitatem esse experiar ut non possim semper uni & eidem cognitioni defixus inhærere, possum tamen attenta & sæpius iterata meditatione efficere ut ejusdem, quoties usus exiget, recorder, atque ita habitum quemdam non errandi acquiram: qua in re cùm maxima & præcipua hominis perfectio consistat, non parum me hodierna meditatione lucratum esse existimo, quod erroris & falsitatis causam investigârim: & sane nulla alia esse potest ab ea quam explicui, nam quoties voluntatem in judiciis ferendis ita contineo ut ad ea tantùm se extendat quæ illi clare & distinctè ab intellectu exhibentur, fieri plane non potest ut errem, quia omnis clara, & distincta perceptio procul dubio est aliquid, ac proinde à nihilo esse non potest, sed necessario Deum authorem habet, Deum inquam illum summe perfectum, quem fallacem esse repugnat, ideoque proculdubio est vera. Nec hodie tantùm didici quid mihi sit cavendum ut nunquam fallar, sed simul etiam quid agendum ut assequar veritatem; assequar enim illam profectò si tantùm ad omnia quæ perfectè intelligo satis attendam, atque illa à reliquis quæ confusius & obscurius apprehendo, secernam. Cui rei deligenter imposterum operam dabo.

MEDITATIO V.

De essentia rerum materialium, & iterum de Deo quod existat.

MVlta mihi supersunt de Dei attributis, multa de mei ipsius, sive mentis meæ natura investiganda, sed illa fortè aliàs resumam, jamque nihil magis urgere videtur (post quam animadverti quid cavendum atque agendum sit ad assequendam veritatem) quàm ut ex dubiis, in quæ superioribus diebus incidi, coner emergere, videamque an aliquid certi de rebus materialibus haberi possit. Et quidem priusquam inquiram, an aliquæ tales res extra me existant, considerare debeo illarum ideas, quatenus sunt in mea

cogitatione, & videre quænam ex iis ſint diſtinctæ, quænam confuſæ. Nempe diſtincte imaginor quantitatem, quam vulgo Philoſophi appellant continuam, ſive ejus quantitatis, aut potius rei quantæ extenſionem in longum, latum, & profundum; numero in eâ varias partes; quaſlibet iſtis partibus magnitudines, figuras, ſitus, & motus locales, motibuſque iſtis quaſlibet durationes aſſigno. Nec tantùm illa ſic in genere ſpectata mihi planè nota & perſpecta ſunt, ſed præterea etiam particularia innumera de figuris, de numero, de motu, & ſimilibus attendendo percipio, quorum veritas adeo aperta eſt, & naturæ meæ conſentanea, ut dum illa primum detego, non tam videar aliquid novi addiſcere, quàm eorum quæ jam ante ſciebam reminiſci, ſive ad ea primum advertere quæ dudum quidem in me erant, licet non prius in illa obtutum mentis convertiſſem. Quodque hic maxime conſiderandum puto, invenio apud me innumeras ideas quarumdam rerum, quæ etiamſi extra me fortaſſe nullibi exiſtant, non tamen dici poſſunt nihil eſſe; & quamvis à me quodammodo ad arbitrium cogitentur, non tamen à me finguntur, ſed ſuas habent veras & immutabiles naturas: ut cum, exempli cauſa, triangulum imaginor, etſi fortaſſe talis figura nullibi gentium extra cogitationem meam exiſtat, nec unquam extiterit, eſt tamen profectò determinata quædam ejus natura, ſive eſſentia, ſive forma, immutabilis & æterna, quæ à me non efficta eſt, nec à mente mea dependet, ut patet ex eo quod demonſtrari poſſint variæ proprietates de iſto triangulo, nempe quod ejus tres anguli ſint æquales duobus rectis; quod maximo ejus angulo maximum latus ſubtendatur, & ſimiles, quas velim nolim clare nunc agnoſco, etiamſi de iis nullo modo antea cogitârim cum triangulum imaginatus ſum, nec proinde à me fuerint efficttæ. Neque ad rem attinet, ſi dicam, mihi forte à rebus externis per organa ſenſuum iſtam trianguli ideam adveniſſe, quia nempe corpora triangularem figuram habentia interdum vidi; poſſum enim alias innumeras figuras excogitare de quibus nulla ſuſpicio eſſe poteſt quod mihi unquam per ſenſus illapſę ſint, & tamen varias de iis, non minus quàm de triangulo, proprietates demonſtrare: quæ ſane omnes ſunt veræ,

ræ, quandoquidem à me clarè cognoſcuntur, ideoque aliquid ſunt, non merum nihil: patet enim illud omne quod verum eſt eſſe aliquid; & jam fusè demonſtravi illa omnia quæ clare cognoſco eſſe vera; atque quamvis id non demonſtrâſſem, ea certe eſt natura mentis meæ ut nihilominus non poſſem iis non aſſentiri, ſaltem quamdiu ea clarè percipio; meminique me ſemper, etiam ante hoc tempus, cum ſenſuum objectis quam maxime inhærerem, ejuſmodi veritates, quæ nempe de figuris, aut numeris, aliiſve ad Arithmeticam, vel Geometriam, vel in genere ad puram atq; abſtractam Matheſim pertinentibus evidenter agnoſcebam, pro omnium certiſſimis habuiſſe. Jam verò ſi ex eo ſolo, quod alicujus rei ideam poſſim ex cogitatione mea depromere, ſequitur ea omnia quæ ad illam rem pertinere clarè & diſtincte percipio, revera ad illam pertinere, nunquid inde haberi etiam poteſt argumentum quo Dei exiſtentia probetur? Certe ejus ideam, nempe entis ſummè perfecti, non minus apud me invenio, quàm ideam cujuſvis figuræ aut numeri; nec minus clare & diſtincte intelligo ad ejus naturam pertinere ut ſemper exiſtat, quâm id quod de aliqua figura, aut numero demonſtro ad ejus figuræ, aut numeri naturam etiam pertinere; ac proinde, quamvis non omnio quæ ſuperioribus hiſce diebus meditatus ſum vera eſſent, in eodem ad minimum certitudinis gradu eſſe deberet apud me Dei exiſtentia, in quo fuerunt hactenus Mathematicæ veritates. Quanquam ſanè hoc prima fronte non eſt omnino perſpicuum, ſed quandam ſophiſmatis ſpeciem refer. Cum enim aſſuetus ſim in omnibus aliis rebus exiſtentiam ab eſſentia diſtinguere, facile mihi perſuadeo illam etiam ab eſſentia Dei ſejungi poſſe, atque ita Deum ut non exiſtentem cogitari: ſed tamem diligentius attendenti fit manifeſtum non magis poſſe exiſtentiam ab eſſentia Dei ſeparari, quam ab eſſentia trianguli magnitudinem trium ejus angulorum æqualium duobus rectis, ſive ab idea montis ideam vallis: adeo ut non magis repugnet cogitare Deum (hoc eſt ens ſumme perfectum) cui deſit exiſtentia (hoc eſt cui deſit aliqua perfectio) quàm cogitare mentem cui deſit vallis. Verum tamem ne poſſim quidem co-

gitare Deum nisi existentem, ut neque montem sine valle, at certe ut neque ex eo quod cogitem montem cum valle, ideo sequitur aliquem montem in mundo esse, ita neque ex eo quod cogitem Deum ut existentem, ideo sequi videtur Deum existere: nullam enim necessitatem cogitatio mea rebus imponit; & quemadmodum imginari licet equum alatum, etsi nullus equus habeat alas, ita forte Deo existentiam possum affingere, quamvis nullus Deus existat. Imo sophisma hîc latet, neque enim ex eo quod non possim cogitare montem nisi cum valle, sequitur alicubi montem & vallem existere, sed tantùm montem & vallem, sive existant, sive non existant, à se mutuo sejungi non posse; atqui ex eo quod non possim cogitare Deum nisi existentum, sequitur existentiam à Deo esse inseparabilem, ac proinde illum revera existere, non quod mea cogitatio hoc efficiat, sive aliquam necessitatem ulli rei imponat, sed contra quia ipsius rei, nempe, existentiæ Dei, necessitas me determinat ad hoc cogitandum: neque enim mihi liberum est Deum absque existentia (hoc est ens summe perfectum absque summa perfectione) cogitare, ut liberum est, equum vel cum alis, vel sine alis imaginari. Neque etiam hîc dici debet necesse quidem esse ut ponam Deum existentem, postquam posui illum habere omnes perfectiones, quandoquidem existentia una est ex illis, sed priorem positionem necessariam non fuisse; ut neque necesse est me putare figuras omnes quadrilateras circulo inscribi, sed posito quod hoc putem, necesse erit me fateri rhombum circulo inscribi, quod apertè tamen est falsum. Nam quamvis non necesse sit ut incidam unquam in ullam de Deo cogitationem, quoties tamen de ente primo & summo libet cogitare, atque ejus ideam tamquam ex mentis meæ thesauro depromere, necesse est, ut illis omnes perfectiones attribuam, etsi nec omnes tunc enumerem, nec ad singulas attendam: quæ necessitas plane sufficit ut posteà, cum animadverto existentiam esse perfectionem, recte concludam ens primum & summum existera: quemadmodum non est necesse me ullum triangulum unquam imaginari, sed quoties volo figuram rectilineam tres tantum angulos habentem considerare, necesse est ut illi ea tribuam

buam, ex quibus rectè infertur ejus tres angulos non majores esse duobus rectis, etiamsi hoc ipsum tunc non advertam. Cum verò examino quænam figuræ circulo inscribantur, nullomodo necesse est ut putem omnes quadrilateras ex eo numero esse; imo etiam idipsum nequiedem fingere possum, quamdiu nihil volo admittere nisi quod clare & distincte intelligo: ac proinde magna differentia est inter ejusmodi falsas positiones, & ideas veras mihi ingenitas, quarum prima & præcipua est idea Dei: nam sanè multis modis intelligo illam non esse quid fictitium à cogitatione meâ dependens, sed imaginem veræ & immutabilis naturæ; ut, primo, quia nulla alia res potest à me excogitari ad cujus essentiam existentia pertineat præter solum Deum; deinde quia non possum duos, aut plures ejusmodi Deos intelligere; & quia posito quod jam unus existat, planè videam esse necessarium ut & ante ab æterno extiterit, & in æternum sit mansurus; ac denique quod multa alia in Deo percipiam quorum nihil à me detrahi potest, nec mutari.

Sed verò quacumque tandem utar probandi ratione, semper eò res redit, ut ea me sola plane persuadeant quæ clare & distincte percipio. Et quidem ex iis quæ ita percipio etsi nonnulla unicuique obvia sint, alia verò nonnisi ab iis qui propius inspiciunt, & diligenter investigant, deteguntur; post quam tamen detecta sunt, hæc non minus certa quàm illa existimantur. Vt quamvis non tam facile appareat in triangulo rectangulo quadratum basis æquale esse quadratis laterum, quàm istam basim maximo ejus angulo subtendi, non tamen minus creditur postquam semel est perspectum. Quod autem ad Deum attinet, certe nisi præjudiciis obruerer, & rerum sensibilium imagines cogitationem meam omni ex parte obsiderent, nihil illo prius, aut facilius agnoscerem, nam quid ex se est apertius, quàm summum ens esse, sive Deum ad cujus solius essentiam existentia pertinet, existere? Atque quamvis mihi attenta considerationе opus fuerit ad hoc ipsum percipiendum, nunc tamen non modò de eo æquè certus sum, ac de omni alio quod certissimum videtur; sed præterea etiam animadverto cæterarum rerum certitudinem ab hoc ipso ita pendere, ut absque eo nihil unquam perfectè sciri possit.

Etsi

Etsi enim ejus sim naturæ, ut quamdiu aliquid valde clare & distinctè percipio, non possim non credere verum esse, quia tamen ejus etiam sum naturæ ut non possim obtutum mentis in eandem rem semper defigere ad illam clarè percipiendam, recurratque sæpe memoria judicii ante facti, cum non amplius attendo ad rationes propter quas tale quid judicavi, rationes aliæ afferri possunt quæ me, si Deum ignorarem, facile ab opinione dejicerent, atque ita de nulla unquam re veram & certam scientiam, sed vagas tantùm & mutabiles opiniones haberem. Sic, exempli causa, cum naturam trianguli considero, evidentissimè quidem mihi, ut pote Geometriæ principiis imbuto, apparet ejus tres angulos æquales esse duobus rectis; nec possum non credere id verum esse quamdiu ad ejus demonstrationem attendo, sed statim atque mentis aciem ab illa deflexi, quantumvis adhuc recorder me illam clarissime perspexisse, facile tamen potest accidere ut dubitem an sit vera, si quidem Deum ignorem: possum enim mihi persuadere me talem à natura factum esse ut interdum in iis fallar quæ me puto quàm evidentissime percipere, cum præsertim meminerim me sæpe multa pro veris & certis habuisse, quæ postmodum aliis rationibus adductus falsa esse judicavi.

Post quam verò percepi Deum esse, quia simul etiam intellexi cætera omnia ab eo pendere, illumque non esse fallacem; atque inde collegi illa omnia quæ clare & distincte percipio necessariò esse vera, etiamsi non attendam amplius ad rationes propter quas istud verum esse judicavi, modò tantum recorder me clare & distinctè perspexisse, nulla ratio contraria afferri potest quæ me ad dubitandum impellat sed veram & certam de hoc habeo scientiam; neque de hoc tantùm, sed & de reliquis omnibus quæ memini me aliquando demonstrâsse, ut de Geometricis & similibus: quid enim nunc mihi opponetur? Méne talem factum esse ut sæpe fallar? At jam scio me in iis quæ perspicue intelligo falli non posse: méne multa aliàs pro veris & certis habuisse, quæ postea falsa esse deprehendi? atqui nulla ex iis clare & distinctè perceperam, sed hujus regulæ veritatis ignarus ob alias causas forte credideram, quas postea minus firmas esse detexi. Quid ergo dicetur? anne (ut nuper mihi objiciebam) me forte somniare, sive illa omnia quæ

quæ jam cogito non magis vera esse quàm ea quæ dormienti occurrunt? imò etiam hoc nihil mutat, nam certe quamvis somniarem, si quid intellectui meo sit evidens, illud omnio est verum.

Atque ita planè video omnis scientiæ certitudinem & veritatem ab una veri Dei cognitione pendere, adeo ut priusquam illum nôssem, nihil de ulla alia re perfectè scire potuerim. Iam verò innumera tum de ipso Deo, aliisque rebus intellectualibus, tum etiam de omni illa natura corporea, que est puræ Matheseos objectum mihi plane nota & certa esse possunt.

MEDITATIO VI.

De rerum materialium existentia, & reali mentis à corpore distinctione.

RELiquum est ut examinem an res materiales existant: & quidem jam ad minimum scio illas, quatenus sunt puræ Matheseos objectum, posse existere, quandoquidem ipsas clare & distincte percipio. Non enim dubium est quin Deus sit capax ea omnia efficiendi quæ ego sic percipiendi sum capax; nihilque unquam ab illo fieri non posse judicavi, nisi propter hoc quod illud à me distincte percipi repugnaret. Præterea ex imaginandi facultate, qua me uti experior dum circa res istas materiales versor, sequi videtur illas existere: nam attentius consideranti quidnam sit imaginatio, nihil aliud esse apparet quàm quædam applicatio facultatis cognoscitivæ ad corpus ipsi intimè præsens ac proinde existens.

Quod ut planum fiat, primò examino differentiam quæ est inter imaginationem & puram intellectionem. Nempe, exempli causa, cum triangulum imaginor, non tantùm intelligo illud esse figuram tribus lineis comprehensam, sed simul etiam istas tres lineas tanquam præsentes acie mentis intueor, atque hoc est quod imaginari appello. Si verò de chiliogono velim cogitare, equidem æque bene intelligo illud esse figuram constantem mille lateribus, ac intelligo triangulum esse figuram constantem tribus, sed non eodem modo illa mille latera imaginor, sive tanquam presentia intueor: & quamvis tunc, propter consuetudinem aliquid

quid ſemper imaginandi, quoties de re corporea cogito, figuram forte aliquam confusè mihi repræſentem, patet tamen illam non eſſe chiliogonum, quia nulla in re eſt diverſa ab ea quam mihi etiam repræſentarem ſi de myriogono, aliave quavis figura plurimorum laterum cogitarem; nec quicquam juvat ad eas proprietates, quibus chiliogonum ab aliis polygonis differt, agnoſcendas. Si verò de pentagono quæſtio ſit, poſſum quidem ejus figuram intelligere, ſicut figuram chiliogoni, abſque ope imaginationis; ſed poſſum etiam eandem imaginari, applicando ſcilicet aciem mentis ad ejus quinque latera, ſimulque ad aream iis contentam; & manifeſtè hic animadverto mihi peculiari quadam animi contentione opus eſſe ad imaginandum; qua non utor ad intelligendum: quæ nova animi contentio differentiam inter imaginationem, & intellectionem puram clare oſtendit. Ad hæc conſidero iſtam vim imaginandi quæ in me eſt, prout differt à vi intelligendi, ad mei ipſius, hoc eſt, ad mentis meæ eſſentiam non requiri; nam quamvis illa à me abeſſet, procul dubio manerem nihilominus ille idem, qui nunc ſum; unde ſequi videtur illam ab aliqua re à me diverſa pendere; atque facile intelligo: ſi corpus aliquod exiſtat cui mens ſit ita conjucta ut ad illud veluti inſpiciendum pro arbitrio ſe applicet, fieri poſſe, ut per hoc ipſum res corporeas imaginer; adeò ut hic modus cogitandi in eo tantum à pura intellectione differat, quod mens, dum intelligit, ſe ad ſeipſam quodammodo convertat, reſpiciatque aliquam ex ideis, quæ illi ipſi inſunt; dum autem imaginatur, ſe convertat ad corpus, & aliquid in eo ideæ vel à ſe intellectæ, vel ſenſu perceptæ conforme intueatur. Facile, inquam, intelligo imaginationem ita perfici poſſe, ſiquidem corpus exiſtat; & quia nullus alius modus æque conveniens occurrit ad illam explicandam, probabiliter inde conjicio corpus exiſtere; ſed probabiliter tantùm, & quamvis accuratè omnia inveſtigem, nondum tamen video ex ea naturæ corporeæ idea diſtinctâ, quam in imaginatione mea invenio, ullum ſumi poſſe argumentum quod neceſſariò concludat aliquod corpus exiſtere.

Soleo verò alia multa imaginari præter illam naturam corpoream

poream, quæ eſt puræ Matheſeos objectum, ut colores, ſonos, ſapores, dolorem, & ſimilia, ſed nulla tam diſtinctè; & quia hæc percipio melius ſenſu, à quo videntur ope memoriæ ad imaginationem perveniſſe; ut commodius de ipſis agam, eadem opera etiam de ſenſu eſt agendum, videndumque an ex iis quæ iſto cogitandi modo, quem ſenſum appello, percipiuntur, certum aliquod argumentum pro rerum corporearum exiſtentia habere poſſim. Et primò quidem apud me hic repetam quænam illa ſint quæ antehac ut ſenſu percepta vera eſſe putavi, & quas ob cauſas id putavi; deinde etiam cauſas expendam, propter quas eadem poſtea in dubium revocavi; ac denique conſiderabo quid mihi nunc de iiſdem ſit credendum. Primo itaque ſenſi me habere caput, manus, pedes, & membra cætera, ex quibus conſtat illud corpus quod tanquam mei partem, vel forte etiam tanquam me totum ſpectabam; ſenſique hoc corpus inter alia multa corpora verſari, à quibus variis commodis, vel incommodis affici poteſt, & commoda iſta ſenſu quodam voluptatis, & incommoda ſenſu doloris me tiebar. Atque præter dolorem & voluptatem ſentiebam etiam in me famem, ſitim, alioſque ejuſmodi appetitus; itemque corporeas quaſdam propenſiones ad hilaritatem, ad triſtitiam, ad iram, ſimileſque alios affectus; foris verò, præter corporum extenſionem, & figuras, & motus, ſentiebam etiam in illis duritiem, & calorem, aliaſque tactiles qualitates; ac præterea lumen, & colores, & odores, & ſapores, & ſonos, ex quorum varietate cælum, terram, maria, & reliqua corpora ab invicem diſtinguebam: nec ſane abſque ratione ob ideas iſtarum omnium qualitatum quæ cogitationi meæ ſe offerebant, & quas ſolas proprie & immediate ſentiebam, putabam me ſentire res quaſdam à mea cogitatione planè diverſas, nempe corpora à quibus ideæ iſtæ procederent; experiebar enim illas abſque ullo meo conſenſu mihi advenire, adeo ut neque poſſem objectum ullum ſentire, quamvis vellem, niſi illud ſenſus organo eſſet præſens; nec poſſem non ſentire cum erat præſens; cumque ideæ ſenſu perceptæ eſſent multo magis vividæ & expreſſæ, & ſuo etiam modo magis diſtinctæ, quàm ullæ ex iis quas ipſe prudens & ſciens

meditando effingebam, vel memoriæ meæ impressas advertebam, fieri non posse videbatur ut à meoipso procederent; ideoque supererat ut ab aliis quibusdam rebus advenirent: quarum rerum cum nullam aliunde notitiam haberem quàm ex istis ipsis ideis, non poterat aliud mihi venire in mentem quàm illas iis similes esse: Atque etiam quia recordabar me prius usum fuisse sensibus quàm ratione, videbamque ideas quas ipse effingebam non tam expressas esse, quàm illæ erant quas sensu percipiebam, & plerumque ex earum partibus componi, facile mihi persuadebam nullam planè me babere in intellctu, quam non prius habuissem in sensu. Non etiam sine ratione corpus illud, quod speciali quodam jure meum appellabam, magis ad me pertinere quàm alia ulla arbitrabar; neque enim ab illo poteram unquam sejungi, ut à reliquis; omnes appetitus & affectus in illo, & pro illo sentiebam; ac denique dolorem & titillationem voluptatis in ejus partibus, non autem in aliis extra illum positis advertebam. Cur vero ex isto nescio quo doloris sensu quædam animi tristitia, & ex sensu titillationis lætitia quædam consequatur, curve illa nescio quæ vellicatio ventriculi, quam famem voco, me de cibo sumendo admoneat, gutturis verò ariditas de potu, & ita de cæteris, non aliam sanè habebam rationem, nisi quia ita doctus sum à natura; neque enim ulla planè est affinitas (saltem quam ego intelligam) inter istam vellicationem, & cibi sumendi voluntatem, sive inter sunsum rei dolorem inferentis, & cogitationem tristitiæ ab isto sensu exortæ. Sed & reliqua omnia quæ de sensuum objectis judicabam, videbar à natura didicisse: priùs enim illa ita se habere mihi persuaseram, quàm rationes ullas, quibus hoc ipsum probaretur, expendissem.

Postea verò multa paulatim experimenta fidem omnem quam sensibus habueram labefactârunt, nam & interdum turres quæ rotundæ visæ fuerant è longinquo, quadratæ apparebant è propinquo, & statuæ permagnæ in earum fastigiis stantes, non magnæ è terra spectanti videbantur; & talibus aliis innumeris in rebus sensuum externorum judicia falli deprehendebam; nec externorum duntaxat, sed etiam internorum, nam quid

quid dolore intimius esse potest? atqui audiveram aliquando ab iis quibus crus aut brachium fuerat abscissum, se sibi videri adhuc interdum dolorem sentire in ea parte corporis qua carebant; ideoque etiam in me non plane certum esse videbatur membrum aliquod mihi dolere, quamvis sentirem in eo dolorem. Quibus etiam duas maxime generales dubitandi causas nuper adjeci: prima erat, quod nulla unquam dum vigilo me sentire crediderim, quæ non etiam inter dormiendum possim aliqaundo putare me sentire; cumque illa quæ sentire mihi videor in somnis, non credam à rebus extra me positis mihi advenire, non advertebam, quare id potius crederem de iis quæ sentire mihi videor vigilando. Altera erat, quod cum authorem meæ originis adhuc ignorarem, vel saltem ignorare me fingerem, nihil videbam obstare quo minus essem natura ita constitutus ut fallerer, etiam in iis quæ mihi verissima apparebant. Et quantum ad rationes quibus antea rerum sensibilium veritatem mihi persuaseram, non difficulter ad illas respondebam. Cum enim viderer ad multa impelli à natura quæ ratio dissuadebat, non multum fidendum esse putabam iis quæ à natura docentur. Et quamvis sensuum perceptiones à voluntate mea non penderent, non ideo concludendum esse putabam illas à rebus à me diversis procedere, quia forte aliqua esse potest in meipso facultas, etsi mihi nondum cognita, illarum effectrix.

Nunc autem postquam incipio meipsum, meæque authorem orginis melius nôsse, non quidem omnia quæ habere videor à sensibus, puto esse temere admittenda; sed neque etiam omnia in dubium revocanda.

Et primò quoniam scio omnia quæ clarè & distinctè intelligo, talia à Deo fieri posse qualia illa intelligo, satis est quòd possim unam rem absque alterâ clarè & distinctè intelligere, ut certus sim unam ab altera esse diversam, quia potest saltem à Deo seorsim poni; & non refert à qua potentia id fiat, ut diversa existimetur; ac proinde ex hoc ipso quod sciam me existere, quodque interim nihil plane aliud ad naturam, sive essentiam meam pertinere animadvertam, præter hoc solum quod sim res cogitans, rectè concludo, meam essentiam in hoc uno con-

ſiſtere, quod ſim res cogitans. Et quamvis fortaſſe (vel potius ut poſtmodum dicam, pro certo) habeam corpus quod mihi valde arctè conjunctum eſt, quia tamen ex una parte claram & diſtinctam habeo ideam mei ipſius quatenus ſum tantùm res cogitans, non extenſa; & ex alia parte diſtinctam ideam corporis, quatenus eſt tantùm res extenſa, non cogitans, certum eſt me à corpore meo reverà eſſe diſtinctum, & abſque illo poſſe exiſtere.

Præterea in venio in me facultates ſpecialibus quibuſdam modis cogitandi, puta facultates imaginandi, & ſentiendi, ſine quibus totum me poſſum clarè & diſtinctè intelligere, ſed non vice verſa illas ſine me, hoc eſt ſine ſubſtantia intelligente cui inſint: intellectionem enim nonnullam in ſuo formali conceptu includunt, unde percipio illas à me, ut modos à re diſtingui. Agnoſco etiam quaſdam alias facultates, ut locum mutandi, varias figuras induendi, & ſimiles, quæ quidem, non magis quàm præcedentes, abſque aliqua ſubſtantia cui inſint poſſunt intelligi, nec proinde etiam abſque illa exiſtere: Sed manifeſtum eſt has, ſiquidem exiſtant ineſſe debere ſubſtantiæ corporeæ ſive extenſæ, non autem intelligenti, quia nempe aliqua extenſio, non autem ulla planè intellectio in earum claro & diſtincto conceptu continetur. Iam verò eſt quidem in me paſſiva quædam facultas ſentiendi, ſive ideas rerum ſenſibilium recipiendi & cognoſcendi, ſed ejus nullum uſum habere poſſem, niſi quædam activa etiam exiſteret, ſive in me ſive in alio, facultas iſtas ideas producendi, vel efficiendi. Atque hæc ſanè in me ipſo eſſe non poteſt, quia nullam plane intellectionem præſupponit, & me non cooperante, ſed ſæpe etiam invito ideæ iſtæ producuntur ergo ſupereſt ut ſit in aliqua ſubſtantia à me diverſa, in qua quoniam omnis realitas vel formaliter vel eminenter ineſſe debet, quæ eſt objective in ideis ab iſta facultate productis, (ut jam ſupra animadverti) vel hæc ſubſtantia eſt corpus, ſive natura corporea, in qua nempe omnia formaliter continentur quæ in ideis objectivè; vel certe Deus eſt, vel aliqua creatura corpore nobilior in qua continentur eminenter: atqui cum Deus non ſit fallax, omnino manifeſtum eſt illum nec per ſe immediatè iſtas ideas mihi immittere, nec etiam mediante

aliqua

aliqua creatura, in qua earum realitas objectiva non formaliter, sed eminenter tantùm contineatur. Cum enim nullam plane facultatem mihi dederit ad hoc agnoscendum, sed contra, magnam propensionem ad credendum illas à rebus corporeis emitti, non video qua ratione posset intelligi ipsum non esse fallacem, si aliunde quàm à rebus corporeis emitterentur: Ac proinde res corporeæ existunt. Non tamen forte omnes tales omninò existunt, quales illas sensu comprehendo; quoniam ista sensuum comprehensio in multis valdè obscura est, & confusa; sed saltem illa omnia in iis sunt quæ clare & distincte intelligo, id est omnia generaliter spectata quæ in puræ Matheseos objecto comprehenduntur.

Quantum autem attinet ad reliqua quæ vel tantum particularia sunt, ut quod sol sit talis magnitudinis, aut figuræ &c. vel minus clare intellecta, ut lumen, sonus, dolor, & similia, quamvis valde dubia & incerta sint, hoc tamen ipsum quod Deus non sit fallax, quodque idcirco fieri non possit ut ulla falsitas in meis opinionibus reperiatur, nisi aliqua etiam sit in me facultas à Deo tributa ad illam emendandam, certam mihi spem ostendit veritatis etiam in iis assequendæ. Et sane non dubium est quin ea omnia quæ doceor à natura aliquid habeant veritatis: Per naturam enim generaliter spectatam nihil nunc aliud quàm vel Deum ipsum, vel rerum creatarum coordinationem à Deo institutam intelligo; nec aliud per naturam meam in particulari, quàm complexionem eorum omnium quæ mihi à Deo sunt tributa.

Nihil autem est quod me ista natura magis expressè doceat quàm quod habeam corpus, cui malè est cum dolorem sentio: quod cibo, vel potu indiget, cum famem, aut sitim patior, & similia; nec proinde dubitare debeo, quin aliquid in eo sit veritatis.

Docet etiam natura per istos sensus doloris, famis, sitis, &c. Me non tantùm adesse meo corpori ut nauta adest navigio, sed illi arctissimè esse conjunctum, & quasi permixtum, adeo ut unum quid cum illo componam; alioqui enim cum corpus læditur, ego, qui nihil aliud sum quàm res cogitans, non sentirem idcirco dolorem, sed puro intellectu læsionem istam

percipe

perciperem, ut nauta visu percipit, si quid in nave frangatur; & cum corpus cibo, vel potu indiget, hoc ipsum expressè intelligerem, non confusos famis & sitis sensus haberem. Nam certè isti sensus sitis, famis, doloris, &c. nihil aliud sunt quàm confusi quidam cogitandi modi ab unione & quasi permixtione mentis cum corpore exorti.

Præterea etiam doceor à naturâ varia circa meum corpus alia corpora existere, ex quibus nonnulla mihi prosequenda sunt, alia fugienda. Et certè ex eo quod valdè diversos sentiam colores, sonos, odores, sapores, calorem, duritiem, & similia, rectè concludo, aliquas esse in corporibus, à quibus variæ istæ sensuum perceptiones adveniunt, varietates iis respondentes, etiamsi fortè iis non similes; atque ex eo quod quædam ex illis perceptionibus, mihi gratæ sint, aliæ ingratæ, planè certum est meum corpus, sive potius me totum, quatenus ex corpore & mente sum compositus, variis commodis & incommodis à circumjacentibus corporibus affici posse.

Multa verò alia sunt quæ etsi videar à natura doctus esse, non tamem reverà ab ipsa, sed à consuetudine quadam inconsideratè judicandi accepi, atque ideo falsa esse facile contingit; ut quod omne spatium, in quo nihil planè occurrit quod meos sensus moveat, sit vacuum; quod in corpore, exempli gratiâ, calido aliquid sit planè simile ideæ caloris quæ in me est: in albo aut viridi sit eadem albedo aut viriditas quam sentio; in amaro aut dulci idem sapor & sic de cæteris; quod & astra & turres, & quævis alia remota corpora ejus sint tantùm magnitudinis & figuræ, quam sensibus meis exhibent, & alia ejusmodi. Sed ne quid in hac re non satis distinctè percipiam, accuratius debeo definire quid propriè intelligam, cum dico me aliquid doceri à natura; nempe hîc naturam strictius sumo, quàm pro complexione eorum omnium quæ mihi à Deo tributa sunt; in hac enim complexione multa continentur quæ ad mentem solam pertinent, ut quòd percipiam id quod factum est infectum esse non posse, & reliqua omnia quæ lumine naturali sunt nota, de quibus hîc non est sermo; multa etiam quæ ad solum corpus spectant, ut quòd deorsum tendat, & similia de quibus etiam non ago, sed de iis tantùm quæ mihi ut composito

ex

ex mente & corpore à Deo tributa sunt: ideoque hæc natura docet quidem ea refugere quæ sensum doloris inferunt & ea prosequi quæ sensum voluptatis, & talia : sed non apparet illam præterea nos docere ut quicquam ex istis sensuum perceptionibus sine prævio intellectus examine de rebus extra nos positis concludamus, quia de iis verum scire ad mentem solam, non autem ad compositum videtur pertinere. Ita quamvis stella non magis oculum meum quàm ignis exiguæ facis afficiat, nulla tamen in eo realis, sive positiva propensio est ad credendum illam non esse majorem, sed hoc sine ratione ab ineunte ætate judicavi; & quamvis ad ignem accedens sentio calorem, ut etiam ad eundem nimis prope accedens sentio dolorem, nulla profectò ratio est quæ suadeat in igne aliquid esse simile isti calori; ut neque etiam isti dolori, sed tantummodò in eo aliquid esse, quodcunque demum sit, quod istos in nobis sensus caloris vel doloris efficiat: & quamvis etiam in aliquo spatio nihil sit quod moveat sensum, non ideo sequitur in eo nullum esse corpus, sed video me in his aliisque permultis ordinem naturæ pervertere esse assuetum, quia nempe sensuum perceptionibus, quæ propriè tantum à natura datæ sunt ad menti significandum quænam composito, cujus pars est, commoda sint vel incommoda, & eatenus sunt satis claræ & distinctæ, utor tanquam regulis certis ad immediatè dignoscendum quænam sit corporum extra nos positorum essentia, de qua tamen nihil nisi valde obscurè & confusè significant.

Atqui jam ante satis perspexi qua ratione, non obstante Dei bonitate, judicia mea falsa esse contingat. Sed nova hic occurrit difficultas circa illa ipsa quæ tanquam persequenda vel fugienda mihi à natura exhibentur; atque etiam circa internos sensus in quibus errores videor deprehendisse: Ut cum quis grato cibi alicujus sapore delusus venenum intus latens assumit: Sed nempe tunc tantum à natura impellitur ad illud appetendum in quo gratus sapor consistit; non autem ad venenum quod plane ignorat; nihilque hinc aliud concludi potest quam naturam istam non esse omniscіam: quod non mirum, quia cum homo sit res limitata, non alia illi competit quàm limitatæ perfectionis.

At vero non raro etiam in iis erramus ad quæ à natura impellimus;

mus; ut cum ii qui ægrotant, potum, vel cibum appetunt sibi paulò post nociturum. Dici forsan hic poterit illos ob id errare quod natura eorum sit corrupta: sed hoc difficultatem non tollit, quia non minus verè homo ægrotus creatura Dei est quàm sanus; nec proinde minus videtur repugnare illum à Deo fallacem naturam habere. Atque ut horologium ex rotis, & ponderibus confectum non minus accuratè leges omnes naturæ observat, cum male fabricatum est, & horas non rectè indicat, quàm cum omni ex parte artificis voto satisfacit: Ita si considerem hominis corpus quatenus machinamentum quoddam est ex ossibus, nervis, musculis, venis, sanguine, & pellibus ita aptum & compositum, ut, etiamsi nulla in eo mens existeret, eosdem tamen haberet omnes motus qui nunc in eo non ab imperio voluntatis, nec proinde à mente procedunt, Facile agnosco illi æque naturale fore, si, exempli causa, hydrope laboret, eam faucium ariditatem pati quæ sitis sensum menti inferre solet, atque etiam ab illa ejus nervos, & reliquas partes ita disponi ut potum sumat ex quo morbus augeatur; quàm cum nullum tale in eo vitium est, à simili faucium siccitate moveri ad potum sibi utilem assumendum. Et quamvis respiciens ad præconceptum horologii usum dicere possim illud, cum horas non rectè indicat, à natura sua deflectere; Atque eodem modo considerans machinamentum humani corporis tanquam comparatum ad motus qui in eo fieri solent, putem illud etiam à natura sua aberrare, si ejus, fauces sint aridæ, cum potus ad ipsius conservationem non prodest; satis tamen animadverto hanc ultimam naturæ acceptionem ab altera multum differre; hæc enim nihil aliud est quàm denominatio à cogitatione mea hominem ægrotum, & horologium male fabricatum, cum idea hominis sani, & horologii recte facti comparante dependens, rebusque de quibus dicitur extrinseca; per illam verò aliquid intelligo quod revera in rebus reperitur, ac proinde nonnihil habet veritatis.

At certe etiamsi respiciendo ad corpus hydrope laborans, sit tantum denominatio extrinseca, cum dicitur ejus natura esse corrupta, ex eo quod aridas habeat fauces, nec tamen egeat potu;

potu; respiciendo tamen ad compositum, sive ad mentem tali corpori unitam, non est pura denominatio, sed verus error naturæ quod sitiat cum potus est ipsi nociturus; ideoque hic remanet inquirendum quo pacto bonitas Dei non impediat, quo minus natura sic sumpta sit fallax.

Nempe imprimis hic adverto magnam esse differentiam inter mentem & corpus, in eo quod corpus ex natura sua sit semper divisibile, mens autem plane indivisibilis; nam sane cum hanc considero, sive meipsum quatenus sum tantùm res cogitans, nullas in me partes possum distinguere, sed rem planè unam & integram me esse intelligo: & quamvis toti corpori tota mens unita esse videatur, abscisso tamen pede, vel brachio, vel quavis alia corporis parte, nihil ideo de mente subductum esse cognosco; neque etiam facultates volendi, sentiendi, intelligendi, &c. ejus partes dici possunt, quia una & eadem mens est quæ vult, quæ sentit, quæ intelligit. Contra verò nulla res corporea, sive extensa potest à me cogitari quam non facile in partes cogitatione dividam, atque hoc ipso illam divisibilem esse intelligam: quod unum sufficeret ad me docendum mentem à corpore omninò esse diversam, si nondum illud aliunde satis scirem.

Deinde adverto mentem non ab omnibus corporis partibus immediate affici, sed tantummodò à cerebro, vel forte etiam ab una tantum exigua ejus parte, nempe ab ea in qua dicitur esse sensus communis; quæ quotiescunque eodem modo est disposita, menti idem exhibet, etiamsi reliquæ corporis partes diversis interim modis possim se habere, ut probant innumera experimenta quæ hìc recensere non est opus.

Adverto præterea eam esse corporis naturam ut nulla ejus pars possit ab alia parte aliquantum remota moveri, quin possit etiam moveri eodem modo à qualibet ex iis, quæ interjacent, quamvis illa remotior nihil agat. Vt exempli causa in fune A, B, C, D, si trahatur ejus ultima pars D, non alio pacto movebitur prima A, quàm moveri etiam posset si traheretur una ex intermediis B, vel, C, & ultima D, maneret immota: Nec dissimili ratione, cum sentio dolorem pedis, docuit me Physica,

ſenſum illum fieri ope nervorum per pedem ſparſorum, qui inde ad cerebrum uſque funium inſtar extenſi, dum trahuntur in pede, trahunt etiam intimas cerebri partes ad quas pertingunt, quemdamque motum in iis excitant, qui inſtitutus eſt à natura, ut mentem afficiat ſenſu doloris tanquam in pede exiſtentis: Sed quia illi nervi per tibiam, crus, lumbos, dorſum, & collum tranſire debent, ut à pede ad cerebrum perveniant, poteſt contingere, ut etiamſi eorum pars quæ eſt in pede non attingatur, ſed aliqua tantùm ex intermediis, idem planè ille motus fiat in cerebro qui fit pede malè affecto, ex quo neceſſe erit ut mens ſentiat eundem dolorem, & idem de quodlibet alio ſenſu eſt putandum.

Adverto denique quandoquidem unuſquiſque ex motibus qui fiunt in eâ parte cerebri quæ immediatè mentem afficit, non niſi unum aliquem ſenſum ili infert, nihil hac in re melius poſſe excogitari, quàm ſi eum inferat qui ex omnibus quos inferre poteſt ad hominis ſani conſervationem quam maximè, & quam frequentiſſimè conducit; Experientiam autem teſtari tales eſſe omnes ſenſus nobis à natura inditos; ac proinde nihil planè in iis reperiri, quod non Dei potentiam, bonitatemque teſtetur. Ita, exempli causâ, cum nervi qui ſunt in pede, vehementer, & præter conſuetudinem moventur, ille eorum motus per ſpine dorſi medullam ad intima cerebri pertingens ibi menti ſignum dat ad aliquid ſentiendum, nempe dolorem tanquam in pede exiſtentem, à quo illa excitatur ad ejus cauſam ut pedi infeſtam, quantum in ſe eſt, amovendam. Potuiſſe verò natura hominis à Deo ſic conſtitui, ut ille idem motus in cerebro quidvis aliud menti exhiberet; nempe vel ſeipſum, quatenus eſt in cerebro; vel quatenus eſt in pede; vel in aliquo ex locis intermediis, vel denique aliud quidlibet; ſed nihil aliud ad corporis conſervationem æque conduxiſſet. Eodem modo cum potu indigemus, quædam inde oritur ſiccitas in gutture nervos ejus movens, & illorum ope cerebri interiora; hicque motus mentem afficit ſenſu ſitis, quia nihil in toto hoc negotio nobis utilius eſt ſcire, quàm quod potu ad conſervationem valetudinis egeamus, & ſic de cæteris.

Ex

Ex quibus omnino manifestum est, non obstante immensa Dei bonitate, naturam hominis ut ex mente & corpore compositi non posse non aliquando esse fallacem. Nam si quæ causa non in pede, sed in alia quavis ex partibus per quas nervi à pede ad cerebrum porriguntur, vel etiam in ipso cerebro eundem planè motum excitet, qui solet excitari pede maléaffecto, sentietur dolor tanquam in pede, sensusque naturaliter falletur, quia cum ille idem motus in cerebro non possit nisi eundem semper sensum menti inferre, multoque frequentius oriri soleat à causa quæ lædit pedem, quàm ab alia alibi existente, rationi consentaneum est, ut pedis potius, quàm alterius partis dolorem menti semper exhibeat. Et si quando faucium ariditas non ut solet ex eo quod ad corporis valetudinem potus conducat, sed ex contraria aliqua causa oriatur, ut in hydropico contingit, longo melius est illam tunc fallere, quàm si contra semper falleret, cum corpus est bene constitutum, & sic de reliquis.

Atque hæc consideratio plurimum juvat non modò ut errores omnes quibus natura mea obnoxia est animadvertam, sed etiam ut illos aut emendare, aut vitare facile possim. Nam sanè cum sciam omnes sensus circa ea quæ ad corporis commodum spectant multò frequentius verum indicare quàm falsum, possimque uti ferè semper pluribus ex iis ad eandem rem examinandam; & insuper memoria; quæ præsentia cum præcedentibus connectit; & intellectu, qui jam omnes errandi causas perspexit, non amplius vereri debeo ne illa, quæ mihi quotidie à sensibus exhibentur sint falsa, sed hyperbolicæ superiorum dierum dubitationes ut risu dignæ sunt explodendæ; Præsertim summa illa de somno, quem à vigilia non distinguebam; nunc enim adverto permagnum inter utrumque esse discrimen in eo quod nunquam insomnia cum reliquis omnibus actionibus vitæ à memoria conjungantur, ut ea quæ vigilanti occurrunt; nam sanè si quis dum vigilo mihi derepente appareret, statimque postea dispareret, ut fit in somnis, ita scilicet, ut nec unde venisset, nec quò abiret viderem, non immeritò spectrum potius, aut phantasma in cerebro meo effictum quàm verum hominem esse judicarem: Cum verò eæ res occurrunt,

quas distinctè unde, ubi, & quando mihi adveniant adverto, earumque perceptionem absque ulla interruptione cum tota reliqua vita connecto, planè certus sum non in somnis, sed vigilanti occurrere. Nec de ipsarum veritate debeo vel minimum dubitare, si postquam omnes sensus, memoriam & intellectum ad illas examinandas convocavi, nihil mihi quod cum cæteris pugnet ab ullo ex his nuntietur. Ex eo enim quod Deus non sit fallax, sequitur omnino in talibus me non falli. Sed quia rerum agendarum necessitas non semper tam accurati examinis moram concedit, fatendum est humanam vitam circa res particulares sæpe erroribus esse obnoxiam, & naturæ nostræ infirmitas est agnoscenda.

OBJECTIONES

Doctorum aliquot virorum in præcedentes Meditatones cum responsionibus Authoris.

PRIMÆ OBJECTIONES.

IRI CLARISSIMI,

Vt vidi vos omnino istius animi esse, ut scripta Domini Cartesii penitius inspiciam, non debui hac in causa viris mihi undequaque amicissimis non obtemperare; tum ut hoc ipso videatis quanti vos æstimem, tum etiam ut constet quantum & viribus meis, & ingenio desit, ut in posterum & ametis plusculum, si indigeo, & minus oneri sitis si non sufficio. Est sane D, Cartesius quantum animadverto vir ingenii maximi, summæque modestiæ, quales vel ipse Momus amet si adsit. Cogito, inquit, ergo sum, imo ipsa cogitatio, aut mens sum ita: atqui cogitando, ideas rerum in me habeo, ac imprimis ideam entis perfectissimi & infiniti. Etiam: illius autem causa ego non sum, qui ejus realitatem objectivam non æquo, ergo aliquid causa ejus est me perfectius, ac proinde aliquid præter me est, aliquid me perfectius est; aliquis qui non quovis modo ens est, sed simpliciter, & incircumscriptè, totum esse in se pariter complexus, & velut causa anticipans, ut habet Dionys. de divin. nom. cap. 8.

Hîc verò cogor paululum subsistere ne fatiger nimium : jam enim ingenium mihi æstuat instar fluctuantis Euripi : ajo, nego, probo, refello iterum, dissentire à viro nolo, assentiri non possum. quam enim, quæso, causam idea requirit? aut fare quid idea sit. Est ipsa res cogitata quatenus objective est in intellectu. sed quid est esse objective in intellectu? olim didici: est ipsum actum intellectus per modum objecti terminare: quod sane extrinseca denominatio est, & nihil rei. sicut enim, videri, nihil aliud est quàm actum visionis in me tendere; ita cogitari, aut objectivè esse in intellectu, est mentis cogitationem in se sistere & terminare, quod re immota, immutataque, quin & non existente fieri potest. quid ergo causam ejus inquiro quod actu non est, quod nuda denominatio, & nihil est.

Et tamen, inquit, magnum istud ingenium, *quod hæc idea realitatem objectivam, hanc, vel illam contineat potius quàm aliam, hoc profectò habere debet ab aliquâ causâ*, Imo à nulla: realitas enim objectiva pura denominatio est, actu non est. Causa autem realem influxum donat, & actualem; illam istud quod actu non est non recipit, ac proinde actualem causæ effluxum non patitur, nedum requirit. Ergo ideas habeo, causam earum non habeo, tantum abest ut me majorem, & infinitam.

At si idearum causam non das, rationem saltem assigna, cur hæc idea hanc realitatem objectivam potius contineat quàm illam. Opportunè admodum; non soleo enim cum amicis parcè agere, sed quam largissimè. Illud universim dico de ideis omnibus, quod D. Cartesius alias de triangulo: *Et si fortasse*, inquit, *talis figura nullibi gentium extra cogitationem meam existat, nec unquam extiterit, est tamen profectò determinata quædam ejus natura, sive essentia, sive forma immutabilis & æterna*. Est nempe ęterna illa veritas, quę causam non postulat. Scapham, scapham esse, & nihil aliud; Davum, Davum esse, non Oedipum. Si tamen mordicus rationem exigis, imperfectio est intellectus nostri qui infinitus non est; cum enim universum quod est simul & semel uno complexu non comprehendat, bonum omne dividit, & partitur, atq; ita quod totum parturire non potest sensim concipit, aut, ut etiam ajunt, inadæquatè.

Pergit porrò vir, *atqui*, inquit, *quantumvis imperfectus sit iste essendi*

essendi modus, quo res est objectivè in intellectu per ideam, non tamen profectò plane nihil est, nec proinde à nihilo esse potest. Æquivocatio est, si enim, *nihil*, idem est quod ens non actu, omnino nihil est, quia non est actu, atque ita à nihilo est, id est non à causa aliqua: Si verò, *nihil*, fictum quid dicit, quod vulgò *ens rationis* indigitant, non est, *nihil*, sed reale aliquid quod distinctè concipitur. Et tamen quia solum concipitur & actu non est; concipi quidem, at causari minime potest.

Sed ulterius. *quærere libet, an ego ipse habens illam ideam esse possem, si tale ens nullum existeret*, nempe à quo idea entis me perfectioris procedat, ut immediatè antè, dicit, *nempe*, inquit, *à quo essem: à me scilicet, vel à parentibus, vel ab aliis*, &c. *Atqui si à me essem, nec dubitarem, nec optarem, nec omnino quicquam mihi deesset, omnes enim perfectiones, quarum idea aliqua in me est, mihi dedissem, atque ita ipsemet Deus essem.* Si verò ab alio sum, tandem ad illud deveniam quod à se est, & ita de illo, idem quod de me, est argumentum. Illa demum ipsa illa via est, quam & S. Thomas ingreditur, quam vocat viam à causalitate causæ efficientis, eamque desumpsit ex Philosopho, nisi quod isti de causis idearum non sint solliciti. Et forte opus non erat; quid in enim strictè, rectaque incedam? Cogito, ergo sum, imò ipsas mens & cogitatio sum: Illa autem mens & cogitatio aut à seipsa est, aut ab alio; si hoc, istud perrò à quo? Si à se est, ergo Deus est; Quod enim à se est omnia sibi ipsi facile dederit.

Rogo virum, obsecroque, ut avidum Lectorem, & forte minus intelligentem se non celet; accipitur enim, *à se*, duplici modo: Primo positivè, nempe à seipso ut à causa, atque ita quod à se esset, sibique ipsi daret esse suum, si prævio delectu sibi daret quod vellet, haud dubiè sibi omnia daret, atque adeo Deus esset. Secundo, accipitur, *à se*, negativè, ut sit idem quod, *seipso*, aut *non ab alio*: atque hoc modo, quantum memini, ab omnibus accipitur.

Nunc verò si aliquid à se est, id est non ab alio; quomodo probem istud omnia complecti & esse infinitum? Iam enim non audio si dicas, si à se est, sibi facile omnia dedisset; nec enim à se est ut à causa, nec sibi præviumfuit, ut ante deligeret quod

quod esset postmodum, scio me aliquando ita Suarem audivisse: omnis limitatio est à causa, ideo enim limitata, finitaque res est, vel quia causa majus, perfectiusque dare nihil potuit, aut quia non voluit: si ergo aliquid à se est, & non à causa, profecto illimitatum est & infinitum.

Ego verò non omnino acquiesco; Quid si enim limitatio sit ab intrinsecis principiis constituentibus, hoc est ab ipsa formâ & essentia, quam tamen nondum infinitam esse probâsti, quantumvis à se sit, hoc est non ab alio? sanè, calidum, si supponas calidum esse, ex intrinsecis principiis constituentibus calidum erit, & non frigidum, licet imagineris, à nullo esse istud ipsum quod est. Non dubito D. Cartesio rationes non deesse, quibus substituat illud quod alii fortassis non satis clarè præstiterunt.

Tandem mihi cum viro convenit; Illud pro regula generali statuit: quicquid clarè, distinctéque cognosco, istud sane ens verum est, imò quicquid cogito, verum est: jam enim à puero pene chymeris omnibus, & cuivis enti rationis aqua & igne interdiximus, nulla namque potentia à proprio objecto deviare potest; voluntas si movetur, in bonum tendit, quin nec sensus ipsi errant; visus enim videt id quod videt, auris audit, id quod audit, & si aurichalcum vides, bene vides; sed erras cum judicio tuo aurum esse decernis id quod vides. Ita ut D.C. meritissimè omnem errorem judicio, & voluntati expensum ferat.

Sed nunc ex regula ista infer quod volebas. Atqui ens infinitum clare, distinctéque cognosco, ergo ens verum est & aliquid: interrogabit non nemo; clarene distinctéque cognoscis ens infinitum? quid ergo sibi vult tritum istud, & vulgo notum: *infinitum qua infinitum est ignotum*. Si enim ego cum de Chiliogono cogito, figuram aliquam confusè mihi repræsentans, non chiliogonum ipsum distinctè imaginor, aut cognosco, quia mille ejus latera non distinctè intueor: sanè rogabit ille quomodo infinitum ut infinitum distinctè & non confusè tantum cogitet, si infinitas ejus perfectiones, quibus constat, clarè, & velut ad oculum videre non possit?

Et fortè istud est quod sanctus Thomas voluit, cum enim negâsset hanc propositionem per se notam esse: *Deus est*, objicit sibi

ex Damafceno: omnibus cognitio exiftere Deum naturaliter inferta eft; ergo Deum effe eft per fe notum. Et refpondet, cognofcere Deum effe in aliquo communi, fub quâdam, inquit, confufione, in quantum fcilicet Deus eft hominis beatitudo, id naturaliter nobis infertum eft: fed hoc,inquit, non eft fimpliciter cognofcere *Deum effe*,ficut cognofcere venientem, non eft cognofcere Petrum,quamvis Petrus fit veniens, &c. quafi dicat Deum fub ratione communi, aut finis ultimi, aut etiam primi entis, & perfectiffimi, aut denique fub ratione complectentis confusè & in genere omnia, cognofci: fed non fub præcifa ratione fui effe,ita enim infinitus eft,& nobis ignotus. Scio D.C. facilè fic interroganti refponfurum effe. Credo tamen quod ex illis quæ exercitii ego causâ folum allego, iftud Boëtii recordabitur, quod quædam funt communes animi conceptiones, & per fe notæ apud fapientes tantùm; Adeo ut mirandum non fit fi multum interrogent qui plus fapere defiderant; ficque his rebus diutius immorentur, quas ut primum totius negotii fundamentum inculcatas effe noverunt; & tamen fine magna inveftigatione non intelligunt.

Itaque permittamus; aliquis claram diftinctamque ideam habeat entis fummi, & perfectiffimi; quid inde promoves ulterius? nempe iftud infinitum ens exiftere,idque ita certo, *ut in eodem ad minimum certitudinis gradu Dei exiftentia apud me effe debeat, in quo fuerunt hactenus mathematicæ veritates: adeò ut non magis repugnet cogitare Deum (hoc eft fummè perfectum) cui defit exiftentia, (hoc eft, aliqua perfectio) quàm cogitare montem cui defit vallis.* Ibi totius rei cardo eft, qui nunc cedit, victum fe fateatur oportet: mihi, quia cum fortiori ago,libet paululum velitari,ut cum vincendus fim,nonnihil tamen differam quod vitare non poffum.

Ac in primis, etfi modò authoritate non agimus,fed ratione tantùm; tamen ne ex libidine maximo ingenio videar, reluctari, ipfum potius S. Thomam audite; objicit fibi; intellecto quid fignificet hoc nomen *Deus*,ftatim habetur quod Deus eft, fignificatur enim hoc nomine id quo majus fignificari non poteft: majus autem eft quod eft in re & in intellectu,quam quod eft

est in intellectu tantùm: unde cum intellecto hoc nomine *Deus* statim sit in intellectu, sequitur etiam quod sit in re: quod argumentum in forma ita reddo: Deus est quo majus significari non potest, sed illud quo majus significari non potest, includit existentiam, ergo Deus ipso nomine, vel conceptu suo includit existentiam, ac proinde sine existentia nec concipi, nec esse potest. nunc, amabo vos, nunquid ipsum hoc argumentum est D. Cartesii? S. Thomas Deum ita definit; quo majus significari non potest: D.C. vocat eum Ens summè perfectum, illo sane majus significari non potest. S. Thomas subsumit; id quo majus significari non potest, includit existentiam; alioqui eo majus aliquid significari potest, nempe id quod etiam existentiam significatur includere. At nunquid D.C. idem subsumere videtur? Deus est ens summè perfectum, atqui ens summè perfectum existentiam includit, alioqui summè perfectum non esset. Infert S. Thomas, ergo cum intellecto hoc nomine *Deus* statim in ipso intellectu sit; sequitur etiam quod sit in re: hoc est, eo ipso quod in ipso conceptu essentiali entis quo majus significari non potest, involvatur existentia, sequitur illud ipsum ens esse. Idem Dominus Cartesius infert: *atqui*, inquit, *ex eo quod non possum cogitare Deum nisi existentem, sequitur existentiam ab eo esse inseparabilem, ac proinde illum revera existere.* Nunc verò S. Thomas & sibi, & D. Cartesio respondeat. *Dato*, inquit, *quòd quilibet intelligat hoc nomine* Deus *significari hoc quod dicitur, scilicet illud quo majus cogitari non potest non tamen propter hoc sequitur quod intelligat id quod significatur per nomen, esse in rerum natura, sed in apprehensione intellectus tantum. Nec potest argui quod sit in re, nisi daretur quod sit in re aliquid, quo majus cogitari non potest, quod non est datum à ponentibus Deum non esse.* Ex quo ego quoque breviter respondeo; etiamsi detur ens summè perfectum ipso nomine suo importare existentiam, tamen non sequitur ipsammet illam existentiam in rerum natura actu quid esse, sed tantum cum conceptu entis summi conceptum existentiæ inseparabiliter esse conjunctum. Ex quo non inferas, existentiam Dei actu quid esse, nisi supponas illud ens summum actu existere,

re, tunc enim & omnes perfectiones, & hanc quoque realis existentiæ actu includet.

Ignoſcite viri clariſſimi, laſſus ſum; ludam paululùm. Complexum hoc, *Leo exiſtens* utrumque includit, & quidem eſſentialiter, nempe leonem, & modum exiſtentiæ; ſi enim alterutrum demas, idem hoc complexum non erit. Nunc autem, nunquid ab æterno Deus hoc compoſitum clarè, diſtinctèque cognovit? & nunquid idea hujus compoſiti, ut compoſitum, utramque ejus partem eſſentialiter involvit? hoc eſt, nunquid exiſtentia de eſſentia hujus compoſiti eſt, *Leo exiſtens*. Et tamen diſtincta cognitio Dei, diſtincta, inquam, cognitio Dei ab æterno non neceſſariò urget alterutram partem hujus compoſiti eſſe, niſi ſupponas ipſum compoſitum eſſe: tunc enim eſſentiales ſuas perfectiones omnes, ac proinde etiam actualem exiſtentiam involvet. Ita quoque etiamſi diſtinctè cognoſcam ens ſummum; & licet ens ſummè perfectum in conceptu ſuo eſſentiali exiſtentiam includat, non tamen ſequitur exiſtentiam modo actu quid eſſe, niſi ſupponas ens illud ſummum eſſe, tunc enim ut omnes ſui perfectiones, ita etiam hanc exiſtentiam actu includet. Atque ita ens illud ſummè perfectum exiſtere aliunde probandum erit.

De eſſentia animæ, ejuſque diſtinctione à corpore pauca dicam. Fateor enim magnum iſtud ingenium jam ita m e defatigavit, ut ulterius pene nihil poſſim. diſtinctionem animæ à corpore ſi ſit, videtur probare ex eo quod diſtinctè, & ſeorſim concipi poſſint. Vbi virum doctiſſimum cum Scoto committo: dicit ipſe ad hoc quod unum ab alio diſtinctè, & ſeorſim concipiatur, ſufficere diſtinctionem quam vocat *formalem*, & *objectivam*, quam mediam ponit inter *realem*, & *rationis*, atque ita diſtinguit juſtitiam divinam, & ejus miſericordiam: habent enim, inquit, ante omnem operationem intellectus rationes formales diverſas, ita ut jam tunc una non ſit alia: & tamen non ſequitur; ſeorſim juſtitia à miſericordia concipi poteſt, ergo & ſeorſim exiſtere. Sed omnino video me epiſtolæ modum exceſſiſſe. Hæc ſunt quæ de propoſita re dicenda habui. Vos verò, Clariſſimi viri, diſpicite quid melius eſſe judicetis. Si à me ſtatis,

tis, facile Dominum de Cartes amicitia obruemus, ne in posterum male me sit habiturus si paululum ei contradixerim. Si ab illo estis, manus do, victus sum, idque libentius, ne iterum vincar. Valete.

Responsio Auctoris ad Primas Objectiones.

VIRI CLARISSIMI,

Fortem sanè adversarium mihi concitâstis, cujusque ingenium, & doctrina multum mihi negotii facessere potuissent, nisi pius, & perhumanus Theologus Dei causæ, ejusque etiam qualicunque patrono favere maluisset, quàm illam serio impugnare. Sed quamvis ista in eo prævaricatio perhonesta sit, non tamen æquè in me collusio esset laudanda: Ideoque hic malo ejus in me juvando artificium exponere, quam velut adversario respondere.

Imprimis præcipuam meam rationem ad existentiam Dei probandam paucis complexus est, ut tantò melius lectorum memoriæ inhæreret, iisque breviter concessis quæ satis clarè demonstrata esse judicavit, atque ita authoritate sua firmatis, in illud unum inquisivit à quo difficultas præcipua dependet, nempe quidnam hîc per nomen *ideæ* intelligendum sit, & quam causam ista idea requirat. Scripsi autem, *ideam esse ipsam rem cogitatam, quatenus est objective in intellectu*, quæ verba plane aliter quàm à me dicuntur, fingit à se intelligi, ut occasionem det illa clarius explicandi. *Esse*, inquit, *objective in intellectu, est ipsum actum intellectus per modum objecti terminare, quod tantum extrinseca denominatio est, & nihil rei, &c.* Vbi advertendum, illum respicere ad rem ipsam tanquam extra intellectum positam, ratione cujus est sane extrinseca denominatio quod sit objectivè in intellectu; me autem loqui de idea quæ nunquam est extra intellectum, & ratione, cujus *esse objectivè* non aliud significat, quàm esse in intellectu eo modo quo objecta in illo esse solent. Ita, exempli gratia, si quis quærat quid Soli accidat ex eo quod sit objective in meo intellectu, optime respondetur nihil ei accidere nisi extrinsecam denominationem, quod nempe opera-

tionem intellectus per modum objecti terminet: si autem de idea Solis quæratur quid sit, & respondeatur, illam esse rem cogitatam, quatenus est objective in intellectu, nemo intelliget illam esse ipsum solem, quatenus in eo extrinseca ista denominatio est: neque ibi, *objectivè esse in intellectu*, significabit ejus operationem per modum objecti terminare, sed in intellectu eo modo esse quo solent ejus objecta, adeò ut idea solis sit sol ipse in intellectu existens, non quidem formaliter, ut in cœlo sed objective, hoc est eo modo quo objecta in intellctu esse solent, qui sanè essendi modus longe imperfectior est quàm ille quo res extra intellectum existunt; sed non idcirco plane nihil est, ut jam ante scripsi. Cumque doctissimus Theologus dicit esse æquivocationem in illis verbis, videtur me ejus quam mox notavi monere voluisse, ne forte illam ignorarem. Ait enim primò rem ita existentem in intellectu per ideam non esse ens actu, hoc est non esse quid extra intellectum positum, quod verum est; deinde ait etiam eandem non esse fictum quid, sive ens rationis, sed reale aliquid, quod distinctè concipitur; quibus verbis omne id quod assumpsi admittit: sed addit tamen, quia solum concipitur, & non actu est, (hoc est, quia tantum idea est, & non res extra intellectum posita) concipi quidem, at causari minime posse, hoc est causa non indigere ut extra intellectum existat, quod fateor: sed sane indiget causa ut concipiatur, & de hac sola quæstio est. Ita si quis habeat in intellectu ideam alicujus machinæ summo artificio excogitatæ, meritò profectò quæri potest quænam ejus ideæ sit causa; neque satisfaciet si quis dicat illam extra intellectum nihil esse, nec proinde posse causari, sed tantum concipi, nihil enim aliud hic quæritur, quàm quæ sit causa quare concipiatur; neque etiam satisfaciet qui dicet intellectum ipsum esse ejus causam, nempe ut suæ operationis, de hac enim re non dubitatur, sed tantùm de causa artificii objectivi quod in ea est. Nam quod hæc idea machinæ tale artificium objectivum contineat potius quàm aliud, hoc profectò habere debet ab aliqua causa; estque idem respectu hujus artificium objectivum, quod respectu ideæ Dei realitas objectiva. Et quidem hujus artificii causa varia potest assignari, vel enim est realis

alis aliqua talis machina prius visa,ad cujus similitudinem idea ista formata est, vel magna Mechanicæ scientia quæ est in illo intellectu, vel forte magna ingenii subtilitas, cujus ope etiam sine prævia scientia potuit illam invenire. Notandumque omne artificium quod in idea illa est tantum objectivè necessariò esse debere in ejus causa, qualiscunque tandem illa sit,vel formaliter, vel eminenter; Et idem etiam de realitate objectiva quæ est in idea Dei esse putandum. In quonam verò hæc ita erit nisi in Deo realiter existente? Sed vidit optimè hæc omnia vir perspicax,ideoque fatetur peti posse, cur hæc idea hanc realitatem objectivam potius contineat quàm illam,eique quæstioni respondit primò *de ideis omnibus idem esse quod scripsi de Idea trianguli, nempe etsi forte triangulum nullibi gentium existat, esse tamen ejus determinatam quandam naturam,sive essentiam ,sive formam immutabilem, & æternam.* Atque illam ait causam non postulare. Quod tamen non satisfacere satis vidit,etsi enim natura trianguli sit immutabilis & æterna,non tamen ideo minus quærere licet cur ejus idea sit in nobis? ideoque subjunxit, *si tamen mordicus rationem exigerem, esse imperfectionem intellectus nostri, &c.* quâ responsione non aliud videtur significare voluisse,quàm nihil verisimile hâc de re posse responderi ab iis qui à me voluerint dissentire. Neque enim profectò magis probabile est causam cur idea Dei sit in nobis esse imperfectionem intellectus nostri, quàm imperitiam artis mechanicæ esse causam cur machinam aliquam valdè artificiosam potius quàm aliam imperfectiorem imaginemur;nam planè ex adverso, si quis habeat ideam machinæ in qua omne excogitabile artificium contineatur,inde optimè infertur, ideam istam ab aliqua causa profluxisse, in qua omne excogitabile artificium reipsa existebat,etiamsi in ea sit tantum objectivè; eademque ratione cum habeamus in nobis ideam Dei, in qua omnis perfectio cogitabilis continetur, evidentissimè inde concludi potest istam ideam ab aliqua causa pendere, in qua omnis illa perfectio etiam sit, nempe in Deo revera existente. Neque sanè in uno major difficultas quàm in altero appareret, si quemadmodum omnes non sunt periti mechanici,nec idcirco ideas machinarum valdè arti-

artificiosarum habere possunt; ita etiam non haberent omnes eandem facultatem ideam Dei concipiendi; sed quia illa omnium mentibus eodem modo est indita, nec advertimus unquam nobis aliunde quàm à nobismet ipsis advenire, ad naturam nostri intellectus pertinere supponimus. Et quidem non malè, sed aliud quid omittimus quod præcipuè est considerandum, & à quo tota vis, & lux hujus argumenti dependet, nempe quod hæc facultas ideam Dei in se habendi non posset esse in nostro intellectu, si hic intellectus tantum esset ens finitum, ut revera est, nullamque haberet sui causam quæ esset Deus. Ideoque ulterius inquisivi, an ego possem existere, si Deus non existeret, non tam ut diversam à præcedente rationem afferrem, quàm ut eandem ipsam absolutius explicarem.

Hic verò vir nimis officiosus in locum invidiosum me adducit, confert enim meum argumentum cum alio quodam ex S. Thoma, & Aristotele desumptum, ut ita veluti rationem exigat, cur cum eandem quam illi viam essem ingressus, non tamen in omnibus eandem sim secutus: Sed permittat quæso de aliis me tacere, atque eorum tantùm quæ ipse scripsi reddere rationem. Primò itaque non desumpsi meum argumentum ex eo quod viderem in sensibilibus esse ordinem, sive successionem quandam causarum efficientium; tum quia Deum existere multò evidentius esse putavi quàm ullas res sensibiles; tum etiam quia per istam causarum successionem non videbar aliò posse devenire, quàm ad imperfectionem mei intellectus agnoscendam, quod nempe non possim comprehendere quomodo infinitæ tales causæ sibi mutuò ab æterno ita successerint, ut nulla fuerit prima. Nam certè ex eo quod istud non possim comprehendere, non sequitur aliquam primam esse debere, ut neque ex eo quod non possim etiam comprehendere infinitas divisiones in quantitate finita, sequitur aliquam dari ultimam, ita ut ulterius dividi non possit, sed tantùm sequitur intellectum meum, qui est finitus, non capere infinitum. Itaque malui uti pro fundamento meæ rationis existentia mei ipsius, quæ à nulla causarum serie dependet, mihique tam nota est ut nihil notius esse possit: & de me non tam quæsivi à qua causa olim essem productus, quàm à qua tempore præsenti conserver,

ut ita me ab omni causarum successione liberarem. Deinde non quæsivi quæ sit causa mei, quatenus consto mente & corpore, sed præcisè tantùm quatenus sum res cogitans; quod puto non parum ad rem pertinere, nam sic potui longe melius à præjudiciis me liberare, ad naturæ lumen attendere, interrogare meipsum, ac pro certo affirmare nihil in me, cujus nullo modo sim conscius, esse posse; quod planè aliud est quàm si ex eo quod videam me à patre genitum esse, patrem etiam ab avo esse considerarem; & quia in parentum parentes inquirendo non possem progredi in infinitum, ideo ad finem quærendi faciendum statuerem aliquam esse causam primam. Præterea non tantum quæsivi quæ sit causa mei, quatenus sum res cogitans, sed maximè etiam & præcipuè quatenus inter cæteras cogitationes ideam entis summè perfecti in me esse animadverto; ex hoc enim uno tota vis demonstrationis meæ dependet; Primò, quia in illa idea continetur, quid sit Deus, saltem quantum à me potest intelligi; &, juxta leges veræ Logicæ, de nullâ unquam re quæri debet *an sit*, nisi prius *quid sit* intelligatur; Secundò quia illa ipsa est quæ mihi dat occasionem examinandi an sim à me, vel ab alio, & defectus meos agnoscendi; ac postremò, illa est quæ docet non modo aliquam esse mei causam, sed præterea etiam in causa illa contineri omnes perfectiones, ac proinde illam Deum esse. Denique non dixi impossibile esse ut aliquid sit causa efficiens sui ipsius; etsi enim apertè id verum sit, quando restringitur efficientis significatio ad illas causas, quæ sunt effectibus tempore priores, vel quæ ab ipsis sunt diversæ, non tamen videtur in hâc quæstione ita esse restringenda, tum quia nugatoria quæstio esset; quis enim nescit idem nec seipso prius, nec à seipso diversum esse posse? tum etiam quia lumen naturale non dictat ad rationem efficientis requiri, ut tempore prior sit suo effectu; nam contra, non propriè habet rationem causæ, nisi quamdiu producit effectum, nec proinde illo est prior: dictat autem profecto lumen naturæ nullam rem existere, de quâ non liceat petere cur existat, sive in ejus causam efficientem inquirere; aut si non habet, cur illa non indigeat, postulare; adeò ut si putarem nullam rem idem quodammodò esse posse erga seipsam quod est causa efficiens erga effectum, tantum abest ut inde concluderem aliquam esse causam

primam; quin è contra ejus ipsius quæ vocaretur prima, causam rursus inquirerem, & ita nunquam ad ullam omnium primam devenirem. Sed planè admitto aliquid esse posse, in quo sit tanta, & tam inexhausta potentia, ut nullius unquam ope eguerit ut existeret neque etiam nunc egeat ut conservetur; atque adeò sit quodammodo sui causa, Deumque talem esse intelligo. Nam quemadmodum etiamsi fuissem ab æterno, ac proinde nihil me prius extitisset, nihilominus quia considero temporis partes à se mutuo sejungi posse, atque ita ex eo quod jam sim non sequi me mox futurum, nisi aliqua causa me quasi rursus efficiat singulis momentis, non dubitarem illam causam quæ me conservat, *efficientem* appellare: Ita etiamsi Deus nunquam non fuerit, quia tamen ille ipse est qui se reverâ conservat, videtur non nimis impropriè dici posse *sui causa.* Ubi tamen est notandum, non intelligi conservationem quæ fiat per positivum ullum causæ efficientis influxum, sed tantum quod Dei essentia sit talis ut non possit non semper existere.

Ex quibus facile respondebo ad distinctionem verbi, *à se*, quam doctissimus Theologus monuit esse explicandam; Etsi enim ii qui non nisi ad propriam, & strictam efficientis significationem attendentes cogitant impossibile esse, ut aliquid sit causa efficiens sui ipsius, nullumque hîc aliud causæ genus efficienti analogum locum habere animadvertunt, non soleant aliud intelligere cum dicunt aliquid *à se* esse, quàm quod nullam habeat causam; si tamen iidem ipsi ad rem potius quàm ad verba velint attendere, facile advertent negativam verbi à se acceptionem à sola intellectus humani imperfectione procedere, nullumque in rebus habere fundamentum: quandam verò aliquam esse positivam, quæ à rerum veritate petita est, & de qua sola meum argumentum processit. Nam si, exempli gratia, quis putet corpus aliquod à se esse; fortè non aliud intelligit quàm nullam causam habere: neque hoc ob positivam ullam rationem affirmat, sed negativè tantum, quia nullam ejus causam agnoscit: Atqui hoc imperfectio quædam in eo est, ut facile experietur postea, si consideret partes temporis unas ab aliis non pendere, nec proinde ex eo quod illud corpus supponatur

ad hoc uſque tempus à ſe fuiſſe, id eſt, ſine cauſa, hoc ſufficere ut etiam in poſterum ſit futurum, niſi aliqua potentia in eo ſit ipſum continuo veluti reproducens, tunc enim videns talem potentiam in idea corporis nullam reperiri, ſtatim inde colliges iſtud à ſe non eſſe; ſumetque hoc verbum *à ſe* poſitivè. Simili modo cum dicimus Deum à ſe eſſe, poſſumus quidem etiam intelligere iſtud negativè, ita ſcilicet ut tantùm ſenſus ſit nullam eſſe ejus cauſam, ſed ſi prius de cauſa cur ſit, ſive cur eſſe perſeveret inquiſivimus, attendenteſque ad immenſam, & incomprehenſibilem potentiam quæ in ejus idea continetur, tam exuperantem illam agnovimus ut plane ſit cauſa cur ille eſſe perſeveret, nec alia præter ipſam eſſe poſſit, dicimus Deum à ſe eſſe, non amplius negativè, ſed quam maxime poſitivè. Quamvis enim dicere non opus ſit illum eſſe cauſam efficientem ſui ipſius, ne forte de verbis diſputetur, quia tamen hoc quod à ſe ſit, ſive quod ullam à ſe diverſam habeat cauſam, non à nihilo, ſed à reali ejus potentiæ immenſitate eſſe percipimus, nobis omnino licet cogitare illum quodammodo idem præſtare reſpectu ſui ipſius, quod cauſa efficiens reſpectu ſui effectus, ac proinde eſſe à ſeipſo poſitivè; licetque etiam unicuique ſeipſum interrogare an eodem ſenſu ſit à ſe; cumque nullam in ſe invenit potentiam quæ ſufficiat ad ipſum vel per momentum temporis conſervandum, merito concludit ſe eſſe ab alio; & quidem ab alio qui ſit à ſe, quia cum de tempore preſenti, non de præterito, vel futuro quæſtio ſit, non poteſt hîc procedi in infinitum; quinimo etiam hîc addam, quod tamen ante ſcripſi, nequidem ad ſecundam ullam cauſam deveniri, ſed omnino illam in quâ tantùm potentiæ eſt ut rem extra ſe poſitam conſervet, tanto magis ſeipſam ſua propria potentia conſervare, atque adeo à ſe eſſe.

Cum autem dicitur omnem limitationem eſſe à cauſa, rem quidem veram puto intelligi, ſed verbis minus propriis exprimi, difficultatemque non ſolvi, nam propriè loquendo limitatio eſt tantum negatio ulterioris perfectionis, quæ negatio non eſt à cauſa, ſed ipſa res limitata. Etſi autem verum ſit rem omnem limitatam eſſe à cauſa, per ſe tamen non patet, ſed

aliunde eſt probandum ; ut enim optimè reſpondet ſubtilis Theologus, putari poteſt rem unamquamque hoc vel illo modo eſſe limitatam, quia hoc attinet ad ejus naturam, ut eſt de naturâ trianguli quod non pluribus lineis conſtet quàm tribus. Per ſe autem notum mihi videtur omne id quod eſt, vel eſſe à causâ, vel à ſe tanquam à causâ; nam cùm non modo exiſtentiam, ſed etiam exiſtentiæ negationem intelligamus, nihil poſſumus fingere ita eſſe à ſe, ut nulla danda ſit ratio cur potius exiſtat quàm non exiſtat, hoc eſt ut illud à ſe non debeamus interpretari tanquam à causâ, propter exuperantiam poteſtatis, quam in uno Deo eſſe poſſe facillimè demonſtratur.

Quod deinde mihi concedit, etiamſi ſane dubitationem non admittat, tam parum tamen vulgo conſideratur, & tanti eſt momenti ad omnem philoſophiam è tenebris eruendam, ut dum illud authoritate ſuâ confirmat, me in inſtituto meo multum juvet.

Prudenter verò hic quærit an clarè, & diſtinctè cognoſcam infinitum, etſi enim objectionem iſtam prævenire conatus ſim, tam ſponte tamen unicuique obvia eſt, ut operæ pretium ſit ad illam fuſius reſpondere. Itaque imprimis hic dicam infinitum quâ infinitum eſt, nullo quidem modo comprehendi, ſed nihilominus tamen intelligi, quatenus ſcilicet clarè, & diſtinctè intelligere aliquam rem talem eſſe, ut nulli plane in ea limites poſſint reperiri, eſt clarè intelligere illam eſſe infinitam. Et quidem hic diſtinguo inter *indefinitum*, & *infinitum*, illudque tantum propriè infinitum appello, in quo nullâ ex parte limites inveniuntur; quo ſenſu ſolus Deus eſt infinitus; illa autem in quibus ſub aliquâ tantùm ratione finem non agnoſco, ut extenſio ſpatii imaginarii, multitudo numerorum, diviſibilitas partium, quantitatis, & ſimilia, *indefinita* quidem appello, non autem *infinita*, quia non omni ex parte fine carent. Præterea diſtinguo inter rationem formalem infiniti, ſive infinitatem, & rem quæ eſt infinita; nam quantum ad infinitatem, etiamſi illam intelligamus eſſe quàm maximè poſitivam, non tamen niſi negativo quodam modo intelligimus, ex hoc ſcilicet quod in re nullam limitationem advertamus; ipſam verò rem

rem quæ eſt infinita poſitivè quidem intelligimus, ſed non adæquate, hoc eſt non totum id quod in ea intelligibile eſt comprehendimus, ſed quemadmodum in mare oculos convertentes, etſi non totum viſu attingamus, nec immenſam ejus vaſtitatem metiamur, dicimur tamen illud videre: & quidem ſi eminus reſpiciamus, ut quaſi totum ſimul oculis complectamur, non videmus niſi confusè, ut etiam confusè imaginamur chiliogonum, cum omnia ſimul ejus latere complectimur; ſed ſi cominus in aliquam maris partem obtutum defigamus, talis, viſio eſſe poteſt valdè clara & diſtincta; ut etiam imaginatio chiliogoni, ſi tantùm ad unum aut alterum ejus latus ſe extendat. Simili ratione Deum ab humanâ mente capi non poſſe cum omnibus Theologis concedo; & nequidem etiam diſtinctè poſſe cognoſci ab iis qui totum ſimul conantur animo complecti, & tanquam è longinquo reſpiciunt; quo ſenſu dixit S. Thomas loco citato Dei cognitionem ſub quâdam tantùm confuſione nobis ineſſe: Qui autem ad ſingulas ejus perfectiones attendere, illaſque non tam capere, quàm ab ipſis capi, & intellectus ſui vires omnes in iis contemplandis occupare conantur, illi profectò multo ampliorem facilioremque materiam claræ, & diſtinctæ cognitiones in eo inveniunt, quàm in ullis rebus creatis. Neque hoc ibi negavit S. Thomas, ut manifeſtum eſt ex eo quod articulo ſequenti Deum exiſtere demonſtrabile eſſe affirmet. Ego autem ubicunque dixi Deum clarè & diſtinctè poſſe cognoſci, non niſi de hâc finitâ, & ad modulum ingenii noſtri accommodatâ cognitione intellexi. Neque etiam ad veritatem eorum quæ aſſerui, aliter intelligere opus fuit, ut facile apparebit ſi advertatur duobus tantùm in locis me hoc dixiſſe: nempe ubi quæſtio erat utrum in idea, quam formamus de Deo, aliquid reale, vel ſola rei negato contineatur, ut forte in idea frigoris nihil aliud eſt quàm negatio caloris; quâ de re nullum dubium eſſe poteſt; & ubi aſſerui exiſtentiam ad rationem Entis ſummè perfecti non minus pertinere, quam tria latera ad rationem trianguli, quod etiam poteſt abſque adæquatâ Dei cognitione intelligi.

Confert hic rurſus unum ex meis argumentis cum alio ex

S. Thomâ, ut me veluti cogat oſtendere quæ major vis in uno quam in altero reperiatur: atque hoc videor ſine magnâ invidiâ facere poſſe, quia nec S. Thomas argumento illo uſus eſt tanquam ſuo, nec idem concludit quod meum, nec denique ulla hîc in re ab Angelico doctore diſſentio. Quæritur enim ab ipſo, an Deum eſſe ſit per ſe notum ſecundum nos, hoc eſt, an unicuique ſit obvium; quod negat, & meritò: Argumentum autem quod ſibi objicit ita poteſt proponi. Intellecto quid ſignificet hoc nomen *Deus*, intelligitur id quo majus ſignificari non poteſt; ſed eſt majus eſſe in re, & intellectu, quàm eſſe in intellectu tantùm: ergo intellecto quid ſignificet hoc nomen *Deus*, intelligitur Deum eſſe in re, & in intellectu. Ubi eſt manifeſtum vitium in formâ, concludi enim tantùm debuiſſet, ergo intellecto quid ſignificet hoc nomen Deus, intelligitur ſignificari Deum eſſe in re, & in intellectu, atqui quod verbo ſignificatur, non ideo apparet eſſe verum. Meum autem argumentum fuit tale. Quod clarè & diſtinctè intelligimus pertinere ad alicujus rei veram & immutabilem naturam, ſive eſſentiam, ſive formam, id poteſt de eâ re cum veritate affirmari; ſed poſtquam ſatis accuratè inveſtigavimus quid ſit Deus, clarè & diſtinctè intelligimus ad ejus veram & immutabilem naturam pertinere ut exiſtat; Ergo tunc cum veritate poſſumus de Deo affirmare quod exiſtat. Ubi ſaltem concluſio rectè procedit. Sed neque etiam major poteſt negari, quia jam ante conceſſum eſt illud omne quod clarè, & diſtinctè intelligimus, eſſe verum: ſola minor reſtat, in qua fateor eſſe difficultatem non parvam: Primò quia ſumus tam aſſueti in reliquis omnibus exiſtentiam ab eſſentiâ dinſtinguere, ut non ſatis advertamus quo pacto ad eſſentiam Dei, potius quàm aliarum rerum pertineat; ac deinde quia non diſtinguentes ea quæ ad veram, & immutabilem alicujus rei eſſentiam pertinent, ab iis quæ non niſi per figmentum intellectus illi tribuuntur, etiamſi ſatis advertamus exiſtentiam ad Dei eſſentiam pertinere, non tamen inde concludimus Deum exiſtere, quia neſcimus an ejus eſſentia ſit immutabilis, & vera, an tantùm à nobis efficta. Sed ut prima hujus difficultatis pars tollatur, eſt diſtinguendum inter exiſten-

existentiam possibilem, & necessariam, notandumque in eorum quidem omnium quæ clarè & distinctè intelliguntur conceptu, sive idea, existentiam possibilem contineri, sed nullibi necessariam nisi in sola idea Dei. Qui enim ad hanc diversitatem quæ est inter ideam Dei, & reliquas omnes diligenter attendent, non dubito quin sint percepturi, etiamsi cæteras quidem res nunquam intelligamus nisi tamquam existentes, non tamen inde sequi illas existere, sed tantummodò posse existere; quia non intelligimus necesse esse ut actualis existentia cum aliis ipsarum proprietatibus conjuncta sit: Ex hoc autem quod intelligamus existentiam actualem necessariò, & semper cum reliquis Dei attributis esse conjunctam, sequi omnino Deum existere. Deinde ut altera pars difficultatis tollatur, advertendum est illas ideas quæ non continent veras & immutabiles naturas, sed tantum fictitias, & ab intellectu compositas, ab eodem intellectu non per abstractionem tantùm, sed per claram & distinctam operationem dividi posse, adeò ut illa quæ intellectus sic dividere non potest, procul dubio ab ipso non fuerint composita. Ut exempli causa, cum cogito equum alatum, vel leonem actu existentem, vel triangulum quadrato inscriptum, facile intelligo me etiam ex adverso posse cogitare equum non alatum, leonem non existentem, triangulum sine quadrato, & talia; nec proinde illa veras & immutabiles naturas habere. Si vero cogito triangulum, vel quadratum, (de leone aut equo hîc non loquor, quia eorum naturæ nobis non sunt planè perspicuæ) tunc certe quæcunque in idea trianguli contineri deprehendam, ut quod ejus tres anguli sint æquales duobus rectis, &c. de triangulo cum veritate affirmabo, & de quadrato quæcunque in idea quadrati reperiam; etsi enim possim intelligere triangulum abstrahendo ab eo quod ejus tres anguli sint æquales duobus rectis, non possum tamen de eo id negare per claram & distinctam operationem, hoc est, rectè intelligendo hoc quod dico. Præterea, si considerem triangulum quadrato inscriptum, non ut ea quæ pertinent ad solum triangulum quadrato tribuam, vel triangulo ea quæ pertinent ad quadratum, sed ut ea tantum examinem quę ex utriusq; conjunctione exurgunt,
non

non minus vera & immutabilis erit ejus natura, quàm solius quadrati, vel trianguli; atque ideo affirmare licebit quadratum non esse minus duplo trianguli illi inscripti, & similia, quæ ad compositæ hujus figuræ naturam pertinent. Si verò considerem in idea corporis summè perfecti contineri existentiam, quia nempe major perfectio est esse in re, & in intellectu, quàm tantum esse in intellectu, non inde possum concludere corpus illud summè perfectum existere, sed tantummodo posse existere; satis enim animadverto ideam istam ab ipsomet meo intellctu omnes corporeas perfectiones simul jungente fuisse conflatam; existentiamque ex aliis corporeis perfectionibus non exurgere, quia de illis æquè potest negari, atque affirmari: Quinimo ex eo quod ideam corporis examinando nullam in eo vim esse percipio per quam seipsum producat, sive conservet, rectè concludo existentiam necessariam, de quâ solâ hic est quæstio, non magis ad naturam corporis, quantumvis summè perfecti, pertinere, quàm ad naturam montis pertinet ut vallem non habeat; vel ad naturam trianguli ut angulos habeat majores duobus rectis. Nunc autem si quæramus non de corpore, sed de re, qualiscunque tandem illa sit, quæ habeat omnes eas perfectiones quæ simul esse possunt, an existentia inter illas sit numeranda. Prima quidem fronte dubitabimus; quia cum mens nostra quæ finita est non soleat illas nisi separatas considerare, non statim fortasse advertet quam necessariò inter se conjunctæ sint. Atque si attentè examinemus an enti summe potenti competat existentia, & qualis, poterimus clarè & distinctè percipere primò illi saltem competere possibilem existentiam, quemadmodum reliquis omnibus aliis rebus, quarum distincta idea in nobis est, etiam iis quæ per figmentum intellectus componuntur. Deinde quia cogitare non possumus ejus existentiam esse possibilem, quin simul etiam ad immensam ejus potentiam attendentes agnoscamus illud propriâ suâ vi posse existere, hinc concludemus ipsum revera existere atque ab æterno extitisse; est enim lumine naturali notissimum id quod propriâ suâ vi potest existere, semper existere: Atque ita intelligemus existentiam necessariam in idea entis summe potentis contineri, non per figmentum intellectus, sed quia pertinet ad veram & immutabilem naturam talis entis, ut existat:
nec

nec non etiam facilè percipiemus illud ens summè potens non posse non habere in se omnes alias perfectiones quæ in idea Dei continentur, adeò ut illæ absque ullo figmento intellectus, & ex naturâ suâ simul junctæ sint, atque in Deo existant. Quæ sanè omnia manifesta sunt diligenter attendenti; nec differunt ab iis quæ jam ante scripseram, nisi tantùm in modo explicationis, quem de industriâ mutavi, ut ingeniorum diversitati servirem. Neque hic diffitebor hoc argumentum tale esse, ut qui non omnium quæ ad ejus probationem faciunt recordabuntur, facile illud pro sophismate sint habituri, & ideò me initio nonnihil dubitâsse an illo uti deberem, ne fortè iis qui ipsum noncaperent occasionem darem de reliquis etiam diffidendi. Sed quia duæ tantum sunt viæ per quas possit probari Deum esse, una nempe per effectus, & altera per ipsam ejus essentiam, sive naturam, prioremque in Meditatione tertia pro viribus explanavi, non credidi alteram esse poste à prætermittendam.

Quantum attinet ad distinctionem formalem quam doctissimus Theologus affert ex Scoto, breviter dico illam non differre à modali, nec se extendere nisi ad entia incompleta, quæ à completis accuratè distinxi; & sufficere quidem ut unum ab alio distinctè, & seorsim concipiatur per abstractionem intellectus rem inadæquatè concipientis; non autem ita distinctè, & seorsim, ut unumquodque tanquam ens per se, & ab omni alio diversum intelligamus, sed ad hoc omnino requiri distinctionem realem. Ita, exempli causâ, inter motum, & figuram ejusdem corporis, distinctio est formalis, possumque optime motum intelligere absque figurâ, & figuram absque motu, & utrumque abstrahendo à corpore: sed non possum tamen completè intelligere motum absque re in quâ sit motus, nec figuram etiam absque re in quâ sit figura; nec denique fingere motum esse in re, in quâ figura esse non possit, vel figuram in re motus incapaci; Nec eodem modo justitiam absque justo, vel misericordiam absque misericorde intelligo; nec fingere licet illum eundem qui est justus, non posse esse misericordem.

Atqui completè intelligo quid sit corpus, putando tantùm illud esse extensum, figuratum, mobile, &c. deque illo negando ea omnia quæ ad mentis naturam pertinent; & vice

versa intelligo mentem esse rem completam; quæ dubitat, quæ intelligit, quæ vult &c. quamvis negem in ea quicquam esse ex iis quæ in corporis idea continentur. Quod omnino fieri non posset, nisi inter mentem & corpus esset distinctio realis.

Hæc sunt viri clarissimi quæ ad amici vestri perofficiosas ingenerosissimasque animadversiones habui respondenda, quibus si nondum ipsi satisfeci, rogo ut eorum quæ vel desiderantur vel errata sunt admoneat: quod si ab ipso per vos impetrem in magni beneficii partem bonam.

OBIECTIONES
SECUNDÆ.

CUm authorem rerum omnium V.C. adversus novos gigantes asserendum, illiusque demonstrandam existentiam adeò fœliciter aggressus fueris ut deinceps probi sperare queant nullum esse futurum qui post tuarum meditationum attentam lectionem non fateatur esse numen æternum, à quo singula pendeant, te monitum atque rogatum voluimus ut quibusdam locis inferius notatis tantâ luce affulgeas nil ut supersit in opere tuo quod non clarè, si fieri potest, demonstretur. Cum autem à pluribus annis tuum animum ita continuis meditationibus exercueris, ut quę reliquis dubia perobscuraque videntur certissima tibi sint, eaque forte claro mentis intuitu, veluti prima, præcipuaque naturæ lumina percipias, ea solùm hîc advertemus quibus operæ pretium est te clarius, latiusque explicandis atque demonstrandis incumbere: quibus peractis vix est qui possit negare tuas rationes, quas ad majorem Dei Gloriam, & omnium mortalium ingentem fructum inchoâsti, vim habere demonstrationum.

IMPRIMIS, memineris te non actu quidem, & revera, sed tantum animi fictione corporum omnium phantasmata pro viribus rejecisse, ut te solam rem cogitantem esse concluderes, ne posteà forte concludi posse credas te revera nil esse præ-
rer

ter mentem, aut cogitationem, vel rem cogitantem; quod circa duas primas meditationes solum animadvertimus, in quibus clarè ostendis saltem te esse qui cogitas certum esse: sed tantisper hîc subsistamus; hactenus agnoscis te esse rem cogitantem, sed quid sit res illa cogitans nescis: quid enim si fuerit corpus, quod variis motibus, & occursibus illud faciat quod vocamus cogitationem? licet enim existimes te corpus omne repulisse, in eo decipi potuisti quod teipsum minimè rejeceris qui sis corpus. Quomodo enim demonstras corpus non posse cogitare? vel motus corporeos non esse ipsam cogitationem? sed & totum tui corporis Systema, quod rejecisse putas, vel aliquæ partes illius, puta cerebri, possunt concurrere ad formandos illos motus quos appellamus cogitationes. Sum, inquis, res cogitans; sed qui scis num sis motus corporeus, aut corpus motum?

SECVNDO, ex idea summi entis, quam à te minime produci posse contendis, audes concludere necessitatem existentiæ summi entis, à quo solo possit esse illa idea, quæ tuæ menti obversatur. At verò in nobis ipsis sufficiens reperimus fundamentum, cui solum innixi prædictam ideam formare possumus, licet ens summum non existeret, aut illud existere nesciremus, & nequidem de eo existente cogitaremus; nunquid enim video me cogitantum gradum aliquem habere perfectionis? Igitur & aliquos præter me habere similem gradum, unde fundamentum habeo cujuslibet numeri cogitandi, atque adeo gradum perfectionis alteri & alteri gradui superextruendi usque in infinitum; quemadmodum etiam si unicus gradus lucis, aut caloris existeret, novos semper gradus in infinitum usque fingere, & addere possum. Cur simili ratione alicui gradui Entis, quem in me percipio, non possim addere quemlibet alium gradum, & ex omnibus addi possibilibus ideam entis perfecti formare? Sed inquis, effectus nullum gradum perfectionis, seu realitatis potest habere, qui non præcesserit in causa; verum (præterquam quod videmus muscas, & alia animalia, vel etiam plantas produci à sole, pluvia, & terra, in quibus non est vita, quæ nobilior est quolibet gradu merè corporeo, unde

ſit ut effectus aliquam realitatem habeat à cauſa, quæ tamen non ſit in cauſa) illa idea nil eſt aliud quàm ens rationis, quod mente tua cogitante non eſt nobilius. Præterea niſi doctos inter nutritus eſſes, ſed ſolus in deſerto quopiam totâ vitâ degiſſes, unde ſcis tibi illam ideam adfuturam? quam ex præconceptis animi meditationibus, libris, mutuis amicorum ſermonibus &c. non à ſola tua mente, aut à ſummo ente exiſtente hauſiſti. Itaque clarius probandum eſt iſtam ideam tibi adeſſe non poſſe, ſi non exiſtat ſummum ens; quod ubi præſtiteris, manus omnes damus. Quod autem illa idea veniat ab anticipatis notionibus, inde conſtare videtur, quod Canadenſes, Hurones, & reliqui Sylveſtres homines nullam præ ſe ferant hujuſcemodi ideam quam etiam efformare poſſis ex prævia rerum corporalium inſpectione, adeo ut nil idea tua præter mundum hunc corporeum referat, qui perfectionem omnimodam à te cogitabilem complectatur; ut nondum quidpiam concludas præter Ens corporeum perfectiſſimum, niſi quidpiam aliud addas quod ad incorporeum ſeu ſpirituale nos evehat; Vis addamus te angeli poſſe (quemadmodum & entis perfectiſſimi) formare ideam, ſed illa idea non efficietur in te ab angelo, quo tamen es imperfectior. Sed nec ideam habes Dei, quemadmodum nec numeri infiniti, aut infinitæ lineæ; quam ſi poſſis habere, eſt tamen numerus ille impoſſibilis. Adde ideam illam unitatis, & ſimplicitatis unius perfectionis quæ omnes alias complectatur, fieri tantummodo ab operatione intellectus ratiocinantis, eo modo quo fiunt unitates univerſales, quæ non ſunt in re; ſe tantum in intellectu, ut conſtat ex unitate generica, tranſcendentali, &c.

TERTIO, cum nondum certus ſis de illâ Dei exiſtentiâ, neque tamen te de ullâ re certum eſſe, vel clarè, & diſtinctè aliquid te cognoſcere poſſe dicas, niſi prius certo & clarè Deum noveris exiſtere, ſequitur te nondum clarè & diſtinctè ſcire quod ſis res cogitans, cum ex te illa cognitio pendeat à clarâ Dei exiſtentis cognitione, quam nondum probaſti locis illis, ubi concludis te clarè nôſſe quod ſis. Adde atheum clarè, & diſtinctè cognoſcere trianguli tres angulos æquales eſſe duo-

bus

bus rectis; quamvis tantum absit ut supponat existentiam Dei, quam plane negat, ex eo quod si existeret, inquit, esset summum ens, summumque bonum, hoc est infinitum; at infinitum in omni genere perfectionem excludit quodlibet aliud, nempe quodlibet ens, & bonum, imo & quodlibet non ens, & malum, cum tamen plura, entia, bona, non entia, & mala sint; cui objectioni te satisfacere debere judicamus, ne quid impiis supersit quod obtendant.

QVARTO, Deum negas posse mentiri, aut decipere, cùm tamen non desint Scholastici qui illud affirment, ut Gabriel, Arminensis, & alii, qui putant Deum absoluta potestate mentiri, hoc est contra suam mentem, & contra id quod decrevit, aliquid hominibus significare, ut cum absque conditione dixit Ninivitis per Prophetam, *adhuc quadraginta dies & Ninive subvertetur*: & cum alia multa dixit quæ tamen minimè contigerunt, quod verba illa menti suæ, aut decreto suo respondere noluerit. Quod si Pharaonem induravit, & obcœcavit, in Prophetas mendacii spiritum immisit, unde habes nos ab eo decipi non posse? Nunquid Deus se potest erga homines gerere, ut medicus circa ægros, & pater circa filiolos, quos uterque tam sæpe decipiunt, idque sapienter, & cum utilitate? si enim Deus puram nobis ostenderet veritatem, quis eam oculus, quæ mentis acies sustinere valeat?

Quanquam non est necessarium Deum fingere deceptorem, ut in iis quæ te clarè, & distinctè nosse putas decipiaris, cum deceptionis istius causa in te possit esse, licet de ea nequidem cogites; quid enim si tua natura sit ejuscemodi ut semper decipiatur, vel saltem sæpe sæpius? sed unde habes quod in iis quæ clarè & distinctè putas te cognoscere, certum sit te neque decipi, neque posse decipi? quoties enim quempiam experti sumus deceptum fuisse in iis quæ sole clarius se scire credebat? hoc igitur principium clarè, & distinctè cognitiones ita clarè & distinctè debet explicari, ut nullus probæ mentis possit unquam decipi in iis quæ se clarè, & distinctè scire crediderit, alioqui nullum adhuc certitudinis gradum penes homines, seu apud te possibilem cernimus.

QVINTO, si nunqnam aberrat voluntas, aut peccat, cùm sequitur claram, & distinctam mentis suæ cognitionem, seque periculo exponat si conceptum intellectus sectetur minime clarum, & distinctum, vide quid inde sequatur, nempe Turcam, aut alium quemlibet non solùm non peccare quod non amplectatur religionem Christianam, sed etiam pececare si amplectatur, quippe cujus veritatem neque clarè, neque distinctè cognoscat. Imo si hæc tua regula vera sit, nil ferè licebit amplecti voluntati, cum nil ferè cognoscamus ea claritate, & distinctione quam requiris ad certitudinem nulli dubio obnoxiam. Vide igitur ut cum veritati cupias patrocinari, nimium probes, & evertas, non ædifices.

SEXTO, ubi respondes Theologo, videris aberrare in conclusione, quam ita proponis; quod clarè, & distinctè intelligimus pertinere ad alicujus rei veram, & immutabilem naturam &c. Id de eâ re cum veritate affirmari potest, sed (postquam satis accurate investigavimus quid sit Deus) clarè & distinctè intelligamus ad ejus naturam pertinere ut existat; oporteret concludere, ergo (postquam satis accuratè investigavimus quid sit Deus) cum veritate possumus affirmare ad naturam Dei pertinere ut existat. Unde non sequitur, Deum revere existere, sed tantum existere debere, si illius natura sit possibilis, seu non repugnet; hoc est, non potest concipi Dei natura, seu essentia absque existentia, adeo ut, si sit, reverà existat; quod ad illud argumentum revocatur, quod alii hisce verbis afferunt; si non implicet Deum esse, certum est illum existere, at non implicat illum existere: sed de minori laboratur, quæ est, *sed non implicat*, de quâ veritate adversarii vel se dubitare ajunt, vel illam negant. Præterea, clausula illa tuæ rationis, (*ubi satis clarè & distinctè investigavimus quid sit Deus*) supponitur tanquam vera, quod nondum omnes credunt, cum & ipse fatearis te solum inadæquatè ens infinitum attingere; Idemque planè dicendum de quolibet illius attributo, cum enim quidquid est, in Deo sit prorsus infinitum, quis nisi inadæquatissimè, ut ita loquamur, vel aliquantisper Dei quidpiam mente potest attingere? quomodo igitur satis clarè, & distinctè investigâsti quid sit Deus?

SEP-

SEPTIMO, nequidem verbulum de mentis humanæ facis immortalitate, quam tamen maximè probare, atque demonstrare debueras adversus illos homines immortalitate indignos, quippe qui eam pernegant, & fortè oderunt. Sed necdum videris satis probâsse distinctionem illius ab omni corpore, uti jam primâ animadversione diximus; cui jam addimus, non ex illâ distinctione à corpore sequi videri illam esse incorruptibilem, seu immortalem; quid enim si illius natura duratione vitæ corporeæ limitata sit, & Deus tantumdem ei virium, & existentiæ solummodò dederit, ut cum vitâ corporeâ desinat.

Hæc sunt, (Vir Clarissime) quæ abs te desideramus illustrari, ut tuarum subtilissimarum, &, ut existimamus, verarum meditationum lectio singulis utilissima sit. Quamobrem fuerit operæpretium si ad tuarum solutionum calcem quibusdam definitionibus, postulatis, & axiomatibus præmissis rem totam more geometrico, in quo tantopere versatus es, concludas, ut unico velut intuitu lectoris cujuscunque animum expleas, ac ipso numine divino perfundas.

Responsio ad Secundas Objectiones.

LEgi perlibenter animadversiones quas in exiguum meum de prima Philosophia scriptum fecistis, & vestram erga me benevolentiam, simulque erga Deum pietatem, ejusque gloriæ promovendæ curam ex iis agnosco: nec possum non gaudere, non modò quia meas rationes vestro examine dignas judicâstis, sed etiam quia nihil in ipsas proponitis ad quod non mihi videar satis commodè posse respondere.

IMPRIMIS, admonetis ut meminerim *me non actu, & revera, sed tantùm animi fictione corporum phantasmata rejecisse, ut me rem cogitantem esse concluderem, ne forte putem inde sequi me revera nihil esse prater mentem.* Cujus rei satis memorem me fuisse jam testatus sum in secunda meditatione his verbis; *Fortassis verò contingit ut hæc ipsa, quæ sic suppono nihil esse, quia mihi sunt ignota, in rei tamen veritate non differant ab eo me quem novi: nescio, de hâc re jam non disputo, &c.* quibus expressè lectorem monere volui, me nondum ibi quærere an mens à corpore esset distincta,

distincta, sed examinare tantùm eas ejus proprietates quarum certam & evidentem cognitionem habere possum. Et quia multas ibi animadverti, non queo sine distinctione admittere id quod postea subjungitis, *me tamen nescire quid sit res cogitans:* Etsi enim fatear me nondum scivisse an illa res cogitans esset idem quod corpus, an quid diversum, non ideo fateor me illam non novisse; quis enim ullam unquam rem ita novit ut sciret nihil planè aliud in ea esse quàm idipsum quod cognoscebat? sed quò plura de aliquâ re percipimus, eo melius decimur illam nôsse: ita magis novimus illos homines quibus diu conviximus, quàm eos quorum tantum faciem videmus, aut nomen audivimus, etsi etiam hi non planè dicantur esse ignoti. Quo sensu existimo me demonstrâsse mentem sine iis quæ corpori tribui solent consideratam esse notiorem quàm corpus sine mente spectatum, quod solum ibi intendebam.

Sed video quid innuatis, nempe cum sex tantum Meditationes de primâ philosophiâ scripserim, miraturos esse lectores quod nihil nisi istud quod jam jam dixi, in duabus primis concludatur, illasque idcirco nimis jejunas, & luce publicâ indignas judicaturos. Quibus tantum respondeo me non vereri, ne qui reliqua quæ scripsi cum judicio legerint, occasionem habeant suspicandi materiam mihi defuisse; valde autem rationi consentaneum visum esse ut ea que singularem attentionem desiderant & separatim ab aliis sunt consideranda, in singulas Meditationes referrem.

Cum itaque nihil magis conducat ad firmam rerum cognitionem assequendam quàm ut prius de rebus omnibus præsertim corporeis dubitare assuescamus, etsi libros eâ de re complures ab Academicis, & Scepticis scriptos dudum vidissem, istamq; crambem non sine fastidio recoquerem, non potui tamen non integram meditationem ipsi dare: vellemque ut lectores non modò breve illud tempus quod ad ipsam evolvendam requiritur, sed menses aliquot, vel saltem hebdomadas in iis de quibus tractat considerandis impenderent, antequam ad reliqua progrederentur: ita enim haud dubiè ex ipsis longe majorem fructum capere possent.

Deinde quia nullas antehac ideas eorum quæ ad mentem pertinent habuimus nisi plane confusas, & cum rerum sensibilium ideis

ideis permixtas, hæcque prima & præcipua ratio fuit cur nulla ex iis quæ de animâ & Deo dicebantur, satis clarè potuerint intelligi, magnum me operæ pretium facturum esse putavi, si docerem quo pacto proprietates, seu qualitates mentis à qualitatibus corporis sint dignoscendæ: quamvis enim jam ante dictum sit à multis, ad res Metaphysicas intelligendas mentem à sensibus esse abducendam, nemo tamen adhuc, quod sciam, quâ ratione id fieri possit ostenderat: vera autem via, & meo judicio, unica ad id præstandum in secundâ meâ Meditatione continetur, sed quæ talis est ut non sit satis ipsam semel perspexisse, diu terenda est & repetenda, ut totius vitæ consuetudo res intellectuales cum corporeis confundendi contraria paucorum saltem dierum consuetudine easdem distinguendi deleatur. Quæ causa justissima fuisse mihi videtur, cur de nullâ aliâ re in secundâ istâ Meditatione tractârim.

Præterea verò hîc quæritis quomodo demonstrem corpus non posse cogitare: Sed ignoscite si respondeam nondum me locum dedisse huic quæstioni, cum de ipsâ primum egerim in sextâ Meditatione his verbis. *Satis est quod possim unam rem absque altera clarè, & distinctè intelligere ut certus sim unam ab altera esse diversam, &c.* Et paulò post, *quamvis habeam corpus quod mihi valde arctè conjunctum est, quia tamen ex una parte claram, & distinctam habeo ideam mei ipsius, quatenus sum res cogitans, non extensa; & ex aliâ parte distinctam ideam corporis quatenus est res extensa, non cogitans, certum est me* (hoc est mentem) *à corpore meo revera esse distinctum, & absque illo posse existere.* Quibus facilè adjungitur, omne *id quod potest cogitare est mens, sive vocatur mens: sed cum mens & corpus realiter distinguantur, nullum corpus est mens, ergo nullum corpus potest cogitare.*

Nec sanè hîc video quid negare possitis; anne sufficere quod unam rem absque altera clarè intelligamus ut agnoscamus illa realiter distingui? Date ergo certius aliquod signum distinctionis realis: nam confido nullum dari posse: quid enim dicetis? an realiter illa distingui quorum utrumlibet absque alio potest existere? Sed rursus quæram, unde cognoscatis unam rem absque alia esse posse? Vt enim sit signum distinctionis, debet cognosci. Fortè

dicetis hoc haberi à ſenſibus, quia unam rem abſente aliâ videtis, aut tangitis, &c. ſed ſenſuum fides incertior eſt quàm intellctus; & multis modis fieri poteſt ut una & eadem res ſub variis formis, aut pluribus in locis, aut modis apareat, atque ita pro duabus ſumatur. Et denique ſi recordemini eorum quæ in fine ſecundæ Meditationis de cerâ dicta ſunt, advertetis nequidem ipſa corpora propriè ſenſu percipi, ſed ſolo intellectu, adeo ut non aliud ſit unam rem abſque alia ſentire, quàm habere ideam unius rei, & intelligere iſtam ideam non eandem eſſe cum ideâ alterius. Non autem hoc aliunde poteſt intelligi quàm ex eo quod una abſque alterâ percipiatur; nec poteſt certò intelligi niſi utriuſque rei idea ſit clara, & diſtincta: atque ita iſtud ſignnm realis, diſtinctionis ad meum debet reduci, ut ſit certum.

Si qui autem negent ſe habere diſtinctas ideas mentis & corporis, nihil poſſum amplius quàm illos rogare ut ad ea quæ in hâc ſecundâ meditatione continentur, ſatis attendant; & ſciant opinionem quam habent, ſi fortè habent, quod partes cerebri concurrant ad formandas cogitationes, non ortam eſſe ab ullâ poſitivâ ratione, ſed tantùm ex eo quod nunquam experti ſint ſe corpore caruiſſe, ac non raró ab ipſo in operationibus ſuis fuerint impediti; eodem modo ac ſi quis ex eo quod ab infantia compedibus vinctus ſemper fuiſſet, exiſtimaret illas compedes eſſe partem ſui corporis, ipſiſque ſibi opus eſſe ambulandum.

SECVNDO, cum dicitis *in nobis ipſis ſufficiens reperiri fundamentum ad ideam Dei formandam*, nihil à meâ opinione diverſum affertis: ipſe enim expreſſe dixi ad finem tertiæ Meditationis *hanc ideam mihi eſſe innatam, ſive non aliunde quàm à meipſo mihi advenire.* Concedo etiam *ipſam poſſe formari, licet ens ſummum exiſtere neſciremus:* ſed non ſi revera non exiſteret; nam contrà monui *omnem vim argumenti in eo eſſe quod fieri non poſſit ut facultas ideam iſtam formandi in me ſit niſi à Deo ſim creatus.*

Nec urget id quod dicitis de muſcis, plantis, &c. ut probetis aliquem gradum perfectionis eſſe poſſe in effectu qui non præceſſit in cauſa, Certum enim eſt vel nullam eſſe perfectionem in

in animalibus ratione carentibus, quæ non etiam ſit in corporibus non animatis; vel ſi quæ ſit, illam ipſis aliunde advenire; nec ſolem, & pluviam, & terram eſſe ipſorum cauſas adæquatas; eſſetque à ratione valdè alienum ſi quis ex eo ſolo quod non agnoſcat cauſam ullam quæ ad generationem muſcæ concurrat, habeatque tot gradus perfectionis quot habet muſca, cum interim non ſit certis nullam eſſe præter illas quas agnoſcit, occaſionem inde ſumeret dubitandi de re, quæ, ut paulò poſt fuſius dicam, ipſo naturali lumine manifeſta eſt.

Quibus addo iſtud de muſcis, cum à rerum materialium conſideratione ſit deſumptum, non poſſe venire in mentem iis qui meditationes meas ſequuti cogitationem à rebus ſenſibilibus avocabunt ut ordine philoſophentur.

Non magis urget quod ideam Dei, quæ in nobis eſt, ens rationis appelletis, neque enim hoc eo ſenſu verum eſt quo per *ens rationis* intelligitur id quod non eſt, ſed eo tantùm quo omnis operatio intellectus *ens rationis*, hoc eſt ens à ratione profectum; atque etiam totus hic mundus ens rationis divinæ, hoc eſt ens per ſimplicem actum mentis divinæ creatum, dici poteſt. Jamque ſatis variis in locis inculcavi me agere tantùm de perfectione, ſive realitate ideæ objectivâ, quæ non minus quàm artificium objectivum quod eſt in idea machinæ alicujus valdè ingenioſè excogitatæ, cauſam exigit in qua revera contineatur illud omne quod in ipſa continetur tantùm objectivè.

Nec ſanè video quid addi poſſit ut clarius appareat ideam iſtam mihi adeſſe non poſſe niſi exiſtat ſummum ens, præterquam ex parte lectoris; ita ſcilicet ut ad ea quæ jam ſcripſi diligentius attendendo liberet ſe præjudiciis, quibus fortè lumen ejus naturale obruitur, & primis notionibus, quibus nihil evidentius, aut verius eſſe poteſt, potius quàm opinionibus, obſcuris & falſis, ſed longo uſu menti infixis, credere aſſueſcat.

Quod enim nihil ſit in effectu quod non vel ſimili, vel eminentiori aliquo modo præextiterit in cauſa, prima notio eſt, quâ nulla clarior habetur; hæcque vulgaris, *à nihilo nihil fit*, ab eo non differt; quia ſi concedatur aliquid eſſe in effectu quod

non fuerit in causa, concedendum etiam est hoc aliquid à nihilo factum esse; nec patet cur nihil non possit esse rei causa, nisi ex eo quod in tali causa non esset idem quod in effectu.

Prima etiam notio est, omnem realitatem, sive perfectionem quæ tantùm est objectivè in ideis, vel formaliter, vel eminenter esse debere in earum causis; & huic soli innixa est omnis opinio quam de rerum extra mentem nostram positarum existentia unquam habuimus: unde enim suspicati fuimus illas existere nisi ex eo solo quod ipsarum ideæ per sensus ad mentem nostram pervenirent?

Quod autem aliqua idea sit in nobis entis summè potentis, & perfecti, ac etiam quod hujus ideæ realitas objectiva nec formaliter, nec eminenter in nobis reperiatur, clarum fiet iis qui satis attendent, & diu mecum meditabuntur; neque enim id quod ab alterius cogitatione tantùm pendet, possum ipsi oscitanti obtrudere. Ex his autem manifestissimè concluditur Deum existere. Sed pro iis quorum lumen naturale tam exiguum est ut non videant primam esse notionem, *quod omnis perfectio quæ est objectivè in idea debeat esse realiter in aliqua ejus causa*, palpabilius adhuc idem demonstravi ex eo quod mens quæ habet istam ideam à se ipsa esse non possit; nec proinde video quid amplius desideretur ut manus detis.

Non etiam urget quod forte ideam quæ mihi Deum repræsentat, *ex præconceptis animi notionibus, libris, mutuis amicorum colloquiis, &c. non à sola mea menti acceperim*. Eodem enim modo procedet argumentum si quæram de iis aliis à quibus dicor illam accepisse, an ipsam habeant à se, an ab alio, ac si de me ipso quærerem, semperque illum à quo primum profluxit Deum esse concludam.

Quod verò hìc admiscetis eam posse efformari ex prævia rerum corporalium inspectione, non verisimilius mihi videtur quàm si diceretis nullam nos audiendi habere facultatum, sed ex solâ colorum visione in sonorum notitiam devenire: plus enim analogiæ, sive paritatis fingi potest inter colores, & sonos, quàm inter res corporeas & Deum. Cumque petitis ut quid addam quod ad ens incorporeum, seu spirituale evehat, nihil possum

possum melius quàm vos ad secundam meam Meditationem remittere, ut saltem aliquem ejus usum esse advertatis; Quid enim hîc una, aut altera periodo præstare possum si longiore ibi oratione ad id unum parata, & in quam non minus industriæ quàm in quicquam aliud quod unquam scripserim mihi videor contulisse, nihil effeci?

Nec obstat quod in ea de mente humana tantum egerim, fateor enim ultro, & libenter ideam quam habemus exempli gratia intellectus divini, non differre ab illa quam habemus nostri intellectus, nisi tantùm ut idea numeri infiniti differt ab idea quaternarii, aut binarii; atque idem esse de singulis Dei attributis quorum aliquod in nobis vestigium agnoscimus. Sed præterea in Deo intelligimus absolutam immensitatem, simplicitatem, unitatem omnia alia attributa complectentem, quæ nullum, planè exemplum habet, sed est, ut ante dixi, *tanquam nota artificis operi suo impressa*, ratione cujus agnoscimus, nihil eorum, quæ particulatim ut in nobis ea percipimus ita etiam in Deo propter defectum intellctus nostri consideramus, univocè illi & nobis convenire; atque etiam dignoscimus ex multis particularibus indefinitis quorum ideas habemus, ut cognitionis indefinitæ, sive infinitæ, item potentiæ, numeri, longitudinis &c. etiam infinitorum, quædam in idea Dei formaliter contineri, ut cognitionem & potentiam, alia tantùm eminenter, ut numerum, & longitudinem; quod sanè non fieret si idea ista nihil aliud esset in nobis quàm figmentum.

Neque etiam tam constanter ab omnibus eodem modo conciperetur: Est enim notatu valdè dignum quod omnes Metaphysici in Dei attributis (iis scilicet quæ per solam humanam rationem cognosci possum) describendis unanimiter consentiant, adeò ut nulla sit res Physica, nulla sensibilis, nulla cujus ideam quam maximè crassam & palpabilem habeamus, de cujus natura non major opinionum diversitas apud Philosophos reperiatur.

Nec sanè possent ulli homines in ista idea Dei recte concipienda aberrare, si tantùm ad Naturam entis summè perfecti vellent attendere: sed qui aliqua alia simul miscent, ex hoc ipso

pugnantia loquuntur, & chimæricam Dei ideam effingentes non immerito postea negant illum Deum, qui per talem ideam repræsentatur, existere. Ita hic cum loquimini de ente corporeo perfectissimo, si nomen perfectissimi absolute sumatis, ut sensus sit rem corpoream esse ens in quo omnes perfectiones reperiantur, pugnantia loquimini; quoniam ipsa natura corporis imperfectiones multas involvit, ut quod corpus sit divisibile in partes, quod unaquæque ejus pars non sit alia, & similes; est enim per se notum majorem perfectionem esse non dividi quàm dividi, &c. Si verò intelligatis duntaxat quod perfectissimum est in ratione corporis, hoc non est Deus.

Quod additis de idea Angeli qua sumus imperfectiores, nempe non opus esse ut ipsa ab Angelo in nobis effecta sit, facile concedo, quia ipse in tertia Meditatione jam dixi *illam ex ideis quas habemus Dei & hominis componi posse*. Neque hoc mihi ullo modo adversatur.

Qui autem negant se habere ideam Dei, sed vice illius efformant aliquod idolum, &c. Nomen negant, & rem concedunt; neque enim ego istam ideam puto esse ejusdem naturæ cum imaginibus rerum materialium in phantasiâ depictis, sed esse id tantùm quod intellectu sive apprehendente, sive judicante, sive ratiocinante percipimus; & contendo ex hoc solo quod attingam quomodolibet cogitatione, sive intellectu perfectionem aliquam quæ supra me est, putà ex eo solo quod advertam inter numerandum me non posse ad maximum omnium numerorum devenire, atque inde agnoscam esse aliquid in ratione numerandi quod vires meas excedit, necessariò concludi, non quidem numerum infinitum existere, ut neque etiam illum implicare, ut dicitis sed me istam vim concipiendi majorem numerum esse cogitabilem quàm à me unquam possit cogitari, non à meipso, sed ab aliquo alio ente me perfectiore accepisse.

Nec ad rem attinet si conceptus iste numeri indefiniti vocetur idea, vel non vocetur. Ut autem intelligatur quodnam sit illud ens me perfectius, an scilicet sit ipse numerus infinitus realiter existens, an verò aliquid aliud, consideranda sunt

alia

alia omnia, quæ præter vim dandi mihi iſtam ideam, in eodem à quo proficiſcitur eſſe poſſunt, & ita invenietur ſolus Deus.

Denique cum Deus dicitur eſſe *incogitabilis*, intelligitur de cogitatione ipſum adæquatè comprehendente, non autem de illa inadæquata quæ in nobis eſt, & quæ ſufficit ad cognoſcendum ipſum exiſtere: parumque intereſt quod idea unitatis omnium Dei perfectionem eodem modo quo univerſalia Porphyrii efformari dicatur: quamvis profectò in hoc plurimum differt, quod peculiarem quandam & poſitivam perfectionem in Deo deſignet, unitas autem generica nihil addat reale ſingulorum individuorum naturis.

TERTIO, ubi dixi nihil nos certo poſſe ſcire niſi prius Deum exiſtere cognoſcamus, expreſſis verbis teſtatus ſum me non loqui niſi de ſcientia earum concluſionum, *quarum memoria poteſt recurrere cum non ampliùs attendimus ad rationes ex quibus ipſas deduximus*. Principiorum enim notitia non ſolet à dialecticis ſcientia appellari. Cum autem advertimus nos eſſe res cogitantes, prima quædam notio eſt quæ ex nullo ſyllogiſmo concluditur; neque etiam cum quis dicit, *ego cogito, ergo ſum, ſive exiſto*, exiſtentiam ex cogitatione per ſyllogiſmum deducit, ſed tanquam rem per ſe notam ſimplici mentis intuitu agnoſcit, ut patet ex eo quod ſi eam per ſyllogiſmum deduceret, noviſſe prius debuiſſet iſtam majorem, *illud omne quod cogitat eſt, ſive exiſtit*, atqui profecto ipſam potius diſcit ex eo quòd apud ſe experiatur fieri non poſſe ut cogitet niſi exiſtat. Ea enim eſt natura noſtræ mentis ut generales propoſitiones ex particularium cognitione efformet.

Quod autem *Atheus poſſit clarè cognoſcere trianguli tres angulos æquales eſſe duobus rectis*, non nego, ſed tantùm iſtam ejus cognitionem non eſſe veram ſcientiam affirmo, quia nulla cognitio, quæ dubia reddi poteſt, videtur ſcientia appellanda; cumque ille ſupponatur eſſe atheus, non poteſt eſſe certus ſe non decipi in iis ipſis quæ illi evidentiſſima videntur, ut ſatis oſtenſum eſt; & quamvis forte dubium iſtud ipſi non occurrat, poteſt tamen occurrere, ſi examinet, vel ab alio proponatur, nec unquam ab eo erit tutus, niſi prius Deum agnoſcat.

Nec

Nec refert quòd fortè existimet se habere demonstrationes ad probandum nullum Deum esse, cum enim nullo modo sint veræ, semper illi earum vitia ostendi possunt; & cum hoc fiet, ab opinione dejicietur.

Quod sanè non erit difficile si pro demonstrationibus suis id tantum afferat quod hîc adjecistis, nempe *infinitum in omni genere perfectionis excludere quodlibet aliud ens, &c.* Nam primò si quæratur unde sciat exclusionem istam aliorum omnium entium pertinere ad naturam infiniti, nihil habebit quod cum ratione respondeat, quia nec nomine *infiniti* solet aliquid intelligi, quod existentiam rerum finitarum excludat; nec quicquam scire potest de Natura ejus quod putat nihil esse, nullamque idcirco habere naturam, nisi quod in sola nominis significatione ab aliis recepta continetur. Deinde quid fieret infinitâ potentia istius imaginarii infiniti, si nihil unquam creare posset? ac denique ex eo quod in nobis nonnullam vim cogitandi advertamus, facile concipimus in aliquo alio vim etiam cogitandi esse posse, istamque majorem quam in nobis: sed quamvis hanc augeri putemus in infinitum, non timebimus, idcirco ne nostra minor fiat. Idemque est de reliquis omnibus, quæ Deo tribuuntur, etiam de potentia modò nullam in nobis nisi Dei voluntati subditam supponamus, ac proinde ille planè infinitus absque ulla rerum creatarum exclusione potest intelligi.

QVARTO, *cum nego Deum mentiri, vel esse deceptorum*, puto me cum omnibus Metaphysicis & Theologis qui unquam erunt, aut fuerunt consentire. Nec magis abstant quæ in contrarium attulistis, quàm si negassem Deum irasci, aliisve animi commotionibus esse obnoxium, & objiceretis loca scripturæ in quibus ei humani affectus tribuuntur. Omnibus enim est nota distinctio inter modos loquendi de Deo ad vulgi sensum accommodatos, & veritatem quidem aliquam, sed ut ad homines relatam, continentes, quibus sacræ litteræ uti solent; atque alios magis nudam veritatem, nec ad homines relatam exprimentes, quibus omnes inter philosophandum uti debent; & ego præcipue in Meditationibus meis debui uti, cum nequidem ibi adhuc ullos homines mihi notos esse supponerem, neque etiam meipsum ut constantem

mente

mente & corpore, ſed ut mentem ſolam conſiderarem. Unde perſpicuum eſt me ibi de mendacio quod verbis exprimitur non fuiſſe locutum, ſed de internâ tantùm, & formali malitiâ quæ in deceptione continetur.

Quamvis itaque id quod affertur de Propheta, *adhuc quadraginta dies & Ninive ſubvertetur*, nequidem verbale fuerit mendacium, ſed tantùm comminatio, cujus eventus ex conditione pendebat; & cum dicitur *Deum induraſſe cor Pharaonis*, vel quid ſimile, non intelligendum ſit ipſum id effeciſſe poſitivè, ſed tantùm negativè, gratiam ſcilicet efficacem Pharaoni ad ſe convertendum non largiendo: Nolim tamen reprehendere illos qui concedunt Deum per Prophetas verbale aliquod mendacium (qualia ſunt illa medicorum, quibus ægrotos decipiunt ut ipſos curent, hoc eſt in quo deſit omnis malitia deceptionis) proferre poſſe. Quinimò etiam, quod majus eſt, ab ipſo naturali inſtinctu, qui nobis à Deo tributus eſt, interdum nos realiter falli videmus, ut cum hydropicus ſitit, tunc enim impellitur poſitivè ad potum à Naturâ, quæ ipſi ad conſervationem corporis à Deo eſt data, cum tamen hæc natura illum fallat, quia potus eſt ipſi nociturus; ſed quâ ratione id cum Dei bonitate, vel veracitate non pugnet, in ſextâ Meditatione explicui.

In iis autem quæ ſic non poſſunt explicari, nempe in maxime claris, & accuratis noſtris judiciis, quæ ſi falſa eſſent, per nulla clariora, nec ope ullius alterius naturalis facultatis poſſent emendari, planè affirmo nos falli non poſſe. Cum enim Deus ſit ſummum ens, non poteſt non eſſe etiam ſummum bonum, & verum, atque idcirco repugnat ut quid ab eo ſit quod poſitivè tendat in falſum: atqui cum nihil reale in nobis eſſe poſſit quod non ab ipſo ſit datum, (ut ſimul cum ejus exiſtentia demonſtratum eſt) realem autem habeamus facultatem ad verum agnoſcendum, illudque à falſo diſtinguendum, (ut patet vel ex hoc ſolo quod nobis inſint ideæ falſi & veri) niſi hæc facultas in verum tenderet, ſaltem cum ipſa rectè utimur (hoc eſt cum nullis niſi clarè & diſtinctè perceptis aſſentimur, nullus enim alius rectus ipſius uſus fingi poteſt) merito Deus ejus dator pro deceptore haberetur.

Atque ita videtis poſtquam Deum exiſtere cognitum eſt, ne-

cesse esse ut illum fingamus esse deceptorem, si ea quæ clarè & distinctè percipimus in dubium revocare velimus; & quia deceptor fingi non potest, illa omnino pro veris, & certis esse admittenda.

Sed quia hic adverto vos adhuc hærere in dubiis quæ à me in primâ Meditatione proposita, satis accuratè in sequentibus putabam fuisse sublata, exponam hîc iterum fundamentum cui omnis humana certitudo niti posse mihi videtur.

Imprimis statim atque aliquid à nobis rectè percipi putamus, sponte nobis persuademus illud esse verum. Hæc autem persuasio si tam firma sit ut nullam unquam possimus habere causam dubitandi de eo quod nobis ita persuademus, nihil est quod ulterius inquiramus, habemus omne quod cum ratione licet optare. Quid enim ad nos si forte quis fingat illud ipsum, de cujus veritate tam firmiter sumus persuasi, Deo vel Angelo falsum apparere, atque ideo absolutè loquendo falsum esse? quid curamus istam falsitatem absolutam, cum illam nullo modo credamus, nec vel minimum suspicemur; supponimns enim persuasionem tam firmam ut nullo modo tolli possit; quæ proinde persuasio idem planè est quod perfectissima certitudo. Sed dubitari potest an habeatur aliqua talis certitudo, sive firma, & immutabilis persuasio. Et quidem perspicuum est illam non haberi de iis quæ vel minimum obscurè, aut confusè percipimus: hæc enim qualiscumque obscuritas satis est causæ ut de ipsis dubitemus. Non habetur etiam de iis quæ, quamtumvis clarè, solo sensu percipiuntur, quia sæpe notavimus in sensu errorem posse reperiri, ut cum hydropicus sitit, vel cum ictericus nivem videt ut flavam: non enim minus clarè; & distinctè illam sic videt, quàm nos ut albam. Superest itaque ut si quæ habeatur, sit tantum de iis quæ clarè ab intellectu percipiuntur.

Ex his autem quædam sunt tam perspicua, simulque tam simplicia, ut nunquam possimus de iis cogitare quin vera esse credamus; ut quod ego dum cogito, existam; quod ea quæ semel facta sunt infecta esse non possint; & talia, de quibus manifestum est hanc certitudinem haberi. Non possumus enim de iis dubitare nisi de ipsis cogitemus; sed non possumus de iisdem cogitare

gitare

gitare quin simul credamus vera esse, ut assumptum est, ergo non possumus de iis dubitare, quin simul credamus vera esse hoc est non possumus dubitare.

Nec obstat quòd sæpe simus experti alios deceptos fuisse in iis quæ sole clarius se scire credebant: Neque enim unquam advertimus, vel ab ullo adverti potest, id contigisse iis qui claritatem suæ perceptionis à solo intellectu petierunt, sed iis tantum qui vel à sensibus, vel à falso aliquo præjudicio ipsam desumpserunt.

Nec obstat etiam si quis fingat illa Deo, vel Angelo apparere esse falsa, quia evidentia nostræ perceptionis non permittet ut talia fingentem audiamus.

Alia sunt quæ quidem etiam clarissimè ab intellectu nostro percipiuntur cum ad rationes ex quibus pendet ipsorum cognitio satis attendimus, atque ideo tunc temporis non possumus de iis dubitare, sed quia istarum rationum possumus oblivisci, & interim recordari conclusionum ex ipsis deductarum, quæritur an de his conclusionibus habeatur etiam firma & immutabilis persuasio, quandiu recordamur ipsas ab evidentibus principiis fuisse deductas: hæc enim recordatio supponi debet, ut dici possint conclusiones: Et respondeo haberi quidem ab iis qui Deum sic nôrunt ut intelligant fieri non posse quin facultas intelligendi ab eo ipsis data tendat in verum: Non autem haberi ab aliis; Hocque in fine quintæ Meditationis tam clarè explicatum est, ut nihil hîc addendum videatur.

QVINTO, miror vos negare voluntatem se exponere periculo, si conceptum intellectus sectetur minimè clarum & distinctum; quid enim ipsam certam reddit, si clarè non perceptum sit id quod sectatur? & quis unquam vel Philosophus, vel Theologus, vel tantum homo ratione utens non confessus est, eò minori in errandi periculo nos versari quo clarius aliquid intelligimus, antequàm ipsi assentiamur; atque illos peccare qui causa ignota judicium ferunt? Nullus autem conceptus dicitur obscurus, vel confusus, nisi quia in ipso aliquid continetur quod est ignotum.

Nec proinde id quod objicitis de fide amplectenda majorem

vim in me habet quam in alios omnes qui unquam rationem humanam excoluerunt: nullamque profectò habet in ullas. Etsi enim fides dicatur esse de obscuris, non tamen illud propter quod ipsam amplectimur est obscurum, sed omni naturali luce illustrius. Quippe distinguendum est inter materiam, sive rem ipsam cui assentimur, & rationem formalem quæ movet voluntatem ad assentiendum. Nam in hâc solâ ratione perspicuitatem requirimus: Et quantum ad materiam, nemo unquam negavit illam esse posse obscuram, imo ipsammet obscuritatem: Cum enim judico obscuritatem ex nostris conceptibus esse tollendam ut absque ullo errandi periculo ipsis assentiri possimus, de hâc ipsâ obscuritate clarum judicium formo. Deinde notandum est claritatem, sive perspicuitatem, à quâ moveri potest nostra voluntas ad assentiendum, duplicem esse, aliam scilicet à lumine naturali, & aliam à gratiâ divinâ. Iam verò etsi fides vulgo dicatur esse de obscuris, hoc tamen intelligitur tantùm de re, sive de materiâ circa quam versatur, non autem quod ratio formalis propter quam rebus fidei assentimur sit obscura: Nam contrà, hæc ratio formalis consistit in lumine quodam interno, quo à Deo supernaturaliter illustrati confidimus ea quæ credenda proponuntur ab ipso esse revelata, & fieri planè non posse ut ille mentiatur, quod omni naturæ lumine certius est: Et sæpe etiam, propter lumen gratiæ, evidentius.

Nec sanè Turcæ, aliive infideles ex eo peccant cum amplectuntur religionem Christianam, quod rebus obscuris, ut obscuræ sunt, nolint assentiri, sed vel ex eo quod divinæ gratiæ interius illos moventi repugnent, vel quod in aliis peccando se gratiâ reddant indignos. Atque audacter dico infidelem qui omni gratiâ supernaturali destitutus & planè ignorans ea quæ nos Christiani credimus à Deo esse revelata, ipsa tamen, quamvis sibi obscura, falsis aliquibus ratiociniis adductus amplecteretur, non ideo fore fidelem, sed potius in eo peccaturum, quod ratione suâ non rectè uteretur. Nec puto ullum orthodoxum Theologum aliter unquam de his sensisse. Nec etiam ii qui mea legent, putare poterunt me istud lumen supernaturale non agnovisse, cum valde expressis verbis in ipsâ quartâ Meditatione,

in quâ causam falsitatis investigavi, dixerim, *illud intima cogitationis nostræ disponere ad volendum, nec tamen minuere libertatem.*

Cæterùm velum ut hîc memineritis me circa ea quæ licet amplecti voluntati, accuratissimè distinxisse inter usum vitæ, & contemplationem veritatis. Nam quod ad usum vitæ attinet, tantum abest ut putem nullis nisi clarè perspectis esse assentiendum, quin è contra nequidem verisimilia puto esse semper exspectanda, sed interdum è multis planè ignotis unum eligendum, nec minus firmiter tenendum, postquàm electum est, quamdiu nullæ rationes in contrarium haberi possunt, quàm si ob rationes valdè perspicuas fuisset electum, ut in dissertatione de Methodo pag. 26. explicui. Ubi autem agitur tantùm de contemplatione veritatis, quis negavit unquam ab obscuris, & non satis distinctè perspectis assensionem esse cohibendam? Quod autem de hâc solâ in Meditationibus meis egerim, tum res ipsa indicat, tum etiam expressis verbis ad finem primæ declaravi, dicendo, *me ibi plus æquo diffidentiæ indulgere non posse, quandoquidem non rebus agendis sed cognoscendis tantum incumbebam.*

SEXTO, ubi reprehenditis conclusionem syllogismi à me facti, videmini ipsimet in ea aberrare; ad conclusionem enim quam vultis, major propositio sic enuntiari debuisset; *quod clarè intelligimus pertinere ad alicujus rei naturam, id potest cum veritate affirmari ad ejus naturam pertinere*; Atque ita nihil in ipsa præter inutilem tautologiam contineretur; major autem mea fuit talis. *Quod clarè intelligimus pertinere ad alicujus rei naturam, id potest de eâ re cum veritate affirmari.* Hoc est, si esse animal pertinet ad naturam hominis, potest affirmari hominem esse animal; si habere tres angulos æquales duobus rectis pertinet ad naturam trianguli, potest affirmari triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis: Si existere pertinet ad naturam Dei, potest affirmari Deum existere, &c. minor verò hæc fuit. *Atqui pertinet ad naturam Dei quod existat*, ex quibus patet esse concludendum ut conclusi, ergo potest de Deo cum veritate affirmari quod exstat; Non autem ut vultis, *Ergo cum veritate possumus affirmare ad naturam Dei pertinere ut existat.*

Itaque ad utendum exceptione quam ſubjungitis, neganda vobis fuiſſet major, & dicendum; id quod clarè intelligimus pertinere ad alicujus rei naturam, non ideo poſſe de eâ re affirmari, niſi ejus rei natura ſit poſſibilis, ſive non repugnet. Sed videte quæſo quàm parum valeat hæc exceptio, vel enim, ut vulgo omnes, per *poſſibile* intelligitis illud omne quod non repugnat humano conceptui; quo ſenſu manifeſtum eſt Dei naturam, prout ipſam deſcripſi, eſſe poſſibilem, quia nihil in ipſa ſuppoſui niſi quod clarè & diſtinctè perciperemus debere ad illam pertinere, adeo ut conceptui repugnare non poſſit: vel certè fingitis aliquam aliam poſſibilitatem ex parte ipſius objecti, quæ niſi cum precedente conveniat, nunquam ab humano intellectu cognoſci poteſt, ideoque non plus habet virium ad negandam Dei naturam, ſive exiſtentiam, quàm ad reliqua omnia, quæ ab hominibus cognoſcuntur, evertenda. Pari enim jure quo negatur Dei naturam eſſe poſſibilem, quamvis nulla impoſſibilitas ex parte conceptus reperiatur, ſed contra, omnia quæ in iſto naturæ divinæ conceptu complectimur ita inter ſe connexa ſint, ut implicare nobis videatur aliquid ex iis ad Deum non pertinere, poterit etiam negari poſſibile eſſe ut tres anguli trianguli ſint æquales duobus rectis, vel ut ille qui actu cogitat, exiſtat; & longe meliori jure negabitur ulla ex iis quæ ſenſibus uſurpamus vera eſſe, atque ita omnis humana cognitio, ſed abſque ullâ ratione, tolletur.

Quantum ad argumentum quod cum meo confertis, hoc ſcilicet, *ſi non implicet Deum exiſtere, certum eſt illum exiſtere, ſed non implicat, ergo &c.* materialiter quidem eſt verum, ſed formaliter eſt ſophiſma, in majori enim verbum *implicat* reſpicit conceptum cauſæ à quâ Deus eſſe poteſt, in minori autem ſolum conceptum ipſius divinæ exiſtentiæ & naturæ, ut patet ex eo quod ſi negetur major, ita erit probanda. Si Deus nondum exiſtit, implicat ut exiſtat, quia nulla dari poteſt cauſa ſufficiens ad illum producendum, ſed non implicat illum exiſtere, ut aſſumptum eſt, ergo, &c. Si verò negetur minor, ſic erit dicendum illud non implicat in cujus formali conceptu nihil eſt quod involvat contradictionem, ſed in formali conceptu divinæ exi-

ſtentiæ

stentiæ vel naturæ nihil est quod involvat contractionem, ergo &c. quæ duo sunt valdè diversa. Nam fieri potest ut nihil in aliquâ re intelligatur quod impediat quo minus ipsa possit existere, interimque aliquid intelligatur ex parte causæ quod obstet, quominus producatur.

Etsi autem Deum inadæquatè tantùm, vel si placet inadæquatissimè concipiamus, hoc non impedit quominus certum sit ejus naturam esse possibilem, sive non implicare. Nec etiam quominus verè affirmare possimus nos satis clarè ipsam investigasse, (quantum scilicet sufficit ad hoc cognoscendum, atque etiam ad cognoscendum existentiam necessariam ad eandem Dei naturam pertinere) omnis enim implicantia, sive impossibilitas in solo nostro conceptu ideas sibi mutuò adversantes malè conjungente consistit, nec in ullâ re extra intellectum posita esse potest, quia hoc ipso quod aliquid sit extra intellectum, manifestum est non implicare, sed esse possibile. Oritur autem in nostris conceptibus implicantia ex eo tantùm quod sint obscuri, & confusi, nec ullâ unquam in claris & distinctis esse potest. Ac proinde satis est quod ea pauca quæ de Deo percipimus, clarè & distinctè intelligamus, etsi nullo modo adæquatè; & quod inter cætera advertamus necessariam existentiam in hoc nostro ejus conceptu quantumvis inadæquato contineri; ut affirmemus nos satis clarè investigâsse ejus naturam, atque ipsam non implicare.

SEPTIMO, cur de immortalitate animæ nihil scripserim, jam dixi in Synopsi mearum Meditationum; Quod ejus ab omni corpore distinctionem satis probaverim supra ostendi. Quod verò additis *ex distinctione animæ à corpore non sequi ejus immortalitatem; quia nihilominus dici potest illam à Deo talis naturæ factam esse ut ejus duratio simul cum duratione vitæ corporeæ finiatur*, fateor à me refelli non posse. Neque enim tantum mihi assumo ut quicquam de iis quæ à libera Dei voluntate dependent, humanæ rationis vi determinare aggrediar. Docet naturalis cognitio mentem à corpore esse diversam, ipsamq; esse substantiam; corpus autem humanum, quatenus à reliquis corporibus differt, ex solâ membrorum configuratione, aliisque ejusmodi acciden-
tibus

tibus constare ; ac denique mortem corporis à solâ aliquâ divisione, aut figuræ mutatione pendere: nullumque habemus argumentum, nec exemplum quod persuadeat mortem, sive annihilationem substantiæ, qualis est mens, sequi debere ex tam levi causâ, qualis est figuræ mutatio, quæ nihil aliud est quàm modus, & quidem non modus mentis, sed corporis à mente realiter distincti: nec quidem etiam habemus ullum argumentum, vel exemplum quod persuadeat aliquam substantiam posse interire; quod sufficit ut concludamus mentem, quantum ex naturali philosophiâ cognosci potest, esse immortalem.

Sed si de absolutâ Dei potestate quæratur, an forte decreverit ut humanæ animæ iisdem temporibus esse desinant quibus corpora quæ illis adjunxit destruuntur; solius est Dei respondere. Cumque jam ipse nobis revelaverit id non futurum, nulla planè, vel minima est occasio dubitandi.

Superest jam ut vobis gratias agam quod tam officiosè, & tam candidè non modò eorum quæ ipsi sensistis, sed etiam eorum quæ ab obtrectatoribus, aut Atheis dici possent, monere me dignati sitis. Etsi enim nulla videam ex iis quæ proposuistis quæ non jam ante in Meditationibus vel solvissem, vel exclusissem (nam quantum ad ea quæ de muscis à sole productis, de Canadensibus, de Ninivitis, de Turcis & similibus attulistis, non possunt venire in mentem iis qui viam à me monstratam sequuti, omnia quæ à sensibus accepêre aliquandiu seponent, ut quid pura & incorrupta ratio dictet advertant, ideoque ipsa putabam jam satis à me fuisse exclusa) etsi inquam ita sit, judico tamen has vestras objectiones valdè ad meum institutum profuturas; vix enim ullos lectores exspecto qui tam accurate ad omnia quę scripsi velint attendere ut cum ad finem pervenient, omnium præcedentium recordentur: & quicumque hoc non agent facile in aliquas dubitationes incurrent, quibus postea vel videbunt in hâc meâ responsione esse satisfactum, vel saltem ex eâ occasionem sument veritatem ulterius examinandi.

Quantum denique ad consilium vestrum de meis rationibus more geometrico proponendis, ut unico velut intuitu à lectore percipi possint, operæ pretium est ut hìc exponam quatenus jam illud sequutus sim, & quatenus deinceps sequendum putem. Duas res in

res in modo ſcribendi Geometrico diſtinguo, ordinem ſcilicet, & rationem demonſtrandi.

Ordo in eo tantùm conſiſtit quod ea quæ prima proponuntur abſq; ulla ſequentium ope debeant cognoſci, & reliqua deinde omnia ita diſponi ut ex præcedentibus ſolis demonſtrantur. Atque profectò hunc ordinem quam accuratiſſimè in Meditationibus meis ſequi conatus ſum: ejuſq; obſervatio fuit in cauſa cur de diſtinctione mentis à corpore non in ſecunda, ſed demum in ſexta Meditatione tractârim, atque alia multa volens & ſciens omiſerim, quia plurium rerum explicationem requirebant.

Demonſtrandi autem ratio duplex eſt, alia ſcilicet per analyſim, alia per ſyntheſim.

Analyſis veram viam oſtendit per quam res methodice, & tanquam à priori inventa eſt, adeò ut ſi lector illam ſequi velit, atque ad omnia ſatis attendere, rem non minus perfectè intelliget, ſuamque reddet quam ſi ipſemet illam inveniſſet. Nihil autem habet quo lectorem minus attentum, aut repugnantem, ad credendum impellat; Nam ſi vel minimum quid ex iis quæ proponit non advertatur, ejus concluſionum neceſſitas non apparet, ſæpeque multa vix attingit, quia ſatis attendenti perſpicua ſunt, quæ tamen præcipuè ſunt advertenda.

Syntheſis è contra per viam oppoſitam, & tanquam à poſteriori quæſitam (etſi ſæpe ipſa probatio ſit in hâc magis à priori quam in illâ) clarè quidem id quod concluſum eſt demonſtrat, utiturque longa definitionum, petitionum, axiomatum, theorematum, & problematum ſerie, ut ſi quid ipſi ex conſequentibus negetur, id in antecedentibus contineri ſtatim oſtendat, ſicque à lectore quantumvis repugnante, ac pertinaci aſſenſionem extorqueat: ſed non ut altera ſatisfacit, nec diſcere cupientium animos explet, quia modum quo res fuit inventa, non docet.

Hac ſola Geometræ veteres in ſcriptis ſuis uti ſolebant, non quod aliam planè ignorarent, ſed, quantum judico, quia ipſam tanti faciebant ut ſibi ſolis tanquam arcanum quid reſervarent.

Ego verò ſolam Analyſim, quæ vera, & optima via eſt ad docendum, in Meditationibus meis ſum ſequutus; ſed quantum ad Syntheſim, quæ procul dubio ea eſt, quam hic à me requiritis, etſi

in rebus Geometricis aptissimè post Analysim ponatur, non tamen ad has Metaphysicas tam commodè potest applicari.

Hæc enim differentia est quod primæ notiones, quæ ad res Geometricas demonstrandas præsupponuntur, cum sensuum usu convenientes, facile à quibuslibet admittantur; ideoque nulla est ibi difficultas, nisi in consequentiis ritè deducendis; quod à quibuslibet etiam minus attentis fieri potest, modò tantum præcedentium recordentur: & propositionum minuta distinctio ad hoc est parata, ut facile citari, atque ita vel nolentibus in memoriam reduci possint.

Contrà verò in rebus Metaphysicis de nullâ re magis laboratur quàm de primis notionibus clarè, & distinctè percipiendis: Etsi enim ipsæ ex naturâ suâ non minus notæ, vel etiam notiore, sint quàm illæ quæ à Geometris considerantur, quia tamen iis multa repugnant sensuum præjudicia quibus ab ineunte ætate assuevimus, non nisi à valdè attentis, & meditantibus, mentemque à rebus corporeis; quantum fieri potest; avocantibus perfectè cognoscuntur; atque si solæ ponerentur, facile à contradicendi cupidis negari possent.

Quæ ratio fuit cur Meditationes potius, quam, ut Philosophi, Disputationes, vel, ut Geometræ, Theoremata, & Problemata scripserim, ut nempe hoc ipso testarer nullum mihi esse negotium nisi cum iis qui mecum rem attentè considerare, ac meditari non recusabunt: Etenim vel ex hoc ipso quòd quis ad impugnandam veritatem se accingit, quoniam avocat se ipsum à rationibus quæ illam persuadent considerandis, ut alias quæ dissuadeant inveniat, minus redditur idoneus ad ipsam percipiendam.

Forte verò hic aliquis objiciet nullas quidem rationes ad contradicendum esse quarendas, cum scitur veritatem sibi proponi; sed quandiu de hoc dubitatur, meritò rationes omnes in utramque partem expendi, ut quæ firmiores sint cognoscatur, atque me non æquum postulare si meas pro veris admitti velim, antequam fuerint perspectæ, aliasque ipsis repugnantes considerari prohibeam.

Quod jure quidem diceretur si quæ ex iis, in quibus attentum,

tum, & non repugnantem lectorum desidero, talia essent, ut illum possent avocare ab aliquibus aliis considerandis, in quibus vel minima esset spes plus veritatis quàm in meis reperiendi; Sed cum inter illa quæ propono, summa de omnibus dubitatio contineatur, nihilque magis commendem quàm ut singula diligentissimè circumspiciantur, nihilque prorsus admittatur nisi quod tam clarè & distinctè fuerit perspectum ut non possimus ei non assentiri: Et è contra non alia sint à quibus lectorum animos cupio avocare, quàm ea quæ nunquam satis examinârunt, nec ab ullâ firmâ ratione, sed à sensibus solis hauserunt, non puto quemquam credere posse in majori se errandi periculo futurum si ea quæ ipsi propono sola consideret, quàm si ab his mentem revocet, & ad alia, quæ ipsis aliquo modo adversantur tenebrasque offundunt (hoc est ad præjudicia sensuum) illam convertat.

Ideoque non modò merito singularem attentionem in lectoribus meis desidero, illumque scribendi modum præ cæteris elegi quo illam quam maximè conciliari posse putavi, & ex quo mihi persuadeo lectores plus utilitatis esse percepturos quàm ipsimet sint animadversuri; cum è contra ex modo scribendi Synthetico plura sibi videri soleant didicisse quàm revera didicerunt. Sed etiam æquum esse existimo ut illorum qui mecum meditari noluerint, anticipatisque suis opinionibus adhærebunt, judicia quæ de meis ferent prorsus recusem, & tanquam nullius momenti contemnam.

Sed quia novi quàm difficile sit futurum etiam iis qui attendent, & veritatem seriò quærent, totum corpus Meditationum mearum intueri, & simul ipsarum singula membra dignoscere; quæ duo simul existimo esse facienda, ut integer fructus ex iis capiatur, pauca quædam Synthetico stilo hic subjungam, à quibus, ut spero, nonnihil juvabuntur, modo tamen, si placet, advertant me nec tam multa hic quàm in Meditationibus complecti velle, quia multò prolixior quàm in ipsis esse deberem; nec etiam ea quæ complectar accuratè esse explicaturum, partim ut brevitati studeam, & partim ne quis, hæc sufficere existimans, ipsas Meditationes, ex quibus multò plus utilitatis percipi posse mihi persuadeo, negligentiùs examinet.

RATIONES DEI

Existentiam & animæ à corpore distinctionem probantes, more Geometrico disposita.

DEFINITIONES.

I.

Ogitationis nomine complector illud omne quod sic in nobis est ut ejus immediatè conscii simus. Jta omnes voluntatis, intellectus, imaginationis & sensuum operationes sunt cogitationes. Sed addidi *immediatè* ad excludenda ex quæ ex iis consequuntur, ut motus voluntarius cogitationem quidem pro principio habet, sed ipse tamen non est cogitatio.

II. *Ideæ* nomine intelligo cujuslibet cogitationis formam illam, per cujus immediatam perceptionem ipsius ejusdem cogitationis conscius sum; adeo ut nihil possim verbis exprimere intelligendo id quod dico, quin ex hoc ipso certum sit in me esse ideam ejus quod verbis illis significatur. Atque ita non solas imagines in phantasiâ depictas ideas voco: imò ipsas hîc nullo modo voco ideas, quatenus sunt in phantasiâ corporeâ, hoc est in parte aliquâ cerebri depictæ, sed tantum quatenus mentem ipsam in illam cerebri partem conversam informant.

III. *Per realitatem objectivam ideæ* intelligo entitatem rei repræsentatæ per ideam, quatenus est in idea; eodemque modo dici potest perfectio objectiva, vel artificium objectivum, &c. Nam quæcumque percipimus tanquam in idearum objectis, ea sunt in ipsis ideis objective.

IV. Eadem dicuntur esse *formaliter* in idearum objectis, quando talia sunt in ipsis qualia illa percipimns; *& eminenter*, quando non quidem talia sunt, sed tanta, ut talium vicem supplere possint.

V. Omnis res cui inest immediate, ut in subjecto, sive per quam

quam existit aliquid quod percipimus, hoc est aliqua proprietas sive qualitas, sive attributum, cujus realis idea in nobis est, vocatur *Substantia*. Neque enim ipsius Substantiæ præcise sumptæ aliam habemus ideam quam quod sit res, in quâ formaliter, vel eminenter existit illud aliquid quod percipimus, sive quod est objectivè in aliquâ ex nostris ideis; quia naturali lumine notum est nullum esse posse nihili reale attributum.

VI. Substantia, cui inest immediatè cogitatio, vocatur *Mens*: loquor autem hîc de mente potius quàm de animâ, quoniam animę nomen est æquivocum, & sępe pro re corporeâ usurpatur.

VII. Substantia, quæ est subjectum immediatum extensionis localis, & accidentium, quæ extensionem præsupponunt, ut figuræ, situs, motus localis, &c. vocatur *Corpus*. An verò una & eadem substantia sit quæ vocatur Mens, & Corpus, an duæ diversæ postea erit inquirendum.

VIII. Substantia, quam summè perfectam esse intelligimus, & in quâ nihil planè concipimus quod aliquem defectum, sive perfectonis, limitationem involvat, *Deus* vocatur.

IX. Cùm quid dicimus in alicujus rei naturâ, sive conceptu contineri, idem est ac si diceremus id de eâ re verum esse, sive de ipsâ posse affirmari.

X. Duæ substantiæ realiter distingui dicuntur, cum unaquæque ex ipsis absque alia potest existere.

POSTULATA.

PEto primò ut lectores advertant quàm debiles sint rationes ob quas sensibus suis hactenus crediderunt, & quàm incerta sint omnia judicia quæ illius superstruxerunt: Idque tam diu, & tam sæpe apud se revolvant, ut tandem consuetudinem acquirant non amplius ipsis nimium fidendi, hoc enim necesse judico ad certitudinem rerum Metaphysicarum percipiendam.

SECVNDO, ut considerent mentem propriam, cunctaq; ejus attributa, de quibus deprehendent se dubitare non posse, quam-vis omnia quę à sensibus suis unquam acceperunt, falsa esse supponant; nec prius illam considerare desistant, quàm ipsam clarè per-

percipiendi, & rebus omnibus corporeis cognitu faciliorem credendi usum sibi comparârint.

TERTIO, ut propositiones per se notas, quas apud se invenient, quales sunt. *Quòd idem non possit esse simul & non esse. Quòd nihil nequeat esse causa efficiens ullius rei*, & similes diligenter expendant, atque ita perspicuitatem intellectus sibi à naturâ inditam, sed quam sensuum visa quàm maxime turbare solent, & obscurare, puram, atque ab ipsis liberatam exerceant. Hâc enim ratione sequentium Axiomatum veritas ipsis facile innotescet.

QVARTO, ut examinent ideas naturarum, in quibus multorum simul attributorum complexi continetur, qualis est natura trianguli, natura quadrati, vel alterius figuræ; Itemque natura Mentis, natura Corporis, & supra omnes natura Dei, sive entis summe perfecti. Advertantque illa omnia quæ in iis contineri percipimus, vere de ipsis posse affirmari. Ut quia in natura Trianguli continetur, ejus tres angulos æquales esse, duobus rectis; & in natura Corporis, sive rei extensæ continetur divisibilitas (nullam enim rem extensam tam exiguam concipimus, quin illam saltem cogitatione dividere possimus) verum est dicere omnis Trianguli tres angulos æquales esse duobus rectis, & omne Corpus esse divisibile.

QVINTO, Ut diu, multumque in natura Entis summe perfecti contemplanda immorentur: & inter cætera considerent in aliarum quidem omnium naturarum ideis existentiam possibilem, in Dei autem idea non possibilem tantùm, sed omninò necessariam contineri. Ex hoc enim solo, & absque ullo discursu cognoscent Deum existere; eritque ipsis non minus per se notum, quàm numerum binarium esse parem, vel ternarium imparem, & similia. Nonnulla enim quibusdam per se nota sunt, quæ ab aliis non nisi per discursum intelliguntur.

SEXTO, ut perpendendo exempla omnia claræ, & distinctæ perceptionis, itemque obscuræ, & confusæ, quæ in Meditationibus meis recensui, ea quæ clarè cognoscuntur distinguere assuescant, hoc enim facilius exemplis quàm regulis addiscitur; & puto me ibi omnia hujus rei exempla vel explicuisse, vel saltem utcumque attigisse.

SEP-

SEPTIMO, denique, ut advertentes nullam se unquam in iis quæ clarè perceperunt falsitatem deprehendisse, nullamque è contra veritatem in obscuro tantum comprehensis, nisi casu reperisse, considerent esse à ratione planè alienum propter sola sensuum præjudicia, vel propter hypotheses in quibus aliquid ignoti contineatur, ea quæ à puro intellectu clarè & distinctè percipiuntur in dubium revocare. Ita enim facilè sequentia Axiomata pro veris, & indubitatis admittent. Quanquam sane pleraque ex iis potuissent melius explicari, & instar Theorematum potius quàm Axiomatum proponi debuissent, si accuratior esse voluissem.

AXIOMATA.

Sive Communes notiones.

I. NUlla res existit de quâ non possit quæri quænam sit causa cur existat. Hoc enim de ipso Deo quæri potest, non quod indigeat ullâ causâ ut existat, sed quia ipsa ejus naturæ immensitas est causa, sive ratio propter quam nullâ causâ indiget ad existendum.

II. Tempus præsens à proximè præcedenti non pendet, ideoque non minor causa requiritur ad rem conservandam, quàm ad ipsam primum producendam.

III. Nulla res, nec ulla rei perfectior actu existens potest habere *nihil*, sive rem non existentem, pro causa suæ existentiæ.

IV. Quidquid est realitatis, sive perfectionis in aliquâ re, est formaliter, vel eminenter in prima, & adæquata ejus causa.

V. Unde etiam sequitur realitatem objectivam idearum nostrarum requirere causam, in quâ eadem ipsa realitas non tantum objectivè, sed formaliter vel eminenter contineatur. Notandumque hoc Axioma tam necessariò esse admittendum, ut ab ipso uno omnium rerum tam sensibilium, quàm insensibilium cognitio dependeat: unde enim scimus, exempli causa, cœlum existere, an quia illud videmus? at ista visio mentem non attingit, nisi quatenus idea est, idea inquam menti ipsi inhærens, non autem imago in phantasia depicta: Nec ob hanc ideam possu-

mus

mus judicare cœlum existere, nisi quia omnis idea causam suæ realitatis objectivæ habere debet realiter existentem; quam causam judicamus esse ipsum cœlum, & sic de ceteris.

VI. Sunt diversi gradus realitatis, sive entitatis. Nam substantia plus habet realitatis, quàm accidens vel modus; & substantia infinita quàm finita; ideoque etiam plus est realitatis objectivæ in idea substantiæ, quàm accidentis; & in idea substantiæ, infinitæ, quàm in idea finitæ.

VII. Rei cogitantis voluntas fertur, voluntariè quidem, & liberè, (hoc enim est de essentiâ voluntatis) sed nihilominus infallibiliter in bonum sibi clarè cognitum, ideoque si nôrit aliquas perfectiones quibus careat, sibi statim ipsas dabit, si sint in suâ potestate.

VIII. Quod potest efficere id quod majus est, sive difficilius, potest etiam efficere id quod minus.

IX. Majus est creare, vel conservare substantiam quàm attributa, sive proprietates substantiæ; non autem majus est idem creare, quàm conservare, ut jam dictum est.

X. In omnis rei idea, sive conceptu continetur existentia, quia nihil possumus concipere nisi sub ratione existentis; nempe continetur existentia possibilis, sive contingens in conceptu rei limitatæ; sed necessaria, & perfecta in conceptu entis summè perfecti.

PROPOSITIO I.

Dei existentia ex solâ ejus naturæ consideratione cognoscitur

DEMONSTRATIO.

IDem est dicere aliquid in rei alicujus naturâ, sive conceptu contineri, ac dicere idipsum de eâ re esse verum (per def. 9.) atqui existentia necessaria in Dei conceptu continetur (per axio. 10.) ergo verum est de Deo dicere necessariam existentiam in eo esse, sive ipsum existere. Atque hic est syllogismus, de quo jam supra ad objectionem sextam: ejusque conclusio per se nota esse potest iis qui à præjudiciis sunt liberi, ut dictum est Postulato quinto; sed quia non facile est ad tantam perspicacitatem pervenire, aliis modis idem quæremus.

PRO-

PROPOSITIO II.

Dei existentia ex eo solo quod ejus idea sit in nobis, à posteriori demonstratur.

DEMONSTRATIO.

Realitas objectiva cujuslibet ex nostris ideis requirit causam in quâ eadem ipsa realitas non tantum objective, sed formaliter, vel eminenter contineatur; (per ax. 5) habemus autem ideam Dei (per def. 2. & 8.) hujusque ideæ realitas objectiva nec formaliter, nec eminenter in nobis continetur (per ax. 6.) nec in ullo alio præterquàm in ipso Deo potest contineri, (per def. 8.) ergo hæc idea Dei, quæ in nobis est, requirit Deum pro causa, Deusque proinde existit (per ax. 3.)

PROPOSITIO III.

Dei existentia demonstratur etiam ex eo quod nos ipsi habentes ejus ideam existamus.

DEMONSTRATIO.

SI vim haberem me ipsum conservandi, tanto magis haberem etiam vim mihi dandi perfectiones quæ mihi desunt (per ax. 8. & 9.) illæ enim sunt tantum attributa substantiæ, ego autem sum substantia, sed non habeo vim mihi dandi istas perfectiones, alioqui enim jam ipsas haberem (per ax. 7.) ergo non habeo vim meipsum conservandi. Deinde.

Non possum existere quin conserver quandiu existo, sive à me ipso, siquidem habeam istam vim, sive ab alio qui illam habet, (per ax. 1. & 2.) atqui existo, & tamen non habeo vim meipsum conservandi, ut jam jam probatum est, ergo ab alio conservor. Præterea, ille à quo conservor, habet in se formaliter, vel eminenter id omne quod in me est, (per. ax. 4.) in me autem est perceptio multarum perfectionum quæ mihi desunt, simulque ideæ Dei, (per def. 2. & 8.) ergo est etiam in illo, à quo conservor, earumdem perfectionum perceptio. Denique, ille idem non potest habere perceptionem ullarum perfectionum

quæ ipsi desint, sive quas in se non habeat formaliter, vel eminenter, (per ax. 7.) cum enim habeat vim me conservandi, ut jam dictum est, tanto magis haberent vim sibi ipsas dandi, si deessent, (per. ax. 8. & 9.) habet autem perceptionem earum omnium quas mihi deesse, atque in solo Deo esse posse concipio, ut mox probatum est, ergo illas formaliter, vel eminenter in se habet, atque ita est Deus.

COROLARIUM.

Creavit Deus cœlum & terram, & omnia quæ in eis sunt: insuperque potest efficere id omne quod clarè percipimus, prout idipsum percipimus.

DEMONSTRATIO.

HÆc omnia clarè sequuntur ex præcedenti propositione, in ipsa enim Deum existere ex eo probatum est, quod debeat aliquis existere in quo formaliter, vel eminenter sint omnes perfectiones quarum idea aliqua est nobis, est autem in nobis idea tantæ alicujus potentiæ, ut ab illo solo, in quo ipsa est, cœlum & terra, &c. creata sint & alia etiam omnia quæ à me ut possibilia intelliguntur ab eodem fieri possint: ergo simul cum Dei existentiâ hæc etiam omnia de ipso probata sunt.

PROPOSITIO IV.

Mens & corpus realiter distinguuntur.

DEMONSTRATIO.

QVidquid clarè percipimus, à Deo fieri potest, prout illud percipimus, (per coroll. præcedens) sed clarè percipimus mentem, hoc est, substantiam cogitantem, absque corpore, hoc est, absque substantiâ aliquâ extensâ, (per post. 2.) & vice versa corpus absque mente, (ut facile omnes concedunt) ergo saltem per divinam potentiam mens esse potest sine corpore, & corpus sine mente.

Jam vero Substantiæ quæ esse possunt una absque aliâ realiter

ter diſtinguuntur, (per def. 10.) atqui mens, & corpus ſunt Subſtantiæ, (per def. 5. 6. & 7.) quæ una abſque aliâ eſſe poſſunt, (ut mox probatum eſt) ergo mens & corpus realiter diſtinguuntur.

Notandumque me hîc uſum eſſe divina potentia pro medio, non quod extraordinariâ aliquâ vi opus ſit ad mentem à corpore ſeparandam, ſed quia cum de ſolo Deo in præcedentibus egerim, non aliud habui quo uti poſſem: nec refert à quâ potentiâ duæ res ſeparentur, ut ipſas realiter diſtinctas eſſe cognoſcamus.

OBIECTIONES
TERTIÆ
Cum Reſponſionibus Authoris.

Ad Meditationem primam de iis quæ dubium revocari poſſunt.

OBJECTIO PRIMA.

SAtis conſtat ex iis quæ dicta ſunt in hac Meditatione nullum eſſe κριτήριον quo ſomnia noſtra à vigiliâ, & ſenſione verâ dignoſcantur; & propterea phantaſmata quæ vigilantes, & ſentientes habemus, non eſſe accedentia objectis externis inhærentia, neque argumento eſſe talia objecta externa omnino exiſtere. Ideoque ſi ſenſus noſtros ſine aliâ ratiocinatione ſequamur, meritò dubitabimus an aliquid exiſtat, nec ne. Veritatem ergo hujus Meditationis agnoſcimus. Sed quoniam de eâdem incertitudine ſenſibilium diſputavit Plato, & alii antiquorum Philoſophorum; & vulgò obſervatur difficultas dignoſcendi vigiliam ab inſomniis, nolim excellentiſſimum authorem novarum ſpeculationum illa vetera publicare.

RESPONSIO.

Dubitandi ratione quæ hîc à Philoſopho admittuntur ut veræ non à me niſi tanquam veriſimiles fuêre propoſitæ ; iiſque uſus ſum, non ut pro novis venditarem, ſed partim ut lectorum animos præpararem ad res intellectuales conſiderandas, illaſque à corporeis diſtinguendas, ad quod omninò neceſſariæ mihi videntur, partim ut ad ipſas in ſequentibus Meditationibus reſponderem ; & partim etiam ut oſtenderem quàm firmæ ſint veritates quas poſtea propono, quandoquidem ab iſtis Metaphyſicis dubitationibus labefactari non poſſunt. Itaque nullam ex earum recenſione laudem quæſivi ; ſed non puto me magis ipſas omittere potuiſſe, quàm Medicinæ ſcriptor morbi deſcriptionem, cujus curandi methodum vult docere.

OBIECTIO II.

Ad Meditationem ſecundam.

De Natura mentis humanæ.

S*Vm res cogitans* ; rectè. Nam ex eo quod cogito, ſive phantaſma habeo ; ſive vigilans, ſive ſomnians, colligitur quod ſum cogitans, idem enim ſignificant *cogito, & ſum cogitans*. Ex eo quod ſum cogitans, ſequitur, *Ego ſum*, quia id quod cogitat non eſt nihil. Sed ubi ſubjungit, hoc eſt, *mens, animus, intellectus, ratio*, oritur dubitatio. Non enim videtur recta argumentatio, dicere, *ego ſum cogitans*, ergo *ſum cogitatio*: neque, *ego ſum intelligens*, ergo *ſum intellectus*. Nam eodem modo poſſem dicere, *ſum ambulans*, ergo *ſum ambulatio*. Sumit ergo D. Carteſius idem eſſe rem intelligentem, & intellectionem, quæ eſt actus intelligentis ; vel ſaltem idem eſſe rem intelligentem, & intellectum, qui eſt potentia intelligentis. Omnes tamen Philoſophi diſtinguunt ſubjectum à ſuis facultatibus, & actibus, hoc eſt, à ſuis proprietatibus, & eſſentiis, aliud enim eſt ipſum *ens*, aliud eſt ejus *eſſentia* ; poteſt ergo eſſe ut res cogitans ſit ſubjectum mentis, rationis, vel intellectus, ideoque corporeum aliquid, cujus contrarium ſumitur, non probatur, eſt tamen hæc illatio fundamentum concluſionis quam videtur velle D. C. ſtabilire.

Ibi-

Ibidem, *novi me existere, quæro quis sim ego quem novi, certissimum est hujus sic præcisè sumpti notitiam non pendere ab iis quæ existere nondum novi.*

Certissimum est notitiam hujus propositionis, *Ego existo*, pendere ab hâc, *ego cogito*, ut rectè ipse nos docuit: sed unde nobis est notitia hujus, *Ego cogito*? certè non ab alio quàm ab hoc, quod non possumus concipere actum quemcumque sine subjecto suo, veluti saltare sine saltante, scire sine sciente, cogitare sine cogitante.

Atque hinc videtur sequi rem cogitantem esse corporum quid, subjecta enim omnium actuum videntur intelligi solummodò sub ratione corporea, sive sub ratione materiæ, ut ostendit ipse post in exemplo ceræ, quæ mutatis colore, duritie, figura, & cæteris actibus, intelligitur tamen semper eadem res, hoc est eadem materia tot mutationibus subjecta; non autem colligitur me cogitare per aliam cogitationem: quamvis enim aliquis cogitare potest se cogitâsse, (quæ cogitatio nihil aliud est quàm meminisse) tamen omnino est impossibile cogitare se cogitare, sicut nec scire se scire, esset enim interrogatio infinita, unde scis te scire, te scire, te scire.

Quoniam igitur notitia hujus propositionis, *ego existo*, pendet à notitia hujus, *ego cogito*; & notitia hujus, ex eo quod non possimus separare cogitationem à materiâ cogitante, videtur inferendum potius rem cogitantem esse materialem quàm immaterialem.

RESPONSIO.

Ubi *dixi hoc est mens, animus, intellectus, ratio, &c.* non intellexi per ista nomina solas facultates, sed res facultate cogitandi præditas, ut per duo priora vulgo intelligitur ab omnibus; & per duo posteriora frequenter: hocque tam expresse, totque in locis explicui ut nullus videatur fuisse dubitandi locus.

Neque hîc est paritas inter ambulationem, & cogitationem, quia ambulatio sumi tantum solet pro actione ipsa; cogitatio interdum pro actione, interdum pro facultate, interdum pro re in quâ est facultas.

Nec dico idem esse rem intelligentem & intellectionem, nec quidem rem intelligentem, & intellectum, si sumatur intellectus pro facultate, sed tantùm quando sumitur pro re ipsâ quæ intelligit. Fateor autem ultro me ad rem, sive substantiam, quam volebam exuere omnibus iis quæ ad ipsam non pertinent significandam, usum fuisse verbis quammaxime potui abstractis ut contra hic Philosophus utitur vocibus quammaximè concretis, nempe *subjecti, materiæ, & corporis*, ad istam rem cogitantem significandam, ne patiatur ipsam à corpore divelli.

Nec vereor ne cui videatur iste ejus modus plura simul conjungendi aptior ad veritatem inveniendam, quàm meus, quo singula quammaxime possum distinguo. Sed omittamus verba, loquamur de re.

Potest, inquit, *esse ut res congitans sit corporeum aliquid cujus contrarium sumitur, non probatur.* Imo contrarium non assumpsi, nec ullo modo eo usus pro fundamento, sed planè indeterminatum reliqui usque ad sextam Meditationem in quâ probatur.

Deinde *rectè dicit nos non posse concipere actum ullum sine subjecto suo*, ut cogitationem sine re cogitante, quia id quod cogitat non est nihil: sed absque ullâ ratione, & contra omnem loquendi usum, omnemque logicam addit, *hinc videri sequi rem cogitantem esse corporeum quid: subjecta enim omnium actuum intelliguntur quidem sub ratione substantiæ*, (vel etiam si lubet sub ratione materiæ, nempe Metaphysicæ) non autem idcirco sub ratione corporum.

Sed & logici, & vulgò omnes dicere solent substantias alias esse spirituales, alias corporeas. Nec aliud probavi exemplo ceræ, nisi tantùm, colorem, duritiem, figuram, non pertinere ad rationem formalem ipsius ceræ. Nec etiam de ratione formali mentis, nec quidem de ratione formali corporis ibi egi.

Neque ad rem pertinet quod hic Philosophus dicat unam cogitationem non posse esse subjectum alterius cogitationis, quis enim unquam præter ipsum hoc finxit? sed ut rem ipsam paucis explicem, certum est cogitationem non posse esse sine re cogitante, nec omnino ullum actum, sive ullum accidens

sine

fine ſubſtantia cui inſit: Cùm autem ſubſtantiam non immediatè per ipſam cognoſcamus, ſed per hoc tantum quod ſit ſubjectum quorundam actuum, valdè rationi conſentaneum eſt, & uſus jubet, ut illas ſubſtantias quas agnoſcimus eſſe ſubjecta planè diverſorum actuum, ſive accidentium, diverſis nominibus appellemus; atque ut poſtea utrum illa diverſa nomina res diverſas, vel unam & eandem ſignificent, examinemus. Sunt autem actus quidam quos vocamus corporeos, ut magnitudo, figura, motus, & alia omnia quæ abſque locali extenſione cogitari non poſſunt: atque ſubſtantiam, cui illi inſunt, vocamus *corpus*, nec fingi poteſt alia eſſe ſubſtantia quæ ſit ſubjectum figuræ, alia quæ ſit ſubjectum motus localis, &c. quia omnes illi actus conveniunt ſub unâ communi ratione extenſionis: ſunt deinde alii actus, quos vocamus *cogitativos*, ut intelligere, velle, imaginari, ſentire, &c. qui omnes ſub ratione communi cogitationis, ſive perceptionis, ſive conſcientiæ conveniunt: atque ſubſtantiam cui inſunt dicimus eſſe rem cogitantem, ſive mentem, ſive alio quo vis nomine, modò ne ipſam cum ſubſtantiâ corporeâ confundamus, quoniam actus cogitativi nullam cum actibus corporeis habent affinitatem, & cogitatio, quæ eſt ipſarum ratio communis toto genere differt ab extenſione quę eſt ratio communis aliorum. Poſtquam verò duos diſtinctos conceptus iſtarum duarum ſubſtantiarum formavimus, facilè eſt ex dictis in ſexta Meditatione cognoſcere an una & eadem ſint, an diverſæ.

OBIECTIO III.

QVid ergo eſt quod à meâ cogitatione diſtinguatur? quid, quod à me ipſo ſeparatum dici poteſt?

Forte reſpondebit aliquis huic quæſtioni; à me cogitatione diſtinguor ipſe ego qui cogito: & à me, non ſeparatam quidem, ſed diverſam eſſe meam, cogitationem, eo modo, quo (ut ante dictum eſt) diſtinguitur ſaltatio à ſaltante: quod ſi D. C. oſtenderit idem eſſe eum qui intelligit, & intellectum, recidemus in modum loquendi Scholaſticum; Intellectus intelligit, viſus videt, voluntas vult, & per analogiam optimam, ambulatio, vel ſaltem facultas ambulandi ambulabit. Quæ omnia obſcura

ſcura impropria, & perſpicuitate ſolita Domini Des Cartes indigniſſima,

RESPONSIO.

Non nego me, qui cogito, diſtingui à mea cogitatione, ut rem à modo, ſed ubi quæro, *quid ergo eſt quod à meâ cogitatione diſtinguatur*, hoc intelligo de variis cogitandi modis ibi recenſitis, non de meâ ſubſtantiâ: & ubi addo, *quid quod à me ipſo ſeparatum dici poſſit*, ſignifico tantùm illos omnes cogitandi modos mihi ineſſe; nec video quid hîc dubii vel obſcuritatis fingi poſſit.

OBIECTIO IV.

SVpereſt igitur ut concedam, me ne imaginari quidem quid ſit hæc cera, ſed ſola mente concipere.

Differentia magna eſt inter imaginari, hoc eſt, ideam aliquam habere, & mente concipere, hoc eſt ratiocinando colligere rem aliquam eſſe, vel rem aliquam exiſtere. Sed non explicuit nobis D. C. in quo differunt. Veteres quoque Peripatetici docuerunt ſatis clarè non percipi ſubſtantiam ſenſibus, ſed colligi rationibus.

Quid jam dicimus, ſi forte ratiocinatio nihil aliud ſit quàm copulatio, & concatenatio nominum, ſive appellationum per verbum hoc *eſt*? unde colligimus ratione nihil omninò de Naturâ rerum, ſed de earum appellationibus, nimirum utrum copulemus rerum nomina ſecundum pacta (quæ arbitrio noſtro fecimus circa ipſarum ſignificationes) vel non. Si hoc ſit, ſicut eſſe poteſt, ratiocinatio dependebit à nominibus, nomina ab imaginatione, & imaginatio forte, ſicut ſentio, ab organorum corporeorum motu, & ſic mens nihil aliud erit præterquam motus in partibus quibuſdam corporis organici.

RESPONSIO.

Differentiam inter imaginationem, & puræ mentis conceptum hîc explicui, ut in exemplo enumerans quænam ſint in cera

quæ

quæ imaginamur, & quænam quæ solâ mente concipimus; sed & alibi explicui quo pacto unam & eandem rem, puta pentagonum, aliter intelligamus, & aliter imaginemur: est autem in ratiocinatione copulatio non nominum, sed rerum nominibus significatarum; mirorque alicui contrarium venire posse in mentem. Quis enim dubitat quin Gallus, & Germanus eadem planè iisdem de rebus possint ratiocinari, cum tamen verba concipiant planè diversa? & nunquid Philosophus seipsum condemnat cùm loquitur de pactis quæ arbitrio nostro fecimus circa verborum significationes? Si enim admittit aliquid verbis significari, quare non vult ratiocinationes nostras esse de hoc aliquid quod significatur potius quàm de solis verbis? Ac certe eodem jure quo concludit mentem esse motum, posset etiam concludere terram esse cœlum, vel quidquid aliud ipsi placuerit.

OBIECTIO V.

Ad Meditationem tertiam.

DE DEO

Quædam ex his (scilicet cogitationibus humanis) *tanquam rerum imagines sunt, quibus solis propriè convenit ideæ nomen, ut cum hominem, vel Chimæram, vel Cœlum, vel Angelum, vel Deum cogito.*

Cum hominem cogito, agnosco ideam, sive imaginem constitutam ex figurâ, & colore, de quâ possum dubitare, an sit hominis similitudo, vel non. Similiter cùm cogito cœlum. Cum Chimæram cogito, agnosco ideam, sive imaginem, de quâ possum dubitare, an sit similitudo alicujus animalis, non existentis, sed quod existere possit, vel extiterit alio tempore, vel non.

Cæterùm cogitanti Angelum obversatur animo aliquando imago flammæ, aliquando puelli formosi alati, de quâ certus mihi videor esse quod non habet similitudinem Angeli, neque ergo esse eam Angeli ideam, sed credens esse creaturas aliquas Deo ministrantes, invisibiles, & immateriales, rei creditæ, vel suppositæ nomen imponimus Angelum, cum tamen idea, sub quâ Angelum imaginor, sit composita ex ideis rerum visibilium.

Eodem modo ad nomen venerandum Dei, nullam Dei habe-

mus imaginem, sive ideam, ideoque prohibemur Deum sub imagine adorare, ne illum, qui inconceptibilis est, videamur nobis concipere.

Videtur ergò nullam esse in nobis Dei ideam, Sed sicut cœcus natus, sæpius igni admotus, & sentiens se calere, agnoscit esse aliquid, à quo calefactus est; audiensque illud appellari ignem, concludit ignem existere, nec tamen qualis figuræ, aut coloris ignis sit cognoscit, vel ullam omnino ignis ideam, vel imaginem animo obversantem habet.

Itaque homo cognoscens debere esse causam aliquam suarum imaginum, vel idearum, & causæ illius aliam causam priorem, & sic continuo, deducitur tandem ad finem, sive suppositionem alicujus causæ æternæ, quæ quia nunquam cœpit esse, causam se habere priorem non potest, necessario aliquid æternum existere concludit; nec tamen ideam ullam habet, quam possit dicere esse ideam æterni illius, sed rem creditam, vel agnitam nominat, sive appellat Deum.

Jam quoniam expositione hâc, quod habemus ideam Dei in animâ nostrâ procedit D. C. ad probationem hujus Theorematis, quod Deus (id est summè potens, sapiens, mundi creator) existat, oportuit illam ideam Dei melius explicari, & non modò inde deducere ipsius existentiam; sed etiam mundi creationem.

RESPONSIO.

Hic nomine ideæ vult tantum intelligi imagines rerum materialium in phantasiâ corporeâ depictas, quo positio facile illi est probare nullam Angeli, nec Dei propriam ideam esse posse; atqui ego passim ubique, ac præcipuè hoc ipso in loco, ostendo me nomen ideæ sumere pro omni eo quod immediate à mente percipitur, adeò ut cum volo, & timeo, quia simul percipio me velle, & timere, ipsa volitio, & timor inter ideas à me numerentur, ususque sum hoc nomine, quia jam tritum erat à Philosophis ad formas perceptionum mentis divinæ significandas, quamvis nullam in Deo phantasiam agnoscamus; & nullum aptius habebam. Satis autem puto me explicuisse ideam Dei pro iis qui ad meum sensum volunt attendere; sed pro iis qui

mea

mea verba malunt aliter quàm ego intelligere, nunquam possem satis. Quod denique hic additur de mundi creatione, planè est à quæstione alienum.

OBIECTIO VI.

ALiæ verò (cogitationes) *alias quasdam præterea formas habent, ut cum volo, cum timeo, cum affirmo, cum nego, semper quidem aliquam rem ut subjectum meæ cogitationis apprehendo. Sed aliquid etiam amplius quàm istius rei similitudinem cogitatione complector, & ex his aliæ voluntates sive affectus, aliæ autem judicia appellantur.*

Cum quis vult, vel timet, habet quidem imaginem rei quam timet, & actionis quam vult, sed quid amplius volens, vel timens cogitatione complectitur non explicatur. Et si quidem timor sit cogitatio, non video quo modo potest esse alia, quàm cogitatio rei quam quis timet. Quid enim est timor irruentis leonis aliud, quàm idea irruentis leonis, & effectus (quem talis idea generat in corde) quo timens inducitur ad motum animalem illum, quem vocamus fugam. Jam motus hic fugæ non est cogitatio, quare remanet non esse in timore aliam cogitationem præter illam quæ consistit in similitudine rei: idem dici posset de voluntate.

Præterea affirmatio, & negatio non sunt sine voce, & appellationibus, ita ut animantia bruta non possint affirmare, neque negare, ne cogitatione quidem, ideòque neque judicare; attamen cogitatio similis potest esse in homine, & bestia. Nam cùm affirmamus hominem currere, non habemus aliam cogitationem ab eâ quam habet canis videns currentem Dominum suum: nihil igitur addit affirmatio, vel negatio cogitationibus simplicibus, nisi fortè cogitationem quòd nomina, ex quibus constat affirmatio, sint nomina ejusdem rei in affirmante: quod non est complecti cogitatione plus quàm rei similitudinem, sed eandem similitudinem bis.

RESPONSIO.

Per se notum est aliud esse videre leonem & simul illum ti-

mere, quàm tantùm illum videre: item aliud esse videre hominem currentem, quàm sibi ipsi affirmare, se illum videre quod fit sine voce. Nihilque hîc animadverto quod egeat responsione.

OBIECTIO VII.

SVperest ut examinem, qua ratione ideam istam à Deo accepi, neque enim illam sensibus hausi, nec unquam non expectanti mihi advenit, ut solent rerum sensibilium ideæ, cùm ipsæ res externis sensuum organis occurrunt, vel occurrere videntur, nec etiam à me efficta est, nam nihil ab ea detrahere, nihil illi superaddere planè possum, ac proinde superest ut mihi sit innata, quemadmodum etiam mihi est innata idea mei ipsius.

Si non detur Dei idea (non autem probatur dari) quemadmodum non dari videtur, tota hæc collabitur disquisitio. Præterea idea mei ipsius mihi oritur (si corpus meum spectatur) ex visione; si anima, nulla omnino animæ est idea, sed ratione colligimus esse aliquid internum corpori humano, quod ei motum impertit animalem, quo sentit, & movetur, atque hoc quidquid est, sine ideâ vocamus animam.

RESPONSIO.

Si detur Dei idea (ut manifestum est illam dari) tota hæc collabitur objectio; cumque additur non dari animæ ideam, sed ratione colligi, idem est ac si diceretur non dari ejus imaginem in phantasiâ depictam, sed dari tamen illud quod ego ideam vocavi.

OBIECTIO VIII.

ALiam vero solis ideam, ex rationibus astronomicis desumptam, hoc est, ex notionibus quibusdam mihi innatis elicitam. Solis idea unica uno tempore videtur esse, sive spectetur oculis, sive ratiocinatione intelligatur esse multoties major quàm videtur; Nam hæc altera non est idea solis, sed collectio per argumenta, ideam solis multoties fore majorem, si multò propiùs spectaretur.

Verum

Verùm diversis temporibus diversæ possunt esse solis ideæ, ut si uno tempore nudo oculo, alio tubo optico spectetur: sed rationes Astronomiæ non reddunt ideam solis majorem, vel minorem, docent potius ideam sensibilem fallacem esse.

RESPONSIO.

Hic quoque quod dicitur non esse idea solis, & tamen describitur, est idipsum quod ego ideam voco.

OBIECTIO XI.

Nam procul dubio illæ ideæ, quæ substantiam mihi exhibent, majus aliquid sunt, atque, ut ita loquar, plus realitatis objectivæ in se continent, quàm illæ quæ tantùm modos, sive accidentia repræsentant. Et rursus illa per quam summum aliquem Deum, æternum, infinitum, omniscium, omnipotentem rerumque omnium quæ præter ipsum sunt, creatorem intelligo, plus profectò realitatis objectivæ in se habet, quam illæ per quas finitæ substantiæ exhibentur.

Notavi sæpiùs ante, neque Dei neque animæ dari ullam ideam; addo jam neque substantiæ; substantia enim (ut quæ est materia subjecta accidentibus, & mutationibus) solâ ratiocinatione evincitur, nec tamen concipitur, aut ideam ullam nobis exhibet; hoc si verum sit, quomodo dici potest ideas, quæ substantias mihi exhibent, majus aliquid esse, & plus habere realitatis objectivæ, quàm illas quæ mihi exhibent accidentia? præterea consideret denuò D. C. quid velit dicere plus realitatis? an realitas suscipit magis & minus? vel si putat unam rem aliâ magis esse rem; consideret quomodo hoc possit captui nostro cum tantâ perspicuitate explicari, quanta exigitur in omni demonstratione, & quanta ipsa aliàs usus est.

RESPONSIO.

Notavi sæpius me nominare ideam idipsum quod ratione evincitur, ut & alia quæ quolibet modo percipiuntur. Satisque explicui quomodo realitas suscipiat plus & minus: ita nempe ut substantia sit magis res quàm modus: atque si dentur qualitates reales, vel substantiæ incompletæ, sunt magis res quàm

modi, sed minus quàm substantiæ completæ: ac denique si detur substantia infinita, & independens, est magis res quàm finita, & dependens. Hæcque omnia per se sunt notissima.

OBIECTIO X.

ITaque sola restat idea Dei, in qua considerandum est, an aliquid sit quod à me ipso non potuerit proficisci: Dei nomine intelligo substantiam quandam infinitam, independentem, summe intelligentem, summè potentem, & à qua tum ego ipse, tum aliud omne, si quid aliud exstat, est creatum. Quæ sanè omnia talia sunt, ut quò diligentius attendo, tanto minus à me solo profecta esse videantur, ideoque ex antedictis Deum necessario existere est concludendum.

Considerans attributa Dei, ut Dei ideam inde habeamus, & ut videamus an in illâ aliquid sit quod à nobis ipsis non potuerit proficisci, invenio, ni fallor, neque à nobis proficisci quæ ad nomen Dei cogitamus, neque esse necessarium ut proficiscantur aliunde quàm ab objectis externis, nam Dei nomine intelligo *substantiam*, hoc est intelligo Deum existere, (non per ideam, sed per ratiocinationem) *infinitam* (hoc est, quod non possum concipere, neque imaginari terminos ejus, sive partes extremas, quin adhuc possim imaginari ulteriores) ex quo sequitur ad nomen *infiniti* non oriri ideam infinitatis divinæ, sed meorum ipsius finium, sive limitum: *Independentem*, hoc est, non concipio causam ex quâ Deus oriatur.

Ex quo patet me aliam ideam ad nomen *independentis* non habere præter memoriam mearum idearum incipientium diversis temporibus, ideoque dependentium.

Quapropter dicere Deum esse *independentem* nihil aliud est, quàm dicere Deum esse ex earum rerum numero, quarum non imaginor originem; sicut dicere Deum esse *infinitum*, idem est ac si dicamus eum esse in numero earum rerum, quarum non concipimus fines. Et sic omnis idea Dei excluditur qualis enim est idea sine origine, & terminis.

Summè intelligentem, quæro hîc per quam ideam D. C. intelligit intellectionem Dei? *summè potentem*: item per quam ideam intelligitur potentia, quæ est rerum futurarum, hoc est non existentium.

Certè

Certè ego potentiam intelligo ex imagine, sive memoria actionum præteritarum, hoc modo colligens; sic fecit, ergo sic potuit facere: ergo existens idem sic poterit iterum facere: hoc est, habet potentiam faciendi. Jam hæc omnia sunt ideæ quæ ortæ esse possunt ab objectis externis.

Creatorem omnium quæ extant, creationis imaginem quandam mihi ipsi fingere possum ex iis quæ vidi, velut hominem nascentem, sive crescentem velut ex puncto in figuram, & magnitudinem quam nunc habet; aliam ideam ad nomen creatoris nemo habet; sed non sufficit ad probandam creationem quod imaginari possumus, mundum esse creatum.

Ideoque etsi demonstratum esset aliquid *infinitum*, *independens*, *summè potens*, *&c.* existere, non tamen sequitur existere creatorem. Nisi quis putet rectè inferri ex eo quod existit aliquid quod nos credimus creâsse cætera omnia, ideo mundum ab eo fuisse aliquando creatum.

Præterea ubi dicit ideam Dei, & animæ nostræ nobis innatam esse, velim scire si animæ dormientium profundè sine insomnio cogitent; si non, non habent eo tempore ideas ullas, quare nulla idea est innata, nam quod est innatum semper adest.

RESPONSIO.

Nihil eorum quæ Deo tribuimus, ab objectis externis tanquam ab exemplari potest esse profectum, quia nihil est in Deo simile iis quæ sunt in rebus externis, hoc est corporeis: quidquid autem iis dissimile cogitamus, manifestum est non ab ipsis, sed à causâ istius diversitatis in cogitatione nostrâ proficisci.

Et quæro hîc quo pacto iste Philosophus intellectionem Dei à rebus externis deducat: quam autem habeam ejus ideam facile explico, dicendo me per ideam intelligere id omne quod forma est alicujus perceptionis; quis enim est qui non percipiat se aliquid intelligere, ac proinde qui non habeat istam sive ideam intellectionis, quam idefinitè extendendo format ideam intellectionis divinæ, & sic de cæteris ejus attributis.

Quoniam verò usi sumus idea Dei quæ in nobis est ad ejus existentiam demonstrandam, atque in hâc ideâ tam immensa potentia

potentia continetur ut intelligamus repugnare, si Deus existat, aliquid aliud præter ipsum existere, nisi quod ab ipso sit creatum, planè sequitur ex eo quòd demonstrata sit ejus existentia, demonstratum etiam esse totum mundum, sive res omnes à Deo diversas, quæcunque existunt, ab ipso esse creatas.

Denique cùm dicimus ideam aliquam nobis esse innatam, non intelligimus illam nobis semper obversari, sic enim nulla prorsus esset innata sed tantùm nos habere in nobis ipsis facultatem illam eliciendi.

OBIECTIO XI.

Totaque vis argumenti in eo est, quod cognoscam fieri non posse ut existant talis naturæ qualis sum, nempe ideam Dei in me habens, nisi revera Deus etiam existat, Deus, inquam, ille cujus idea in me est.

Quoniam ergo non est demonstratum nos ideam Dei habere, & Christiana religio nos obligat credere Deum esse inconceptibilem, hoc est, ut ego opinor, cujus idea non habetur, sequitur existentiam Dei non esse demonstratam, multò minus creationem.

RESPONSIO.

Cum dicitur Deus inconceptibilis, intelligitur de conceptu adæquatè illum comprehendente: quomodo autem idea Dei habeatur, ad nauseam usque repetitum est: ac nihil omnino hîc affertur quod demonstrationes meas convellat.

OBIECTIO XII.

Ad Meditationem quartam.

DE VERO ET FALSO.

Atque ita certè intelligo errorem, quatenus error est, non esse quid reale, sed tantummodo defectum. Nec proinde ad errandum mihi opus esse aliqua potestate ad hunc finem à Deo tributa.

Certum est ignorantiam tantummodò esse defectum, neque opus esse facultate aliquâ positivâ ad ignorandum; sed de errore non est ita res manifesta, videntur enim lapides & inanimata errare non

re non posse, propter hoc solum quod non habeant facultatem ratiocinandi, neque imaginandi: proinde pronum est colligere quod ad errandum opus sit facultate ratiocinandi, vel saltem imaginandi, quæ facultates sunt ambæ positivæ tributæ omnibus, & solis errantibus.

Præterea D.C. dicit sic, *adverto illos* (scilicet meos errores) *à duabus causis simul concurrentibus dependere, nempe à facultate cognoscendi quæ in me est, & à facultate eligendi, sive ab arbitrii libertate*: Quod videtur præcedentibus contradictorium. Ubi notandum quoque arbitrii libertatem assumi sine probatione, contra opinionem Calvinistarum.

RESPONSIO.

Etsi ad errandum opus sit facultate ratiocinandi (vel potius judicandi, sive affirmandi, & negandi) quia nempe est ejus defectus, non ideo sequitur hunc defectum esse realem, ut neq; cœcitatem esse realem, quamvis lapides non dicantur cœci, propter hoc solum quod non sint visus capaces. Mirorque me nullam hactenus rectam illationem in his objectionibus invenisse. Nihil autem de libertate hîc assumpsi, nisi quod omnes experimur in nobis, estque lumine naturali notissimum, nec intelligo quam ob causam precedentibus contradictorium esse dicatur.

Etsi verò forte multi sint qui cùm ad præordinationem Dei respiciunt, capere non possunt, quomodo cum ipsâ consistat nostra libertas, nemo tamen cùm seipsum tantùm respicit, non experitur unum & idem esse voluntarium, & liberum. Neque hîc est locus examinandi, quænam sit eâ de re opinio aliorum.

OBIECTIO XIII.

Exempli causa cùm examinarem his diebus, an aliquid in mundo existeret, atque adverterem ex hoc ipso quod illud examinarem, evidenter sequi me existere, non potui quidem non judicare quod tam clarè intelligebam verum esse, non quòd ab aliquâ vi externâ fuerim ad id coactus, sed quia ex magnâ luce in intellectu magna consequuta est propensio in voluntate, atque ita tantò magis sponte, & liberè illud credidi, quanto minus fui ad illud ipsum indifferens.

Vox hæc, *magna lux in intellectu*, metaphorica est; nec igitur argumentativa: unusquisque autem qui dubitatione caret, talem lucem prætendit, & habet propensionem voluntatis ad affirmandum id de quo non dubitat, non minorem quàm qui reverà scit. Potest ergo lux hæc esse causâ quare quis obstinatè opinionem aliquam defendat, vel teneat, sed non quòd sciat veram eam esse.

Præterea non modò scire aliquid verum esse, sed & credere, vel assensum præbere, aliena sunt à voluntate; nam quæ validis argumentis probantur, vel ut credibilia narrantur, volentes nolentes credimus. Verum est quod affirmare, & negare, propugnare, & refellere propositiones sunt actus voluntatis, sed non ideo sequitur assensum internum dependere à voluntate.

Non itaque satis demonstratur conclusio quæ sequitur, *atque in hoc liberi arbitrii non recto usu privatio illa inest quæ formam erroris constituit.*

RESPONSIO.

Nihil ad rem attinet querere an vox, *magna lux*, sit argumentativa, nec ne, modò sit explicativa, ut revera est. Nemo enim nescit per lucem in intellectu intelligi perspicuitatem cognitionis, quàm fortè non habent omnes qui putant se habere, sed hoc non impedit quominus valdè diversa sit ab obstinata opinione absque evidenti perceptione concepta.

Cùm autem hîc dicitur nos rebus clarè perspectis volentes nolente assentiri, idem est ac si diceretur, nos bonum clarè cognitum volentes nolentes appetere: verbum enim, *nolentes*, in talibus non babet locum, quia implicat nos idem velle & nolle.

OBIECTIO XIV.

Ad Meditationem quintam.

DE ESSENTIA RERUM MATERIALIUM.

V*T cum, exempli causa, triangulum imaginor, etsi fortasse talis figura nullibi gentium extra cogitationem meam existat, nec unquam extiterit, est tamen profectò determinata quædam ejus natura,*

sive

ſive eſſentia, ſive forma immutabilis & æterna quæ à me non efficta eſt, nec à mea mente dependet ut patet ex eo quod poſſint demonſtrari variæ proprietates de iſto triangulo.

Si triangulum nullibi gentium exiſtat, non intelligo quomodo naturam aliquam habeat, quod enim nullibi eſt, non eſt: Neque ergo habet eſſe, ſeu naturam aliquam: triangulum in mente, oritur ex triangulo viſo, vel ex viſis ficto, cum autem ſemel rem (unde putamus oriri ideam trianguli) nomine trianguli appellaverimus, quanquàm perit ipſum triangulum, nomen manet. Eodem modo ſi cogitatione noſtra ſemel conceperimus angulos trianguli omnes ſimul æquari duobus rectis, & nomen hoc alterum dederimus triangulo, *habens tres angulos æquales duobus rectis*: Etſi nullus angulus exiſteret in mundo, tamen nomen maneret, & ſempiterna erit veritas propoſitionis iſtius, *triangulum eſt habens tres angulos duobus rectis æquales*. Sed non erit ſempiterna natura trianguli, ſi forte omne triangulum periret.

Vera ſimiliter in æternum erit propoſitio, *homo eſt animal*, propter nomina æterna, ſed pereunte genere humano, non erit amplius natura humana.

Unde conſtat eſſentiam, quatenus diſtinguitur ab exiſtentia, nihil aliud eſſe præter nominum copulationem per verbum, *eſt*; ideoque eſſentia abſque exiſtentia eſt commentum noſtrum: & videtur eſſe ut Imago hominis in animo ad hominem; ita eſſe eſſentiam ad exiſtentiam, vel ut hæc Propoſitio, *Socrates eſt homo*; ad hanc, Socrates eſt, vel exiſtit; ita Socratis eſſentia ad ejuſdem exiſtentiam: *Iam*, *Socrates eſt homo*, quando Socrates non exiſtit, ſignificat connexionem nominum tantùm & *eſt*, ſive *eſſe* habet ſub ſe Imaginem unitatis rei duobus nominibus nominatæ.

RESPONSIO.

Nota eſt omnibus eſſentiæ ab exiſtentia diſtinctio, & quæ hic de nominibus æternis, loco conceptuum, ſive idearum æternæ veritatis dicuntur, jam antè fuerunt ſatis exploſa.

OBIECTIO XV.

Ad Meditationem sextam

DE RERUM MATERIALIUM EXISTENTIA.

CUm enim nullam planè facultatem mihi dederit Deus ad hoc, utrum ideæ emittantur à corporibus nec-ne *cognoſcendum, ſed contra magnam propenſionem ad credendum illas à rebus corporeis emitti, non video qua ratione poſſit intelligi ipſum non eſſe fallacem, ſi aliunde quàm à rebus corporeis emitterentur; ac proinde res corporeæ exiſtunt.*

Communis eſt opinio, non peccare Medicos qui ægrotos decipiunt ipſorum ſalutis cauſa: neque patres qui filios ſuos fallunt boni ipſorum gratiâ; neque crimen deceptiones conſiſtere in falſitate dictorum, ſed in injuriâ decipientium. Viderit igitur D.C. an vera ſit propoſitio univerſaliter ſumpta, *Deus nullo caſu poteſt nos fallere*, nam ſi non ſit vera ita univerſaliter, non ſequitur concluſio illa, *ergo res corporeæ exiſtunt.*

RESPONSIO.

Ad meam concluſionem non requiritur, ut nullo caſu poſſimus falli, (admiſi enim ultrò nos ſæpe falli) ſed ut non fallamur cùm iſte noſter error decipiendi voluntatem in Deo teſtaretur, qualem in eo eſſe repugnat, rurſuſque hic eſt mala illatio.

OBIECTIO ULTIMA.

NUnc enim adverto permagnum eſſe inter utrumque (hoc eſt inter vigiliam & inſomnium) *diſcrimen, in eo quòd nunquam inſomnia cum reliquis omnibus actionibus vitæ à memoria conjungantur.*

Quæro utrum ſit hoc certum, quod quis ſomnians ſe dubitare an ſomniet nec ne, non poſſit ſomniare cohærere ſuum ſomnium cum ideis rerum longa ſerie præteritarum. Si poteſt, ea

ea quæ ſomnianti videntur eſſe actiones vitæ ſuæ anteactæ, poſſunt cenſeri pro veris non minùs quàm ſi vigilaret. Præterea quoniam, ut ipſe affirmat, omnis ſcientiæ certitudo & veritas ab unâ veri Dei cognitione pendet, Atheus vel non poteſt colligere ſe vigilare ex memoriâ anteactæ vitæ, vel poteſt aliquis ſcire ſe vigilare ſine veri Dei cognitione.

RESPONSIO.

Non poteſt ſomnians ea quæ ſomniat cum ideis rerum præteritarum revera connectere, quamvis ſomniare poſſit ſe connectere, quis enim negat dormientem falli poſſe? atqui poſtea experrectus errorem ſuum facile dignoſcet.

Poteſt verò atheus colligere ſe vigilare ex memoriâ anteactæ vitæ, ſed non poteſt ſcire hoc ſignum ſufficere ut certus ſit ſe non errare, niſi ſciat ſe à Deo non fallante eſſe creatum.

OBIECTIONES

QVARTÆ

Ad virum Clariſſimum Epiſtola.

Oluiſti vir Clariſſime, gratis me beare, ſummi beneficii compenſationem exigis, & quidem gravem, dum eâ tantum lege ingenioſiſſimi operis participem me fieri voluiſti, ut ſenſus de illo meos aperirem. Dura profectò conditio, quàm res plucherrimas noſcendi cupiditas extorſit, & adverſus quam libentiſſimè reclamarem, ſit ut à Prætore datur exceptio, *ſi quid vi aut metu*, ita novam poſſim obtinere *ſi quid ſuadente voluptate factum eſt*.

Quid enim vis tibi? meum de Authore judicium non expectas, cujus ſummam ingenii vim eruditionemque ſingularem quanti faciam jam pridem nôſti: non ignoras etiam quàm moleſtis occupationibus detinear, nec, ſi quid mihi tribuis amplius quàm deceat, ſequitur ut ego meæ tenuitatis conſcius non ſim,

ſim, & tamen quod examinandum præbes, cum ingenium non vulgare, tum plurimum ſerenæ mentis deſiderat, ut à rerum omnium exteriorum ſtrepitu libera ſibi ipſi vacet, quod non niſi attenta Meditatione, & defixo in ſeipſam obtutu fieri poſſe ſatis vides. Parendum nihilominus, ſiquidem jubes, quidquid à me peccabitur penes te culpa erit, qui ad ſcribendum cogis. Quamquam verò totum hoc opus Philoſophia ſibi vindicare poſſit, quia tamen vir modeſtiſſimus ultrò ſe Theologorum tribunali ſiſtit, duplicem hic agam perſonam, proponamque primùm quæ circa præcipuas de natura Mentis noſtræ, & de Deo quæſtiones à Philoſophis opponi poſſe mihi videbuntur, tum verò ſcrupulos aperiam quos in opere univerſo Theologus poſſet offendere.

De natura mentis humanæ.

HIc primum mirari ſubit virum Clariſſimum idem pro totius ſuæ Philoſophiæ principio ſtatuiſſe quod ſtatuit D. Auguſtinus, acerrimi vir ingenii, nec in Theologicis modò, ſed etiam in Philoſophicis rebus planè mirandus. Lib. enim 2 de Libero arbitrio cap. 3. Alipius cum Ennodio diſputans probaturuſque Deum eſſe, *Prius*, inquit, *abs te quæro ut de manifeſtiſſimis capiamus exordium, utrum tu ipſe ſis, an tu forte metuis ne hac in interrogatione fallaris, cum utique ſi non eſſes, falli omnino non poſſes?* quibus ſimilia ſunt Authoris noſtri verba, *ſed eſt deceptor neſcio quis ſummè potens, ſummè callidus qui de induſtria me ſemper fallit: haud dubiè ego etiam ſum ſi me fallit.* Sed pergamus, &, quod potius ad rem facit, videamus quo pacto ex hoc principio confici poſſit Mentem noſtram à corpore eſſe ſeparatam.

Dubitare poſſum an corpus habeam, imo an ullum ſit in rerum natura corpus, nec tamen mihi licet dubitare quin ſim, ſive exiſtam, quandiu dubito, ſive cogito.

Ego igitur, qui dubito, & cogito, corpus non ſum, alioquin de corpore dubitando de me ipſo dubitarem.

Imò etiamſi obſtinata mente contendam, nullum eſſe omnino corpus, manet nihilominus poſitio, ego aliquid ſum, non ſum igitur corpus; acutè ſanè, ſed opponet aliquis quod etiam ſibi

sibi ipsi author objicit, quod de corpore dubitem, vel corpus esse negem, non efficitur nullum esse corpus.

Fortassis ergo contingit ut hæc ipsa quæ suppono nihil esse, quia mihi sunt ignota, tamen in rei veritate non differant ab eo me quem novi. *Nescio*, inquit, *de hac re non disputo; novi me existere, quæro quis sim ego ille quem novi; certissimum est hujus sic præcisè sumpti notitiam non pendere ab iis quæ existere nondum novi.*

Verùm cum fateatur per argumentum in methodo propositum rem eò tantum deductam esse, ut quidquid corporeum est excluderet à natura mentis suæ, *non in ordine ad ipsam rei veritatem, sed dumtaxat in ordine ad suam perceptionem* (*adeo ut sensus esset, se nihil planè cognoscere quod ad essentiam suam sciret pertinere, præterquam quod esset res cogitans*) patet ex hac responsione in iisdem adhuc terminis disputationem hærere, proinde integram restare quæstionem quam se soluturum spondet, quo pacto ex eo quod nihil aliud ad essentiam suam pertinere cognoscat; sequatur nihil etiam aliud revera ad illam pertinere. Quod tamen ab illo præstitum esse tota Meditatione 2. ut fatear tarditatem meam, deprehendere non potui. Sed quantum conjicere possum hujus rei probationem aggreditur in Meditatione 6. eo quod illam dependere judicârit à clarâ Dei notitia, quam Meditatione 2. sibi nondum comparârat; sic ergo rem istam probat.

Quoniam, inquit, *scio omnia quæ clarè & distinctè intelligo, talia à Deo fieri posse qualia illa intelligo, satis est quod possim unam rem absque altera clarè, & distinctè intelligere, ut certus sim unam ab altera esse diversam, quia potest saltem à Deo seorsim poni, & non refert à qua potentia id fiat ut diversa existimetur: quia ergo ex una parte claram, & distinctam habeo ideam mei ipsius, quatenus sum tantùm res cogitans, non extensa, & ex alia parte distinctam ideam corporis, quatenus est tantùm res extensa, non cogitans, certum est me à corpore meo revera esse distinctum, & absque illo posse existere.*

Hic paulisper subsistendum, in his enim paucis verbis totius difficultatis cardo versari mihi videtur.

Ac primum quidem ut vera sit illius syllogismi propositio, non de quacunque etiam clarâ, & distinctâ, sed tantummodò, de adæquata rei cognitione intelligi debet. fatetur enim V. C. in respon-

responsione ad Theologum, sufficere distinctionem formalem, nec requiri realem, ut unum ab alio distincte, & seorsim concipiatur per obstractionem intellectûs rem inadæquate concipientis, unde in eodem loco subsumit.

Atqui complete intelligo quid sit corpus, putando tantùm illud esse extensum, figuratum, mobile &c. deque illo negando ea omnia quæ ad mentis naturam pertinent: vice versa intelligo mentem esse rem completam, quæ dubitat, quæ intelliget, quæ vult &c, quamvis negem in ea quidquam esse ex iis quæ in corporis ideâ continentur. Ergo inter corpus, & mentem est distinctio realis.

Sed si quis hanc sumptionem in dubium revocet, contendatque inadæquatam tantùm esse tui conceptionem, dum te concipis tanquam rem cogitantem, non extensam; similiterque cum te concipis tanquam rem extensam, non cogitantem, videndum quomodo id in superioribus probatum sit: non enim arbitror rem istam ita claram esse, ut tanquam principium indemonstrabile assumi debeat, non probari.

Et quidem quod ad illius primam partem attinet, quod scilicet *complete intelligas, quid sit corpus, putando tantùm illud esse extensum, figuratum, mobile, &c. deque illo negando ea omnia quæ ad mentis naturam pertinent*, parum ad rem facit; qui enim contenderet mentem nostram esse corpoream, non ideo existimaret corpus omne mentem esse; corpus ergo se haberet ad mentem sicut genus ad speciem: at genus potest intelligi sine specie, & de illo negando quidquid speciei proprium & peculiare est, unde vulgo Logici ajunt negata specie non negari genus: sic possem intelligere figuram absque eo quod intelligam ullam ex iis affectionibus quæ circulo propriæ sunt: probandum ergo superest mentem complete, & adæquatè posse intelligi sine corpore.

Non aliud in toto opera idoneum video ad hanc probationem argumentum, præter illud quod initio propositum est, *possum negare ullum esse corpus ullam rem extensam, & tamen certum mihi est me esse, quandiu hoc nego, seu cogito, sum ergo res cogitans, non corpus, & ad mei notitiam non pertinet corpus.*

At ex eo confici tantùm video aliquam mei notitiam parari posse absque notitiâ corporis, sed notitiam illam esse completam,

& adæ-

& adæquatam, ita ut certus ſim me non falli, dum ab eſſentia mea corpus excludo, mihi nondum planè perſpicuum eſt: Rem exemplo declarabo.

Certò noverit aliquis angulum in ſemicirculo rectum eſſe, & proinde triangulum ex illo angulo, & diametro circuli rectangulum eſſe: dubitet verò, necdum certo deprehenderit, imo ſophiſmate aliquo deluſus neget quadratum baſis rectanguli æqualæ eſſe quadratis laterum, eadem ratione quam vir clariſſimus proponit, videtur ſe in falsâ ſuâ perſuaſione confirmaturus: ut enim, inquit, clarè, & diſtinctè percipio triangulum illum eſſe rectangulum, dubito tamen utrum illius baſis quadratum æquale ſit quadratis laterum, non ergo ad illius eſſentiam pertinet, quod illius baſis quadratum æquale ſit quadratis laterum.

Deinde etiamſi negavero quod illius baſis quadratum ſit æquale quadratis laterum, certus tamen remaneo quod ſit rectangulus, & clara diſtinctaque remanet in meâ mente notitia quòd unus ex illius angulis ſit rectus, quo ſalvo, ne Deus quidem efficere poſſit ut non ſit rectangulus.

Non ergo id de quo dubito, immo quo ſublato, eâ mihi remanet idea, ad illius eſſentiam pertinet.

Præterea *quoniam ſcio omnia quæ clarè, & diſtinctè intelligo talia à Deo fieri poſſe, qualia illa intelligo, ſatis eſt quod poſſim rem unam abſque altera clarè, & diſtinctè intelligere, ut certus ſim unam ab altera eſſe diverſam, quia poteſt à Deo ſeorſim poni*, at clarè & diſtinctè intelligo hunc triangulum eſſe rectangulum, abſque eo quòd intelligam quadratum illius baſis æquale eſſe quadratis laterum, ergo ſaltem à Deo fieri poteſt triangulus rectangulus, cujus baſis quadratum æquale non ſit quadratis laterum.

Non video quid hic reſpondere poſſit, niſi illum hominem clarè & diſtinctè non percipere triangulum rectangulum. At unde habeo me clariùs percipere naturam mentis meæ, quàm ille percipiat naturam trianguli? æq; enim certus eſt ille triangulum in ſemicirculo habere unum angulum rectum, quæ eſt notio trianguli rectanguli, ac ego certus ſum me exiſtere ex eo quòd cogitem.

Quemadmodum ergo ille in eo fallitur quod ad illius trianguli naturam, quem clarè & diſtinctè novit eſſe Rectangulum,

pertinere non arbitretur quod illius basis quadratum sit &c. Ita cur in eo fortasse non fallor, quod ad mei naturam, quam certe, & distincte novi esse rem cogitantem, nihil aliud pertinere arbitrer, quàm quod sim res cogitans? Cùm etiam forte ad illam pertineat quod sim res extensa.

Et profectò, inquiet aliquis, mirum non est, si dum ex eo quod cogitem, colligo me existere idea quam de me hoc pacto cognito efformo, nihil aliud animo meo repræsentat quàm meipsum, tanquam rem cogitantem, quippe quæ ex solâ meâ cogitatione desumpta sit, ut proinde ex illâ ideâ nullum argumentum desumi posse videatur, nihil amplius ad meam essentiam pertinere, quàm quod in eâ continetur.

Accedit quod hoc argumentum nimis probare videtur, & nos in eam Platonicam opinionem deducere, (quam tamen author refellit) nihil corporeum ad nostram essentiam pertinere, ita ut homo sit solus animus, corpus verò non nisi vehiculum animi; unde hominem definiunt animum utentem corpore.

Quod si respondeas corpus non simpliciter à mei essentiâ excludi, sed tantummodò quatenus præcisè sum res cogitans, metuendum videtur ne quis hanc in suspicionem veniat, num fortè notitia mei, quatenus sum res cogitans, non sit notitia alicujus entis completè, & adæquate concepti, sed tantum inadæquatè, & cum quâdam abstractione intellectus.

Unde sicut Geometræ concipiunt lineam tanquam longitudinem latitudinis expertem, & superficiem tanquam longitudinem simul & latitudinem absque profunditate, etsi nulla sit longitudo sine latitudine, nec latitudo sine profunditate: ita forsan aliquis dubitare possit, num res omnis cogitans sit etiam res extensa, sed cui tamen præter communes cum rebus aliis extensis affectiones, ut esse figurabile, mobile, &c. insit peculiaris cogitandi virtus, unde fiat, ut cum hâc solâ virtute tanquam res cogitans, per abstractionem intellectus apprehendi possit, licet revera rei cogitanti corporis affectiones conveniant; sicut quantitas cum solâ longitudine concipi potest; licet omni quantitati reipsa conveniat simul cum longitudine latitudo & profunditas.

Difficul-

Difficultatem auget quod illa cogitandi vis corporeis organis affixa videatur, cum in infantibus sopita, in amentibus extincta judicari possit; quod impii animorum carnifices potissimum urgent.

Hactenus de reali mentis nostræ à corpore distinctione. Cum verò V. C. demonstrandam susceperit animorum immortalitatem, meritò quæri possit an ex eâ separatione evidenter sequatur: in vulgaris enim Philosophiæ principiis id minime sequitur, cum vulgo velint brutorum animas ab illorum corporibus esse distinctas, quæ tamen cum illis intereant.

Hucusque responsionem protraxeram & in animo erat ostendere quomodo secundum authoris nostri principia, quæ ex ejus Philosophandi ratione collegisse mihi videbar, ex reali mentis à corpore distinctione, illius immortalitas facillime concludatur, cum ad me perlata est nova viri clarissimi lucubratiuncula, quæ cum toti operi lucem multam affert, tum in hâc parte eandem prorsus adducit ad propositam quæstionem dissolvendam quæ eram allaturus.

Quod vero spectat ad brutorum animas, satis insinuat aliis in locis nullam iis inesse, sed tantum corpus modo quodam certo configuratum, & variis organis ita conflatum, ut operationes omnes in illo, & per illud fieri possint quas videmus.

Sed vereor ut hæc persuasio in animis hominum fidem invenire possit, nisi validissimis rationibus comprobetur. Incredibile enim primâ fronte apparet quomodo fieri possit sine ullius animæ ministerio ut lumen à lupi corpore reflexum in ovis oculos tenuissima nervorum opticorum fila moveat, & ex illâ motione ad cerebrum usque pertingente spiritus animalis in nervos diffundatur, eo pacto, quo necesse est ad hoc ut ovis fugam arripiat.

Unum hîc addam quod de imaginationis à cogitatione, sive intelligentiâ distinctione, & illorum, majori certitudine quæ ratione comprehendimus, quàm quæ corporeis sensibus obversantur, Vir C. docet, summoperè à me probari. Jam dudum enim ab Augustino c. 15, de animæ quantitate didici procul abjiciendos esse qui sibi persuadent minus esse certa

quæ intelligentia cernimus, quàm quæ his corporeis oculis ſemper cum pituitâ bellum gerentibus: unde etiam ait Solil. l. 1. c 4. ſenſus ſe in geometrico negotio quaſi navim expertum eſſe. *Nam cùm*, inquit, *ipſi me ad locum quo tendebam pervexerint, ubi eos dimiſi, & jam in ſolo poſitus cœpi cogitatione iſta volvere, diu mihi veſtigia titubârunt: quare citius mihi videtur in terra poſſe navigari, quàm geometriam ſenſibus percipi, quamvis primò diſcentes aliquantum adjuvare videatur.*

DE DEO.

PRioris de exiſtentia Dei demonſtrationis, quam in Meditatione 3. author explicat, duæ ſunt partes, prior eſt quod Deus ſit, ſiquidem ejus idea in me ſit: poſterior eſt, quod ego habens talem ideam non poſſim eſſe niſi à Deo.

Circa priorem partem id unum mihi non probatur, quod cum Vir Cl. aſſeruiſſet non niſi in judiciis falſitatem propriè reperiri, paulò poſt tamen admittat ideas non formaliter quidem, ſed materialiter falſas eſſe poſſe, quod ab ejus principiis diſſonum mihi videtur.

Sed vereor ut in re obſcuriſſima animi mei ſenſa ſatis dilucidè poſſim explicare: res exemplo clarior fiet. *Si*, inquit, *frigus ſit tantùm privatio caloris, idea frigoris quæ illud mihi tanquam rem poſitivam repræſentat, materialiter falſa erit.*

Imò ſi frigus ſit tantum privatio, nulla poterit dari frigoris idea quæ illud mihi tanquam rem poſitivam repræſentet, & judicium hîc ab authore cum idea confunditur.

Quid enim eſt idea frigoris? frigus ipſum, quatenus eſt objectivè in intellectu: at ſi frigus ſit privatio, non poteſt eſſe objectivè intellectu per ideam, cujus eſſe objectivum ſit ens poſitivum: Ergo ſit frigus ſi tantùm privitio, nunquam illius poterit eſſe idea poſitiva, & proinde nulla, quæ materialiter falſa ſit.

Confirmatur eodem argumento quo probat Vir Cl. ideam entis infiniti non poſſe non eſſe veram. nam quamvis fingi poſſit tale ens non exiſtere, non tamen fingi poteſt ejus ideam nihil reale mihi exhibere.

Ita planè de omni ideâ positivâ dici potest. nam quamvis fingi possit frigus, quod arbitror idea positiva repræsentari, non esse positivum; non tamen fingi potest ideam positivam nihil reale, & positivum mihi exhibere cum idea positiva non dicatur secundum esse quod habet tanquàm modus cogitandi, eo enim modo omnes positivæ essent: sed ab esse objectivo quod continet, & menti nostræ exhibet: potest ergo illa idea non esse frigoris idea, sed non potest esse falsa.

Sed, inquies, eo ipso falsa est quod non est frigoris idea; imo judicium tuum falsum, si illam judicas esse frigoris ideam: ipsa verò in te verissima. Sicut idea Dei ne materialiter quidem falsa dici debet, quamvis illam quis possit transferre ad rem quæ non sit Deus, sicut fecerunt idololatræ.

Denique illa frigoris idea, quam dicis materialiter falsam esse, quid mentitur exhibet? Privationem? ergo verâ est: ens positivum? ergo non est frigoris idea: & præterea quæ causa illius entis positive objectivi, unde fieri vis, ut materialiter falsa sit illa idea *Ego*, inquit, *quatenus à nihilo sum:* Ergo esse objectivum positivum alicujus ideæ à nihilo esse potest, quod præcipua Cl. Viri fundamenta convellit.

Sed pergamus ad posteriorem demonstrationes partem, qua quæritur, *utrum ipse habens ideam entis infiniti ab alio esse possum quàm ab ente infinito, & presertim utrum à me ipso?* Contendit Vir Cl. me à me ipso esse non posse, eo quòd *si mihi ipse esse darem, darem etiam omnes perfectiones, quarum ideam in me esse animadverto.* Sed reponit acutè Theologus: *Esse à se* non *positive* sumi debet, sed *negative*, ut sit, idem quod *non esse ab alio. Nunc verò*, inquit, *si aliquid à se est, id est* non ab alio, *quomodo probem illud omnia complecti & esse infinitum, jam enim non audio si dicas: si à se est, sibi facile omnia dedisset: nec enim à se est ut à causo, nec sibi ante prævius fuit, ut ante deligeret, quod esset postmodum*

Ut hoc argumentum dissolvat contendit Vir Cl. *esse à se* non *negativè*, sed *positivè* debere sumi, etiam quantum ad Deum spectat, ita ut Deus *quodam modo idem prestet respectu sui ipsius quod causa efficiens respectu sui effectus* quod sanè durum mihi videtur, & falsum.

Itaque partim cum Viro Cl. consentio, partim ab illo dissentio, fateor enim non posse me à me ipso esse nisi positivè, nego verò idem de Deo dici debere, imo arbitror manifestam esse contradictionem quod aliquid sit à seipso positive & tanquam à causâ. unde idem efficio quod author noster, sed aliâ planè viâ, in hunc scilicet modum.

Ut à meipso essem, deberem à me ipso esse *positivè*; & tanquam à causâ; ergo fieri non potest ut à me ipso sim; hujus syllogismi propositionem probant viri rationes ex eo desumptæ, quod cum temporis partes à se mutuo sejungi possint, ex eo quod sim, *non sequatur me futurum, nisi aliqua causa me quasi rursus efficiat singulis momentis*.

Quod verò adsumptionem attinet, illam arbitror adeò claram esse lumine naturali, ut vix probari possit nisi nugatoriè notum probando per minus notum. Imo illius veritatem Author videtur agnovisse, cum apertè inficiari ausus non est, hæc n. quæso verba pensentur in responsione ad Theologum.

Non dixi, inquit, *impossibile esse ut aliquid sit causa efficiens sui ipsius, etsi enim apertè id verum sit, quando restringitur efficientis significatio ad illas causas quæ sunt effectibus tempore priores, vel quæ ab ipsis sunt diversæ, non tamen videtur in hac quæstione ita esse restringenda, quia lumen naturale non dictat ad rationem efficientis requiri ut tempore prior sit suo effectu*.

Optimè quantum ad prius membrum, sed cur omissum posterius, nec additum idem lumen naturale non dictare ad rationem efficientis requiri, ut diversa sit à suo effectu, nisi quia per lumen ipsum naturale id asserere non licebat?

Et sanè cum effectus omnis à causâ dependeat à causâ esse suum accipiat, nonne clarum est idem à seipso dependere non posse, idem à seipso suum esse accipere non posse?

Præterea causa omnis est effectus causa, & effectus causæ effectus, & proinde mutua est inter causam & effectum habitudo: at habitudo nonnisi duorum est.

Deinde concipi sine absurditate non potest rem aliquam accipere esse, & tamen illud idem esse habere priusquàm conceperimus illud jam accepisse. At istud contingeret, si notiones cau-

sæ &

ſæ & effectus eidem rei reſpectu ſui ipſius tribueremus. Quæ eſt enim notio cauſæ? dans eſſe. quæ notio effectus? accipere eſſe. Prior eſt autem natura cauſæ notio, quàm notio effectus.

Jam verò concipere non poſſumus rem aliquam ſub notione cauſæ ut dantem eſſe, niſi illam concipiamus habere eſſe. nemo enim dat quod non habet; Ergo priùs rem conciperemus habere eſſe, quàm conciperemus illud eam accepiſſe; & tamen in eo qui accipit, prius eſt accipere quàm habere.

Aliter ea ratio formari poteſt; nemo dat quod non habet, ergo nemo poteſt ſibi dare eſſe niſi qui jam illud eſſe habeat: ſi autem jam habet, ut quid ſibi illud daret.

Denique aſſerit lumine naturali notum eſſe creationem à conſervatione ſolâ ratione diſtingui; At eodem lumine naturali notum eſt nil ſeipſum creare poſſe; ergo nec ſeipſum conſervare.

Verum ſi à theſi generali ad hypotheſim de Deo ſpecialem deſcendamus, res adhuc meo judicio manifeſtior erit, Deum à ſeipſo *poſitivè* eſſe non poſſe, ſed tantum *negative*, id eſt non ab alio.

Ac primum quidem id patet ex ratione quam affert V. C. ad probandum ſi corpus *à ſe ſit*, debere à ſeipſo eſſe *poſitive*. *Temporis enim*, inquit, *partes aliæ ab aliis non pendet, nec proinde ex eo quod illud corpus ſupponatur ad hoc uſque tempus à ſe fuiſſe, id eſt ſine cauſa, hoc ſufficit ut etiam in poſterum ſit futurum, niſi aliqua potentia in eo ſit ipſum continuo veluti reproducens.*

At tantum abeſt ut hæc ratio in ente ſummè perfecto, ſive infinito locum habere poſſit, quin potius contrarium ob contrarias cauſas evidenter deduci poſſit: in ideâ enim entis infiniti continetur, quod ejus duratio ſit etiam infinita, ſcilicet nullis clauſa limitibus, ac proinde indiviſibilis, permanens, tota ſimul, & in quâ non niſi per errorem & intellectus noſtri imperfectionem concipi poſſit prius, & poſterius.

Unde manifeſtè ſequitur concipi non poſſe Ens infinitum vel per momentum exiſtere, quin ſimul concipiatur & ſemper extitiſſe, & in æternum exiſtentiam habiturum, (quod Author ipſe alicubi docet) ut proinde vanum ſit quærere cur in eſſe perſeveret.

Imò

Imò ut frequenter docet Auguſtinus (quo nemo unquam poſt authores ſacros dignius & ſublimius de Deo locutus eſt) in Deo nullum eſt vel fuiſſe vel futurum eſſe, ſed ſemper eſſe, ut hinc evidentius appareat non niſi cum abſurditate quæri poſſe, cur Deus in eſſe perſeveret, cum hæc quæſtio manifeſtè involvat prius & poſterius, præteritum & futurum, quæ ab Entis infiniti notione excludi debent.

Præterea Deus à ſe eſſe *poſitive* cogitari non poteſt quaſi ſeipſum primò produxerit, fuiſſet enim antequam eſſet, ſed tantum (ut ſæpius declarat Author) quia ſe revera conſervat.

At in ens infinitum conſervatio non magis cadit quàm prima productio; quid enim quæſo conſervatio, niſi continua quædam rei reproductio, unde conſervatio omnis ſupponit primam productionem; & propterea nomen ipſum continuationis, ſicut & conſervationis potentialitatem quandam involvit, Ens autem infinitum actus eſt puriſſimus ſine ulla potentialitate.

Concludamus igitur concipi non poſſe Deum eſſe à ſeipſo *poſitivè*, niſi per imperfectionem noſtri intellectus, Deum inſtar rerum creatarum concipientis: quod magis adhuc conſtabit aliâ ratione.

Cauſa efficiens rei alicujus non quæritur niſi ratione exiſtentiæ, non verò ratione eſſentiæ; verbi gratia, ſi triangulum conſpicio, cauſam efficientem quæram per quam factum ſit ut hic triangulus exiſteret, ſed cauſam efficientem ſine abſurditate non quæram, cur triangulus habeat tres angulos æquales duobus rectis; & id quærenti non bene reſponderetur per cauſam efficientem, ſed id tantùm quia ea eſt natura trianguli: unde Mathematici, quia de ſui objecti exiſtentia non agunt, nihil demonſtrant per efficientem, & finem. At non minus eſt de eſſentia entis infiniti quòd exiſtat, imò etiam, ſi velis, quod in eſſe perſeveret, quam de eſſentiâ trianguli habere tres angulos æquales duobus rectis; ergo ſicut quærenti cur triangulus tres angulos æquales duobus rectis habeat, reſponderi non debet per cauſam efficientem, ſed dicendum ſolummodò eam eſſe æternam & immutabilem trianguli naturam: ita quærenti cur Deus ſit, vel in eſſe perſeveret, nulla vel in Deo, vel extra Deum cauſa efficiens, vel quaſi cauſa efficiens (de re enim,

enim, non de nomine diſputo) quærenda eſt, ſed id unum pro ratione afferendum, quia ea eſt natura entis ſummè perfecti.

Unde ad id quod ait Vir. Cl. dictare lumen naturæ nullam rem exiſtere de quâ non liceat petere cur exiſtat, ſive in ejus cauſam efficientem inquirere, aut ſi non habeat, cur illa non indigeat, poſtulare? Reſpondeo petenti cur Deus exiſtat, non per cauſam efficientem reſpondendum eſſe, ſed nihil aliud, quàm quia Deus eſt, ſeu Ens infinitum: & in ejus cauſam efficientem inquirenti, reſpondendum, cauſa efficienti non indigere: & rurſum percontanti cur illa non indigeat, reſpondendum, quia ens infinitum eſt, cujus exiſtentia eſt ſua eſſentia: ea enim ſolummodo cauſa efficienti indigere, in quibus exiſtentiam actualem ab eſſentiâ diſtinguere licet.

Quamobrem corruunt quæ verbis citatis ſubjungit. *Adeò,* inquit, *ut ſi putarem nullam rem idem quodammodo eſſe poſſe erga ſeipſam quod eſt cauſa efficiens erga effectum, tantùm abeſt ut inde concluderem aliquam eſſe cauſam primam, quin è contra ejus ipſius, quæ vocaretur prima, cauſam rurſus inquirerem; & ita nunquam ad ullam omnium primam devenirem.*

Imo verò ſi putarem cujuſcunque rei cauſam efficientem, vel quaſi efficientem eſſe quærendam, cujuſcunque rei aſſignatæ cauſam ab eâ diverſam inquirerem, cum evidentiſſimum mihi ſit nihil ullo modo erga ſeipſum eſſe poſſe, quod eſt cauſa efficiens erga effectum.

Monendus verò mihi videtur ut hæc attentè, diligenterque conſideret, quia certò ſcio vix ullum Theologum reperiri poſſe, qui non eâ propoſitione oſtendatur, Quod Deus à ſeipſo ſit *poſitivè*, & tanquam à cauſâ.

Unicus mihi reſtat ſcrupulus, quomodo circulus ab eo non committatur, dum ait, *non aliter nobis conſtare quæ à nobis clarè & diſtinctè percipiuntur, verra eſſe, quàm quia Deus eſt.*

At nobis conſtare non poteſt Deum eſſe, niſi quia id à nobis clarè, & evidenter percipitur, ergo priuſquam nobis conſtet Deum eſſe, nobis conſtare debet verùm eſſe quodcunque à nobis clarè & evidenter percipitur.

Addo quod exciderat, falſum mi hi videri quod pro certo affir-

mat Vir Cl. *nihil in se quatenus est res cogitans, esse posse, cujus conscius non sit*; per *se* enim, quatenus est res cogitans, nihil aliud intelligit quàm mentem suam, quatenus à corpore distincta est. At quis non videt multa in mente esse posse, quorum mens conscia non sit; mens infantis in matris utero habet vim cogitandi, at ejus conscia non est; mitto innumera similia.

De iis quæ Theologos morari possunt.

VT tædiosum sermonem aliquando absolvam, libet hîc brevitati consulere, & res potiùs indicare, quàm de iis accuratius disputare.

PRIMUM vereor ne quosdam offendat liberior hæc Philosophandi ratio, quâ omnia revocantur in dubium: & sanè Author ipse fatetur in Methodo, mediocribus ingeniis hanc viam esse periculosam: fateor tamen hanc invidiam in synopsi mitigari.

Verumtamen haud scio an aliqua præfatiunculâ hæc Meditatio præmuniri debeat, qua significetur de iis rebus seriò non dubitari, sed ut iis aliquantisper sepositis quæ vel *minimam, & hyperbolicam*, ut Author ipse vocat alio in loco, *dubitandi occasionem* reliquunt, aliquid ita firmum, & stabile reperiri possit, ut de eo ne pervicacissimo quidem liceat vel tantillum dubitare. Vnde etiam fit, ut loco illorum verborum *quod cùm Authorem meæ originis ignorarem*, reponendum censerem, *ignorare me fingerem*.

In Meditatione 4. de Vero & Falso multas ob causas, quas longum esset recensere, vehementer optarem, ut in ipsa Meditatione, vel in Synopsis duo significaret.

Primum est, se, dum causam erroris inquirit, de illo potissimum satagere qui committitur dijudicatione veri & falsi, non autem de illo qui contingit in persecutione boni & mali.

Cùm enim prius illud sufficiat ad Authoris institutum & scopum: & quæ hîc dicuntur de causa erroris, in gravissimas objectiones incidant, si etiam ad posterius caput se extendant, prudentia nisi fallor exigit, & flagitat docendi ordo, cujus Author noster amantissimus est, ut quæcunque ad rem non faciunt, &
alter-

altercationibus ansam præbere possunt, omittantur, ne dum lector de superfluis inutiliter jurgatur, à necessariorum perceptione retardetur.

Alterum quod Authorem nostrum indicare velim, est, se, dum asserit nulli nos rei assentiri debere, nisi quam clarè & distinctè noverimus, de iis tantùm rebus agere quæ ad disciplinas spectant, & sub intelligentiam cadunt, non verò de iis quæ ad fidem pertinent, & ad vitam agendam: Itaque se damnare opinantium temeritatem, non prudenter credentium persuasionem.

Tria enim sunt, ut sapienter monet B. Augustinus de utilit. credendi c. 15. *velut finitima sibimet in animis hominum distinctione dignissima: Intelligere, credere, opinari.*

Intelligit, *qui certâ ratione aliquid comprehendit.* Credit, *qui gravi aliqua authoritate commotus verum esse arbitratur etiam quod certa ratione non comprehendit*: opinatur, *qui quod nesciat se scire existimat.*

Opinari autem duas ob res turpissimum est: quod ediscere non potest qui sibi jam se scire persuasit, si modò illud disci potest, & per seipsa temeritas non benè affecti animi signum est.

Quod intelligimus igitur, debemus rationi: *quòd credimus*, authoritati; *quod opinamur*, errori. *Hæc dicta sunt ut intelligeremus nos retentâ fide, illarum etiam rerum quas nondum comprehendimus, à temeritate opinantium vindicari.*

Nam qui dicunt nihil esse credendum, nisi quod scimus, id unum cavent nomen opinationis, quod fatendum est turpe ac miserrimum: sed si quis diligenter consideret plurimum interesse, utrum se scire quis putet, an quod nescire se intelligit, credat aliqua authoritate commotus, profectò erroris & inhumanitatis, atque superbiæ crimen vitabit.

Et paulò post, c. 12. subjungit. Multa possunt afferri quibus ostendatur, nihil omninò humanæ societatis incolume remanere, si nihil credere statuerimus quod non potuerimus tenere perceptum. Huc usque August.

Quanti momenti sit Virum C. hæc distinguere, ne multi hoc tempore ad impietatem proclives, illius verbus ad eversionem fidei abuti possint, ipse facilè pro sua prudentia judicabit.

Verùm quod maximè Theologis offendiculo fore prævideo est, quod secundum Viri Cl. dogmata, salva & integra remanere non posse videantur, quæ de sacro sanctis altaris mysteriis docet Ecclesia.

Fide enim credimus ablata ab Encharistico pane panis substantia, sola illic accidentia remanere: ea autem sunt extensio, figura, color, odor, sapor, aliæque sensiles qualitates.

Qualitates sensiles nullas esse putat Vir. Cl. sed tantummodo varias corpusculorum nobis adjacentium motiones, quibus varias illas impressiones percipimus, quas de inde coloris, saporis, odoris nominibus appellamus: restant ergo figura, extensio, mobilitas. At negat Author facultates illas absque aliquâ substantiâ cui insint posse intelligi, nec proinde etiam absque illâ existere: quod etiam repetit in responsione ad Theologum.

Nec agnoscit inter illas affectiones, & substantiam, distinctionem nisi formalem, quæ sufficere non videtur ut quæ sic distinguuntur, à se invicem etiam divinitus separentur.

Non dubito quin quâ pietate est vir Clarissimus id attentè diligenterque perpendat, & summo sibi studio judicet incumbendum, ne cum Dei causam adversus impios agere meditatur, fidei illius authoritate fundatæ, & cujus beneficio immortalem illam vitam, quam hominibus persuadendam suscepit, se consecuturum sperat, aliquâ in re periculum creâsse videatur.

Responsio ad Quartas Objectiones.

NOn potuissem optare magis perspicacem, nec simul magis officiosum scripti mei examinatorem, quàm illum esse experior cujus animadversiones ad me misisti; tam humaniter enim mecum agit, ut ipsum & mihi, & causæ favere facilè percipiam, & nihilominus tam accuratè illaque oppugnat circumspexit tamque intimè pervidit, ut sperem etiam in reliquis nihil ejus aciem effugisse, ac præterea tam acutè illa urget quæ judicavit esse minus probanda, ut non verear ne quis existimet illum quicquam gratiæ causâ dissimulâsse: ideoque non tam moveor iis quæ objecit, quàm gaudeo quod in pluribus non adversetur.

Respon-

Responsio ad primam partem, de naturâ mentis humanæ.

NOn hîc morabor, in gratiis Viro Clarissimo agendis, quod me divi Augustini authoritate adjuvarit, rationesque meas ita proposuerit ut timere videretur, ne non satis fortes aliis apparerent.

Sed primum dicam ubinam probare cœperim, quo pacto *ex eo quod nihil aliud ad meam essentiam* (hoc est ad essentiam solius mentis) *pertinere cognoscam, præterquàm quod sim res cogitans, sequatur nihil etiam aliud revera ad illum pertinere*: nempe ubi probavi Deum existere, Deum scilicet illum, qui potest omnia quæ ego clarè, & distinctè ut possibilia cognosco.

Etsi enim multa fortè in me sint quæ nondum adverto (ut revera illo in loco supponebam me nondum advertere, mentem habere vim corpus movendi, vel illi esse substantialiter unitam) quia tamen id quod adverto, mihi sufficit ut cum hoc solo subsistam, certus sum me à Deo potuisse creari absque aliis que non adverto, atque ideo ista alia ad mentis essentiam non pertinere.

Nihil enim eorum sine quibus res aliqua esse potest, mihi videtur in ejus essentia comprehendi, & quamvis mens sit de essentiâ hominis, non tamen est propriè de essentiâ mentis quod humano corpori sit unita.

Dicendum etiam est quo sensu intelligam *distinctionem realem non inferri ex eo quod una res absque aliâ concipiatur per abstractionem intellectus rem inadæquatè concipientis, sed tantùm ex eo quod unaquæque res absque alia completè, sive ut res completa intelligatur.* Neque enim existimo adæquatam rei cognitionem hîc requiri, ut Vir C. assumit, sed in hoc differentia est, quod ut aliqua cognitio sit *adæquata*, debeant in eâ contineri omnes omnino proprietates quæ sunt in re cognitâ: & idcirco solus est Deus qui novit se habere cognitiones rerum omnium adæquatas.

Intellectus autem creatus, etsi fortè reverà habeat rerum multarum, nunquam tamen potest scire se habere, nisi peculiariter ipsi Deus revelet; ad hoc enim ut habeat adæquatam

alicujus rei cognitionem, requiritur tantùm ut vis cognoſcendi quæ in ipſo eſt adæquet iſtam rem, quod facile fieri poteſt: ut autem ſciat ſe illam habere, ſive Deum nihil amplius poſuiſſe in illa re quàm id quod cognoſcit, oportet ut ſuâ vi cognoſcendi adæquet infinitam Dei poteſtatem: quod fieri planè repugnat.

Iam verò cognoſcendam diſtinctionem realem inter duas res, non requiritur ut noſtra de iis cognitio ſit adæquata, niſi poſſimus ſcire ipſam aſſe adæquatam; ſed nunquam poſſumus hoc ſcire, ut mox dictum eſt, ergo non requiritur ut ſit adæquata.

Itaque ubi dixi *non ſufficere quod una res abſque alia intelligatur per abſtractionem intellectus rem inadequatè concipientis*, non putavi inde poſſe inferri, ad diſtinctionem realem requiri cognitionem *adæquatam*, ſed tantùm cognitionem, quam nos ipſi per abſtractionem intellectus non redderemus *inadæquatam*.

Longè enim aliud eſt cognitionem aliquam eſſe planè adæquatam, quod nunquam certò ſcire poſſumus an ſit verum, niſi à Deo reveletur: & aliud euſque eſſe adæquatam, ut à nobis per abſtractionem intellectus inadæquatam non reddi percipiamus.

Eodemque modo cum dixi rem intelligendam eſſe *completè*, ſenſus non erat intellectionem debere eſſe adæquatam, ſed tantum rem ſatis debere intelligi, ut ſcirem eſſe *completam*.

Quod tam ex antecedentibus quàm ex ſequentibus putabam eſſe manifeſtum, diſtinxeram enim pauló antè entia incompleta à completis, dixeramque requiri ut unumquodque ex iis quæ realiter diſtinguuntur, tanquam ens per ſe, & ab omni alio diverſum intelligatur.

Poſtea verò eodem ſenſu quo dixi me *completè* intelligere quid ſit corpus, ſtatim ſubjunxi, me etiam intelligere mentem eſſe rem completam ſumendo ſcilicet intelligere completè, & intelligere eſſe rem completam in una, & eadem ſignificatione.

Sed hîc meritò quæri poteſt quidnam intelligam per *rem completam*, & quomodo probem ſufficere ad diſtinctionem realem, quod duæ res tanquam completæ una abſque alia intelligantur.

Itaque

Itaque ad primum respondeo me per *rem completam* nihil aliud intelligere quam substantiam indutam iis formis, sive attributis, quæ sufficiunt ut ex iis agnoscam ipsam esse substantiam.

Neque enim substantias immediatè cognoscimus, ut alibi notatum est, sed tantùm ex eo quod percipiamus quasdam formas, sive attributa, quæ cùm alicui rei debeant inesse ut existant, rem illam cui insunt, vocamus *Substantiam*.

Si verò postea eandem illam substantiam spoliare vellemus iis attributis ex quibus illam cognoscimus, omnem nostram de ipsa notitiam destrueremus, atque ita verba quidem aliqua de ipsa possemus proferre, sed non quorum significationem clarè & distinctè perciperemus.

Non ignoro quasdam substantias vulgò vocari *incompletas*; Sed si dicantur incompletæ quod per se solæ esse non possint, fateor mihi contradictorium videri, ut sint substantiæ, hoc est res per se subsistentes, & simul incompletæ, hoc est per se subsistere non valentes. Aliter autem dici possunt substantiæ incompletæ, ita scilicet ut quatenus sunt substantiæ, nihil quidem habeant incompleti, sed tantum quatenus referuntur ad aliquam aliam substantiam, cum qua unum per se componunt.

Ita manus est substantia incompleta, cum refertur ad totum corpus cujus est pars, sed est substantia incompleta, cum sola spectatur: & eodem planè modo mens & corpus sunt substantiæ in completæ, cum referuntur ad hominem quem componunt: sed solæ spectatæ sunt completæ.

Quemadmodum enim esse extensum, divisibile, figuratum &c. sunt formæ, sive attributa, ex quibus agnosco substantiam illam quæ vocatur corpus; ita esse intelligentem, volentem, dubitantem, &c. sunt formæ, ex quibus agnosco substantiam quæ vocatur Mens: nec minus intelligo substantiam cogitantem esse rem completam, quàm substantiam extensam.

Nec ullo modo dici potest id quod Vir C. subjunxit, corpus forte se habere ad mentem sicut genus ad speciem, etsi enim genus possit intelligi sine hac, vel illa differentia specifica, non potest tamen ullo modo species sine genere cogitari.

Nam, exempli causâ, facile intelligimus figuram, nihil cogitando

tando de circulo (quamvis ista intellectio non sit distincta, nisi ad specialem aliquam figuram referatur, nec de re completâ nisi naturam corporis comprehendat) sed nullam circuli differentiam specificam intelligimus, quin simul de figurâ cogitemus.

Mens autem distinctè & completè, sive quantum sufficit ut habeatur pro re completa, percipi potest sine ullâ ex iis formis, sive attributis, ex quibus agnoscimus corpus esse substantiam, ut puto me in secundâ Meditatione satis ostendisse; corpusque intelligitur distinctè, atque ut res completa sine iis quæ pertinent ad mentem.

Hic tamen urget Vir C. *etsi aliqua mei notitia parari possit absque notitia corporis, non tamen inde confici notitiam illam esse completam, & adæquatam, ita ut certus sim me non falli, dum ab essentiâ meâ corpus excludo.* Remque declarat exemplo trianguli semicirculo inscripti, quem possumus clarè & dstinctè intelligere esse rectangulum, quamvis ignoremus, vel etiam negemus illius basis quadratum æquale esse quadratis laterum; nec tamen inde licet inferre dari posse triangulum, cujus basis quadratum æquale non sit quadratis laterum. Sed quantum ad hoc exemplum, multis modis differt à re propositâ. Nam primò quamvis fortè triangulus sumi possit in concreto pro substantiâ figuram habente triangularem, certè proprietas habendi quadratum basis æquale quadratis laterum non est substantia, nec proinde unumquodq; ex his duobus potest intelligi ut res completa, quemadmodum intelliguntur *Mens* & *Corpus*: nec quidem potest *res* vocari, eo sensu *quo dixi satis esse quod possim unam rem* (nempe rem completam) *absque alterâ intelligere, &c.* ut sit manifestum ex verbis quæ sequebantur. *Præterea invenio in me facultates, &c.* Neque enim istas facultates dixi esse *res*, sed ipsas accurate à rebus, sive substantiis distinxi. Secundò quamvis clarè & distinctè possumus intelligere triangulum in semicirculo esse rectangulum, absque eo quod advertamus ejus basis quadratum æquale esse quadratis laterum; non tamen ita possumus clarè intelligere triangulum in quo basis quadratum sit æquale quadratis laterum, quin simul advertamus esse rectangulum: atqui & mentem sine corpore & corpus sine mente clarè & distinctè percipimus. Tertiò quamvis conceptus trianguli semicirculo inscripti talis haberi possit, ut in eo æqualitas

inter quadratum basis, & quadrata laterum non contineatur, non potest tamen haberi talis ut nullâ proportio inter basis quadratum & quadrata laterum adhunc triangulum pertinere intelligatur, ac proinde quamdiu ignoratur qualis sit istâ proportio, nullâ de eo potest negari, nisi quam clarè intelligamus ad ipsum non pertinere, quod de proportione æqualitatis nunquam potest intelligi.

Sed nihil planè in corporis conceptu includitur quod pertineat ad mentem, nihilque in conceptu mentis quod pertineat ad corpus.

Itaque quamvis dixerim *satis esse, quòd possim unam rem absque altera clarè & distinctè intelligere &c.* non ideo potest subsumi, *at clarè & distinctè intelligo hunc triangulum, &c.* Primò, quia proportio inter quadratum basis, & quadrata laterum non est res completa. Secundò, quia non clarè intelligitur ista proportio æqualitatis, nisi in triangulo rectangulo. Tertiò, quia nequidem triangulus distinctè potest intelligi, si negetur proportio quæ est inter quadrata ejus laterum & basis.

Sed jam dicendum est quo pacto *ex hoc solo quod unam substantiam absque alterâ clarè & distinctè intelligam, certus sim unam ab aliâ excludi*. Nempe hæc ipsa est notio *substantiæ*, quod per se, hoc est absque ope ullius alterius substantiæ possit existere, nec ullus unquam qui duas substantias per duos diversos conceptus percepit, non judicavit illas esse realiter distinctas. Ideoque nisi certitudinem vulgari majorem quæsivissem, contentus fuissem ostendisse in secunda Meditatione *Mentem* ut rem subsistentem intelligi, quamvis nihil planè illi tribuatur quod pertineat ad corpus, & vici versa etiam *Corpus* intelligi ut rem subsistentem, etsi nihil illi tribuatur quod pertineat ad mentem: nihilque amplius addidissem ad demonstrandum mentem realiter à corpore distingui: quia vulgò res omnes eodem modo se habere judicamus in ordine ad ipsam veritatem, quo se habent in ordine ad nostram perceptionem. Sed quia inter hyperbolicas illas dubitationes, quas in primâ Meditatione proposui, unà eo usq; processit ut de hoc ipso (nempe quod res juxta veritatem sint tales quales ipsas percipimus) certus esse non possem, quandiu authorem meæ originis ignorare

mesupponebam, idcirco omnia quæ de Deo & de veritate, in tertia, quarta, & quinta Meditatione scripsi, conferunt ad conclusionem de reali *mentis à corpore* distinctione, quam demum in sexta Meditatione perfeci.

Atqui, ait Vir C. *intelligo triangulum semicirculo inscriptum absque eo quod sciam ejus basis quadratum æquale esse quadratis laterum.* Imo, potest quidem illi triangulus intelligi, etsi de proportione quæ est inter quadrata ejus basi & laterum non cogitetur: sed non potest intelligi ipsam de eo esse negandam. Contra verò de mente non modò intelligimus illam esse sine corpore, sed etiam omnia illa quæ ad corpus pertinent, de ipsa posse negari; hæc enim est natura substantiarum quod sese mutuo excludant.

Neque mihi adversatur, quod Vir C. adjunxit mirum non esse si dum ex eo quod cogitem colligo me existere, idea quam hoc pacto efformo, me tantum repræsentet ut rem cogitantem: nam eodem modo cum naturam corporis examino, nihil prorsus in eâ reperio quod redoleat cogitationem; nullumque majus argumentum distinctionis inter duas res haberi potest, quàm quod in utramvis nos convertamus, nihil planè in ipsa deprehendamus quod ad altera non sit diversum.

Non etiam video qua ratione hoc argumentum nimis probet, nihil enim minus dici potest ad ostendendum unam rem realiter ab altera distingui, quàm quod per divinam potentiam possit ab ipsa separari. Satisque diligenter cavere mihi visus sum, ne quis ideo putaret *hominem esse solum animum utentem corpore*. Nam in eadem sexta Meditatione, in qua egi de distinctione mentis à corpore, simul etiam probavi substantialiter ille esse unitam: ususq; sum rationibus, quibus non memini me ullas ad idem probandum fortiores alibi legisse. Atque quemadmodum ille qui brachium hominis diceret esse substantiam realiter à reliquo ejus corpore distinctam, non ideo negaret illud idem ad hominis integri naturam pertinere, nec qui dicit idem brachium ad hominis integri naturam pertinere, ideo dat occasionem suspicandi non posse illud per se subsistere, ita nec mihi videor nimium probâsse ostendendo mentem absque corpore esse

posse,

posse, nec etiam nimis parum dicendo illam esse corpori substantialiter unitam, quia unio illa substantialis non impedit quo minus clarus & distinctus solius mentis tanquam rei completæ conceptus habetur: ideoque multum differt à conceptu superficiei, vel lineæ, quæ non ita ut res completæ possunt intelligi, nisi præter longitudinem & latitudinem etiam profunditas iis tribuatur.

Nec denique ex eo quod *vis cogitandi sit in infantibus sopita, in amentibus* non quidem *extincta*, sed perturbata, putandum est illam organis corporeis ita esse affixam, ut absque iis existere non possit: ex eo enim quod experiamur sæpe ab ipsis eam impediri, nullo modo sequitur ab iisdem produci; neque hoc ulla, vel minima ratione probari potest.

Verum tamen non inficior arctam illam mentis cum corpore conjunctionem, quam sensibus assiduè experimur, in causa esse, cur realem ejus ab ipso distinctionem non sine attenta meditatione advertamus.

Sed meo judicio qui frequenter ea quæ in secunda Meditatione dicta sunt apud se revolvent, facile sibi persuadebunt mentem non distingui à corpore per solam fictionem, vel abstractionem intellectus, sed ut rem distinctam cognosci, quià revera distinctâ est.

Nihil respondeo ad illa quæ de animæ immortalitate Vir C. hîc adjecit, quia mihi non adversantur. Sed quantum ad animas brutorum, etsi earum consideratio non sit hujus loci, nec sine totius Physicæ tractatione plura de ipsis dicere possim quàm quæ jam in dissertationis de Methodo parte quinta explicui: Ne tamen omnino nihil dicam, maximè notandum mihi videtur nullos motus fieri posse tam in brutorum corporibus, quàm in nostris, nisi adsint omnia planè organa, sive instrumenta, quorum ope iidem etiam in machina peragi possent, adeò ut nequidem in nobis ipsis mens immediatè moveat membra externa, sed dirigat tantum spiritus à corde per cerebrum in musculos fluentes, eosque ad certos motus determinet, cum ex se isti spiritus ad multas actiones diversas æquè facile applicentur. Plurimi verò ex motibus qui in nobis fiunt, nullo pacto à mente

dependent;tales ſunt pulſus cordis,ciborum coctio, nutritio, reſpiratio dormientium, atque etiam in vigilantibus ambulatio, cantio & ſimilia,cùm fiunt animo non advertente. Cùmque illi qui ex alto decidunt manus in terram præmittunt ut caput tueantur,nulla ſanè conſilio rationis id faciunt,ſed tantùm quin viſio impendentis caſus ad cerebrum uſque pertingens ſpiritus animales in nervos mittit,eo modo quo neceſſe eſt ad hunc motum vel mente invitâ, & tanquam in machinâ producendum. Cumque hoc in nobis ipſis pro certo experiamur, quid eſt quod tantopere miremur, ſi lumen è lupi corpore in ovis oculos reflexum eandum habeat vim ad motum fugæ in ipſa excitandum?

Jam verò ſi velimus uti ratione ad dignoſcendum an aliqui brutorum motus ſimiles ſint iis qui peraguntur in nobis ope mentis,vel iis tantùm qui à ſolo ſpirituum influxu, & organorum diſpoſitione dependent, conſiderandæ ſunt differentiæ quæ inter ipſos reperiuntur,nempe illæ quas in parte quintâ diſſertationis de Methodo explicui;non enim alias puto inveniri;tuncque facile apparebit omnes brutorum actiones iis tantùm ſimiles eſſe quæ ſine ullâ ope mentis a nobis fiunt. Unde concludere cogemur nullum planè in ipſis principium motus à nobis cognoſci præter ſolam diſpoſitionem organorum, & continuum affluxum ſpirituum, qui à calore cordis ſanguinem attenuantis producuntur; ſimulque advertemus, nihil nobis ante hâc occaſionem dediſſe aliud ipſis affingendi, niſi tantum quod illa duo principia motus non diſtinguentes, cùm prius, quod à ſolis ſpiritibus & organis dependet,in brutis, tanquam in nobis,eſſe videremus,aliud etiam quod in mente, ſive cogitatione conſiſtit, ipſis ineſſe in conſultè crederemus. Et ſanè quidquid ita nobis ab ineunte ætate perſuaſimus, quantumvis poſtea falſum eſſe rationibus oſtendatur, non tamen facile, niſi diu,& frequenter ad rationes iſtas attendamus,ab opinione noſtrâ deletur.

RE-

RESPONSIO

Ad alteram partem,

DE DEO.

HActenus argumenta viri Cl. diſſolvere, ejuſque impetum ſuſtinere conatus ſum; deinceps, ut ii qui cum fortioribus pugnant, non directè ipſi me opponam, ſed ab ictu potius declinabo.

De tribus tantùm agit hâc in parte quæ facile poſſunt admitti, prout ipſe illa intelligit; ſed quæ ſcripſeram alio ſenſu intellexi, qui verus etiam mihi videtur.

Primum eſt quod quædam ideæ materialiter ſint falſæ, hoc eſt, ut ego interpretor, quod tales ſint ut judicio materiam præbeant erroris; ille verò ideas formaliter ſumptas conſiderando nullam in iis falſitatem eſſe contendit.

Alterum eſt quod Deus ſit à ſe *poſitivè*, & tanquam à causâ; ubi tantum intellexi rationem propter quam Deus non indiget ullâ causâ efficiente ut exiſtat, fundatam eſſe in re poſitivâ, nempe in ipſamet Dei immenſitate, quâ nihil magis poſitivum eſſe poteſt; ille verò probat Deum à ſe non produci, nec conſervari per poſitivum aliquem cauſæ efficientis influxum, quod planè etiam affirmo.

Tertium denique eſt quod nihil in mente noſtrâ eſſe poſſit cujus non ſimus conſcii, quod de operationibus intellexi, & ille de potentiis negat.

Sed ut ſingula deligentius exequamur, ubi ait, *ſi frigus ſit tantùm privatio, nullam poſſe dari ideam quæ illud tanquam rem poſitivam repreſentet*, manifeſtum eſt ipſum agere tantùm de idea *formaliter* ſumpta. Nam cum ipſæ ideæ ſint formæ quædam, nec ex materiâ ullâ componantur, quoties conſiderantur quatenus aliquid repræſentant, non *materialiter*, ſed *formaliter* ſumuntur; ſi verò ſpectarentur, non prout hoc vel illud repræſentant, ſed tantummodò prout ſunt operationes intellectus, dici quidem poſſet materialiter illas ſumi, ſed tunc nullo modo veritatem, vel falſitatem objectorum reſpicerent. Nec ideo mihi

mihi videtur illas alio sensu materialiter falsas dici posse, quàm eo quem jam explicui; nempe sive frigus sit res positiva, sive privatio, non aliam idcirco de ipso habeo ideam, sed manet in me eadem illa quam semper habui, quamque ipsam dico mihi præbere materiam erroris, si verum sit frigus esse privationem, & non habere tantum realitatis quàm calor; quia utramque ideam caloris, & frigoris considerando prout ambas à sensibus accepi, non possum advertere plus mihi realitatis per unam quam per alteram exhiberi.

Nec sanè *judicium cum idea confudi*, nam in hâc dixi reperiri falsitatem *materialem*, in illo verò non potest esse nisi *formalis*. Cum autem ait Vir C. *ideam frigoris esse frigus, ipsum prout est objectivè in intellectu*, distinctione arbitror opus esse, hoc enim sæpe contingit in ideis obscuris, & confusis, inter quas hæ caloris & frigoris sunt numerandæ, ut ad aliud quid referantur quàm ad id cujus reverà ideæ sunt. Ita si frigus sit tantùm privatio frigoris, idea non est frigus ipsum, prout est objectivè in intellectu, sed aliud quid, quod perperam pro istâ privatione sumitur; nempe est sensus quidam entis nullam habentis existentiam extra intellectum.

Neque est par ratio de ideâ Dei, saltem de illa quæ est clara & distincta, quia dici non potest ipsam referri ad aliquid cui non sit conformis. Quantum autem ad confusas Deorum ideas quæ ab idololatris effinguntur, non video cur non etiam materialiter falsæ dici possint, quatenus falsis ipsorum judiciis materiam præbent. Quanquam sanè illæ quæ vel nullam, vel perexiguam judicio dant occasionem erroris; non tam meritò materialiter falsæ dici videntur, quàm quæ magnam: unas autem majorem quàm alteras erroris occasionem præbere facile est exemplis declarare. Neque enim tanta est in confusis ideis ad arbitrium mentis effictis (quales sunt idea falsorum Deorum) quanta est in iis quæ à sensibus confusæ adveniunt, ut sunt ideæ caloris & frigoris: si quidem, ut dixi, verum sit illas nihil reale exhibere. Omnium autem maxima est in ideis quæ ab appetitu sensitivo oriuntur; ut idea sitis in hydropico nunquid revera ipsi materiam præbet erroris, cum dat occasionem judicandi potum sibi esse profuturum, qui tamen sit nociturus. At

At petit vir Cl. quidnam mihi exhibeat illa frigoris idea, quam dixi materialiter falsam esse: *Si enim*, inquit, *exhibet privationem, ergo vera est; si ens positivum, non est ergo frigoris idea*. Rectè, sed propter hoc tantum illam materialiter falsam appello, quod cùm sit obscura & confusa, non possim dijudicare an mihi quid exhibeat quod extra sensum meum sit positivum necne: ideoque occasionem habeo judicandi esse quid positivum, quamvis fortè sit tantùm privatio.

Nec proinde quæri debet *quæ sit causa illius entis positivi objectivi, unde fieri ajo ut materialiter falsa sit illa idea*, quia non ajo illam fieri materialiter falsam ab aliquo ente positivo, sed à sola obscuritate, quæ tamen ens aliquod positivum habet pro subjecto, nempe sensum ipsum.

Et quidem ens istud positivum in me est, quatenus ego sum res vera; obscuritas verò, quæ sola mihi dat occasionem judicandi istam ideam sensus frigoris, repræsentare objectum aliquod extra me positum quod vocetur frigus, non habet causam realem, sed inde tantùm oritur quòd natura mea non sit omni ex parte perfecta.

Neque hoc ulla ratione fundamenta mea convellit. Vererer autem ne fortè quia in legendis Philosophorum libris nunquam valdè multum temporis impendi, non satis ipsorum loquendi modum sequutus sim, cum dixi ideas, quæ judicio materiam præbent erroris, *materialiter* falsas esse, nisi apud primum authorem qui mihi jam incidit in manus, vocem *materialiter* in eadem significatione sumptam invenirem, nempe apud Fr. Suarem, Metaphysicæ disput. 9. sectione 2. numero 4.

Sed pergamus ad ea qnæ V. C. omnium maximè reprehendit, mihi autem minimè omnium reprehensione digna videntur, nempe ubi dixi, *licere nobis cogitare Deum quodam modo idem præstare respectu sui ipsius quod causa efficiens respectu sui effectus*. Hoc enim ipso negavi illud quod viro Cl. durum videtur & falsum, nempe quod Deus sit causa efficiens sui ipsius, quia dicando *ideam quodammodo præstare*, ostendi me non existimare idem esse: & præmittendo verba, *nobis omnino licet cogitare*, significavi me hæc tantùm propter imperfectionem intellectus hu-

mani

mani sic explicare. Sed & in reliquo scripto idem ubique confirmavi, nam statim ab initio ubi dixi, *nullam rem existere in cujus causam efficientem non liceat inquirere:* addidi, *vel si non habet, cur illâ non indigeat postulare*; quæ verba satis indicant, me putâsse aliquid existere quod causâ efficiente non indigeat. Quid autem tale esse potest præter Deum? dixique paulò post, *in Deo esse tantam & tam inexhaustam potentiam, ut nullius unquam ope eguerit ut existeret, neque etiam nunc egeat at conservetur, atque adeo sit quodammodo sui causa*. Ubi verbum, *sui causâ*, nullo modo de efficiente potest intelligi, sed tantum quod inexhausta Dei potentia, sit causa, sive ratio propter quam causa non indiget. Cumque illa inexhausta potentia, sive essentiæ immensitas sit quammaximè *positiva*, idcirco dixi rationem, sive causam ob quam Deus non indiget causa, esse *positivam*; quod idem dici non posset de ulla re finita, quamvis in suo genere summè perfecta: Sed si diceretur esse *à se*, hoc tantum intelligi posset *negativè*, quoniam nulla ratio à positivâ ejus naturâ desumpta afferri posset propter quam intelligeremus ipsam causa efficiente non indigere. Atque eodem modo in omnibus aliis locis ita contuli causam formalem, sive rationem ab essentia Dei petitam, propter quam ipse causa non indiget ut existat, neque ut conservetur, cum causa efficiente sine qua res finitæ esse non possunt, ut ubique illam à causa efficiente esse diversam ex ipsis meis verbis cognoscatur. Nec ullibi dixi Deum se conservare per positivum aliquem influxum, ut res creatæ ab ipso conservantur, sed tantùm immensitatem potentiæ, sive essentiæ propter quam Conservatore non indiget, esse rem *positivam*. Itaque possum ultrò admittere quæcunque à Viro Cl. afferuntur ad probandum Deum non esse causam efficientem sui ipsius; neque se conservare per ullum influxum positivum, sive per sui reproductionem continuam, quod solum ex ejus rationibus efficitur. Sed ut spero, etiam ille non negabit immensitatem illam potentiæ, propter quam Deus non indiget causa ut existat, esse in ipso rem *positivam*, nihilque ejusmodi quod sit *positivum*, intelligi posse in ullis alliis rebus, propter quod causa efficiente non egeant ad existendum; quod solum significare volui, cum

dixi

dixi nullas res poſſe intelligi eſſe *à ſe*, niſi *negativè*, præter unum Deum, nec quicquam amplius aſſumere mihi opus fuit ad difficultatem, quæ propoſita erat, diſſolvendam.

Sed quia tam ſerio hîc monet Vir Clar. *vix ullum Theologum reperiri poſſe qui non eâ propoſitione offendatur, quòd Deus à ſe ipſo ſit poſitivè, & tanquam à cauſa*, paulò accuratius exponam quare iſte loquendi modus in hac quæſtione perutilis, atque etiam neceſſarius, & ab omni offenſionis ſuſpicione valdè remotus mihi videatur.

Scio Latinos Theologos non uſurpare nomen *cauſæ* in divinis, cum agitur de proceſſione perſonarum ſacroſanctæ Trinitatis, illoſque ubi Græci indifferenter αἴτιον & ἀρχὴν dixerunt, ſolo *principii* nomine ut maximè generali uti malle, ne cui ſcilicet inde occaſionem dent judicandi Filium eſſe minorem Patre. Sed ubi nullum tale erroris periculum eſſe poteſt, nec agitur de Deo ut trino, ſed tantum ut uno, non video cur nomen *cauſæ* ſit tantopere fugiendum, præſertim cum in talem locum incidimus ut illo uti perutile ac propemodum neceſſarium eſſe videatur.

Nulla autem major hujus nominis utilitas eſſe poteſt quàm ſi Dei exiſtentiæ demonſtrandæ inſerviat: nullaque major neceſſitas quàm ſi abſque eo perſpicuè demonſtrari non poſſit.

Atqui conſiderationem cauſæ efficientis eſſe primum & præcipuum medium, ne dicam unicum, quod habeamus ad exiſtentiam Dei probandam; puto omnibus eſſe manifeſtum. Illud autem accuratè perſequi non poſſumus, niſi licentiam demus animo noſtro in rerum omnium, etiam ipſius Dei cauſas efficientes inquirendi: quo enim jure Deum inde exciperemus priuſquam illum exiſtere ſit probatum. Quærendum igitur eſt de unaquaque re, an ſit *à ſe*, vel *ab alio*: Et quidem per hoc medium exiſtentia Dei concludi poteſt, etſi non expreſſè explicetur quo modo intelligendum ſit aliquid eſſe *à ſe*. Quicunque enim ſolius luminis naturalis ductum ſequuntur, ſponte ſibi formant hoc in loco conceptum quendam cauſæ efficienti & formali communem, ita ſcilicet ut quod eſt *ab alio*, ſit ab ipſo tanquam à cauſa efficiente; quod autem eſt *à ſe*, ſit tanquam

à causa formali, hoc est, quia talem habet essentiam, ut causa efficiente non egeat; ideoque istud in Medit. meis non explicui, sed tanquam per se notum prætermisi. At cum illi qui assueti sunt judicare nihil esse posse causam efficientem sui ipsius, illamque à causa formali accuratè distinguere, quæri vident an aliquid sit à seipso, facile fit ut de sola efficiente propriè dicta cogitantes, non putent illud, *à se*, debere intelligi tanquam *à causâ*, sed tantummodò *negativè*, tanquam *sine causâ*, ita scilicet ut aliquid sit de quo non debeamus inquirere cur existat. Quæ interpretatio verbi *à se* si admitteretur, nulla posset ab effectibus haberi ratio ad existentiam Dei demonstrandam, ut rectè in primis objectionibus ab ipsarum Authore probatum est, ideoque nullo modo est admittenda. Ut autem appositè ad ipsam respondeatur, existimo necesse esse ostendere inter *causam efficientem* propriè dictam, & *nullam causam* esse quid intermedium, nempe *positivam rei essentiam*, ad quam causæ efficientis conceptus eodem modo potest extendi, quo solemus in Geometricis conceptum lineæ circularis quammaximæ ad conceptum lineæ rectæ, vel conceptum polygoni rectilinei, cujus indefinitus sit numerus laterum, ad conceptum circuli extendere. Hocque non mihi videor ulla ratione melius explicare potuisse, quàm cum dixi *causæ efficientis significationem non esse in hâc quæstione restringendam ad illas causas quæ sunt effectibus tempore priores, vel quæ ab ipsis sunt diversæ; tum quia esset nugatoria, cùm nemo nesciat idem nec seipso prius, nec, à seipso diversum esse posse; tum quia una ex his duabus conditionibus ab ejus conceptu tolli potest, & nihilominus integra notio efficientis remanere.* Nam quod non requiratur ut tempore sit prior, patet ex eo, quod non habeat rationem causæ, nisi quamdiu producit effectum, ut dictam est. Ex eo verò quod non possit alia conditio etiam tolli, debet tantùm inferri non esse causam efficientem propriè dictam, quod concedo: non autem nullo modo esse causam positivam, quæ per analogiam ad efficientem referri possit, hocque tantùm in re proposita requiritur: eodem enim lumini naturali quo percipio me mihi daturum fuisse omnes perfectiones quarum idea aliqua in me est, siquidem existentiam mihi dedissem,
per-

percipio etiam nihil sibi ipsi existentiam dari posse modo illo, ad quem causæ efficientis propriè dictæ significatio restringi solet, ita scilicet ut idem quatenus dat sibi esse, sit diversum à se ipso, quatenus accipit esse, quia contradictoria sunt idem & non idem, sive diversum. Ideoque cum quæritur an aliquid sibi ipsi existentiam dare possit, non aliud est intelligendum quàm si quæreretur, an alicujus rei natura, sive essentia sit talis ut causa efficiente non indigeat existendum; Cumque subsumitur, *si quid sit tale, illud sibi daturum esse omnes perfectiones, quarum idea aliqua in ipso est, siquidem ipsas nondum habet*, sensus est fieri non posse quin habeat actu omnes perfectiones quas cognoscit; Quia lumini naturali percipimus illud cujus essentia tam immensa est, ut causa efficiente non indigeat ad existendum, hac etiam non indigere ad habendas omnes perfectiones quas cognoscit, propriamque essentiam dare ipsi eminenter illud omne quod possumus cogitare aliquibus aliis rebus à causâ efficiente dari posse. Atque hæc verba, *si nondum habet ipsum sibi esse daturum*, juvant tantùm ad rem explicandam, quia eodem lumine naturali percipimus illud jam non posse habere vim, & voluntatem sibi dandi aliquid novi, sed essentiam talem esse ut habuerit ab æterno illud omne, quod jam cogitare possumus ipsum sibi daturum esse, si nondum haberet. Atqui nihilominus isti omnes modi loquendi à causæ efficientis analogia petiti pernecessarii sunt ad lumen naturale ita dirigendum, ut istà perspicuè advertamus: eodem planè modo quo nonnulla de Sphærâ, & aliis figuris curvilineis ex comparatione cum figuris rectilineis apud Archimedem demonstrantur, quæ vix aliter intelligi potuissent. Et quemadmodum istiusmodi demonstrationes non improbantur, etsi sphæra in illis instar polyedri sit consideranda; ita non puto me hoc in loco posse reprehendi quòd analogia causæ efficientis usus sim ad ea quæ ad causam formalem, hoc est ad ipsammet Dei essentiam pertinent explicanda. Nec ullum hâc in parte erroris periculum timeri potest, quoniam id unicum quod causæ efficientis proprium est, atque ad formalem non potest extendi, manifestam contradictionem involvit, ideoque à nemine credi posset, nempe quod aliquid sit à seipso diversum, sive idem simul & non idem.

Notandumque est causæ dignitatem sic à nobis Deo fuisse tributam, ut nulla effectus indignitas in ipso inde sequeretur, nam quemadmodum Theologi cùm dicunt partem esse *principium* filii, non ideo concedunt filium esse *principiatum*, ita quamvis admiserim Deum dici quodammodo posse *sui causam*, nullibi tamen illum eodem modo *sui effectum* nominavi, quia scilicet effectus ad efficientem præcipue solet referri, & illâ esse ignobilior, quamvis sæpè sit nobilior aliis causis.

Cùm autem integram rei essentiam pro causâ formali hîc sumo, Aristotelis vestigia tantùm sequor: nam lib. 2. anal. post. c. 11. causa materiali prætermissa primam nominat αἰτίαν τὸ τί ἦν εἶναι sive ut vulgo vertunt Latini Philosophi *causam formalem*, illamque ad omnes omnium rerum essentias extendit, quia nempe ibi non agit de causis compositi Physici, ut neque ego peti etiam hîc; sed generalius de causis ex quibus aliqua cognitio possit.

Quod verò fieri vix potuerit in re propositâ ut à *causæ* nomine Deo tribuendo abstinerem, vel ex eo potest probari, quod cum vir Cl. alia via idem quod ego efficere conatus sit, non tamen id ullo modo prestiterit, saltem quantum mihi videtur. Nam postquam multis verbis ostendit Deum non esse causam efficientem sui ipsius, quia requiritur ad rationem efficientis ut diversa sit à suo effectu; Item non esse à se *positivè*, intelligendo per verbum *positivè*, positivum causæ influxum; itemque seipsum revera non conservare, sumendo *conservationem* pro continua rei productione, quæ omnia lubens admitto; rursus probare contendit Deum non dici debere causam efficientem sui ipsius, *quia*, inquit, *causa efficiens rei alicujus non quæritur, nisi ratione existentiæ, neutiquam verò ratione essentiæ: at non minus est de essentia entis infiniti quòd existat, quàm de essentia trianguli habere tres angulos æquales duobus rectis: ergo non magis per efficientem est respondendum, cùm quæritur cur Deus existat, quàm cùm quæritur cur tres anguli trianguli sint æquales duobus rectis*. Qui syllogismus facile in illum potest retorqueri hoc pacto: etsi non quæratur efficiens ratione essentiæ, quæri tamen potest ratione existentiæ: at in Deo non distinguitur essentia ab existentia, ergo de Deo quæri potest efficiens.

Sed ut hæc duo simul concilientur, dici debet quærenti, cur Deus existat, non quidem esse respondendum per causam efficientem propriè dictam, sed tantùm per ipsam rei essentiam, sive causam formalem, quæ propter hoc ipsum quod in Deo existentia non distinguatur ab essentia, magnam habet analogiam cum efficiente, ideoque quasi causa efficiens vocari potest.

Denique, addit *in Dei causam efficientem inquirenti respondendum esse, illum eâ non indigere; & rursum percontanti, cur illâ non indigeat, respondendum quia ens infinitum est, cujus existentia est sua essentia, ea enim tantummodo causâ efficienti indigere, in quibus existentiam actualem ab essentia distinguere licet.* Ex quibus ait corruere id quod dixeram, nempe si putarem nullam rem idem quodammodo esse posse erga seipsam, quod causa efficiens erga effectum, nunquam me in causas rerum inquirendo ad ullam omnium primam deventurum; quod tamen nec corruere, nec ullo modo concuti, vel infirmari mihi videtur; & præcipua vis non modò meæ, sed & omnium omnino demonstrationum quę afferri possunt ad existentiam Dei ab effectibus probandam, ab eo dependet: Nullam autem Theologi ferè omnes nisi ab effectibus afferri posse contendunt. Itaque tantum abest ut demonstrationem de Deo illustret, cum analogiam causæ efficientis illi erga seipsum tribui non permittit, quin potius ab illa intelligenda lectores avertit, præcipuè in fine ubi concludit, *si putaret in cujusque rei causam efficientem, vel quasi efficientem esse inquirendum, se cujuscunque rei causam ab ea re diversam quæsiturum.* Quomodo enim ii qui Deum nondum nôrunt, in causam aliarum rerum efficientem inquirerent, ut hoc pacto ad Dei cognitionem devenirent, nisi putarent cujusque rei causam efficientem posse inquiri? Et quomodo tandem in Deo ut causa prima finem quærendi facerent, si putarent cujusque rei causam ab ea re diversam esse quærendam?

Certe idem fecisse mihi videtur Vir Cl. hac in parte, ac si postquam Archimedes loquens de iis quæ de sphæra per analogiam ad figuras rectilineas sphæræ inscriptas demonstravit, dixisset, si putarem sphæram pro figura rectilinea, vel quasi rectilinea infinitorum laterum sumi non posse, nullam vim isti demon-

demonſtrationi tribuerem, ſed quia non de ſphæra ut figura curvilinea, ſed tantùm de ipſa ut figura rectilinea infinitorum laterum rectè procedit. Si, inquam, Vir Cl. nolens ſphæram ita nominari, & tamen Archimedis demonſtrationem cupiens retinere diceret ſi putarem id quod ibi concluditur de figura rectilinea infinitorum laterum eſſe intelligendum, id ipſum de ſphærâ non admitterem, quia mihi certum & compertum eſt ſphæram nullo modo eſſe figuram rectilineam. Quibus ſanè verbis non idem quod Archimedes efficeret, ſed contra prorſus ab ejus demonſtratione rectè intelligenda ſeipſum, alioſque avocaret.

Hæc verò paulò prolixius hic perſequutus ſum quàm res fortè poſtulabat, ut oſtendam ſummæ mihi curæ eſſe cavere ne vel minimum quid in meis ſcriptis reperiatur quod merito Theologi reprehendant.

Denique quod circulum non commiſerim, cum dixi non aliter nobis conſtare, quæ clarè & diſtinctè percipiuntur vera eſſe, quàm quia Deus eſt: & nobis non conſtare Deum eſſe, niſi quia id clarè percipitur, jam ſatis in reſponſione ad ſecundas Objectiones numero 3. & 4. explicui, diſtinguendo ſcilicet id quod reipſa clarè percipimus, ab eo quod recordamus nos antea clarè percepiſſe. Primum enim nobis conſtat Deum exiſtere, quoniam ad rationes quæ id probant attendimus; poſtea verò ſufficit ut recordemur nos aliquam rem clarè percepiſſe, ut ipſam veram eſſe ſimus certi, quod non ſufficeret niſi Deum eſſe, & non fallere ſciremus.

Quod autem nihil in mente, quatenus eſt res cogitans, eſſe poſſit cujus non ſit conſcia, per ſe notum mihi videtur, quia nihil in illa ſic ſpectata eſſe intelligimus quod non ſit cogitatio, vel à cogitatione dependens, alioqui enim ad mentem, quatenus eſt res cogitans, non pertineret; nec ulla poteſt in nobis eſſe cogitatio, cujus eodem illo momento quo in nobis eſt, conſcii non ſimus. Quamobrem non dubito quin mens ſtatum atque infantis corpori infuſa eſt, incipiat cogitare, ſimulque ſibi ſuæ cogitationes conſcia ſit, etſi poſtea ejus rei non recordetur, quia ſpecies iſtarum cogitationum memoriæ non inhærent.

Sed

Sed notandum est actuum quidem, sive operationum nostræ mentis nos semper actu conscius esse, facultatum, sive potentiarum non semper, nisi potentiâ; ita scilicet ut cum ad utendum aliqua facultate nos accingimus, statim, si facultas illa sit in mente, fiamus ejus actu conscii; atque ideo negare possimus esse in mente, si ejus conscii fieri nequeamus.

Ad ea quæ Theologos morari possunt.

OPposui me primis Viri Cl. rationibus, à secundis declinavi: jam iis quæ sequuntur planè assentior, præterquàm ultimæ, de qua spero me non difficulter effecturum ut ipso mihi assentiatur.

Itaque quod ea quæ in primâ Meditatione, atque etiam in reliquis continentur, ac omnium ingeniorum captum non sint accommodata, planè concedo, idque ubicunque sese obtulit occasio testatus sum, atque in posterum testabor. Et hæc unica fuit causa cur eadem in dissertatione de Methodo, quæ Gallicè scripta erat, non tractârim, sed ad has Meditationes, quas à solis ingeniosis, & doctis legendas esse præmonui, reservârim. Neque dici debet rectius me facturum fuisse si abstinuissem ab iis scribendis, à quibus legendis permulti debeant abstinere; tam necessaria enim existimo, ut sine ipsis nihil unquam firmum, & stabile in Philosophia statui posse mihi persuadeam. Et quamvis ignis & ferrum ab imprudentibus, aut pueris sine periculo non tractentur, quia tamen utilia sunt ad vitam, nemo est qui putet idcirco ipsis esse carendum.

Quod verò in quartâ Meditatione tantùm egerim de errore qui *committitur in dijudicatione veri & falsi:* non autem de illo qui contingit in persecutione boni & mali; quodque ea quæ ad fidem pertinent, atque ad vitam agendam semper exceperim, cum asservi, nulli nos rei assentiri debere, nisi quam clarè cognoscamus, totius scripti mei contextus ostendit; & expressè etiam in responsione ad secundas Objectiones numero 5. explicui; nec non & in Sinopsi præmonui; ut ita quantum viri Cl. judicio tribuam, & quàm accepta mihi sint ejus concilia declarem.

Super-

Superest sacramentum Eucharistiæ, cum quo judicat vir Cl. meas opiniones non convenire, *quia*, inquit, *fide credimus ablata ab Eucharistico pane panis substantia, sola illic accidentia remanere*: putat autem *me nulla accidentia realia admittere*, sed tantùm modos, qui *absque aliqua substantia*, cui insint, non possunt intelligi, *nec proinde etiam absque illa existere*. Quam objectionem perfacile possem eludere, dicendo me nunquam hactenus accidentia realia negâsse; nam quamvis ipsis in Dioptricâ, & Meteoris non usus sim ad ea de quibus agebam explicanda, dixi tamen expressis verbis in Meteoris p. 164. me illa non negare. In his verò Meditationibus supposui quidem ipsa nondum à me cognosci, sed non idcirco nulla esse; modus enim scribendi analyticus, quem sequutus sum, id patitur ut quædam interdum supponantur quæ nondum sint satis explorata, ut patuit in primâ Meditatione, in qua multa assumpseram, quæ deinde in sequentibus refutavi. Nec sanè hîc quicquam de natura accidentium volui stabilire, sed ea tantùm, quæ de ipsis, tanquam primâ fronte, apparuerunt, proposui. Ac denique ex eo quod dixerim modos absque aliqua substantia cui insint non posse intelligi, non debet inferri me negâsse illos absque ipsa per divinam potentiam poni posse, quia planè affirmo, & credo Deum multa posse efficere, quæ nos intelligere non possumus.

Sed ut hîc agam liberalius, non dissimulabo me mihi persuadere, nihil planè aliud esse à quo sensus nostri afficiantur præter solam illam superficiem, quæ est terminus dimensionem ejus corporis quod sentitur: in sola enim superficie fit contactus; & nullum sensum affici nisi per contactum, non ego solus, sed ferè omnes Philosophi cum ipso Aristotele affirmant: ita ut, exempli causâ, panis, vel vinum non sentiatur, nisi quatenus ejus superficies vel immediate à sensus organo, vel mediantè aëre, aliisve corporibus, ut ego judico, vel, ut ajunt plerique Philosophi, mediantibus speciebus intentionalibus attingitur.

Notandum autem est istam superficiem non ex sola corporum figura externa quæ digitis tractatur esse æstimandam, sed considerandos etiam esse omnes illos exiguos meatus, qui inter pulvisculos farinæ, ex quibus panis conflatus est, atque inter par-

particulas ſpiritus, aquæ, aceti, & fœcum, ſeu tartarí, ex quorum miſtura vinum conſtat, itemque inter reliquorum corporum minutias reperiuntur. Nam ſanè particulæ iſtæ, cum diverſas habeant figuras, & motus, nunquam tam aptè jungi poſſunt, quin multa inter ipſas ſpatia reliquantur, quæ vacua non ſunt, ſed vel aëre, vel aliâ materiâ repleta; ut ad oculum videmus in pane ſpatia ejuſmodi ſatis magna; quæ non modo aëre, ſed etiam aquâ, vel vino, aliiſve liquoribus impleri poſſunt: cumque panis maneat ſemper ipſe idem, quamvis aër aliave materia ejus poris contenta mutetur, patet iſta ad ejus ſubſtantiam non pertinere: ideoque ipſius ſuperficiem non eam eſſe quæ breviſſimo ambitu integrum cingit, ſed eam quæ ſingulis ejus particulis eſt immediate circumpoſitâ.

Notandum etiam eſt hanc ſuperficiem non modo totam moveri, cum totus panis ex uno loco in alium transfertur, ſed etiam moveri ex parte, cum aliquæ panis particulæ ab aëre aliiſve corporibus ejus poros ingredientibus agitantur: adeo ut ſi quæ corpora talis ſint naturæ, ut vel aliquæ, vel omnes eorum partes aſſidue moveantur, (quod de pleriſque partibus panis, & de omnibus vini verum exiſtimo) intelligenda etiam ſit ipſorum ſuperficies in continuo quodam motu eſſe.

Notandum denique per ſuperficiem panis, aut vini, alteriuſve corporis, non hic intelligi partem ullam ſubſtantiæ, nec quidem quantitatis ejuſdem corporis, nec etiam partem corporum circumjacentium, ſed tantummodo terminum illum qui medius eſſe concipitur inter ſingulas ejus particulas, & corpora ipſas ambientia, quique nullam planè habet entitatem, niſi modalem.

Jam verò cum in hoc ſolo termino contactus fiat, & nihil niſi per contactum ſentiatur, manifeſtum eſt ex hoc uno quod dicantur panis & vini ſubſtantiæ in alicujus alterius rei ſubſtantiam ita mutari, ut hæc nova ſubſtantia ſub eiſdem planè terminis contineatur, ſub quibus aliæ prius erant, ſive in eodem præciſe loco exiſtat in quo panis & vinum prius exiſtebant; vel potius (quia eorum termini aſſidue moventur) in quo jam exiſterent ſi adeſſent; ſequi neceſſario novam illam ſubſtantiam eodem planè modo ſenſus omnes noſtros afficere debere, quo panis & vinum illos afficerent, ſi nulla tranſubſtantiatio facta eſſet.

Docet autem Ecclesia in Concilio Tridentino, sess. 13. can. 2. & 4. *conversionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, manente duntaxat specie panis.* Ubi non video quidnam possit intelligi per speciem panis; præter illam superficiem, quæ media est inter singulas ejus particulas, & corpora ipsas ambientia. Ut enim jam dictum est, in hâc solâ superficie fit contactus: &, fatente ipso Aristotele, non modo sensus ille, qui specialiter *tactus* vocatur, sed & alii sensus tactu sentiunt. lib. 3. de anima cap. 13. καὶ τὰ ἄλλα αἰσθητήρια ἀφῇ αἰσθάνεται. Et nemo est qui putet hîc per speciem aliud intelligi, quàm præcisè id, quod requiritur ad sensus afficiendos. Et nemo etiam est, qui credat conversionem panis in Christi corpus, quin simul putet hoc Christi corpus sub eâdem accuratè superficie contineri, sub quâ contineretur panis, si adesset. Etiamsi tamen ibi non sit, tanquam proprie in loco, sed *sacramentaliter, & eâ existendi ratione, quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen esse* DEO, *cogitatione per fidem illustratâ assequi possumus, & constantissimè credere debemus.* Quæ omnia tam commode, ac tam recte per mea principia explicantur, ut non modò nihil hîc habeam quod verear ne orthodoxis Theologis offendiculo sit futurum, sed contrà potius magnam me ab ipsis gratiam initurum esse confidam, quod eas in Physicâ proponam opiniones, quæ longe melius quam vulgares cum Theologiâ consentiant. Nam sanè nullibi unquam, saltem quod sciam, docuit Ecclesia species panis & vini, remanentes in Sacramento Eucharistiæ, esse accidentia quædam realia, quæ, sublata substantia, cui inhærebant, miraculose sola subsistant.

Sed cum fortè primi Theologi, qui hanc quæstionem Philosophico more explicare conati sunt, tam firmiter sibi persuaderent accidentia illa quæ sensus movent esse quid reale à substantiâ diversum, ut ne adverterent quidem eâ de re posse unquam dubitari: sine ullo examine ac sine justâ ratione supposuerunt species panis esse accidentia ejusmodi realia: totique deinde in eo fuerunt ut explicarent, quomodo ipsa sine subjecto esse possint. Quâ in re tot difficultates invenerunt, ut vel ex hoc uno (quemadmodum viatores cum fortè ad salebras & loca nullo mo-

modo pervii devenerunt) se à verò itinere deflexisse judicare debuissent. In primis enim non videntur sibi constare, saltem ii qui omnem sensuum perceptionem per contactum fieri concedunt, cum in objectis aliquid aliud, quam ipsorum superficies varie dispositas, ad movendos sensus requiri supponunt: quia per se notum est ad contactum solam superficiem sufficere; Si qui verò id non concedant, nihil eâ de re afferre possunt quod ullam habeat speciem veritatis. Deinde non potest humana mens cogitare accidentia panis esse realia & tamen absque ejus substantiâ existere, quin simul illa per modum substantiæ concipiat: Adeo ut implicare videatur, ut tota panis substantia mutetur, quemadmodum credit Ecclesia; & interim ut aliquid reale, quod prius erat in pane, remaneat: quia nihil reale potest intelligi remanere, nisi quod subsistat, & quamvis verbo vocetur accidens, concipiatur tamen ut substantia. Ideoque in re idem est ac si diceretur totam quidem panis substantiam mutari, sed tamen illam ejus substantiæ partem quæ vocatur accidens reale remanere: quod si non in verbis, certè in conceptu, contradictionem involvit. Atque hæc præcipua ratio esse videtur ob quam nonnulli hâc in parte ab Ecclesia Romana dissenserunt. Quis autem neget, ubi liberum est, & nulla ratio, nec Theologica, nec quidem Philosophica, cogit nos ad aliquas opiniones amplectendas, quin illæ potissimum sint eligendæ quæ nullam aliis occasionem nec prætextum dare possint à veritate fidei deflectendi? Quod autem opinio quæ realia ponit accidentia cum Theologicis rationibus non conveniat, puto hic satis perspicue ostendi; quodque Philosophicis planè adversetur, spero me in summa Philosophiæ, quam jam habeo in manibus, clare esse demonstraturum; ibique quo pacto color, sapor, gravitas, & reliqua omnia quæ sensus movent, à solâ extimâ corporum superficie dependeant ostendam. Denique non possunt accidentia realia supponi, quin miraculo transsubstantiationis, quod solum ex verbis consecrationis concludi potest, aliud novum, & quidem incomprehensibile, gratis addatur, per quod accidentia ista realia absque panis substantiâ ita existant, ut ipsa interim non fiant substantiæ: quod non modo pugnat contra humanam rationem, sed etiam contra axioma Theologorum, qui dicunt

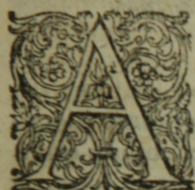
verba ista consecrationis nihil efficere nisi suum significatum; & quæ per rationem naturalem possunt explicari miraculo nolunt adscribi. Quæ omnes difficultates per meam hujus rei explicationem planè tolluntur: nam tantum abest ut juxta ipsam opus sit aliquo miraculo ad conservanda accidentia post sublatam substantiam; quin potius sine novo miraculo (per quod scilicet dimensiones mutentur) tolli non possint. Hocque aliquando contigisse memoriæ proditum est, cum loco panis consecrati caro, vel puer, in manibus sacerdotis apparuit: Non enim id unquam per miraculi cessationem, sed omnino per novum miraculum accidisse creditum est. Præterea nihil est incomprehensibile aut difficile in eo quod Deus creator omnium possit unam substantiam in aliam mutare, quodque hæc posterior substantia sub eâdem planè superficie remaneat sub quâ prior continebatur. Nec etiam quicquam rationi magis consentaneum dici potest, nec vulgo apud Philosophos magis receptum, quàm non modo omnem sensum sed generaliter omnem corporis in corpus actionem fieri per contactum, huncque contactum in solâ superficie esse posse: unde sequitur evidenter eandem superficiem, quantumvis substantia quæ sub eâ est mutetur, eodem semper modo agere ac pati debere.

Quapropter, si verum hic sine invidiâ scribere licet, ausim sperare venturum tempus aliquando, quo illa opinio quæ ponit accidentia realia, ut à ratione aliena, & incomprehensibilis, & parum tuta in fide, à Theologis explodetur, & mea in ejus locum ut certa & indubitata recipietur. Quod hic dissimulandum esse non putavi, ut, quantum in me est, occurram illorum calumniis, qui, quoniam aliis doctiores videri volunt, nihil ægrius ferunt quam si quid novi in scientiis, quod sibi prius cognitum fuisse fingere non possint, afferatur. Et sæpe in illud eo acrius inveluntur, quo verius & majoris momenti esse putant; Quodque rationibus refutare non valent, sacris scripturis ac veritatibus fidei adversari absque ullâ ratione affirmant. Impii certe hâc in parte, quod authoritate Ecclesiæ uti velint ad evertendam veritatem. Sed provoco ab istis ad pios & orthodoxos Theologos, quorum me judiciis & censuræ libentissime submitto.

AUCTO-

AVCTORIS De Objectionibus Quintis MONITVM,

Versum ex Gallico.

Nte primam harum Meditationum editionem, cupii eas non tantum à Sorbonicis Doctoribus expendi, sed etiam ab omnibus aliis qui vellent viris eruditis; ut ipsorum Objectiones, singulas suo ordine, cum meis Responsionibus ad calcem Meditationum subjiciendo, majorem ex hoc conflictu veritas lucem acciperet. Et licet eæ quæ Quinto loco ad me fuerunt missæ magni præcæteris momenti esse non viderentur, & admodum forent prolixa, suo tamen illas ordine, ne de Auctore male mererer, excudendas curavi; cui etiam meo nomine specimina impressionis, quæ Probationes vocant, legenda sunt tradita, ne quid forte in iis quod pro suo non agnosceret, insereretur. Sed quia postea ingentem conscripsit librum, in quo eædem Objectiones cum multis novis adversus meas Responsiones Instantiis continentur, & ibi me illas luce donavisse conqueritur, quasi id præter ipsius mentem factum fuisset, qui eas ad me in privatæ tantùm meis institutionis gratiam misisset, non invitus deinceps voluntati ejus obsequar, & istud volumen iis exonerabo. Ideò cum audivi Ludovicum Elzevirium, industrium typographum, Meditationes meas unà cum aliis Objectionibus prælo suo iterum subjicere decrevisse, rogavi ipsum ut Quintas objectiones omitteret. Ne tamen eas Lector desideret, monitum illum hoc loco velim, me illas nuper una cum omnibus novis magni quo comprehenduntur libri Instantiis relegisse, eo animo ut inde singula capita quæ responsione indigere viderentur excerperem: sed nullum me animadvertisse, cui illos qui Meditationem mearum mentem percipient, absque ope meâ respondere facile non posse putem. Quod verò ad eos attinet qui de libris ex mole solum aut ex titulo judicant, me illorum approbationem non ambire. Quintarum igitur Objectionum, & mearum ad illas responsionem loco, satis mihi superque erit sequentem Epistolam subjicere.

RENATI DES CARTES
ad
C. L. R. EPISTOLA.

In quâ ad Epitomen præcipuarum Petri Gassendi. Instantiarum respondetur.

MAgnopere me tibi devinctum agnosco, Clarissime vir, quod videns me nullo dignatum esse responso ingentem Instantiarum librum, quem Objectionum quintarum Auctor adversus Responsiones meas edidit, aliquos ex amicis rogaveris ut præcipuas istius libri rationes colligerent, & epitomen ab iis factam ad me miseris. Majorem eâ in re meæ famæ quàm egomet ipse curam gessisti. Non enim dubitabo apud te profiteri, susque deque mihi esse sive magni sive parvi fiam ab illis quos ejusmodi rationes movere potuerint. Præsertim cum aliquot ex iis quos novi perspicacissimi ingenii homines, qui ipsius librum evolverunt, significârint mihi se nihil in eo reperisse quod scrupulum sibi injecisset. Illis verò solis satisfacere animus est. Scio mortalium plerosque speciem veritatis facilius quam veritatem ipsam observare, & sæpius prava quàm recta de rebus judicia ferre. Idcirco operæ pretium esse non putavi de illorum approbatione obtinenda multum laborare. Acceptissima tamen mihi est quam misisti epitome, & ei me teneri respondere agnosco, sed in gratiam potius suscepti ab amicis tuis laboris, quàm quod illud defensionis meæ necessitas exigat.

Persuasus enim sum eos qui illam concinnarunt nunc mecum sentire, omnes istius libri objectiones vocibus tantum quibusdam male intellectis aut falsis hypothesibus inniti; quippe non alias nisi istiusmodi generis annotarunt, licet tanta eâ in re diligentia sint usi, ut quasdam etiam quas me ibi legisse non memini adjecerint.

Tres in primam Meditationem Instantias excerpserunt. 1. *Me rem impossibilem postulare, cum omnia præjudicia exui volo.*

2 *Non*

2. *Non posse illa à quoquam exui, quin alia magis noxia induat*
3. *Methodum de omnibus dubitandi à me propositam, nulli veritati inveniendæ utilem esse.*

Prima inde oritur quod hujus libri Auctor non animadverterit, *præjudicii* vocem ad omnes quæ in animâ nostra sunt notiones non extendi, (quas fieri non posse ut universas deponamus lubens agnosco :) Sed tantum ad illas omnes opiniones quas judicia ante à nobis facta animo impresserunt. Cum verò judicare vel non judicare sit voluntatis actio, ut suo loco explicui, eam in nostra potestate sitam esse liquet. Ut enim omnia quis præjudicia exuat, nihil aliud requiritur, nisi ut apud se statuat nihil eorum quæ antea affirmavit vel negavit, antequam id rursus ad examen revocarit, affirmare vel negare, etiamsi interea easdem omnes notiones memoria retineat. Nonnihil tamen difficultatis esse fassus sum, in sic excutiendis ex animo nostro iis quæ ante ab illo assumta & approbata fuerant; partim quia dubitandi aliquam rationem habere oporteat antequam dubitare velis; ideoque in primâ Meditatione præcipuas quæ horsum facere possent rationes exposui; partim quia etsi statuerimus nihil affirmare vel negare, decreti tamen istius facilè obliviscamur, nisi profundè memoriæ nostræ infixum sit; ideoque ut attentè de hoc negotio cogitaretur volui.

Secunda Instantia nihil aliud est nisi manifestè falsa hypothesis. Etiamsi enim dixerim annitendum esse ut ea negarentur quæ antea nimia cum fiducia affirmata fuerant, expressè tamen hanc limitationem adjeci, id tantùm illo tempore debere fieri, quo in aliquid certius, quam id quod ita negaris, investigando occupatus esses; tunc enim te nullum noxium præjudicium induere posse.

Tertia meram cavillationem continet. Nam licet verum sit dubitationem solam ad veritatem aliquam stabiliendam non sufficere, ad isthuc tamen præparandum animum utilis est. In eum autem solum finem illam adhibui.

Sex in secundam Meditationem amici tui annotant. Primum est ex eo quod dico, *Cogito; ergo sum;* Auctorem Instantiarum colligere me hanc Majorem supponere, *Qui cogitat, est;* at-

que

que ita me jam aliquod præjudicium induisse. Quâ in re *præjudicii* voce iterum abutitur. Etsi enim enunciatio illa ita nuncupari queat cum sine attentione profertur, aut ideo tantum vera esse creditur quia talis antea judicata fuit; *prejudicium* tamen cum expenditur appellari non debet, propterea quod animo tam evidens appareat ut ab eâ credenda temperare sibi nequeat, cùm fortè de illa tum primum cogitare incipiat, ac proinde mentem præjudicio imbutam nondum habeat. Sed præcipuus istius Auctoris in hâc materiâ error hic est, quod enunciationum particularium cognitionem semper ex universalibus, secundum syllogismorum Dialectices ordinem, deducendam esse supponat. Quâ in re se quomodo veritas indaganda sit ignorare prodit. Constat enim inter omnes Philosophos, ad eam inveniendam initium semper à notionibus particularibus fieri debere, ut postea ad universale accedatur; quamvis etiam reciprocè, universalibus inventis, aliæ particulares inde deduci queant. Ita si puer in Geometriæ elementis instituendus sit, hoc principium generale, *Si ab æqualibus æqualia demas quæ remanent erunt æqualia*, aut *Totum singulis suis partibus majus est*, non capiet, nisi particularibus exemplis illustretur. Ad quod cum non attenderet iste Auctor, in tot paralogismos incidit, quibus libri sui molem auxit. Passim enim falsas Majores finxit, easque mihi tribuit, quasi veritates quas explicui inde deduxissem.

Secunda, quam amici tui annotant, Instantia hæc est; *Ad sciendum nos cogitare, quid cogitatio sit præcognoscere oportere; id autem me ignorare, quia omnia negavi.* Sed præjudicia tantùm negavi, non verò notiones (qualis est hæc) quæ absque ullâ affirmatione aut negatione cognoscuntur.

Tertia est, *Cogitationem sine objecto esse non posse, verbi gratiâ sine corpore.* Ubi vitanda est ὁμωνυμία vocis *cogitationis*, quæ tum pro re cogitante, tum pro istius rei actione accipi potest. Nego autem rem cogitantem alio præter seipsam objecto indigere, ad suam actionem exercendum; quamvis etiam illam ad res materiales, quando eas examinat, extendere possit.

Quarta, *Etiamsi cogitationem de me ipso habeam, nescire tamen utrum ista cogitatio sit actio corporea, aut atomus quæ moveatur, potius*

tius quàm substantia immaterialis. Ubi vocis *cogitationis* homonymia iterum occurrit; & nihil amplius animadverto præter quæstionem fundamento destitutam, & huic persimilem: Judicas te esse hominem, quia in te omnia deprehendis, propter quæ eos in quibus illa reperiuntur homines vocas, sed qui scis annon sis elephas potius quàm homo, aliquibus aliis quas ignoras de causis? Nam postquam substantia quæ cogitat, se intellectualem esse judicavit, quia in se omnes substantiarum intellectualium proprietates observavit, & nullas quæ corpori conveniant animadvertere potuit, ex ipsâ adhuc quæritur, quomodo noverit annon sit corpus, potius quàm substantia immaterialis.

Quinta Instantia ejusdem est farinæ, *Etiamsi nullam in meâ cogitatione extensionem animadvertam, non sequi tamen eam non esse extensam, quia cogitatio mea veritatis rerum non sit norma.* Itidem sexta, *Fieri posse ut distinctio illa, quam cogitatione meâ inter cogetationem & corpus esse comperio, sit falsa.* Sed hîc peculiariter observanda est istorum verborum homonymia, *Cogitatio mea non est veritatis rerum norma.* Si enim significetur cogitationem meam aliorum non debere esse normam, ita ut quia aliquid verum esse credo, illud etiam alii credere teneantur, non illibenter assentiar. Sed ad eam, de quâ agitur, rem id nihil prorsus facit. Neminem enim unquam in mea verba jurare volui. Contra diversis in locis soli rationum evidentiæ cedendum esse monui. Præterea si *cogitationis* vox indiscriminatim pro omni animæ operatione accipiatnr, certum est nos in multas cogitationes incidere posse, ex quibns de rerum extra nos positarum veritate nihil inferre debeamus. Sed neque illud hîc est appositum, ubi tantùm de iis cogitationibus agitur, quæ claræ & distinctæ sunt perceptiones, & de judiciis quæ unusquisque apud se consentanea istis perceptionibus facere debet. Quare in eo quo voces istæ hîc accipiendæ sunt sensu, dico uniuscujusque cogitationem, id est perceptionem seu notitiam quam alicujus rei habet, ipsi veritatis istius rei regulam esse debere, hoc est omnia quæ de ea facit judicia, ut recta sint, præceptioni isti conformia esse oportere. Imò quod ad veritates fidei attinet, rationem aliquam habere nos oportet, quæ persuadeat eas à Deo esse revelatas ante-

antequam ad eas credendum voluntatem determinemus. Et quamvis in docti rectè faciant, si doctiorum de rebus cognitu difficilibus judicium sequantur, nihilominus ex perceptione propriâ dicere debent se esse ignaros, & eos quorum judicia sequi volunt, se cognitione antecellere, alioqui illa sequendo peccarent, & instar automatum aut brutorum potius quàm hominum se gererent. Unde apparet Philosophum turpius errare non posse, quàm si judicia suis rerum perceptionibus dissentanea formare velit. Sed tamen quomodo hîc Auctor in plerisque suis objectionibus ab isto errore purgare se possit non capio. Non enim vult ut unusquisque propriam perceptionem sequatur, sed potius nescio quas opinionem & commenta, quæ nobis proponere ipsi libet, quantumvis nullo ea modo percipiantur.

Contra tertiam Meditationem amici tui annotarunt, 1. *Omnes homines Dei in se ideam non animadvertere.* 2. *Me istam ideam si mihi inesset, comprehensurum.* 3. *Multos meas rationes legisse, qui iis persuasi non fuerunt.* 4. *Ex eo quod me imperfectum esse agnosco non sequi, Deum esse.*

Sed si *Ideæ* vox eo modo intelligatur quo diserte dixi me illam accipere, nec excusatio quæratur in quorundam homonymia, qui eam ad imagines rerum materialium quæ formantur in phantasia, restringunt, nemo negare potest se aliquam Dei ideam habere, nisi dicat se non intelligere quid hæc verba significent, *Res omnium quas possimus concipere perfectissima*; hoc enim est quod apud omnes homines *Dei* nomine venit. Dicere autem te non intelligere quid significent voces omnium ore tritæ, est, te, ut alienam oppugnes sententiam, in miras angustias constringere. Adde quod hæc sit omnium, quæ fingi possunt, maxime impia confessio, de te ipso dicere, eo sensu quo *ideæ* vocem accepi, te nullam Dei ideam habere. Hoc enim est non solùm profiteri te illum naturali ratione non cognoscere, sed etiam te nec fide, nec ullâ aliâ viâ, quicquam de illo posse scire: quia si nullam ideam, id est nullam perceptionem habeas, quæ significatui hujus vocis *Deus* respondeat, quantumvis profitearis te credere *Deum* esse, istud perinde est ac si dicas te credere *nihil*

nihil esse, & ita in impietatis & extremæ ignorantiæ abysso demersum jacere.

Quod addunt, *me istam ideam, si qua in me esset, comprehensurum*, absque fundamento dictum est. Quia enim *comprehendendi* vox limitationem aliquam designat, fieri non potest ut spiritus finitus Deum, qui infinitus est, comprehendat. Sed id non obstat quominus eum esse animadvertat; sicut montem tangere quidem potes, etiamsi eum ulnis amplecti nequeas.

Quod dicunt etiam de meis rationibus, *multos eas legisse, qui tamen illis persuasi non fuerunt*; facile confutari potest; quia aliquot alii reperti sunt qui eas comprehenderunt, & quibus omni ex parte satisfecerunt. Plus enim fidei adhiberi debet uni, qui sine mentiendi intentione asserit se aliquid vidisse aut comprehendisse, quàm mille aliis, qui id, quia videre aut comprehendere nequiverunt, inficiantur. Ita in Antipodum detectione plus fidei aliquot nautarum, qui totum terrarum Orbem circumiverant, relationi, quàm millenis aliquot Philosophis qui eam rotundam esse non crediderunt, adhibitum est. Et quia hîc Elementorum Euclidis meminerunt, quasi omnibus promiscue intellectu essent facilia, considerent, quæso, vix centesimum quemque eorum qui in Philosophia Scholastica doctissimi habentur, illa intelligere, vel decies millesimum Apollonii aut Archimedis omnes demonstrationes percipere, quamvis illæ Euclideis non minus evidentes & certæ sint.

Denique cùm dicunt, *Ex eo quod aliquam in me agnosco imperfectionem, non sequi Deum esse*, nihil omnino probant. Non enim id immediate ex eo solo, nulla præterea re addita, collegi. Et sic argumentantes in memoriam mihi revocant istius Auctoris artificium, qui ut meæ rationes imperfectæ & debiles appareant, eas truncare est solitus.

Nihil in iis omnibus, quæ in reliquas tres Meditationes annotarunt, observare possum, cui alibi copiosè non responderim. Veluti cum objiciunt, 1. *Me in probanda Dei existentia per quasdam nobis insitas notiones in* διάλληλον, *quem circulum vocant incidere, cùm postea dicam nullius rei certitudinem habere nos posse, nisi prius, Deum esse persuasi simus.* 2. *Dei notitiam nihil ad verita-*

tum Mathematicarum ſcientiam comparandam facere. 3. *Illum ſeductorem eſſe poſſe.* Inſpice eâ de re Reſponſionem meam ad ſecundas objectiones, num. 3. & 4. partem 2. reſp. ad quartas, circa finem.

Tandem addunt cogitatum, quod non memini ab Auctore iſto in libro Inſtantiarum ſcriptum eſſe, etſi iis quæ illic occurrunt perſimile ſit. *Multi*, inquiunt, *præſtantis ingenii viri credunt ſe clarè animadvertere extenſionem Mathematicam, quam pro principio in Phyſica mea ſtatuo, merum meum commentem eſſe, eamque extra animum meum ſubſiſtentiam nullam habere aut habere poſſe, cùm ſit pura puta à phyſico corpore abſtractio; ideoque univerſam meam Phyſicam imaginariam tantùm & fictam eſſe, ſicut omnes puras Mathematicas eſſe conſtat; ſed in Phyſica reali rerum à Deo creatarum, opus eſſe reali, ſolida, & non imaginaria materia.* Hæc eſt Objectio objectionum, & compendium univerſæ doctrinæ eximiorum qui hîc citantur Philoſophorum. Omnia quæ intelligere & concipere poſſumus, nihil aliud ſunt, ex illorum ſententiâ, niſi meræ animi noſtri imaginationes & figmenta, quæ nullam ſubſiſtantiam habere queant. Unde ſequitur nos pro verò nihil debere admittere niſi id quod neque intelligere, neque concipere neque imaginari poſſumus; hoc eſt oſtium planè ratione eſſe occludendum, & ſufficere, ut quis inter præſtantis ingenii viros & Philoſophos annumeretur, eſſe Simiam, aut Pſittacum, non verò hominem. Nam ſi illâ quæ concipi poſſunt, eâ ſolum de causâ, quia poſſunt concipi, pro falſis ſunt habenda, quid aliud reſtat, niſi ut id ſolum quod non intelligimus pro verò amplectamur, & inde noſtræ doctrinæ ſyſtema componamus; alios imitando, etiamſi cur eos imitemur ignoremus, quemadmodum ſimiæ faciunt, & voces à nobis non intellectas more Pſittacorum pro ferendo? Sed hîc ſane habeo unde me eximiè conſoler, quod Phyſica mea cum puris Mathematici confertur, cùm nihil magis quam ut iis ſimillima ſit exoptem.

Quod ad duas illas quæſtiones attinet, quas ſub finem adjiciunt, videlicet, *Quomodo anima, ſi materialis non ſit, corpus moveat, & quomodo ſpecies objectorum corporeorum recipere poſſit*; eæ ſolum occaſionem mihi ſuppeditant hîc monendi, Auctorem iſtum

ſtum non rectâ inſtitiſſe viâ, quando ſub prætextu Objectiones mihi faciendi, multas ejuſmodi quæſtiones propoſuit, quarum ſolutio ad rerum quas ſcripſi demonſtrationem non erat neceſſaria, cùm vel indoctiſſimi plures una hora quæſtiones, proponere quam doctiſſimi totius vitæ ſpatio ſolvere poſſint; ideoq; me de reſpondendo illis parum ſollicitum fuiſſe. Iſtæ verò inter alias explicationem unionis animæ cum corpore, quam nondum attigi, præſupponunt. Interim tamen tibi dicam, totam quæ in eis occurrit difficultatem, ex hypotheſi falsâ, & quæ nullo modo probari poteſt, originem ducere, nimirum, ſi anima & corpus duæ ſint diverſæ naturæ ſubſtantiæ, fieri non poſſe ut altera in alteram agat. Nam è contrario, qui accidentia realia admittunt, ut calorem, gravitatem, & ſimilia, non dubitant quin iſta accidentia in corpus agere queant; cùm tamen majus inter utraque, hoc eſt inter accidentia & ſubſtantiam, quàm inter duas ſubſtantias ſit diſcrimen.

Cæterum antequam huic Epiſtolæ finem imponam, duas adhuc annotabo hîc homonymias, quas in iſto Inſtan iarum libro offendi, quia præcipuæ eſſe mihi videntur, quæ minus attentos Lectores in errorem poſſint abducere; hâc ratione oſtendere tibi cupiens me, ſi quid ibi inveniſſem quod reſponſione dignum eſſe exiſtimarem, id minime fuiſſe prætermiſſurum.

Prima occurrit Pag. 63. ubi quia alicubi dixeram animam, interea dum de omnium rerum materialium exiſtentia dubitat, ſe *precisè tantùm* tanquam ſubſtantiam immaterialem cognoſcere; & ſeptem aut octo poſt lineis, ad oſtendendum me his vocibus *precisè tantùm*, omnimodam excluſionem aut negationem non intelligere, ſed ſolùm abſtractionem à rebus materialibus, dixi nos nihilominus non eſſe certos nihil in anima eſſe corporei, etiamſi nihil tale in ea deprehenderemus; adeò inique mecum agit iſte Auctor, ut Lectori velit perſuadere me cum dixi *preſicè tantùm*, corpus excludere intendiſſe, ac proinde mihi ipſi poſtea contradixiſſe, cum me id velle excludere negavi. Nihil ad illam accuſationem reſpondeo, quod in Meditatione ſextâ aliquid ante à me non probatum ſuppoſuerim, & ita in paralogiſmum inciderim. Facile enim eſt deprehendere

ejus

ejus falsitatem, quæ toto hoc libro vulgatissima est, & mihi suspicionem excitare posset, Auctorum ejus bonâ mecum fide non egisse, si mihi perspectus non esset illius animus, & nisi ipsum falsâ istâ persuasione primum deceptum esse crederem.

Altera homonymia reperitur pag. 84. ubi *distinguere* & *abstrahere* unum idemque esse vult, cùm tamen magnum inter illa sit discrimen. Nam qui substantiam ab ejusdem accidentibus distinguit, utraque considerare debet, quod non parum ad illius cognitionem adipiscendam conducit: sed si substantia abstractione solummodo à suis accidentibus separetur, hoc est, si consideretur sola, de illis non cogitando, id impedit quominus adeò perfectè, ut aliàs fieret, cognosci possit, cùm natura substantiæ per accidentia innotescat.

Hæc sunt, Clarissime vir, quæ magno Instantiarum libro reponenda esse putavi. Quamvis enim fortasse Auctoris amicis rem magis gratam facturus essem, si omnes ejus Instantias sigillatim refellerem, vererer tamen ne id perinde placeret meis, & ne mihi succenserent quod tempus in re tam parum necessaria tererem, atque ita otii mei dominos constituerem eos omnes, quibus suum in quæstionibus inutilibus mihi proponendis prodigere luberet. Sed interim pro tuâ de me sollicitudine gratias quam possum maximas ago. Vale.

OBIECTIONES SEXTÆ.

PErlectis attentissime tuis Meditationibus, & iis quæ hactenus objectis respondisti, non nulli etiamnum scrupuli supersunt, quos à te justum est auferri. Primus est, non videri a deo certum nos esse, ex eo quod cogitemus; Ut enim certus sis te cogitare, debes scire quid sit cogitare seu cogitatio, quidve existentia tua, cumque nondum scias quid sint illa, quî nosse potes te cogitare, vel existere? Cum igitur dicens *cogito*, nescias quid dicas: cumque addens, *sum igitur*, nescias etiam quid dicas, imo nequidem scias te dicere, vel cogitare

gitare quidpiam, quoniam ad hoc necesse videtur ut scias te scire quid dicas, iterumque ut noveris quod scias te scire quid dicas, & sic in infinitum, constat te scire non posse an sis, vel etiam an cogites.

Sed ut sit secundus scrupulus, cum ais te *cogitare* & *existere*, contendet quispiam te decipi, neque cogitare, sed tantum moveri, teque nihil aliud esse quam motum corporeum, cum nullus dum tuam demonstrationem animo complecti potuerit, qua putas te demonstrasse nullum motum corporeum esse posse, quam vocas cogitationem. An igitur ea qua uteris Analysi motus omnes tuæ materiæ subtilis ita secuisti, ut certus sis, nobisque attentissimis, & ut putamus satis perspicacibus ostendere possis repugnare cogitationes nostras in illos motus corporeos refundi?

Tertius scrupulus persimilis est, cum enim nonnulli Patres Ecclesiæ cum Platonicis existimarint Angelos esse corporeos, unde & Concilium Lateranense conclusit illos pingi posse; idemque penitus de anima rationali putarint, quippe quam opinarentur ex eis aliqui profectam ex traduce, dixerunt tamen tam Angelos quam animam cogitare, quod proinde fieri posse per motus corporeos, vel etiam ipsos esse motus corporeos censuisse videantur, à quibus cogitationem minime distinxerint. Quod & simiarum, canum, & aliorum animalium cogitationibus confirmari potest, canes enim dormiendo latrant, ac si lepores vel fures insequerentur, sciuntque se vigilando currere, imo & somniando latrare, quamvis nihil te cum in iis à corporibus distinctum agnoscimus. Quod si negaris canem scire se currere, aut cogitare, præter quam quod id dicis, nec probas, ipse canis de nobis forsan simile judicium efformat, nempe nos nescire an curramus, aut cogitemus, dum currimus, vel cogitamus: neque enim modum illius internum operandi vides, quemadmodum nec ille tuum inspicit, nec desunt viri magni qui belluis rationem concedant, olimque tribuerint. Tantumque abest ut credamus omnes illarum operationes absque sensu, vita & anima ope Mechanicæ posse satis explicari, quin illud & ἀδύνατον, & risu dignum quolibet pignore certare velimus:

Ac denique non desunt plures, qui hominem ipsum etiam absque sensu, & intellectu dicturi sint, & omnia posse facere beneficio elateriorum mechanicorum, & absque ullâ mente, si tandem simia, canis, & elephas hocce modo suis omnibus operationibus fungi queant, cum si ratio mediocris belluarum differat à ratione hominis, secundum plus & minus solummodo differant, quæ non mutant essentiam.

Quartus scrupulus est de scientia Athei, quam contendit esse certissimam, & etiam, juxta tuam regulam, evidentissimam: dum asserit, si ab æqualibus æqualia demantur; quæ supersunt æqualia forè: tres angulos trianguli rectilinei æquales esse duobus rectis, & mille similia: quandoquidem de iis cogitare nequit, quin ea certissima credat, quod contendit itâ verum esse, ut etiamsi neque Deus existat, neque sit possibilis, ut ille putat, non minus sit certus de illis veritatibus, quàm si reverâ existeret: negatque ullam dubitandi rationem ei posse afferri, quæ tantisper eum deturbet, aut dubium efficiat, quam enim afferes, an Deum, si sit, illum posse decipere? sed negabit se in his etiam à Deo suam omnipotentiam exerente posse decipi.

Hincque nascitur quintus scrupulus, qui radices figit in illa deceptione, quam ipsi Deo penitus denegas; cum enim plurimi Theologi censeant continuo damnatos tum angelos, tum homines per ideam ignis torquentis sibi à Deo inditam decipi, adeo ut firmissime credant, clarissimeque videre atque percipere putent se reverâ torqueri ab igne, licet nullus sit ignis, nunquid similibus ideis nos Deus potest decipere, nobisque continuo illudere, speciebus vel ideis in animas nostras immissis? adeò ut existimemus nos clarè videre, & singulis sensibus percipere, quæ tamen non sint extra nos, ut neque cœlum sit, aut terra, neque brachia, pedes, oculos, &c. habeamus. Quod quidem facere potes absque injuria & iniquitate, cum sit supremus omnium Dominus, deque suis absolutè possit disponere; præsertim cum id efficere queat ad deprimendam hominum superbiam, & illorum punienda peccata, vel propter peccatum originale, aut alias ob causas nobis occultas. Quæ sanè confirmari videntur illis scripturæ locis, quæ probant nos scire nihil posse, qualis

qualis est locus Pauli 1. ad Cor. cap. 8. vers. 2. *Si quis*, inquit, *se existimat aliquid scire, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire*; & locus Ecclesiastæ, c. 8. v. 17. *Intellexi quòd omnium operum Dei nullam potest homo invenire rationem eorum quæ fiunt sub sole: & quantò plus laboraverit ad quærendum, tantò minus inveniet, etiamsi dixerit sapiens se nôsse, non poterit reperire.* Quod autem sapiens id dixerit ob præmeditatas rationes, & non per transennam, vel incogitanter & ex abrupto, constat ex toto illius libro, præsertim ubi quæstio proponitur de mente, quam contendis immortalem. Nam versic. 19. cap. 3. *ait eundum esse interitum hominis, & jumentorum*; quod ne respondeas de solo corpore intelligi, subjungit *hominem nihil amplius habere jumento*: & loquens de ipso spiritu hominis, negat *ullum esse qui noverit an ille sursum ascendat*, hoc est, an sit immortalis, *an verò cum spiritibus jumentorum descendat*, hoc est corrumpatur. Nec est quod dicas in persona impiorum loqui, alioqui eâ de re serio monere, & quæ attulerat, refellere debuisset: vel etiam neges te ad ea respondere debere, quod ad Theologos scriptura pertineat, cum enim sis Christianus, te paratum esse decet ad omnibus aliquid adversus fidem, præsertim verò adversus ea, quæ statuere cupis, objicientibus respondendum, & pro viribus satisfaciendum.

Sextus scrupulus oritur ex indifferentiâ judicii, seu libertatis, quam negas ad arbitrii perfectionem attinere, sed ad solam imperfectionem, adeò ut indifferentia tollatur, quoties mens clarè perspicit quæ credenda, vel facienda, vel omittenda sunt. Quibus positis, numquid vides te Dei libertatem destruere, à quâ tollis indifferentiam, dum creat mundum hunc potius, quam alium, aut nullum condit. Cum sit tamen de fide Deum ab æterno fuisse indifferentem, ut conderet unum, vel innumeros, vel etiam nullum. Quis verò dubitat Deum omnia tam agenda, quam omittenda semper clarissimo intuitu perspexisse? non igitur clarissima rerum visio, atque perceptio tollit arbitrii indifferentiam: quæ si non possit humanæ libertati convenire, neque divinæ congruet, quandoquidem essentiæ rerum sunt, instar numerorum, indivisibiles, & immutabiles,

quapropter non minus includitur indifferentia in divini, quam in humani arbitrii libertate.

Septimus ſcrupulus erit de ſuperficie, in quâ, vel cujus ope ais fieri omnes ſenſationes: non enim intelligimus, quî fieri poſſit ut neque ſit pars corporum quæ ſentiuntur, neque pars ipſius aëris, & vaporum, quorum illam negas eſſe partem ullam, vel etiam extremum: Nec dum etiam capimus nulla eſſe cujuſlibet corporis, aut ſubſtantiæ accidentia realia, quæ virtute divinâ poſſint abſque ullo ſubjecto exiſtere, reque verâ exiſtant in altaris Sacramento, uti aſſeris. Non eſt tamen quod Doctores noſtri moveantur, donec viderint num ſis illâ demonſtraturus in tua Phyſica, cujus nobis ſpem facis, quamque vix credunt ea nobis adeò clarè propoſituram, ut ipſa poſſint, vel debeant amplecti rejectis antiquioribus.

Octavus ſcrupulus oritur ex tuâ reſponſione ad Quintas objectiones. Quî fieri poſſit ut veritates Geometricæ, aut Metaphyſicæ, quales ſunt à te memoratæ, ſint immutabiles & æternæ, nec tamen independentes à Deo. Nam in quo genere cauſæ dependent ab eo? numquid ergo potuit efficere, ut natura trianguli non fuerit? & quâ ratione, amabo, potuiſſet ab æterno facere ut non fuiſſet verum bis 4. eſſe octo? aut triangulum non habere tres angulos? Vel igitur iſtæ veritates pendent ab intellectu ſolo, dum hæc cogitat, vel à rebus exiſtentibus, vel ſunt independentes, cum Deus non videatur efficere potuiſſe, ut ulla ex iſtis eſſentiis ſeu veritatibus non fuerit ab æterno.

Nonus denique ſcrupulus maximè nos urget, cum ais ſenſuum operationibus eſſe diffidendum, & intellectus certitudinem ſenſuum certitudine longè majorem eſſe: quid enim ſi nullâ poſſit intellectus certitudine gaudere, niſi prius eam à ſenſibus bene diſpoſitis habeat? ſi quidem non poteſt ille alicujus ſenſus errorum corrigere, niſi prius alter ſenſus prædictum emendet errorem. Apparet baculus fractus in aqua ob refractionem, qui tamen rectus ſit: quis corriget illum errorem? an intellectus? nuſquam, ſed tactus; idemque de reliquis eſto judicium. Itaque ſi ſenſus omnes rite diſpoſitos adhibeas, qui ſemper idem renuntient, maximam omnium certitudinem,

cujus

cujus homo ſit naturaliter capax, aſſequeris, quæ ſæpenumero te fugiet, ſi mentis operationi fidas, quæ ſæpè aberrat in iis, de quibus ne quidem dubitari poſſe credebat.

Hæc ſunt præcipue quæ nobis remoram injiciunt: Quibus etiam ſubjungas certam rationem, certoſque characteres, qui nos certiſſimos reddant quandonam rem aliquam ita complete abſque alia intelligimus, ut certum ſit unam ab alia ita diſtingui, ut ſeorſim poſſint, ſaltem Dei virtute, ſubſiſtere: hoc eſt, quomodo poſſimus certo, clare, diſtinctèque cognoſcere illam intellectionis diſtinctionem non ab ipſo fieri intellectu, ſed ab ipſis rebus procedere. Enimverò cum immenſitatem Dei contemplamur, non cogitantes de illius juſtitia; vel cum de illius exiſtentia, non cogitantes de Filio, vel Spiritu ſancto, numquid complete percipimus illam exiſtentiam, vel Deum exiſtentem, abſque illis perſonis, quas peræque poſſit aliquis infidelis, negare, atque negas mentem, vel cogitationem de corpore: Quemadmodum igitur male quis concludet Filium, & Spiritum ſanctum à Deo Parte eſſentialiter eſſe diſtinctos, aut ab eo ſeparari poſſe, ita neque tibi conceſſerit quiſpiam cogitationem, vel mentem humanam à corpore diſtingui, licet unum abſque alio concipias, & unum de alio perneges, neque putes id fieri per ullam tuæ mentis abſtractionem. Quibus ſane ſi ſatis facias, nil penitus nobis ſupereſſe videtur quod Theologis noſtris diſpliceat.

APPENDIX.

Pauca quædam ab aliis quæſita hic ſubjungentur, ut conjunctim ad ipſa & ad proximè præcedentia reſpondeatur, quia ſunt ejuſdem argumenti. Quidam itaque ex doctiſſimis & perſpicaciſſimis hæc tria diligentiùs explicari voluerunt.

1. Quomodo certo ſciam me habere claram ideam animæ meæ.

2. Quomodo certo ſciam ideam illam eſſe prorſus diverſam à quacunque alia re.

3. Quomodo certo ſciam illam nihil prorſus habere corporeitatis. *Alii verò propoſuerunt ea quæ ſequuntur.*

Z 2 *Phi-*

Philosophi & Geometræ,

ad

DOMINVM CARTESIVM.

QVantumvis apud nos cogitemus, num revera mentis nostræ, seu humanæ Idola, hoc est cognitio, atque perceptio quidpiam corporeum in se contineat, asserere non audemus, nulli corpori quocunque velis motu affecto, id quod vocamus cogitationem, ulla ratione convenire. Cum enim cernamus quædam corpora quæ non cogitant, & alia utpote humana, & forte brutorum quæ cogitant, numquid ipse nos sophismatis reos perages, & audaciæ nimiæ, si propterea concludamus nulla esse corpora quæ cogitant? Vix ut dubitemus nos à te continuo deridendos, si primi argumentum illud ex ideis, tam pro mente quam pro Deo, propositum audissemus, illud deinde tua consuisses Analysi: qua teipsum præoccupasse, & prævenisse videris, adeo ut jam tuæ ipse menti callum obduxisse videaris, quæ non sit deinceps libera ut videat singulas, quas in te reperis, animæ proprietates, vel operationes à motibus corporeis dependere: vel nodum solvas, quo vinculis adamantinis existimas nos ipsos detineri, quo minus mentes nostræ corpus omne prætervolent.

Nodus est, nos optime percipere 3. & 2. facere 5, & si æqualia ab æqualibus auferas, adhuc æqualia futura: his & mille aliis convincimur, idemque penes te reperies. Cur similiter non convincimur ex ideis tuis, vel nostris, animam hominis esse distinctam à corpore, & Deum existere? Dices, te non posse nobis hanc veritatem in os, nisi meditemur tecum, ingerere. En septies legimus quæ scripsisti, & mentem Angelorum instar pro viribus attollimus, necdum tamen persuademur. Neque tamen existimamus, te potius dicturum mentes omnes nostras bruto fascino infectas, & Metaphysicis rebus quibus à 30. annis assuete sumus, prorsus ineptas, quàm ut fatearis tuas rationes hactenus ex ideis mentis, & Dei haustas non esse tanti ponderis,

ris; tantarumque virium, ut mentes hominum doctorum, totis viribus è maſſâ corporea ſe proripientium ſibi poſſint, atque debeant ſubjicere.

Quin potius arbitramur te prorſus idem faſſurum, ſi meditationes tuas eo relegas animo, quo illas ad examen analyticum revocares, ſi ab inimico tibi propoſitæ fuiſſent. Denique quamdiu neſcimus quid à corporibus, & illorum motibus fieri poſſit, cum & fatearis nullum omnia ſcire poſſe, quæ Deus in aliquo ſubjecto poſuit, atque ponere valet, abſque ipſius Dei revelatione, qui ſcire potuiſti hanc à Deo non fuiſſe poſitam in quibuſdam corporibus vim, & proprietatem, ut dubitent, cogitent, &c. Hæc ſunt ſive argumenta, ſive mavis præjudicia noſtra, quibus ſi medearis, quantas, Deus immortalis! tibi gratias omnes ſimul habituri ſumus vir clariſſime, qui nos ab iſtis ſpinis tuam ſementem ſuffocantibus eripueris. Quod faxit Deus. Opt. Max. cujus uni gloriæ cernimus te fœliciter tua omnia abſtrinxiſſe.

RESPONSIO
ad
Sextas objectiones.

I.

VErum quidem eſt neminem poſſe eſſe certum ſe cogitare, nec ſe exiſtere, niſi ſciat quid ſit cogitatio, & quid exiſtentia; Non quod ad hoc requiratur ſcientia reflexa, vel per demonſtrationem acquiſita, & multo minus ſcientia ſcientiæ reflexæ, per quam ſciat ſe ſcire, iterumque ſe ſcire ſe ſcire, atque ita in infinitum, qualis de nullâ unquam re haberi poteſt: Sed omnino ſufficit ut id ſciat cognitione illâ internâ, quæ reflexam ſemper antecedit, & quæ omnibus hominibus de cogitatione, & exiſtentiâ ita innata eſt, ut quamvis fortè præjudiciis obruti, & ad verba magis, quam ad verborum ſignificationes attenti fingere poſſimus, nos illam non habere, non poſſimus tamen revera non habere. Cum itaque quis advertit ſe cogitare, atque inde ſequi ſe exiſtere,

quamvis forte nunquam antea quæſiverit quid ſit cogitatio, nec quid exiſtentia, non poteſt tamen non utramque ſatis noſſe, ut ſibi in hac parte ſatisfaciat.

2. Nec etiam fieri poteſt, cum quis advertit ſe cogitare, intelligitque quid ſit moveri, ut putet ſe decipi, ſeque non cogitare, ſed tantum moveri: Cum enim planè aliam habeat ideam, ſive notionem cogitationis, quàm motus corporei, neceſſe eſt ut unum tanquam ab alio diverſum intelligat; etſi propter conſuetudinem plures diverſas proprietates, & inter quas nulla connexio cognoſcitur, uni & eidem ſubjecto tribuendi, fieri poſſit ut dubitet, vel etiam ut affirmet, ſe eſſe unum & eundem, qui cogitat, & qui loco movetur. Notandumque eſt duobus modis ea, quorum diverſas habemus ideas, pro una & eadem re ſumi poſſe; nempe vel unitate & identitate naturæ, vel tantum unitate compoſitionis. Ita, exempli cauſa, non eandem quidem habemus ideam figuræ & motus: ut neque eandem habemus intellectionis & volitionis; neque etiam oſſium & carnis, neque cogitationis & rei extenſæ: Atqui nihilominus clarè percipimus illi eidem ſubſtantiæ, cui competit ut ſit figurata, competere etiam ut poſſit moveri, adeò ut figuratum & mobile ſit unum, & idem unitate naturæ; Itemque rem intelligentem, & volentem eſſe etiam unam & eandem unitate naturæ: Non autem idem percipimus de re, quam conſideramus ſub forma oſſis, & de re, quam conſideramus ſub forma carnis, nec idcirco poſſumus illas pro una & eadem re ſumere unitate naturæ, ſed tantum unitate compoſitionis, quatenus ſcilicet unum & idem eſt animal quod habet oſſa & carnes. Jam verò quæſtio eſt an rem cogitantem, & rem extenſam percipiamus eſſe unam & eandem unitate naturæ, ita ſcilicet ut inter cogitationem & extenſionem, aliquam talem affinitatem, ſive connexionem inveniamus, qualem inter figuram & motum, vel intellectionem & volitionem advertimus, an potius dicantur tantum eſſe unum & idem unitate compoſitionis, quatenus in eodem homine reperiuntur, ut oſſa & carnes in eodem animali, quod ultimum affirmo, quia diſtinctionem ſive diverſitatem omnimodam inter naturam rei extenſæ, & rei cogitantis,

tis, non minus quàm inter ossa & carnes, animadverto.

Quia verò etiam authoritate hîc certatur, ne fortè ipsa veritati præjudicet, ad id quod additur, *neminem adhuc meam demonstrationem animo complecti potuisse*, cogor respondere, quamvis nondum à multis fuerit examinata, nonnullos tamen esse qui se illam intelligere affirment; & quemadmodum unus testis, qui, postquam in Americam navigavit, ait se vidisse Antipodas, majorem meretur fidem, quam mille alii qui negarunt illos esse, propter hoc solum quod ignorarent: Ita etiam apud eos qui rationum momenta, ut par est, examinant, pluris facienda est authoritas unius dicentis se aliquam demonstrationem rectè intelligere, quam mille aliorum, qui eandem à nemine posse intelligi nulla adjuncta ratione affirmant: Etsi enim ipsi non intelligant, hoc non impedit quo minus ab aliis possit intelligi; & quia hoc ex illo concludentes ostendunt se non satis accurate ratiocinari, non valde magnam fidem merentur.

Ad id denique quod quæritur, *an ea qua utor Analysi motus omnes meæ materiæ subtilis ita secuerim, ut certus sim, virisque attentissimis, atque ut putant, satis perspicacibus ostendere possim repugnare cogitationes in motus corporeos refundi*, hoc est, ut interpretor, cogitationes & motus corporeos esse unum & idem: respondeo mihi quidem esse certissimum, sed non ideo spondere aliis, quantumvis attentis, & suo judicio perspicacibus idem posse persuaderi, saltem quandiu non ad res pure intelligibiles, sed tantum ad imaginabiles attentionem suam convertent, ut apparet illos fecisse, qui distinctionem cogitationis à motu per dissectionem alicujus materiæ subtilis intelligendam esse finxerunt: Nam ex eo tantum intelligitur quod notiones rei cogitantis, & rei extensæ, sive mobilis sint planè diversæ, atque à se mutuo independentes: repugnetque ut illæ res, quæ à nobis tanquam diversæ, & independentes clare intelliguntur, separatim, saltem à Deo, poni non possint: adeo ut quotiescunque illas in uno & eodem subjecto reperimus, ut cogitationem & motum corporeum in eodem homine, non debeamus idcirco existimare ipsas ibi esse unum & idem unitate naturæ, sed tantum unitate compositionis.

5. Quod

5. Quod hic de Platonicis, eorumque sectatoribus affertur, jam ab universâ Ecclesiâ Catholicâ, & vulgo omnibus Philosophis explosum est: Concilium autem Lateranense conclusit quidem Angelos pingi posse, non autem ideo concessit esse corporeos: & quamvis revera corporei crederentur, non certe magis in ipsis, quàm in hominibus, mentes à corporibus inseparabiles possent intelligi; Nec quoque si fingeretur animam humanam esse ex traduce, ideo concludi posset esse corpoream, sed tantum ut corpus nascitur à corpore parentum, ita ipsum ab eorum anima proficisci. Quantum ad canes & simias, etsi concederem in iis esse cogitationem, non inde ullo modo sequeretur mentem humanam à corpore non distingui, sed contra potius in aliis quoque animalibus mentes à corporibus esse distinctas: quod illi ipsi Platonici, quorum authoritas mox laudabatur, post Pythagoricos censuerunt, ut ex eorum metempsychosi manifestum est. At verò nullam planè in brutis esse cogitationem non modo dixi ut hic assumitur, sed etiam firmissimis rationibus, & quæ à nemine hactenus fuerunt refutatæ, probavi: Atqui revera illi qui affirmant *canes scire se vigilando currere, imo & somniando latrare*, tanquam si in ipsorum cordibus versarentur, id dicunt, & non probant. Etsi enim addant *se non credere operationes belluarum absque sensu, vitâ & animâ* (hoc est, ut interpretor, absque cogitatione, neque enim id vulgo vocatur vita, nec anima corporea, nec sensus organicus brutis à me denegatur) *ope Mechanicæ posse explicari, quin illud & ἀδύνατον, & risu dignum quolibet pignore certare velint*, id pro ratione haberi non debet: idemque de quâlibet aliâ re quantumvis vera dici posset: quin & pignoribus certari non solet, nisi ubi rationes desunt ad probandum; & cum olim eodem fere modo viri magni Antipodas irriserint, non statim pro falso habendum puto quidquid ab aliquibus irridetur.

Quod denique subjungitur, *non deesse plures, qui hominem ipsum, etiam absque sensu, & intellectu, dicturi sint & omnia posse facere beneficio elateriorum Mechanicorum, absque ullâ mente, si tandem simia, canis, & elephas, hocce modo suis omnibus operationibus fungi queant*, non sane etiam ratio est qua quicquam probetur, nisi

nisi forte quosdam homines tam confuse omnia concipere, & anticipatis opinionibus verbo tenus intellectis adeo tenaciter adhærere, ut, potius quàm illas mutent, de seipsis id negent, quod non possunt non semper apud se experiri: Nam sane fieri non potest quin semper apud nosmetipsos experiamur nos cogitare, nec proinde ex eo quod ostendatur bruta animantia omnibus suis operationibus absque ullâ cogitatione fungi posse, quisquam concludet se ipsum ergo etiam, non cogitare, nisi qui cum prius sibi persuaserit se non aliter operari quàm bruta, propter hoc scilicet, quod illis cogitationem tribuerit, adeo pertinaciter adhærebit istis verbis, homines & bruta eodem modo operantur, ut cum illi ostendetur bruta non cogitare, malit se etiam illâ suâ, cujus non potest non esse sibi conscius, cogitatione exuere, quàm mutare opinionem quod ipse, eodem modo ac bruta, operetur: Cujus tamen generis hominum multos esse non mihi facile persuadeo: Sed sane multo plures, & majori cum ratione invenientur, qui si concedatur *cogitationem à motu corporeo non distingui*, eandem illam in brutis, atque in nobis esse contendent, quoniam omnes motus corporeos in illis, quemadmodum in nobis animadvertent, addentesque *differentiam, quæ est tantum secundum plus, & minus, non mutare essentiam*, quamvis forte minus rationis esse putent in belluis quam in nobis, mentes tamen esse in ipsis ejusdem plane speciei, cum nostris optimo jure concludent.

4 Quantum ad scientiam Athei facile est demonstrare illam non esse immutabilem, & certam, ut enim jam ante dixi, quo minus potentem originis suæ authorem assignabit, tanto majorem habebit occasionem dubitandi an forte tam imperfectæ sit naturæ, ut fallatur etiam in iis quæ sibi quam evidentissima apparebunt, illoque dubio liberari nunquam poterit, nisi à vero, & fallere nescio Deo se creatum esse prius agnoscat.

5. Quod autem repugnet homines à Deo decipi, clare demonstratur, ex eo quod forma deceptionis sit non ens, in quod non potest ferri summum ens. Et in hoc omnes Theologi consentiunt, omnisque fidei Christianæ certitudo ex hoc pendet. Cur enim revelatis à Deo crederemus, si nos interdum

ab ipso decipi arbitraremur? Et quamvis vulgo Theologi affirment damnatos igne inferni torqueri, non ideo tamen censent ipsos *decipi per falsam ideam ignis torquentis sibi à Deo inditam*, sed potius ab igne vere torqueri, quia *ut viventis hominis incorporeus spiritus tenetur naturaliter in corpore, sic facile per divinam potentiam teneri potest post mortem corporeo igne, &c.* Vide Mag. lib. 4. sent. dist. 44. Quantum autem ad loca scripturæ, non existimo meum esse ad ipsa respondere, nisi si quando videantur adversari alicui opinioni quæ mihi sit peculiaris; cum enim tantum afferuntur in illas quæ apud omnes Christianos sunt vulgares, quales sunt eæ quæ hîc impugnantur, nempe quod aliquid sciri possit, & quod animæ humanæ non sint similes iis jumentorum verere crimen arrogantiæ si non mallem responsionibus ab aliis jam inventis contentus esse, quam novas excogitare, quia nunquam me Theologicis studiis immiscui, nisi in quantum ad privatam meam institutionem conferebant, nec tantum in me divinæ gratiæ experior, ut ad illa sacra me vocatum putem. Itaque profiteor me nihil in posterum de talibus responsurum; sed nondum id servabo hâc vice, ne forte aliquibus occasionem præbeam existimandi me ideo tacere, quod loca proposita non satis commode possim explicare. In primis igitur ajo locum D. Pauli 1. ad Corinth. cap. 8. vers. 2. debere tantum intelligi de scientiâ, quæ non est cum charitate conjuncta, hoc est, de scientiâ Atheorum, quia quisquis Deum, ut par est, novit, non potest ipsum non diligere, nec charitatem non habere. Hocque probatur ex verbis proxime præcedentibus, *scientia inflat, charitas verò ædificat*, & ex proximè sequentibus: *Si quis autem diligit Deum, hic* (nempe Deus) *cognitus est ab eo.* Ita enim non vult Apostolus nullam plane scientiam haberi posse, quia fatetur diligentes Deum ipsum cognoscere, hoc est, de ipso habere scientiam; sed ait tantum eos qui non habent charitatem, nec proinde satis Deum norunt, etsi forte in cæteris rebus aliquid se scire existiment, nondum tamen cognoscere quemadmodum oporteat scire, quia nempe incipiendum est à Dei cognitione, ac deinde aliarum omnium rerum cognitiones huic uni sunt subordinandæ, quod in meis Meditationibus explicui: atque

atque ideo hic ipse locus, qui contra me afferebatur, meam hic de re opinionem tam aperte confirmat, ut non putem ipsum ab iis qui à me dissentiunt posse recte explicari. Quod si quis contendat pronomen *hic* non referri ad Deum, sed ad hominem qui à Deo cognoscatur & approbetur; alius Apostolus, nempe D. Joannes epist. 1. cap. 2. meæ explicationi prorsus favet, nam vers. 2. hæc habet, *in hoc scimus quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observamus*, cap. 4. vers. 7. *qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum*.

Nec dispar ratio est de locis Ecclesiastæ: Notandum enim Salomonem in illo libro non quidem agere personam impiorum, sed suam tantum, quatenus scilicet, cum peccator & à Deo aversus ante fuisset, ibi pœnitentiam agens, ait à se quidem, humana tantum utente sapientiâ, & illam ad Deum non referente, nihil inveniri potuisse quod plane satisfaceret, sive in quo non esset vanitas. Ideoque hinc inde variis in locis monet oportere converti ad Deum, ut expresse in cap. 11. vers. 9. *Et scito quod pro omnibus his adducet te Deus in judicium*, & in sequentibus, usque ad libri finem. Specialiter autem in cap. 8. vers. decimo septimo, hæc verba, *Et intellexi quod omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem, eorum quæ fiunt sub sole, &c.* non intelligenda sunt de quovis homine sed de eo quem descripsi in versu præcedenti. *Est homo qui diebus, & noctibus somnum non capit oculis.* Tanquam si vellet ibi Propheta monere, illos qui nimis assidui sunt in studiis, non aptos esse ad assequendam veritatem; hocque profecto non facile ii, quibus sum notus, de me dictum esse existimabunt. Sed præcipue attendendum est ad hæc verba *quæ fiunt sub sole*, sæpius enim repetuntur in illo libro, & semper designant res naturales, ad exclusionem earum subordinationis ad Deum, quia nempe cum Deus sit supra omnia, non continetur inter ea quæ sunt sub sole: Adeo ut loci citati verus sensus sit, hominem non posse res naturales recte scire, quandiu Deum non cognoscit, ut ego etiam affirmavi. Denique in cap. 5. vers. 29. manifestum est non dici, *eundem esse interitum hominis, & jumentorum*, neque etiam *hominem nihil amplius haberi jumento*, nisi tantum ratione corporis: nam ibi fit

tantum mentio eorum quæ pertinent ad corpus; & ſtatim poſtea ſubjungitur ſeorſim de anima, *Quis novit ſi ſpiritus filiorum Adam aſcendat ſurſum, & ſi ſpiritus jumentorum deſcendat deorſum?* Hoc eſt, an humanæ animæ beatitudine cœleſti fruituræ ſint, quis hoc novit per humanas rationes, & quandiu ad Deum ſe non convertit? Certe humanam animam non eſſe corpoream naturali ratione probare conatus ſum; ſed an ſurſum ſit aſcenſura, ſola fide cognoſci poſſe concedo.

6. Quantum ad arbitrii libertatem, longe alia ejus ratio eſt in Deo, quam in nobis; repugnat enim Dei voluntatem non fuiſſe ab æterno indifferentem ad omnia quæ facta ſunt, aut unquam fient, quia nullum bonum, vel verum, nullumve credendum, vel faciendum, vel omittendum fingi poteſt, cujus idea in intellectu divino prius fuerit, quam ejus voluntas ſe determinarit ad efficiendum ut id tale eſſet: Neque hic loquor de prioritate temporis, ſed ne quidem prius fuit ordine, vel naturâ, vel ratione ratiocinatâ, ut vocant, ita ſcilicet ut iſta boni idea impulerit Deum ad unum potius quam ad aliud eligendum. Nempe, exempli cauſa, non ideo voluit mundum creare in tempore, quia vidit melius ſic fore, quam ſi creaſſet ab æterno: nec voluit tres angulos trianguli æquales eſſe duobus rectis, quia cognovit aliter fieri non poſſe, &c. Sed contra, quia voluit mundum creare in tempore ideo ſic melius eſt, quam ſi creatus fuiſſet ab æterno: & quia voluit tres angulos trianguli neceſſario æquales eſſe duobus rectis, idcirco jam hoc verum eſt, & fieri aliter non poteſt, atque ita de reliquis. Nec obſtat quod dici poſſit merita ſanctorum eſſe cauſam cur vitam æternam conſequantur, neque enim ita ejus ſunt cauſa ut Deum determinent ad aliquid volendum, ſed tantum ſunt cauſa effectus, cujus Deus voluit ab æterno ut cauſa eſſent. Et ita ſumma indifferentia in Deo ſummum eſt ejus omnipotentiæ argumentum. Sed quantum ad hominem, cum naturam omnes boni, & veri jam à Deo determinatam inveniat, nec in aliud ejus voluntas ferri poſſit, evidens eſt ipſum eo libentius, ac proinde etiam liberius bonum, & verum amplecti, quo illud clarius videt, nunquamque eſſe indifferentem, niſi quando quidnam ſit melius,

aut verius ignorat, vel certe quando tam perſpicue non videt, quin de eo poſſit dubitare: Atque ita longe alia indifferentia humanæ libertati convenit quam divinæ. Neque hic refert quod eſſentiæ rerum dicantur eſſe indiviſibiles: nam primò, nulla eſſentia poteſt univoce Deo, & creaturæ convenire: ac denique indifferentia non pertinet ad eſſentiam humanæ libertatis, cum non modo ſimus liberi, quando ignorantia recti nos reddit indifferentes, ſed maxime etiam quando clara perceptio ad aliquid proſequendum impellit.

7. Non aliter concipio ſuperficiem, à quâ ſenſus noſtros affici puto, quam ab omnibus Mathematicis, vel Philoſophis concipi ſolet (vel ſaltem debet) illa, quam à corpore diſtinguunt, & omni profunditate carere ſupponunt. Sed duobus modis ſuperficiei nomen apud Mathematicos uſurpatur; nempe vel pro corpore, ad cujus ſolam longitudinem, & latitudinem attenditur, quodque nullâ cum profunditate ſpectatur, etſi non negetur ipſum aliquam habere; vel tantum pro corporis modo, quando ſcilicet omnis ei profunditas denegatur. Et id circo ad vitandam ambiguitatem, dixi me loqui de eâ ſuperficie, quæ cum ſit tantum modus, non poteſt eſſe pars corporis, corpus enim eſt ſubſtantia, & modus non poteſt eſſe pars ſubſtantiæ. Sed non negavi eſſe corporis extremum, quin è contra, maxime propriè vocari poteſt extremitas tam corporis contenti, quam continentis, eo ſenſu quo dicuntur ea corpora eſſe contigua, quorum extremitates ſunt ſimul. Nam ſane cum duo corpora ſe mutuo tangunt, una & eadem eſt utriuſque extremitas, quæ neutrius pars eſt, ſed utriuſque idem modus, qui etiam poteſt manere, quamvis iſta corpora tollantur, modo tantum alia, quæ ſint ejuſdem accurate magnitudinis, & figuræ, in ipſorum locaſu ccedant. Quin & locus ille, qui ab Ariſtotelicis, dicitur eſſe ſuperficies corporis ambientis, non poteſt intelligi eſſe alia ſuperficies, quam hæc, quæ non eſt ſubſtantia, ſed modus. Neque enim mutatur locus turris, etſi aër ipſam ambiens mutetur, vel aliud corpus in locum ipſius turris ſubſtituatur, nec proinde ſuperficies, quæ hic pro loco ſumitur, pars ulla eſt aëris ambientis, vel turris. Ad accidentium autem

realitatem explodendam, non mihi videtur opus esse expectare alias rationes ab iis quæ jam à me tractatæ sunt: Nam primò cum omnis sensus tactu fiat, nihil præter superficiem corporum potest sentiri: Atqui si quæ sint accidentia realia, debent esse quid diversum ab istâ superficie, quæ nihil aliud est quàm modus: Ergo si quæ sint, non possunt sentiri. Quis autem unquam existimavit illa esse nisi quia putavit sentiri. Ac deinde, omnino repugnat dari accidentia realia, quia quicquid est reale, potest separatim ob omni alio subjecto existere, quicquid autem ita separatim potest existere, est substantia non accidens. Nec refert quod dicatur accidentia realia non naturaliter, sed tantum per divinam potentiam à subjectis suis sejungi posse: Nihil enim aliud est fieri naturaliter, quàm fieri per potentiam Dei ordinariam, quæ nullo modo differt ab ejus potentia extraordinaria: nec aliud quicquam ponit in rebus: adeo ut si omne id, quod naturaliter sine subjecto esse potest, sit substantia, quicquid etjam per quantumvis extraordinarium Dei potentiam potest esse sine subjecto, substantia est dicendum. Fateor quidem unam substantiam alteri substantiæ posse accidere; atqui cum hoc contingit, non ipsa substantia est quæ habet formam accidentis, sed solus modus quo accidit, ut cum vestis accidit homini, non ipsa vestis sed tantummodo *vestitum esse* est accidens. Quia verò præcipua ratio quæ movit Philosophos ad ponenda accidentia realia, fuit, quod putarint sine illis sensuum perceptiones explicari non posse, promisi me id minutatim de singulis sensibus in Physicis expositurum, non quod velim ut mihi ullâ in re credatur, sed quia ex iis quæ jam de visu in Dioptrica explicui, putavi recte judicantes facile facturos esse conjecturam de eo quod in cæteris præstare possim.

8. Attendenti ad Dei immensitatem; manifestum est nihil omnino esse posse quod ab ipso non pendeat, non modo nihil subsistens, sed etiam nullum ordinem, nullam legem, nullamve rationem veri, & boni: alioqui enim, ut paulo ante dicebatur, non fuisset plane indifferens ad ea creanda quæ creavit. Nam si quæ ratio boni ejus præordinationem antecessisset, illa ipsum determinasset ad id quod optimum est faciendum: sed contra, quia se determinavit

navit

navit ad eà quæ jam ſunt facienda, idcirco ut habetur in Geneſi, *ſunt valde bona*, hoc eſt, ratio eorum bonitatis ex eo pendet quod voluerit ipſa ſic facere. Nec opus eſt quærere in quonam genere cauſæ iſta bonitas, aliæve tam Mathematicæ, quam Metaphyſicæ veritates à Deo dependeant: cum enim cauſarum genera fuerint ab iis enumerata, qui forte ad hanc cauſandi rationem non attendebant, minime mirum eſſet ſi nullum ei nomen impoſuiſſent, ſed tamen impoſuerunt, poteſt enim vocari efficiens: eâdem ratione quâ Rex eſt legis effector, etſi lex ipſa non ſit res Phyſice exiſtens, ſed tantum, ut vocant, ens morale. Nec opus etiam eſt quærere quâ ratione Deus potuiſſet ab æterno facere, ut non fuiſſet verum bis 4. eſſe 8. &c. fateor enim id à nobis intelligi, non poſſe; atqui, cum ex aliâ parte recte intelligam nihil in ullo genere entis eſſe poſſe quod à Deo non pendeat, & facile illi fuiſſe quædam ita inſtituere, ut à nobis hominibus non intelligatur ipſa poſſe aliter ſe habere quam ſe habent, eſſet à ratione alienum propter hoc quod nec intelligimus, nec advertimus à nobis debere intelligi, de eo quod recte intelligimus dubitare. Nec proinde putandum eſt *æternas veritates pendere ab humano intellectu, vel ab aliis rebus exiſtentibus*, ſed à ſolo Deo, qui ipſas ab æterno, ut ſummus legiſlator, inſtituit.

9. Ut recte advertamus quænam ſit ſenſus certitudo, tres quaſi gradus in ipſo ſunt diſtinguendi. Ad primum pertinet tantum illud quo immediate afficitur organum corporeum ab objectis externis, quodque nihil aliud eſſe poteſt quam motus particularum iſtius organi, & figuræ, ac ſitus mutatio ex illo motu procedens. Secundus continet id omne quod immediate reſultat in mente ex eo quod organo corporeo ſic affecto unita ſit, taleſque ſunt perceptiones doloris, titillationis, ſitis, famis, colorum, ſoni, ſaporis, odoris, caloris, frigoris, & ſimilium, quas oriri ex unione, ac quaſi permiſtione mentis cum corpore in ſextâ Meditatione dictum eſt. Tertius denique comprehendit omnia illa judicia, quæ occaſione motuum organi corporei de rebus extra nos poſitis ab ineunte ætate facere conſuevimus. Ut exempl causâ, cum baculum video, non putandum eſt aliquas ſpecies intentionales ab ipſo ad oculum advolare, ſed tantum

radios

radios luminis ex isto baculo reflexos, quosdam motus in nervo optico, & illo mediante, etiam in cerebro excitare, ut satis prolixe in Dioptricâ explicui; atque in hoc cerebri motu, qui nobis cum brutis communis est, primus sentiendi gradus consistit. Ex ipso vero sequitur secundus, qui ad solam coloris, luminisve ex baculo reflexi perceptionem se extendit, oriturque ex eo quod mens cerebro tam intime conjuncta sit, ut à motibus qui in ipso fiunt afficiatur: atque nihil aliud ad sensum esset referendum, si accurate illum ab intellectu distinguere vellemus. Nam quod ex isto coloris sensu quo afficior judicem baculum extra me positum esse coloratum: itemque quod ex istius coloris extensione, terminatione, ac situs relatione ad partes cerebri, de ejusdem baculi magnitudine, figurâ, & distantiâ ratiociner, etsi vulgo sensui tribuatur, ideoque hîc ad tertium sentiendi gradum retulerim, manifestum tamen est à solo intellectu pendere; Atque magnitudinem, distantiam, & figuram per solam ratiocinationem unas ex aliis percipi posse in Dioptricâ demonstravi. Sed in hoc tantum differentia est, quod ea quæ nunc primum ob novam aliquam animadversionem judicamus, intellectui tribuamus; quæ vero à primâ ætate eodem plane modo, atque nunc, de iis quæ sensus nostros afficiebant judicavimus, aut etiam ratiocinando conclusimus, referamus ad sensum, quia nempe de iis tam celeriter propter consuetudinem ratiocinamur, & judicamus, aut potius judiciorum, jam olim à nobis de rebus similibus factorum recordamur, ut has operationes à simplici sensus perceptione non distinguamus. Ex quibus patet cum dicimus intellectus certitudinem sensuum certitudine longe esse majorem, significari tantum ea judicia, quæ jam provectâ ætate ob novas aliquas animadversiones facimus, certiora esse iis, quæ à primâ infantiâ, & absque ullâ consideratione formavimus, quod absque dubio est verum: Nam de primo, & secundo sentiendi gradu manifestum est hîc non agi, quia nulla in ipsis falsitas esse potest. Cum itaque dicitur *baculum apparere fractum in aqua ob refractionem*, idem est ac si diceretur, eo illum modo nobis apparere, ex quo infans judicaret ipsum fractum esse, & ex quo etiam nos secundum præjudicia quibus

ab

ab ineunte ætate assuevimus idem judicamus. Quod autem hic additur, nempe *illum errorem non intellectu, sed tactu corrigi*, non potest à me concedi: quia etsi ex tactu baculum rectum esse judicemus, idque eo judicandi modo, cui ab infantiâ sumus assueti, quique idcirco *sensus* vocatur, non tamen hoc sufficit ad errorem visûs emendandum, sed insuper operæ est, ut aliquam rationem habeamus, quæ nos doceat credendum esse hâc de re judicio ex tactu potius, quam judicio ex visu elicito: quæ ratio cum in nobis ab infantiâ non fuerit, non sensu, seu tantum intellectui est tribuenda: Atque ideo in hoc ipso exemplo solus est intellectus, qui sensûs errorem emendat, nec ullum unquam afferri potest, in quo error ex eo contingat quod mentis operationi, magis quàm sensui fidamus.

10. Quandoquidem ea quæ supersunt, tanquam dubia, potius quam tanquam objectiones, proponuntur, non mihi tantum assumo ut ausim spondere me illa, de quibus video plerosque doctissimos, & ingeniosissimos viros adhuc dubitare, sufficienter esse expositurum: Sed tamen ut quicquid in me est præstem, & causæ non desim, dicam ingenue quâ ratione contigerit, ut meipsum iisdem dubiis plane liberarim, sic enim si forte aliis eadem usui sint gaudebo: sin minus, saltem nullius temeritatis conscius mihi ero. Cum primum ex rationibus in his Meditationibus expositis mentem humanam realiter à corpore distingui, & notiorem esse quam corpus, & reliqua collegissem, cogebar quidem ad assensionem, quia nihil in ipsis non cohærens, atque ex evidentibus principiis juxta Logicæ regulas conclusum advertebam: sed fateor me non idcirco fuisse plane persuasum, idemque fere contigisse quod Astronomis, qui postquam solem esse aliquoties terra majorem rationibus evicerunt, non possunt tamen à se impetrare dum in illum oculos convertunt, ut judicent non esse minorem. Postquam autem ulterius perrexi, & iisdem innixus fundamentis ad rerum Physicarum considerationem transivi, primò attendendo ad ideas, sive notiones, quas de unaquaque re apud me inveniebam, & unas ab aliis diligenter distinguendo, ut judicia omnia mea cum ipsis consentirent, adverti, nihil plane ad rationem corporis pertine-

re, nisi tantum quod sit res longa, lata, & profunda, variarum figurarum, variorumque motuum capax; ejusque figuras, ac motus esse tantum modos, qui per nullam potentiam sine ipso possunt existere; colores verò, odores, sapores, & talia, esse tantum sensus quosdam in cogitatione meâ existentes, nec minus à corporibus differentes, quàm dolor differt à figurâ, & motu teli dolorem incutientis; ac denique gravitatem, duritiem, vires calefaciendi, attrahendi, purgandi, aliasque omnes qualitates, quas in corporibus experimur, in solo motu, motusve privatione, partiumque configuratione, ac situ consistere. Quæ opiniones cum plurimum differrent ab iis, quas prius de iisdem rebus habueram, cœpi deinde considerare quas ob causas aliter antea credidissem, præcipuamque esse animadverti, quod primum ab infantiâ varia de rebus Physicis, utpote quæ ad vitæ, quam ingrediebar, conservationem conferebant, judicia tulissem, easdemque postea opiniones, quas tunc de ipsis præconceperam, retinuissem: cumque mens, illa ætate, minus recte organis corporeis uteretur, iisque firmius affixa nihil absque ipsis cogitaret, res tantum confusas advertebat, & quamvis propriæ suæ naturæ sibi conscia esset, nec minus apud se ideam cogitationis, quam extensionis haberet, quia tamen nihil intelligebat quin simul etiam aliquid imaginaretur, utrumque pro uno & eodem sumebat, notionesque omnes, quas de rebus intellectualibus habebat, ad corpus referebat & cum deinde in reliquâ vitâ nunquam me illis præjudiciis liberassem, nihil omnino satis distincte cognoscebam, nihilque quod non supponerem esse corporeum. Etiamsi earum rerum, quas corporeas esse supponebam, tales sæpe ideas, sive conceptus effingerem, ut mentes potius quam corpora, referrent: nam cum, exempli causâ, concipiebam gravitatem instar qualitatis cujusdam realis, quæ crassis corporibus inesset, etsi vocarem illam qualitatem, quatenus scilicet ad corpora, quibus inerat, ipsam referebam, quia tamen addebam esse realem, revera putabam esse substantiam: eodem modo quo vestis in se spectata substantia est, etsi, cum ad hominem vestitum refertur, sit qualitas: Atque etiam mens, etsi revera substantia sit, nihilominus tamen corporis, cui adjuncta est, qualitas dici

ci poteſt. Et quamvis gravitatem per totum corpus, quod grave eſt, ſparſam eſſe imaginarer, non tamen ipſi eandem illam extenſionem, quæ corporis naturam conſtituit, tribuebam, vera enim corporis extenſio talis eſt, ut omnem partium penetrabilitatem excludat, tantumdem autem gravitatis, quantum eſt in ligno decem pedum; putabam eſſe in maſsâ auri, alteriuſve metalli, unius pedis, quin & illam eandem omnem in punctum Mathematicum contrahi poſſe judicabam; quin etiam, dum corpori gravi manebat coëxtenſa totam ſuam vim in quâlibet ejus parte exercere poſſe videbam, quia ex quâcunque parte corpus illud funi appenderetur, totâ ſuâ gravitate funem trahebat, eodem planè modo ac ſi gravitas iſta in ſolâ parte funem tangente, non etiam per reliquas ſparſa fuiſſet. Nec ſane jam mentem aliâ ratione corpori coextenſam, totamque in toto, & totam in quâlibet ejus parte eſſe intelligo. Sed ex eo præcipue apparet illam gravitatis ideam fuiſſe ex parte ab illâ, quam habebam mentis, deſumptam, quod putarem gravitatem deferre corpora verſus centrum terræ, tanquam ſi aliquam ejus cognitionem in ſe contineret: Neque enim hoc profecto ſine cognitione fieri, neque ulla cognitio niſi in mente eſſe poteſt. Attamen alia etiam nonnulla gravitati tribuebam, quæ non eodem modo de mente poſſunt intelligi, ut quod eſſet diviſibilis, menſurabilis, &c. Poſtquam autem hæc ſatis animadverti, & mentis ideam à corporis, motuſque corporei ideis accurate diſtinxi, omneſque alias qualitatem realium, formarumve ſubſtantialium ideas, quas ante habueram, ex ipſis à me conflatas, effictaſve fuiſſe deprehendi, perfacile me omnibus dubiis, quæ hic propoſita ſunt, exolvi: Nam primò non dubitavi quin claram haberem ideam meæ mentis, utpote cujus mihi intime conſcius eram: nec quin idea illa ab aliarum rerum ideis eſſet plane diverſa, nihilque corporeitatis habere, quia cum cæterarem etiam rerum veras ideas quæſiviſſem, ipſaſque omnes in genere cognoſcere mihi viderer, nihil plane in iis, quod ab ideâ mentis non omnino differret, inveniebam; & longe majorem diſtinctionem eſſe videbam inter ea, quæ, quamvis de utroque attente cogitarem, nihil ominus diſtincta apparebant, qualia ſunt

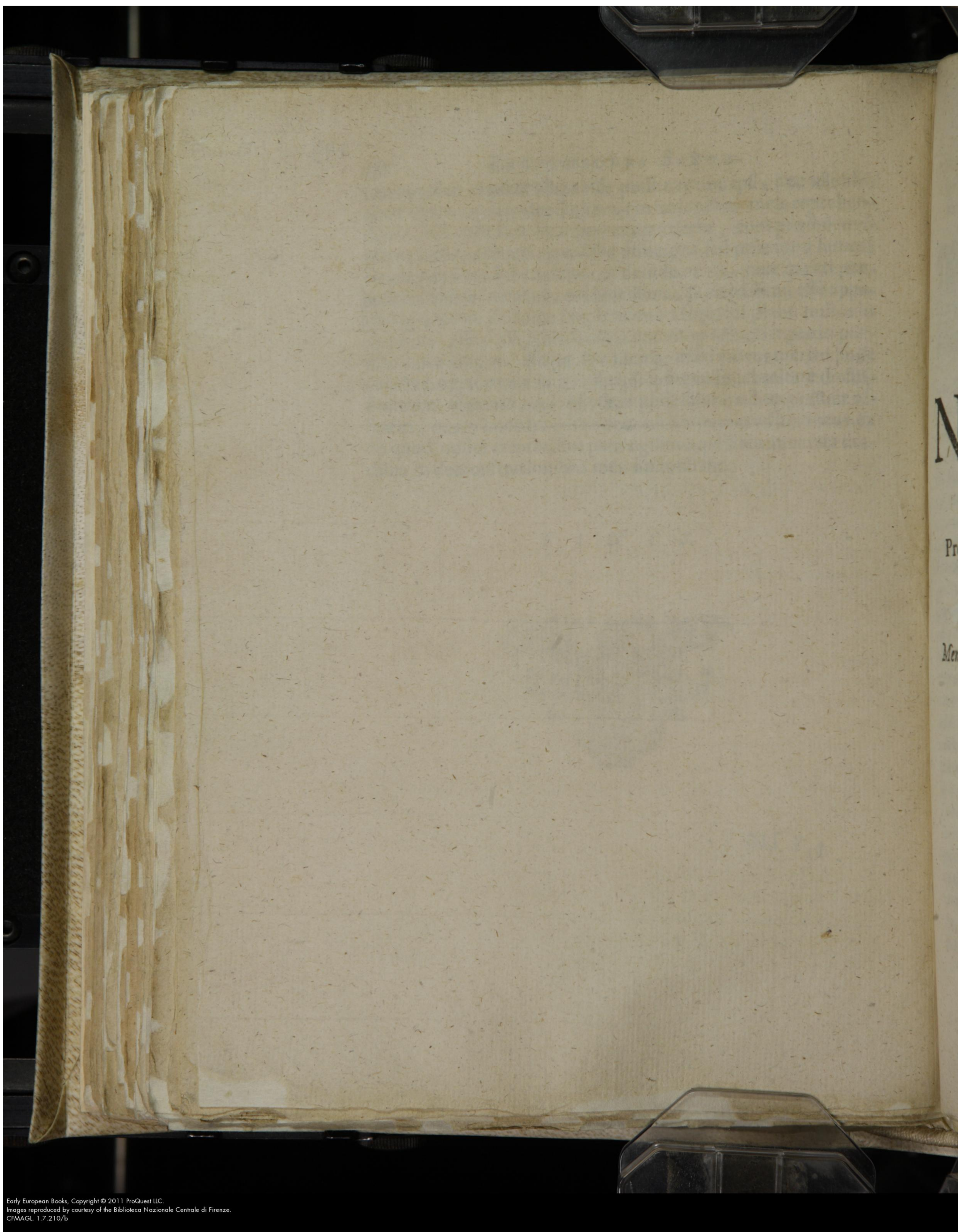
mens & corpus, quam inter ea, quorum quidem unum possumus intelligere non cogitantes de alio; sed quorum tamen unum non videmus absque alio esse posse, cum de utroque cogitamus. Ut sane immensitas Dei potest intelligi, quamvis ad ejus justitiam non attendatur: sed planè repugnat ut ad utramque attendentes, ipsum immensum, & tamen non justum esse putemus. Potestque etiam Dei existentia recte cognosci, quamvis personæ sacrosancta Trinitatis ignorentur, utpote quæ non nisi à mente per fidem illustrata percipi possunt; atqui cum perceptæ sunt, nego inter ipsas distinctionem realem ratione essentiæ divinæ posse intelligi, quamvis ratione relationum admittatur. Ac denique non timui ne me mea forsan Analysi præoccupassem, ac decepissem cum ex eo quod viderem quædam esse corpora quæ non cogitant, vel potius clare intelligerem quædam corpora sine cogitatione esse posse, malui arguere cogitationem ad naturam corporis non pertinere, quam ex eo quod viderem quædam alia corpora, utpote humana, quæ cogitant, concludere cogitationem esse corporis modum: Nam revera nunquam vidi, aut percepi humana corpora cogitare, sed tantum eosdem esse homines, qui habent & cogitationem, & corpus: Hocque fieri per compositionem rei cogitantis cum corporea ex eo perspexi, quod rem cogitantem separatim examinando, nihil in illa deprehenderim quod ad corpus pertineret, ut neque ullam cogitationem in naturâ corporeâ seorsim considerata: contra autem examinando modos omnes tam corporis, quam mentis nullum plane animadverti, cujus conceptus à rei, cujus erat modus, conceptu non penderet. Atque ex eo quod duo quædam simul juncta sæpe videamus, non licet concludere ipsa esse unum & idem; sed ex eo quod aliquando unum ex ipsis absque alio advertamus, optime infertur esse diversa. Neque ab hâc illatione potentia Dei nos debet deterrere, quia non minus conceptui repugnat ut ea, quæ tanquam duo diversa clare percipimus, fiant intrinsece, & absque compositione unum, & idem, quam ut ea, quæ nullo modo distincta sunt, separentur: atquæ ideo si Deus quibusdam corporibus vim cogitandi indiderit, (ut revera il-
lam

lam humanis indidit) hanc ipsam vim potest ab iis separare; sicque nihilominus est ab ipsis realiter distincta. Nec miror quod olim, antequam me sensuum præjudiciis liberassem, recte quidem perceperam 2. & 3. *facere* 5. *& cum ab æqualibus æqualia auferunt, quæ remanent esse æqualia*, & multa ejusmodi, cum tamen animam hominis ab ejus corpore distinctam esse non putarem, non facile adverto nam contigisse, dum adhuc plane infans essem, ut de propositionibus istis, quas omnes æque ad mittunt, quicquam falsi judicarem, quia tunc nondum mihi usui erant, nec pueri discunt prius numerare 2. & 3. quam capaces sint judicandi an sint 5. &c. contra autem à primâ infantiâ mentem, & corpus (ex quibus scilicet me compositum esse confuse advertebam) tanquam unum quid concepi: atque id in omni fere imperfectâ cognitione contingit, ut multa simul instar unius apprehendantur, quæ postea per accuratius examen sunt distinguenda. Sed valde miror doctos homines, & Metaphysicis rebus à triginta annis assuetos, postquàm Meditationes meas septies legerunt, arbitrari, *me, si easdem eo relegerem animo, quo ipsas ad examen analyticum revocarem, si mihi ab inimico propositæ essent, rationes in iis contentas non crediturum tanti esse ponderis, tantarumve virium, ut iis debeant omnes assentiri*; cum interim ipsi nullum plane vitium in istis meis rationibus ostendant. Ac profecto multo plus mihi tribuunt quam debent, vel etiam quam ulli homini sit tribuendum, si putent me aliquâ uti Analysi, cujus ope vel veræ demonstrationes evertantur, vel falsæ ita tegantur, & adornentur, ut à nemine alio everti possint: cum è contra eam tantum me quæsivisse profitear, quâ verarum rationum certitudo, ac falsarum vitia cognoscantur. Atque ideo non ita moveor, quod viri docti nondum meis conclusionibus assentiantur, quàm quod post attentam, & sæpius repetitam mearum rationum lectionem nihil in ipsis vel male assumptum, vel non rectè illatum esse ostendant. Nam quod conclusiones ægre admittant, id facile tribui potest inveteratæ consuetudini aliter de ipsis judicandi; ut jam ante notatum est Astronomos non facile imaginari solem esse majorem terra, quamvis certissimis rationibus id demonstrent; Non

autem video causam ullam esse posse cur nec ipsi, nec ulli alii, quod sciam, quicquam hactenus in rationibus meis reprehenderint, nisi quia sunt omnino veræ, ac certæ, cum præsertim ipsæ ex nullis obscuris, ignotisve principiis, sed primum à summâ rerum omnium dubitatione, ac deinde ex iis, quæ menti præjudiciis liberæ omnium evidentissima, & certissima esse apparent, gradatim, deductæ sint, hinc enim sequitur plane nullos in iis errores esse posse, quin facile à quovis mediocri ingenio prædito advertantur. Atque hîc idcirco mihi videor merito posse concludere, non tam ea quæ scripsi infirmari authoritate doctissimorum virorum, qui ipsis sæpe perlectis nondum possunt assentiri, quam è contra eorundem authoritate confirmantur, ex eo quod nullos errores, sive paralogismos, post tot accurata examina, in demonstrationibus meis annotârint.

FINIS.

RENATI DES CARTES

NOTÆ

IN

Programma quoddam, ſub finem Anni 1647.
in Belgio editum, cum hoc Titulo:

EXPLICATIO

Mentis humanæ, ſive Animæ rationalis, ubi explicatur quid ſit, & quid eſſe poſſit.

LECTORI.

EX *quo tempore lucem adſpexit* Philoſophia Nob. Viri RENATI DES CARTES, *à multis quidem, ſed non uno excepta eſt modo: verum diverſam ea experta eſt fortunam, prout in manus diverſorum incidit ac genios. Sunt , qui ſerias in eam inſtituerunt* Objectiones , *quibus ſeriò ab* Heroë *illo eſt reſponſum*, *tum* Latinè *tum* Gallicè. *Alii*, *cum aliud non poſſent*, *arrodere tamen eam & admordere voluerunt :* quibus , *ut ipſe in* Præfatione Medit. Metaph. *vatem egit* Philoſophus , rationum ſeriem & nexum comprehendere non curantibus , in ſingulas tantum clauſulas argutari fuit ſtudium ; qui idcirco, quamvis cavillandi occaſionem in multis invenerint , nihil tamen quod urgeat , aut reſponſione dignum ſit, objecerunt. *Hujus farinæ eſt*, *Tenebrio quidam ac Lucifuga* , *qui nunc* Theophilum , *nunc* Mercurium Coſmopolitam *ſe vocat* , *in gemino libello* , *ante aliquot annos edito ; & nuperus* Theologus *in ſuâ* Methodi Carteſianæ Theologicâ Conſideratione , *in quâ criminationes ſuas ac calumnias* , DEO OPT. MAX. DEO Forti , Zelotæ , Cauſæ ſuæ Vindici , Nominis Aſſertori , Veritatis Protectori , *ſacras facere* , *cum multorum ſtupore* , *non erubuit. Quaſi* , *criminationibus & calumniis certare*, *idem ſit* , ac Cauſam , Nomen , Veritatem Dei, *vindicare* , *aſſerere* , *protegere* ! *An non hoc eſt illud*, *quod* Propheta *ait* Malachias , cap. 1. 8. DEO offerre animalia cœca , clauda , ægrota ; *quæ* Ducibus *ſuis ac Curatoribus offerre*, *ſacerdotem iſtum puduiſſet ? Et*, *ſi attentus* Conſiderator *attentius conſideraſſet hæc* Methodi *verba* (*pag*. 3. Ne quis igitur putet , me hic traditurum aliquam Methodum , quam unuſquiſque ſequi debeat ad rectè regendam rationem : illam enim tantum , quam ipſe ſecutus ſum , exponere decrevi. *Et Pag*. 13. Quamvis , quia opus meum mihi ſatis placet , ejus exemplar hic vobis proponam , non ideo cuiquam Author eſſe

se velim, ut simile quid aggrediatur) facilè ab illa sua Consideratione abstituisset, ex quâ nominis maculam potius quam laudem apud æquos rerum æstimatores reportavit, ut non dicam, πολυπραγμοσύνης notam eum incurisse, dum falcem Theologicam immisit in messem Philosophicam; quod verè est, μεταβαίνειν εἰς ἄλλο γένος. Alii in Philosophiam Cartesianam insurrexrunt thesibus ad disputandum proponi solitis; Lutetiæ, Ultrajecti, Groningæ, Franekeræ, Lugduni: &, vel aperto Marte ejus Authorem sunt aggressi, vel sub tecto & generali Neotericorum Philosophorum titulo latenter in ipsum irruerunt, vel in totum nomen ejus dissimularunt. Postremi generis utriusque specimen nuperrimè contigit, in Antiquissimâ & Novissimâ Belgicæ Fœderatæ Academia. In Lugdunensi quidem, Philosophus primarius, Vir, ut D. Cartesius judicat, non malus, ac simplex potius quam prudens, affectu, nescio quo, abreptus, Neotericis quibusdam Philosophis, tam fatuas, tam ineptas, tam insulsas affinxit opiniones; ut seipsum fecerit ludibrium multis jocumque ac risum, multis commiserationem: &, quamvis in disputandi actu quadrisyllabum hoc nomen, CARTESIUS, non pronuntiaverit, ac publicè postulatus, ut nomen alicujus Neoterici Philosophi, tam stultas opiniones tenentis, proferret, turpiter hic defecerit, ita tamen se gessit, & in omnem circumegit partem, ut non alium designari quam D. Cartesium facilè Auditorum cuivis constiterit: &, quid multis est opus? Theses ipsæ hoc abunde loquuntur. In Ultrajectinâ Academiâ, Medicus non indoctus, disputationem quandam conscripsit, de Cachexia Leucophlegmaticâ, cui Corollaria nonnulla subjunxit, ad convellendas Medit. Metaph. Cartes. instituta: quæ, cum disputatio esset sufflaminata, patenti folio, per varias Hollandiæ Urbes sunt missa, in signum vel triumphi, vel provocationis, ac certaminis in eas instituendi. Licet vero Generosissimus D. des Cartes, istos Thesium & Considerationum assultus atque allatrationes magno animo contempserit, nihilque unquam reponere voluerit, tantum tamen à se impetravit, ut isti Corollariorum Programmati Responsum aliquod reposuerit: quod Amico, cui misit & potestatem ejus fecit, non indignum fuit visum luce publicâ: quo fortassis ad meli-

orem mentem reducatur Programmatis Author; *&, quia nonnullis fortè videatur in eâ contineri aliquid vindice dignum: neque enim unquam existimationi aut partibus suis defuit, vel deest* D. Cartesius *in respondendo, si quid adversus* Philosophiam *suam responsione dignum fuerit productum. At vero calumnias ac futiles nugas, & quæ nullam ex suis sententiis aut responsionibus feriunt, sed quæ aut in objectiones tantum, vel à se excogitatas, vel ab aliis ad inventionem veritatis prolatas incurrunt, aut hinc inde particulam ex suis scriptis vellicant, insuper habet. Scilicet,* Aquila non captat muscas. *Sed Præfationum satis: atque ipsum* Programmatis *examen &* Notas *legere atque expendere operæ fuerit pretium.*

RENATO DES CARTES,
Philosophiæ Restauratori, Seculi ornamento.

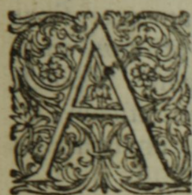
NVllius addictus jurare in verba Magistri,
Dum verum ex vere fonte, Renate, bibis,
Et Menti reddis sua jura, & Sensibus aufers,
Quam nimiam tribuit credula turba, fidem:
Nescio quo dubitans pacto, dubia omnia tollis,
Atque ex non certis omnia certa legis.
Certe Atheus propriis cadit armis: & malè Sextus
Assensum cohibens, vincitur arte suâ.
Nilque obstare potest jam, Mente Deoque reperto,
Materia ingenio subditur, ecce, tuo,
Quâ Motu in varias diffissa & mille figuras,
Orbis tam vasti nobile surgit opus.
Hinc Cœli, Terræque, Marisque, atque Aëris almi
Fusa per hoc magnum semina inane fluunt.
Quæ natura Ignis, rutilum splendescere Solem
Quid faciat: Mixtis additus unde Color?
Vnde tremor Terris, quâ vi Maria alba tumescant,
Cur sexangula Nix, Gutta rotunda cadat?
Cur Magnetem ineat Ferrum, vis scire? Renati
Hic unus labor est, quem via nulla latet,
Cujus & Ingenio assurgunt Priscique Novique,
Nec vidisse ajunt secula cuncta parem.
Invidus huic quisquis renuit submittere fasces,
Naturam violans, Matris adulter erit.
Et fragili dentem quærens illidere, soldo
Offendet. Melius, non tetigisse, fuit.
Cui sic extremis respondent prima, quis illum
Hæc sine crediderit pondere sacra Deo?

RENATI DES CARTES

N O T Æ

In Programma quoddam, ſub finem Anni 1647. in Belgio editum, cum hoc Titulo:

Explicatio Mentis humanæ, ſive Animæ rationalis, ubi explicatur quid ſit, & quid eſſe poſſit.

CCEPI à paucis diebus duos libellos, in quorum uno apertè & directè impugnor, in altero rectè & obliquè duntaxat. Et quidem priorem nihil moror: imo habeo gratias ejus authori, quod, cum nihil niſi futiles cavillationes, & nulli credibiles calumnias, improbo labore collegerit, hoc ipſo teſtatus ſit, ſe nihil invenire potuiſſe in meis ſcriptis, quod meritò reprehenderet, ſicque ipſorum veritatem, melius quam ſi ea laudaſſet, confirmarit, idque cum diſpendio ſuæ famæ. Alius autem libellus magis me movet: quamvis enim nihil in eo apertè de me habeatur, prodeatque ſine nomine Authoris & Typographi, quia tamen continet opiniones quas judico pernicioſas & falſas, editusque eſt forma Programmatis, quod vel templorum valvis affigi, & quibuſlibet legendum obtrudi poſſit, dicitur autem jam antea typis mandatus fuiſſe ſub alia forma cum adjuncto nomine cujuſdam, tamquam Authoris, quem multi putant non alias quam meas opiniones docere, cogor detegere ejus errores, ne mihi fortè imputentur ab illis, qui caſu incident in obvias iſtas chartas, & mea ſcripta non legerunt.

Sequitur Programma quale ultimâ vice prodiit in lucem.

E X P L I C A T I O

Mentis Humanæ, ſive Animæ rationalis, ubi explicatur quid ſit, & quid eſſe poſſit.

I.

MENS humana eſt, qua actiones cogitativæ ab homine primò peraguntur; eaque in ſola cogitandi facultate, ac interno principio, conſiſtit.

II, Quan-

II.

Quantum ad naturam rerum attinet, ea videtur pati, ut mens poſſit eſſe vel ſubſtantia, vel quidam ſubſtantiæ corporeæ modus; vel, ſi nonnullos alios Philoſophantes ſequamur, qui ſtatuunt extenſionem & cogitationem eſſe attributa, quæ certis ſubſtantiis, tanquam ſubjectis inſunt, cum ea attributa non ſint oppoſita, ſed diverſa, nihil obſtat, quo minus mens poſſit eſſe attributum quoddam, eidem ſubjecto cum extenſione conveniens, quamvis unum in alterius conceptu non comprehendatur. Quicquid enim poſſumus concipere, id poteſt eſſe: Atqui, ut mens aliquid horum ſit, concipi poteſt; nam nullum horum implicat contradictionem: Ergo ea aliquid horum eſſe poteſt.

III.

Errant itaque, qui aſſerunt, nos humanam mentem clarè & diſtinctè, tanquam neceſſariò à corpore realiter diſtinctam, concipere.

IV.

Sive actu. Quod autem mens revera nihil aliud ſit quam ſubſtantia, ſive ens realiter à corpore diſtinctum, & actu, ab eo ſeparabile, & quod ſeorſim per ſe ſubſiſtere poteſt, id in ſacris literis, pluribus in locis, nobis eſt revelatum. Atque ita, quod per naturam dubium quibuſdam eſſe poteſt, per divinam in ſacris revelationem nobis jam eſt indubitatum.

V.

Si accuratam & non moralem rerum veritatem & cognitionem quæramus.

Nec obſtat, quod de corpore dubitare, de mente vero dubitare nequaquam poſſimus. Hoc enim illud tantum probat, quod, quamdiu de corpore dubitamus, illam ejus modum, dicere non poſſimus.

VI.

Mens humana, quamvis ſit ſubſtantia à corpore realiter diſtincta, in omnibus tamen actionibus, quandiu eſt in corpore, eſt organica. Atque ideo, pro variâ corporis diſpoſitione, cogitationes mentis ſunt variæ.

VII. Cum

VII.

Cum hæc ſit naturæ, à corpore, & corporis diſpoſitione, diverſæ, nec ab hâc oriri queat: ea eſt incorruptibilis.

VIII.

Cumque ea nullas partes, nec ullam extenſionem in conceptu ſuo habeat; fruſtra quæritur, an ſit tota in toto, & in ſingulis partibus tota.

IX.

Cum mens æquè ab imaginariis, atque à veris affici queat, hinc per naturam dubium eſt, an ulla corpora à nobis revera percipiantur. Verum, etiam hoc dubium tollit divina in ſacris revelatio, quâ indubitatum eſt, Deum cœlum & terram & omnia, quæ iis continentur, creaſſe, & etiamnum conſervare.

Non moraliter, ſed exquiſitam & accuratam, rerum veritatem quærenti.

X.

Vinculum, quo anima cum corpore conjuncta manet, eſt lex immutabilitatis naturæ, quâ unumquodque manet in eo ſtatu, in quo eſt, donec inde ab alio deturbetur.

XI.

Cum ſit ſubſtantia, & in generatione nova producatur; rectiſſime ſentire veidentur ii, qui animam rationalem, per immediatam creationem, à Deo in generatione produci volunt.

XII.

Mens non indiget ideis, vel notionibus, vel axiomatis innatis: ſed ſola ejus facultas cogitandi, ipſi, ad actiones ſuas peragendas, ſufficit.

XIII.

Atque ideo omnes communes notiones, menti inſculptæ, ex rerum obſervatione vel traditione originem ducunt.

XIV.

Imo ipſa Idea Dei, menti inſita, eſt, vel ex divinâ revelatione, vel traditione, vel rerum obſervatione.

XV.

Conceptus noſter de Deo, ſive idea Dei, in mente noſtrâ exiſtens, non eſt ſatis validum argumentum ad exiſtentiam Dei

probandam. Cum non omnia existant, quorum conceptus in nobis observantur; atque hæc ideo, utpote à nobis concepta, idque imperfecte, non magis quam cujusvis alius rei conceptus, vires nostras cogitandi proprias superet.

XVI.

Cogitatio mentis est duplex: intellectus & voluntas.

XVII.

Intellectus est perceptio & judicium.

XVIII.

Perceptio est sensus, reminiscentia, & imaginatio.

XIX.

Omnis sensus est perceptio alicujus motus corporei; quæ nullas species intentionales desiderat: isque fit, non in externis sensoriis, sed solo cerebro.

XX.

Voluntas est libera, & ad opposita, in naturalibus, indifferens: ut ipsa nobis testatur conscientia.

XXI.

Hæc se ipsam determinat; nec cœca est dicenda, ut visus non dicendus surdus.

Nulli facilius ad magnam pietatis famam perveniunt quam superstitiosi & Hypocritæ.

Sequitur examen Programmatis.

Ad titulum notæ.

Adverto *in titulo*, non nudas assertiones de animâ rationali sed ejus explicationem promitti; adeo ut credere debeamus, omnes rationes, vel saltem præcipuas, quas author habuit, ad ea, quæ proposuit, non tantum probanda, sed etiam explicanda, in hoc programmate contineri: Nullasque alias ab ipso esse expectandas. Quod autem *animam rationalem* nomine *mentis humanæ* appellet, laudo: sic enim vitat æquivocationem, quæ est in voce animæ, atque me hâc in re imitatur.

Ad

Ad singulos articulos notæ.

In articulo primo, videtur velle istam animam rationalem *definire*, sed imperfecte: genus enim omittit, quod nempe sit substantia, vel modus, vel quid aliud; solamque exponit differentiam, quam à me mutuatus est: nemo enim ante me, quod sciam, illam in solâ cogitatione, sive cogitandi facultate, ac interno principio (supple ad cogitandum) consistere asseruit.

In articulo secundo, incipit inquirere in ejus genus; dicitque, *videri rerum naturam pati, ut mens humana possit esse vel substantia, vel quidam substantiæ corporeæ modis.*

Quæ assertio contradictionem involvit, non minorem, quam si dixisset, rerum naturam pati, ut mons possit esse vel sine valle vel cum valle. Quippe distinguendum est inter illa; quæ ex naturâ suâ possunt mutari, ut quod jam scribam vel non scribam, quod aliquis sit prudens, alius imprudens; & illa, quæ nunquam mutantur, qualia sunt omnia quæ ad alicujus rei essentiam pertinent, ut apud Philosophos est in confesso. Et quidem non dubium est, quin de contingentibus dici possit rerum naturam pati, ut illa vel uno, vel alio modo se habeant, exempli causâ, ut jam scribam, vel non scribam; Sed cum agitur de alicujus rei essentiâ, plane ineptum est & contradictorium, dicere, rerum naturam pati ut se habeat aliquo alio modo quam revera se habet; atque non magis pertinet ad naturam montis ut non sit sine valle, quam ad naturam mentis humanæ ut sit id quod est, nempe ut sit substantia, si est substantia, vel certe ut sit rei corporeæ modus, siquidem est talis modus; quod hic *noster* conatur persuadere, atque ad istud probandum subjungit hæc verba, *vel si nonnullos alios philosophantes sequamur, &c.* ubi per *alios philosophantes me* aperte designat; primus enim sum, qui cogitationem tanquam præcipuum attributum substantiæ incorporeæ, & extensionem tanquam præcipuum corporeæ, consideravi. Sed non dixi, attributa illa iis inesse tanquam subjectis à se diversis: cavendumque est, ne per *attributum* nihil hic aliud intelligamus quam modum: nam quicquid alicui rei à naturâ tributum esse cognoscimus, sive sit modus qui possit mutari, sive ipsamet istius rei plane immutabilis essentia, id voca-

mus ejus *attributum*. Sic multa in Deo sunt attributa, non autem modi. Sic unum ex attributis cujuslibet substantiæ est, quod per se subsistat. Sic extensio alicujus corporis, modos quidem in se varios potest admittere, nam alius est ejus modus si corpus istud sit sphæricum, alius si sit quadratum: verum ipsa extensio, quæ est modorum illorum subjectum, in se spectata, non est substantiæ corporeæ modus, sed attributum, quod ejus essentiam naturamque constituit. Sic denique cogitationis modi varii sunt; nam affirmare alius est cogitandi modus quam negare, & sic de cæteris; verum ipsa cogitatio, ut est internum principium, ex quo modi isti exsurgunt, & cui insunt, non concipitur ut modus, sed ut attributum, quod constituit naturam alicujus substantiæ, quæ an sit corporea an vero incorporea, hîc quæritur.

Addit, *ista attributa non esse opposita sed diversa*, quibus in verbis rursus contradictio est: cum enim agitur de attributis aliquarum substantiarum essentiam constituentibus, nulla major inter illa oppositio esse potest, quam, quod sint diversa; Et, cum fatetur, hoc esse diversum ab illo, idem est ac dicere, hoc non esse illud; esse autem & non esse contraria sunt. *Cum*, inquit, *non sint opposita sed diversa, nihil obstat quo minus mens possit esse attributum quoddam eidem subjecto cum extensione conveniens, quamvis unum in alterius conceptu non comprehendatur*. Quibus in verbis, manifestus est paralogismus: concludit enim de quibuslibet attributis, id, quod non nisi de modis proprie dictis verum esse potest, & tamen nullibi probat, mentem sive cogitationis internum principium esse talem modum; sed è contra, non esse, ex ipsismet ejus verbis in *articulo* 5. positis, mox ostendam. De aliis autem attributis, quæ rerum naturas constituunt, dici non potest, ea, quæ sunt diversa, & quorum neutrum in alterius conceptu continetur, uni & eidem subjecto convenire; idem enim est, ac si diceretur, unum & idem subjectum duas habere diversas naturas, quod implicat contradictionem, saltem cum de simplici & non composito subjecto quæstio est, quemadmodum hoc in loco.

Sed *tria* hic advertanda sunt, quæ si bene intellecta essent

ab hoc ſcriptore, nunquam in tam manifeſtos errores incidiſſet.

Primum eſt; ad rationem modi pertinere, ut quamvis ſubſtantiam ſine illo facile intelligamus, non poſſimus tamen vice verſa modum clare intelligere, niſi ſimul concipiamus ſubſtantiam cujus eſt modus, ut in 1. *parte principiorum art*. 61. explicui, atque in hoc omnes Philoſophi conſentiunt: *Noſtrum* autem non attendiſſe ad hanc regulam, ex ejus *articulo quinto*, fit manifeſtum; ibi enim fatetur, nos poſſe de corporis exiſtentiâ dubitare, cum interim de mentis exiſtentiâ non dubitamus: unde ſequitur, mentem poſſe à nobis ſine corpore intelligi, ac proinde non eſſe ejus modum.

Alterum, quod hic notari velim, eſt differentia inter entia ſimplicia & compoſita; quippe compoſitum illud eſt, in quo reperiuntur duo vel plura attributa, quorum utrumque ſine alio poteſt diſtincte intelligi: ex hoc enim, quod unum ſine alio ſic intelligatur, cognoſcitur non eſſe ejus modus, ſed res vel attributum rei, quæ poteſt abſque illo ſubſiſtere: ens autem ſimplex illud eſt, in quo talia attributa non inveniuntur. Unde patet, illud ſubjectum, in quo ſolam extenſionem cum variis extenſionis modis intelligimus, eſſe ens ſimplex: ut etiam ſubjectum, in quo ſolam cogitationem cum variis cogitationum modis agnoſcimus; illud autem, in quo extenſionem & cogitationem ſimul conſideramus, eſſe compoſitum, hominem ſcilicet, conſtantem animâ & corpore, quem videtur *author noſter* pro ſolo corpore, cujus mens ſit modus, hic ſumpſiſſe.

Denique hic notandum, in ſubjectis, ex pluribus ſubſtantiis, compoſitis, ſæpe unam eſſe præcipuam, quæ à nobis ita conſideratur, ut quod ei ex reliquis adjungimus, nihil aliud ſit quam modus: ſic homo veſtitus conſiderari poteſt, ut quid compoſitum ex homine & veſtibus, ſed veſtitum eſſe, reſpectu hominis eſt tantum modus, quamvis veſtimenta ſint ſubſtantiæ. Eodemque modo, potuit *author noſter* in homine, qui ex animâ & corpore eſt compoſitus, conſiderare corpus tanquam præcipuum quid, ratione cujus, animatum eſſe vel cogitationem habere, nihil aliud eſt quam modus ſed ineptum eſt, inde inferre, ipſam animam,

mam, five id per quod corpus cogitat, non esse substantiam à corpore diversam.

Conatur autem, quæ dixit, confirmare hoc Syllogismo: *Quicquid possimus concipere, id potest esse: at qui ut mens aliquid horum sit* (nempe substantia, vel modus corporeæ substantiæ) *concipi potest: nam nullum horum implicat contradictionem: Erg. &c.* Ubi notandum est, hanc regulam, *quicquid possumus concipere, id potest esse*, quamvis mea sit, & vera, quoties agitur de claro, & distincto conceptu, in quo rei possibilitas continetur, quia Deus potest omnia efficere, quæ nos possibilia esse clare percipimus; non esse tamen temere usurpandam, quia facile fit, ut quis putet se aliquam rem recte intelligere, quam tamen præjudicio aliquo excœcatus non intelligit. Atque hoc contingit *huic authori*, cum negat implicare contradictionem, ut una & eadem res habeat alterutram è duabus naturis plane diversis, nempe, ut sit substantia, vel modus. Si tantum dixisset, nullas se percipere rationes, propter quas mens humana credi debeat substantia incorporea potius quam substantiæ corporeæ modus, posset ejus ignorantia excusari; si vero dixisset, nullas ab humano ingenio posse inveniri rationes, quibus unum potius quam aliud probetur, arrogantia quidem esset culpanda, sed non appareret contradictio in ejus verbis; cum autem dicit, rerum naturam pati, ut idem sit substantia, vel modus, omnino pugnantia loquitur, & absurditatem ingenii sui ostendit.

In articulo tertio, suum de *me* judicium profert. *Ego* enim sum, qui scripsi mentem humanam clarè & distinctè posse percipi ut substantiam à substantiâ corporeâ diversam, *noster* autem quamvis non aliis nitatur rationibus quam istis contradictionem involventibus, quas in articulo præcedenti explicuit, me errare pronunciat. Sed hoc non moror. Nec examino verba *necessario, sive actu*, quæ nonnihil ambiguitatis continent; non enim sunt magni momenti.

Nolo etiam examinare, quæ in *articulo quarto* de sacris literis habentur, ne videar mihi jus arrogare de alterius religione inquirendi. Sed dicam tantum, tria genera quæstionum esse hic distinguenda; quædam enim solâ fide creduntur, quales sunt de

de myſterio incarnationis, de Trinitate, & ſimilibus; aliæ vero, quamvis ad fidem pertineant, ratione tamen naturali quæri etiam poſſunt, inter quas Dei exiſtentia & humanæ animæ à corpore diſtinctio ſolent ab Orthodoxis Theologis recenſeri; ac denique aliæ ſunt, quæ nullo modo ad fidem, ſed ad ſolum ratiocinium humanam ſpectant, ut de quadraturâ circuli, de auro arte Chymicâ faciendo, & ſimilibus. Atque ut illi Sacræ Scripturæ verbis abutuntur, qui ex iis male explicatis has ultimas elicere ſe putant: ita etiam ejus authoritati derogant, qui priores argumentis à ſolâ Philoſophiâ petitis demonſtrandas ſuſcipiunt: ſed tamen omnes Theologi contendunt, eſſe oſtendendum, ipſas lumini naturali non adverſari, atque in hoc præcipuum ſuum ſtudium ponunt; medias autem non modo lumini naturali non adverſari arbitrantur, ſed etiam hortantur Philoſophos, ut ipſas rationibus humanis pro viribus demonſtrent. Neminem autem unquam vidi, qui affirmaret, rerum naturam pati, ut res aliqua aliter ſe habeat quam docet Sacra Scriptura, niſi vellet indirecte oſtendere, ſe ſcripturæ illi fidem non habere. Cum enim prius nati ſimus homines quam facti Chriſtiani, non credibile eſt, aliquem amplecti ſerio eas opiniones, quas rectæ rationi, quæ hominem conſtituit, contrarias putat, ut fidei per quam eſt Chriſtianus adhæreat. Sed forte etiam *author noſter* hoc non dicit: verba enim ejus ſunt, *per naturam dubium quibuſdam eſſe poſſe, quod per divinam in ſacris revelationem nobis jam eſt indubitatum*, in quibus duplicem contradictionem invenio: primam in eo, quod unius & ejuſdem rei eſſentiam, quam impugnat, non eandem ſemper manere, (quia ſi ſupponatur alia fieri, hoc ipſo erit alia res, & alio nomine indigitanda) ſupponat, eſſe, per naturam, dubiam, ac proinde mutabilem: aliam in verbo *quibuſdam*; quia, cum omnium eadem ſit natura, quod non niſi quibuſdam dubium eſſe poteſt, non eſt per naturam dubium.

Articulus quintus referendus eſt ad ſecundum potius quam ad quartum: neque enim in eo agit *author* de revelatione divina, ſed de natura mentis, an ſit ſubſtantia vel modus: atq; ut probet, defendi poſſe, illam nihil aliud eſſe quam modum, conatur ſolvere ob-

objectionem ex meis scriptis desumptam. Quippe scripsi, nos non posse dubitare, quin mens nostra existat, quia, ex hoc ipso, quod dubitemus, sequitur, illam existere; sed interim nos posse dubitare, an ulla corpora existant; unde collegi & demonstravi, illam à nobis clare percipi, ut rem existentem, sive, ut substantiam, quamvis nullum plane corpus concipiamus, ac etiam negemus, ulla corpora existere, ac proinde, mentis conceptum non involvere in se ullum conceptum corporis: quod argumentum putat se difflare, cum ait, *illud tantum probare, quod quamdiu de corpore dubitamus, mentem ejus modum dicere, non possimus*. Ubi ostendit, se plane ignorare, quid sit quod à Philosophis vocatur *modus*: in eo enim consistit natura modi, quod nullo pacto possit intelligi, quin conceptum rei cujus est modus in conceptu suo involvat, ut jam supra explicui; *Noster* autem, fatetur mentem posse aliquando intelligi sine corpore, quando scilicet de corpore dubitatur, unde sequitur, illam tunc saltem dici non posse ejus modum; atque, quod aliquando verum est de alicujus rei essentia vel natura, semper est verum; sed nihilominus affirmat, *rerum naturam pati, ut mens sit tantum corporis modus*: quæ duo manifeste contradictoria sunt.

In articulo sexto, quid sibi velit, non capio: memini quidem audivisse in scholis, *animam esse actum corporis organici*; sed ipsam dici *organicam*, nunquam ante hanc diem audivi. Atque ideo ab *authore nostro* veniam peto, ut, quia nihil hîc certi habeo quod scribam, meas conjecturas, non tanquam rem veram, sed tanquam conjecturas duntaxat, exponam. Duo inter se pugnantia mihi videor advertere; quorum unum est, quod mens humana sit substantia realiter à corpore distincta, hocque aperte quidem dicit *Author*, sed rationibus, quantum potest, dissuadet, soliusque sacræ scripturæ authoritate probari posse, contendit; aliud est, eandem illam mentem humanam in omnibus suis actionibus esse *organicam* sive instrumentalem, quæ scilicet per se nihil agat, sed quâ corpus utatur, tanquam membrorum suorum conformatione, aliisque corporeis modis; atque ita, non quidem expressis verbis, sed re ipsâ affirmat, *mentem nihil aliud esse quam corporis modum*, ut etiam ad hoc unum probandum o-

omnium

mnium rationum ſuarum aciem inſtruxit. Quæ duo tam manifeſte contraria ſunt, ut non putem, *Authorem* velle utrumque ſimul à lectoribus credi, ſed ea de induſtria ſic inter ſe miſcuiſſe, ut ſimplicioribus quidem ſuiſque Theologis ſcripturæ authoritate aliquo modo ſatisfaciat, ſed interim naſutiores agnoſcant, illum, cum ait, *mentem eſſe à corpore diſtinctam*, ironia uti, atque omnino in ea eſſe opinione, quod nihil ſit quam modus.

In ſeptimo etiam & *octavo articulo* videtur tantum ironia uti. Atque retinet idem Socraticum ſchema *in poſteriore parte articuli noni*. Sed *in priori* rationem aſſertioni ſuæ adjungit, ideoque, illum ibi ſerio agere, credendum eſſe videtur. Nempe, docet per naturam dubium eſſe, an ulla corpora à nobis revera percipiantur, rationemque affert, *quia mens æque ab imaginariis atque à veris affici poteſt*. Quæ ratio, ut vera ſit, ſupponendum eſt, nos nullo intellectu proprie dicto poſſe uti, ſed ea tantum facultate, quæ ſenſus communis vocari ſolet: in qua ſcilicet rerum tam verarum quam imaginariarum ſpecies recipiuntur ut mentem afficiant, & quam ipſis brutis Philoſophi vulgo concedunt. Sed ſane, qui habent intellectum, nec facti ſunt tanquam equus & mulus, etiamſi non à ſolis rerum verarum imaginibus afficiantur, ſed etiam ab iis, quæ in eorum cerebro aliis ex cauſis occurrunt, ut contingit in ſomniis, unas tamen ab aliis rationis lumine clariſſime dignoſcunt. Et, qua via id recte ac tuto fiat, tam accurate *in meis ſcriptis* explicui, ut neminem, qui ea perlegit, & intelligendi eſt capax, Scepticum eſſe poſſe, confidam.

In decimo & undecimo articulo, licet etiam ironiam ſuſpicari: Atque ſi anima credatur eſſe ſubſtantia, ridiculum eſt & ineptum, dicere; *vinculum, quo ipſa manet cum corpore conjuncta, eſſe legem immutabilitatis naturæ, qua unumquodque manet in eo ſtatu, in quo eſt:* æque enim, quæ disjuncta ſunt, ac conjuncta, manent in eodem ſtatu, quamdiu nihil eorum ſtatum mutat, quod hic non quæritur; ſed, quomodo fiat, ut mens ſit corpori conjuncta, non autem ab eo disjuncta? Si autem anima ſupponatur eſſe modus corporis, recte dicitur, non aliud quærendum eſſe vinculum, quo ei jungatur, quam quod maneat

in eo ſtatu in quo eſt, quia nullus alius eſt modorum ſtatus, quam quod inſint rebus quorum ſunt modi.

In articulo 12. non videtur niſi ſolis verbis à me diſſentire: Cum enim ait, mentem non indigere ideis, vel notionibus, vel axiomatis innatis, & interim ei facultatem cogitandi concedit (puta naturalem ſive innatam) re affirmat plane idem, quod ego, ſed verbo negat. Non enim unquam ſcripſi vel judicavi, mentem indigere ideis innatis, quæ ſint aliquid diverſum ab ejus facultate cogitandi; Sed cum adverterem, quaſdam in me eſſe cogitationes, quæ non objectis externis, nec à voluntatis meæ determinatione procedebant, ſed à ſola cogitandi facultate, quæ in me eſt, ut ideas ſive notiones, quæ ſunt iſtarum cogitationum formæ, ab aliis adventitiis aut factis diſtinguerem, illas innatas vocavi: eodem ſenſu, quo dicimus, generoſitatem eſſe quibuſdam familiis innatam, aliis vero quoſdam morbos, ut podagram, vel calculum, non quod ideo iſtarum familiarum infantes morbis iſtis in utero matris laborent, ſed quod naſcantur cum quadam diſpoſitione ſive facultate ad illos contrahendos.

Egregiam vero conſequentiam *in articulo* 13. ex præcedenti deducit. *Ideo*, inquit (quod mens, ſcilicet, non indigeat ideis innatis, ſed ſola facultas cogitandi ei ſufficiat) *omnes communes notiones menti inſculptæ, ex rerum obſervatione, vel traditione originem ducunt*: tanquam, ſi facultas cogitandi nihil poſſit per ſe præſtare, nihilque unquam percipiat vel cogitet, niſi quod accipit à rerum obſervatione vel traditione, hoc eſt, à ſenſibus. Quod adeo falſum eſt, ut è contra, quiſquis recte advertit, quo uſque ſenſus noſtri ſe extendant, & quidnam ſit præciſe, quod ab illis ad noſtram cogitandi facultatem poteſt pervenire, debeat fateri, nullarum rerum ideas, quales eas cogitatione formamus, nobis ab illis exhiberi: adeo ut nihil ſit in noſtris ideis, quod menti, ſive cogitandi facultati, non fuerit innatum, ſolis iis circumſtantiis exceptis, quæ ad experientiam ſpectant, quod nempe judicemus, has vel illas ideas, quas nunc habemus cogitationi noſtræ præſentes, ad res quaſdam extra nos poſitas referri, non, quia iſtæ res illas ipſas noſtræ menti per organa ſen-

ſenſuum immiſerunt;ſed,quia tamen aliquid immiſerunt, quod ei dedit occaſionem ad ipſas, per innatam ſibi facultatem, hoc tempore potius quam alio, efformandas. Quippe nihil ab objectis externis ad mentem noſtram per organa ſenſuum accedit, præter motus quoſdam corporeos, ut ipſemet *author noſter in art.* 19. ex meis principiis affirmat; ſed ne quidem ipſi motus, nec figuræ ex iis ortæ, à nobis concipiuntur, quales in organis ſenſuum fiunt, ut fuſe in *Dioptrica* explicui; unde ſequitur, ipſas motuum & figurarum ideas nobis eſſe innatas: Ac tanto magis innatæ eſſe debent ideæ doloris, colorum, ſonorum, & ſimilium, ut mens noſtra poſſit occaſione quorundam motuum corporeorum, ſibi eas exhibere: nullam enim ſimilitudinem cum motibus corporeis habent. Quid autem magis abſurdum fingi poteſt, quam, quod omnes communes notiones, quæ menti noſtræ inſunt, ab iſtis motibus oriantur, & ſine illis eſſe non poſſint. Vellem, *noſter me* doceret, quiſnam ille ſit corporeus motus, qui poteſt in mente noſtrâ formare aliquam communem notionem, exempli causâ, *quod quæ eadem ſunt uni tertio, ſint eadem inter ſe*, vel quamvis aliam: omnes enim iſti motus ſunt particulares, notiones vero illæ, univerſales, & nullam cum motibus affinitatem, nullamve ad ipſos relationem, habentes.

Pergit tamen in *articulo* 14 affirmare, ipſam ideam Dei, quæ in nobis eſt, non à noſtrâ cogitandi facultate, cui ſit innata, *ſed ex divinâ revelatione, vel traditione, vel rerum obſervatione, eſſe:* cujus aſſertionis errorem facilius agnoſcemus, ſi conſideremus, aliquid dici poſſe ex alio eſſe, vel quia hoc aliud eſt cauſa ejus proxima & primaria, ſine quâ eſſe non poteſt, vel quia eſt remota & accidentaria duntaxat, quæ nempe dat occaſionem primariæ, producendi ſuum effectum uno tempore potius quam alio. Sic artifices omnes ſunt operum ſuorum cauſæ primariæ & proximæ; qui vero jubent, vel mercedem promittunt, ut illa faciant, ſunt cauſæ accidentariæ & remotæ, quia ſortaſſe niſi juſſi non facerent. Non autem dubium eſt, quin traditio vel rerum obſervatio ſæpe ſit cauſa remota, nos invitans, ut ad ideam, quam habere poſſumus de Deo, attendamus, illamque cogitationi noſtræ præſentem exhibeamus. Quod autem ſit cauſa proxima iſti-

us ideæ effectrix, à nemine dici poteſt, niſi ab eo, qui putat nihil à nobis de Deo unquam intelligi, niſi quale ſit hoc nomen, *Deus*, vel qualis ſit figura corporea quæ nobis ad repræſentandum Deum à pictoribus exhibetur. Quippe obſervatio, ſi fiat per viſum, nihil propria ſuâ vi menti exhibet præter picturas, & quidem picturas ex ſolâ motuum quorundam corporeorum varietate conſtantes, ut ipſe *Author noſter* docet: ſi per auditum, nihil præter verba & voces: ſi vero per alios ſenſus, nihil in ea habetur quod referri poſſit ad Deum. Et ſane, quod viſus nihil præter picturas, nec auditus præter voces vel ſonos, proprie, ac per ſe exhibeat, unicuique eſt manifeſtum: adeo ut illa omnia quæ præter iſtas voces vel picturas cogitamus tanquam earum ſignificata, nobis repræſententur per ideas non aliunde advenientes quam à noſtrâ cogitandi facultate, ac proinde cum illâ nobis innatas, hoc eſt, potentia nobis ſemper inexiſtentes, eſſe enim in aliquâ facultate, non eſt, eſſe actu, ſed potentia dumtaxat, quia ipſum nomen facultatis nihil aliud quam potentiam deſignat. Quod vero de Deo nihil præter nomen vel effigiem corpoream poſſimus cognoſcere, nemo poteſt affirmare, niſi qui ſe aperte atheum, atque etiam omni intellectu deſtitutum, fateatur.

Poſtquam *Author noſter* iſtam ſuam de Deo opinionem expoſuit, refutat *in articulo* 15. argumenta omnia, quibus Dei exiſtentiam demonſtravi. Ubi ſane mirari ſubit hominis confidentiam, quod tam facile, tam paucis verbis, putet ſe omnia poſſe evertere, quæ ego longâ & attentâ meditatione compoſui, libroque integro explicui. Sed nempe omnes rationes, quas ad hoc articuli, ad *duas* referuntur: *Prima* eſt, quod oſtenderim, nos habere Dei notitiam, ſive ideam, quæ talis eſt, ut, cum ad eam ſatis attendimus, &, eo modo quo explicui, rem perpendimus, ex ſolâ ejus conſideratione cognoſcamus, fieri non poſſe, quin Deus exiſtat, quoniam exiſtentia, non poſſibilis duntaxat vel contingens, quemadmodum in aliarum omnium rerum ideis, ſed omnino neceſſaria & actualis, in ejus conceptu continetur. Hanc autem rationem, qaum pro certa & evidenti demonſtratione, non ego ſolus habeo, ſed habent

etiam alii plures, iique doctrinâ & ingenio supra cæteros eminentes, qui eam cum curâ examinarunt, hanc inquam *Author Programmatis* sic refutat. *Conceptus noster de Deo, sive idea Dei in mente nostrâ existens, non est satis validum argumentum, ad existentiam Dei probandam, cum non omnia existant, quorum conceptus in nobis observatur.* Quibus verbis ostendit, se mea quidem scripta legisse, sed ea nullo modo intelligere, vel potuisse, vel voluisse: non enim vis mei argumenti desumitur ab ideâ in genere sumpta, sed à peculiari ejus proprietate, quæ in ideâ, quam habemus de Deo, evidentissima est, atque in nullis aliarum rerum conceptibus potest reperiri: nempe ab existentiæ necessitate, quæ requiritur ad cumulum perfectionum, sine quo Deum intelligere non possumus. *Aliud* argumentum, quo demonstravi, Deum esse, ex eo desumpsi, quod evidenter probaverim, nos non habituros fuisse facultatem, ad omnes eas perfectiones, quas in Deo cognoscimus, intelligendas, nisi verum esset, Deum existere, nosque ab illo esse creatos. Quod putat *Noster* se abunde dissolvere, dicendo, *ideam, quam habemus de Deo, non magis quam cujusvis alterius rei conceptum vires nostras cogitandi proprias superare*: quibus verbis, si tantum intelligit, eum, quem de Deo conceptum, sine gratiæ supernaturalis auxilio, habemus, non minus esse naturalem, quam sint reliqui omnes quos habemus de aliis rebus, mecum sentit, sed nihil inde contra me colligi potest; Si verò existimat, in illo conceptu non plures perfectiones objectivas involvi quam in omnibus aliis simul sumptis, aperte errat; ego autem ab hoc solo perfectionum excessu, quo noster de Deo conceptus alios superat, argumentum meum desumpsi.

In sex reliquis articulis, nihil habet notatu dignum, nisi, quod cum velit animæ proprietates distinguere, confuse admodum & improprie de iis loquatur. Quippe ego dixi, eas omnes referri ad duas præcipuas, quarum una est, perceptio intellectus, alia vero, determinatio voluntatis, quas *Noster* vocat, *intellectum & voluntatem*; ac deinde illud, quod vocavit *intellectum*, divisit in *perceptionem* & *judicium*; qua in re à me dissentit: ego enim, cum viderem, præter perceptionem, quæ prærequiritur ut

judicemus, opus esse affirmatione vel negatione ad formam judicii constituendam, nobisque sæpe esse liberum ut cohibeamus assensionem, etiamsi rem percipiamus, ipsum actum judicandi, qui non nisi in assensu, hoc est, in affirmatione vel negatione consistit, non retuli ad perceptionem intellectus, sed ad determinationem volnutatis. Postea, inter species perceptionis, non enumerat, nisi *sensum, reminiscentiam, & imaginationem:* unde colligi potest, eum nullam intellectionem puram, hoc est, intellectionem, quæ circa nullas imagines corporeas versetur, admittere; ac proinde ipsum sentire; nullam de Deo, nec de mente humanâ, vel aliis incorporeis rebus, cognitionem haberi: cujus rei non aliam caûsam possum suspicari, quam, quod eæ; quas habet de illis rebus, cogitationes, sint tam confusæ, ut nullam unquam puram, & ab omni corporeâ imagine diversam, in se animadvertat.

In fine denique, addidit hæc verba ex meo aliquo scripto desumpta, *Nulli facilius ad magnam pietatis famam preveniunt quam superstitiosi & Hypocritæ.* Quibus quid significare velit, non video; nisi forte referat ad hypocrisim, quod usus sit ironia multis in locis: sed non puto, illum ista via posse ad magnam pietatis famam pervenire.

Cæterum, cogor hic fateri, me pudore suffundi, quod antehac istum *Authorem*, tanquam perspicacissimi ingenii virum, laudarim, atque alicubi scripserim, me non putare ullas ab ipso doceri opiniones, quas nollem pro meis agnoscere. Sed nempe, quando ista scribebam, nullum adhuc videram ejus specimen, in quo fidus exscriptor non fuisset, nisi tantum semel in verbulo uno quod illi tam male cesserat, ut sperarem nihil tale amplius esse ausurum; & quia videbam, ipsum in reliquis magno cum affectu opiniones amplecti, quas verissimas arbitrabar, id ejus ingenio & perspicacitati tribuebam. Nunc autem multiplex experientia cogit me, ut existimem, non tam amore veritatis eum teneri, quam novitatis; Atque quoniam omnia, quæ ab aliis didicit pro antiquis & obsoletis habet, nihilque satis novum ei videtur, nisi quod ex proprio cerebro extundit; est autem adeo infelix in suis inventis, ut nullum unquam verbum in ejus

scriptis

ſcriptis notaverim (quod ex aliis non exſcripſiſſet) in quo non aliquem errorem contineri judicarem. Monere debeo illos omnes, qui meas opiniones ab eo defendi ſibi perſuadent, nullas eſſe, non modo in *Metaphyſicis*, in quibus aperte mihi adverſatur, ſed etiam in *Phyſicis*, de quibus alicubi in ſuis ſcriptis agit, quas non male proponat & corrumpat, Adeo ut magis indigner, quod talis *Doctor* ſcripta mea pertractet, atque interpretanda ſive interpolanda ſuſcipiat, quam quod alii nonnulli ſumma cum acerbitate ipſa impugnent.

Quippe neminem ex acerbis iſtis adhuc vidi, qui non mihi tribueret opiniones à meis toto cœlo diverſas, atque adeo abſurdas & ineptas, ut non verear, ne ullis cordatis viris poſſit perſuaderi meas eſſe Sic eo ipſo tempore, quo hæc ſcribo, mihi adhuc afferuntur duo novi libelli ab aliquo hujus generis adverſario conſcripti, in quorum priore habetur, *eſſe Neotericos nonnullos, qui certam omnem fidem ſenſibus abrogant, & Philoſophos Deum negare, & de ejus exiſtentia dubitare poſſe contendunt, qui inſitas interim à natura humanæ menti de Deo notitias actuales, ſpecies, & ideas, admittunt.* Dicitur autem in altero, *Neotericos iſtos audacter pronunciare, Deum non modo negative, ſed & poſitive ſui cauſam efficientem dici debere.* Atque in utroque libello nihil aliud agitur, quam quod argumenta multa congerantur, ad probandum, primò nos nullam Dei cognitionem *actualem* in utero matris habuiſſe, ac proinde *nullam de Deo actualem ſpeciem & ideam menti noſtræ ingenitam:* ſecundò, *non oportere Deum negare*, atque *illos atheos & legibus puniendos qui eum negant*: tertiò denique, Deum non eſſe cauſam *efficientem* ſui ipſius. Quæ omnia poſſem quidem ſupponere contra me non ſcribi, quia nomen meum in iſtis libellis non habetur, & nulla eſt opinionum, quæ in iis impugnantur, quam non plane abſurdam & falſam putem. Sed tamen, quia non diſſimiles ſunt iis quæ jam ſæpe ab aliis ejuſdem ordinis hominibus mihi per calumniam fuerunt imputatæ, nullique alii agnoſcuntur quibus eæ tribui poſſint, ac denique quia multi non dubitant, quin ego ille ſim, contra quem iſti libelli ſcripti ſunt; monebo hic, ex occaſione, earum authorem, *Primò*, per ideas innatas me nihil unquam

quam intellexisse nisi quod ipsemet in pag. 6. sui posterioris libelli verum esse expressis verbis affirmat, nempe, *nobis à naturâ inesse potentiam quâ Deum cognoscere possumus*, quod autem istæ ideę sint *actuales*, vel quod sint species nescio quæ à cogitandi facultate diversæ, nec unquam scripsisse nec cogitasse: imo etiam me magis quam quenquam alium ab ista supervacua entitatum scholasticarum supellectile esse alienum, adeo ut à risu abstinere non potuerim, cum vidi magnam illam catervam, quam Vir, fortasse minime malus, laboriose collegit, ad probandum, *infantes non habere notitiam Dei actualem quamdiu sunt in utero matris*, tanquam si me hoc pacto egregie impugnaret. *Secundò*, me nunquam etiam docuisse, *Deum esse negandum, vel ipsum nos posse decipere vel de omnibus esse dubitandum, vel fidem omnem sensibus abrogandam, vel somnum à vigiliâ non distinguendum*, vel similia, quæ à calumniatoribus imperitis aliquando mihi objecta sunt; sed omnia ista expressissimis verbis rejecisse, validissimisque argumentis, imo etiam ausim addere, validioribus, quam ab ullo ante me refutata fuerint, refutasse: quod ut commodius & efficacius præstarem, proposui, initio *Meditationum* mearum, ista omnia tanquam dubia, quæ non à me primum fuerunt inventa, sed à Scepticis dudum decantata. Quid autem iniquius, quam tribuere alicui scriptori opiniones, quas eo fine tantum refert ut eas refutet? Quid ineptius quam fingere, saltem illo tempore, quo istæ falsę opiniones proponuntur & nondum refutantur, eas doceri; atque ideo illum, qui refert atheorum argumenta, *esse Atheum temporarium*? Quid magis puerile, quam dicere, si moriatur interim priusquam *speratam suam demonstrationem* scripserit vel invenerit, eum Atheum moriturum, ipsumque antecessum perniciosam doctrinam docuisse, *non autem esse facienda mala ut eveniant bona*, & talia. *Dicet forte aliquis*, me istas falsas opiniones non retulisse tanquam aliorum sed tanquam meas: verum quid hoc refert? quandoquidem in eodem libro, in quo ipsas retuli, omnes refutavi; atque ex ipso libri titulo potuit intelligi, me ab iis credendis esse plane alienum, quandoquidem in eo *demonstrationes de existentiâ Dei promittuntur*. Estne aliquis adeo stolidus, ut existimet, eum, qui talem librum com-

componit, ignorare, dum primas ejus paginas exarat quid in sequentibus demonstrandum susceperit? Objectiones autem tanquam meas proposui, quia hoc exigebat stylus meditationum, quem rationibus explicandis aptissimum judicavi. Quæ ratio si nostris censoribus non satisfacit, velim scire, quid dicant de sacris literis, cum quibus nulla humana scripta sunt comparanda, quando vident in iis nonnulla, quæ non possunt recte intelligi nisi supponantur tanquam ab impiis, vel saltem ab aliis quam à Spiritu Sancto vel à Prophetis dicta esse, qualia sunt Eccl. cap. 2. hæc verba: *Nonne melius est comedere & bibere, & ostendere animæ suæ bona de laboribus suis, & hoc de manu Dei est. Quis ita devorabit & deliciis affluet ut ego?* & in capite sequenti: *Dixi in corde meo de filiis hominum, ut probaret eos Deus, & ostenderet similes esse bestiis. Idcirco unus interitus est hominis & jumentorum, & æqua utrisque conditio, sicut moritur homo sic & illa moriantur, similiter spirant omnia, & nihil habet homo jumento amplius, &c.* An credunt ibi Spiritum Sanctum nos docere, ventri esse indulgendum, & affluendum deliciis, animasque nostras non magis esse immortales quam jumentorum? Non puto eos usque adeo esse furiosos: Sed neque debent etiam calumniari, quod iis inter scribendum non usus sim cautelis, quæ nunquam ab ullis aliis scriptoribus fuerunt observatæ, nec ab ipso quidem Spiritu Sancto.

Tertio denique, moneo libellorum istorum authorem, me nunquam scripsisse, *Deum non modo negative, sed & positive sui causam efficientem dici debere*, ut in pag. 8. posterioris sui libelli valde inconsiderate affirmat. Quærat, legat, evolvat mea scripta, nihil unquam simile in illis reperiet; sed omnino contrarium. Me vero à talibus opinionum portentis quam maxime esse remotum, notissimum est iis omnibus, qui vel scripta mea legerunt, vel aliquam mei notitiam habent, vel saltem omnino fatuum esse non putant. Atque idcirco admodum miror, quis sit scopus istorum Calumniatorum. Nam si volunt persuadere hominibus, ea me scripsisse, quorum plane contrarium in meis scriptis reperitur, deberent prius curare, ut omnia, quæ in lucem edidi, supprimantur, nec non etiam, ut ex eorum, qui jam ea legerunt,

gerunt, memoria deleantur: quamdiu enim hoc non faciunt, plus sibi nocent quam mihi. Miror etiam, quod contra me, qui eos nunquam lacessivi, nihilque nocui; sed qui fortasse, si me irritarint, nocere possem, tanta cum acerbitate ac tanto studio invehantur, interimque nihil agant contra multos alios, qui eorum doctrinam libris integris refutarunt, ipsosque ut Simplicios & Andabatas deriserunt. Nolo tamen hic quicquam addere, quo revocem illos ab instituto libellis me suis impugnandi: video libenter me tanti fieri ab ipsis: sed iis interim precor sanitatem.

Hæc scripta sunt Egmondæ in Hollandia circa finem Decembris, Anno 1647.

FINIS.

